

Fókuszban: Nyugat-Afrika

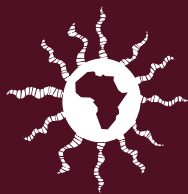
Kábítószer-kereskedelem Nyugat-Afrikában

A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ

Az elefántcsontparti válságfolyamat

Nyereség és etika

Az „első” Teleki Sámuel emlékexpedíció



AFRIKA

tanulmányok



Afrika Tanulmányok 2008. II. évfolyam, 2. szám

Kiadja az IDRResearch Kutatási és Képzési Kft. / Publikon Kiadó

Alapító és felelős kiadó Tarrósy István, ügyvezető

Főszerkesztő Búr Gábor

Olvasószerkesztő A. Gergely András

Tördelőszerkesztő Pinczehelyi Márk, MarkCon Kommunikációs Kft. – www.markcon.hu

A szerkesztőség tagjai Glied Viktor (főmunkatárs), Grünhut Zoltán, Vörös Zoltán

Külső munkatársak Németh Kamilla, Tóth Norbert, Szilasi Ildikó (Civil Rovat)

Tudományos Tanácsadó Testület Biernaczky Szilárd, Fodor Erika,

Füssi Nagy Géza, Benkes Mihály, Sárkány Mihály, Suha György, Szombathy Zoltán,

Vidacs Bea, Csizmadia Sándor, Fischer Ferenc, Kiss Judit, Tóth József, Régi Tamás,

Sebestyén Éva, Szabó Loránd, Vojnits András, Kicsindi Edina, Morenth Péter,

Balogh Sándor, Szilasi Ildikó

A borítón lévő grafikát készítette Bernadett Arowolo

Design & layout MarkCon Kommunikációs Kft. – www.markcon.hu

Kiadó és szerkesztőség elérhetőségei 7624 Pécs, Ifjúság útja 11.,

T./F.: +36 (72) 522-624, afrika@publikon.hu, www.afrikatanulmanyok.hu

Hirdetésfelvétel 7624 Pécs, Ifjúság útja 11., T./F.: +36 (72) 522-624, hirdetes@publikon.hu

Olvasói levelek afrika@publikon.hu

Értékesítő partnerek

Afrika Központ • 1132 Budapest, Visegrádi u. 9.

Budapesti Teleki Téka • 1088 Budapest, Bródy S. u. 46.

Helikon Könyvesház • 1065 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 35.

Közgazdasági és Jogi Könyvesbolt • 1051 Budapest, Nádor. u. 8.

Pallas Páholy • 1054 Budapest, Alkotmány u. 15.

Bagolyfészek Könyvesbolt • 7621 Pécs, Ferencesek u. 36.

Dunántúli Napló • 7621 Pécs, Ferencesek u. 9.

PTE BTK-TTK Jegyzetbolt • 7624 Pécs, Ifjúság útja 6.

Széchenyi Könyvesbolt • 7624 Pécs, Rókus u 5/1.

PPKE BTK Jegyzetbolt • 2087 Piliscsaba, Egyetem út 1., Stephaneum

Sík Sándor Könyvesbolt • 6720 Szeged, Oskola u. 27.

Books.hu • www.books.hu

Megjelenik évente négy alkalommal.

Támogatónk 

E lapszámhoz további támogatást nyújtott az Afrikai-Magyar Egyesület (AHU)

A lap előfizethető

IDRResearch Kft. / Publikon Kiadó • 7624 Pécs, Ifjúság útja 11.

T./F.: +36 (72) 522-624, elofizetes@publikon.hu

Előfizetési díj 2008-ra 4800 Ft. (postaköltséggel)

Nyomda Duplex-Rota Nyomda, Pécs • **Felelős vezető** Kecskés István

ISSN 1788-6422 Minden jog fenntartva!

A kiadó a lap bármely részének másolásával, terjesztésével, a benne megjelent adatok elektronikus tárolásával és feldolgozásával kapcsolatos jogot fenntartja. Az Afrika Tanulmányokban megjelent minden szerzői mű (cikk, tanulmány, fotó, táblázat, grafika, illusztráció) csak a kiadó előzetes írásbeli, vagy elektronikus dokumentumba foglalt engedélyével tehető hozzáférhetővé, illetve másolható a nyilvánosság számára a sajtóban. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló törvényben foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül. A lapban megjelenő hirdetések tartalmáért a kiadó felelősséget nem vállal. A lapban leközölt írások nem feltétlenül tükrözik a kiadó véleményét. A tartalom, az egyes írások elektronikus felületen (honlapon, adattárban) való megjelentetése a kiadó joga.



Beköszöntő

Lectori salutem!

Az Afrika Tanulmányok újabb száma folytatja az Afrika egyes régióit bemutató hagyományt, s ezúttal Nyugat-Afrika áll a középpontban. A tartalomjegyzéket átfutva az olvasóban jogosnak mondható hiányérzet alakulhat ki, hiszen egyetlen szerző sem foglalkozik a régió és egyben a kontinens messze legnépesebb országával, Nigériával. Ennek két oka is van, az első, hogy Nigéria – kulturális nagyhatalomként –, potenciális gazdasági nagyhatalomként is önmagában megérdemel egy külön számot a jövőben, a másik ok sokkal prózaibb: az ország jelenlegi állapotai jelentősen megnehezítik a terepmunkákat. Ebben az összefüggésben érthető igazán, mekkora horderővel bír Suha György és Gulyás Gáspár: Kábítószerek-kereskedelem Nyugat-Afrikában című tanulmánya, amely a szemtanúk hitelességével kalauzol el minket a kokain új átrakóhelyére, Nyugat-Afrikába, s ezen belül az utóbbi hónapokban negatív

szenzációkkal szolgáló Bissau-Guineába. Ugyancsak az egész régió történéseit befolyásoló tényező az elefántcsontparti polgárháború, az ami utána jött és jönni fog. Az erről készült tanulmány szerzője a tőle megszokott biztonsággal igazít el minket ebben a nem egyszerű kérdésben. A szó szoros értelmében évtizedes mulasztásokat pótol a nyugat-szaharai spanyol népszámlálás körülményeinek és adatainak ismertetése. Örvedetes, hogy az aktualitásokkal már nem kerülünk ilyen lemaradásba, ugyanakkor mégis tanulságos, hogy folyóiratunk hasábjain olvasható először igazán átfogó elemzés a 2007 decemberében Lisszabonban tartott Európa-Afrika csúcstró. Étvágygerjesztőnek talán ennyi is elég, de persze a hagyományokhoz híven most is mindenki talál magának olvasnivalót bőven, az öko-turizmus kedvelőitől a nyelvészekig, Afrika szerelmeseitől mindazokig, akik még csak ezután válnak azzá.

Dr. Búr Gábor
főszerkesztő



Fotó: Szilasi Ildikó • Mangóárus gyerekek Palmeira kikötővárosban. Sal sziget, Zöld-foki Köztársaság

Tartalom

TANULMÁNYOK



Suha György – Gulyás Gáspár

10

Kábítószer-kereskedelem Nyugat-Afrikában.
A kokain új útja: Bissau-Guinea

A szerzőpáros napjaink afrikai kábítószer-szállítási útvonalait mutatja be, melyek a legújabb tendenciák szerint mindinkább kiterjednek a kontinens nyugati felének politikailag instabil országaira, különösen Bissau-Guineára.

Besenyő János

18

A nyugat-szaharai spanyol népszámlálás és az ENSZ



A szerző, Besenyő János őrnagy, a Magyar Honvédség hivatásos állományú főtisztje hosszabb időt töltött ENSZ megfigyelőként Nyugat-Szaharában. Cikke útmutatóként segít eligazodni az ország viharos történetében, egyúttal képet ad annak természeti környezetéről, népcsoportjairól, valamint egy évtizedek óta húzódozó népszámlálási felmérés részleteiről.

Csizmadia Sándor

30

Az elefántcsontparti válságfolyamat kórtana: 1990-2008

Gazdasági összeomlás, hatalmi dekoncentráció, politikai instabilitás, etnikai-vallási alapú radikalizáció, katonai junta, polgárháború, nemzetközi beavatkozás, franciaellenes lázadás, sikertelen diplomáciai törekvések, felrúgott fegyverszüneti megállapodások, zavaros politikai egyezkedések – ezek jellemezték Elefántcsontpart elmúlt húsz évét.

Morenth Péter

41

EU–Afrika csúcs Lisszabonban –

Kontinensek tanácskozása felemás végeredménnyel

2007 decemberében kétnapos, nagyszabású konferencia keretei között a portugál fővárosban, Lisszabonban ültek tárgyalóasztalhoz Afrika, valamint az Európai Unió állam- és kormányfői. A torzsalkodásoktól nem mentes csúcs előzményei, megbeszélései, főszereplői, s eredményei követhetők nyomon Morenth Péter cikkében.



Tomsits Abigél

46

Keletről-nyugatra – Egy gambiai biciklitúra tapasztalatai

A szerző Gambia keleti csücskéből indulva, kerékpáron járta be az ország nevezetes vidékeit, modernizálódó városait és tradicionális falvait, több mint 300 kilométert tekerve az Atlanti-óceán partján fekvő fővárosig, Banjulig.



Vojnits András

56

Nyugat-Afrika tetején

A Magyar Tudományos Esőerdő Expedíció keretében hét magyar kutató indult Afrikába, egész pontosan a kontinens nyugati és középső felét összekötő Kamerunba. Öthónapos kintlétük során a rendkívül változatos, néhol őserdei, máshol szavannai vidék népeit, valamint növény- és állatvilágát tanulmányozták.

Borbély Emese

64

Alterglob válaszok a 21. században – Nyereség és etika

A szerző gondolatébresztő cikkével a nyereség, a profit hátterére, annak gyakori etikátlanságára kívánja felhívni a figyelmet, hangsúlyozva, hogy ma már vannak más alternatívák, melyek a Föld, az emberiség fenntartható fejlődését tartják szem előtt.





Bernadett Arowolo

Élő örökség – Tradicionális ábrázolásmód nyugat-afrikai motívumokkal

71

KÖNYVAJÁNLÓ

Füssi Nagy Géza • Szuahéli nyelvkönyv – Szövegmintákkal és szószedettel

Fodor István • A bantu nyelvek

Dawda Faal – Suha György • Gambia – Afrikai történelem egy folyó völgyében

74



Suha György

Az „első” magyar Teleki Sámuel emlékexpedíció

Teleki Sámuel kelet-afrikai felfedező körútjának centenáriuma alkalmából szervezett első magyar emlékexpedíció előkészületeit, szervezési viszonyait, anyagi, eszközi és tudományos megalapozását, élményekben és kudarokban gazdag történetét, eredményeit és sajtóbeli visszhangját ismerhetjük meg a kaland egyik résztvevőjének tollából.

80

Tarrósy István

Befolyásos Nők Klubja – Luísa Diogo, Mozambik miniszterelnöke

90

Megemlékezés Füssi Nagy Gézáról

92

CIVIL ROVAT



Kovács Máté

Kultúra és fejlődés Afrikában

Schumicky Lilla

Múlt, jelen és jövő Guluban

Csefkó Tamás

Afroaid Magyarország Egyesült

Biernaczky Szilárd • Ellenszélben – Füssi Nagy Gézára emlékezve

106

Szerzőinkhez • A publikálás feltételeiről

108

English abstracts

109

Szerzőinkről

112

Március 3. • A csádi hatóságok úgy döntenek, hogy a főváros, N'Djamena köré három méter mély árkot ásna, ezáltal próbálván megakadályozni a lázadó katonák támadását.

Március 4. • Az ENSZ és egyéb nemzetközi humanitárius szervezetek jelentései szerint több mint 36 millió dollár segélyre lenne szükség a madagaszkári viharok áldozatainak megsegítésére.

Március 5. • Egy 25 éves egyiptomi lány életét veszti a madárinfluenza emberre is veszélyes, H5N1-típusú kórokozója miatt.

Március 11. • A mali északi részén tevékenykedő tuareg felkelők szabadon engednek 22, augusztus óta fogva tartott túszt.

Március 13. • A csádi és a szudáni elnök, szenegáli közvetítés mellett, megállapodást írt alá Dakarbán, mely szerint mindkét fél felhagyja a másik ország területén működő lázadók támogatásával.

Március 13-14. • Az Iszlám Konferencia kétnapos tanácskozására 37 ország állam- és kormányfői érkeznek a szenegáli fővárosba, Dakarba.

Március 15. • Athanase Seromba, közvetett módon ezek haláláért felelős ruandai katolikus püspök 15 éves börtönbüntetését életfogytiglani szabadságvesztésre módosítja az illetékes bíróság.

Március 17. • A zimbabwei hatóságok bejelentik, hogy a papírok nélkül az országba érkező riportereket kémkedés vádjával azonnal elítélik.

Március 20. • New Yorkban megállapodnak a marokkói és a Polisario Front delegáltjai, hogy folytatják tárgyalásaikat a nyugat-szaharai rendezés érdekében.

Március 26. • A nigériai hatóságok hivatalosan is elismerik, hogy az ország egyik keleti tartományában kolerajárvány tört ki.

Március 25. • Az ENSZ Élelmezési Világprogramja bejelenti, hogy három kamionsofőrrüket ismeretlenek meggyilkolták Darfúrban.

Március 29. • Hatvanöt bányász reked egy tanzániai drágakőbányában, miután víz tör be az alagutakba. Valamennyien életüket veszítik.

Március 30. • Számos területre kiterjedő szerződést írt alá Uganda és Észak-Korea kormánya. A megállapodások értelmében kutatók, tanárok, orvosok, technológusok és rendészeti szakértők áramlása indul meg a szerződő felek között.



KELET-EURÓPA „VISSZATÉRÍT”?

A vasfüggöny lebontása érzékenyen érintette az Afrikába irányuló beruházások és fejlesztési segélyek mértékét, hiszen a legszegényebb kontinens helyett azok fő célterületévé a felzárkóztatni szándékozott Kelet-Európa vált. A térség országainak európai uniós csatlakozása nyomán a helyzet megváltozni látszik, az új tagállamok keresik a korábbi kapcsolatok felélesztésének, újjak kiépítésének lehetőségét Afrika országaival, mind a fejlesztési célú gazdasági, politikai, mind kulturális és civil társadalmi együttműködés terén. Az Európai Unió régi és új tagállamaitól egyaránt elvárja, hogy nemzetközi fejlesztési-segély politikát dolgozzanak ki, s azt költségvetésükbe a Közösség által előirányzott – a GDP 0,39%-át kitevő – mértékben illesszék be. A 2004-ben csatlakozók közül Lengyelország, Csehország, Szlovénia és Magyarország az elsők között kezdte el kidolgozni programját, azonban más országok, köztük például a balti államok is figyelemreméltó eredményeket tudnak felmutatni.

Országoként értékelve, Szlovénia aránylag jó gazdasági eredményei ellenére jelenleg bőven alatta van az Unió által elvárt 0,39%-os szintnek, nem is szólva az ENSZ által javasolt 0,7%-nak. A gazdaság gyors növekedése mellett déli szomszédunk 2004-ben a GDP 0,1%-át, 2007-ben 0,14%-át költötte segélyekre. A szintén prosperáló Csehország talán a legaktívabb új tagállam az Afrikával kapcsolatos ügyekben. A cseh külügyminisztérium jelentése szerint 2006-ban a GDP 0,11%-át fordították segélyezésre, fejlesztési tevékenységük Afrika egészét célba veszi, a kormány folyamatosan törekszik új kapcsolatok kiépítésére a kontinens valamennyi államával. A régió legnépesebb, s így bizonyos szempontból vezető államának, Lengyelországnak segélyezési tevékenysége ugyan fejlett, annak iránya azonban elsődlegesen nem Afrika felé összpontosul. Ennek ellenére Varsó biztató kapcsolatokat épít Tanzániával, s immáron hosszú évek óta partnerállami státusszal viseltet Angola iránt. A térség egykoron politikai-gazdasági vezetőjeként, motorjaként számon tartott Magyarország is kezdi „felfedezni” Afrikát, a folyamat azonban más prioritások miatt sajnos igen lassú. Hazánk 2006-ban GDP-jének 0,1%-át fordította segélyezésre, a gazdasági stagnálás 2007-re azonban nagyságrendekkel csökkentette e forrásokat.

Április 1. • A pretoriai kormányzat közli, hogy több mint száz fővel kiegészíti az ENSZ kötelékében Szudán délnyugati régiójában, Darfúrban működő békemisszióját.

Április 4. • Kongó ásványokban rendkívül gazdag keleti tartományában egy radioaktív sugárzású teherautót tartóztatnak fel a hatóságok. A szállítmányt exportra szánták.

Április 7. • Utcai összecsapások során egy 15 éves fiú életét veszti, miután a drága megélhetés miatt tiltakozó lakosok, illetve a rendőrök összecsapnak Egyiptomban.

Április 10. • Jakaya Kikwete tanzániai államfő, az Afrikai Unió soros elnöke Kínába érkezik, ahol Hu Jin-tao kínai államelnökkel kereskedelmi és gazdasági, valamint nemzetközi politikai kérdésekről tárgyal.

Április 14. • 19 iskolás lányt és két felnőttet lönek le ismeretlen fegyveresek egy magániskola hálókörletében, Uganda egyik, fővároshoz közeli településén.

Április 15. • Kongóban nem sokkal a felszállást követően lezuhan – az Európai Unió légtéréből pár nappal a tragédia előtt kitiltott – Hewa Bora légitársaság egyik repülőgépe, 85 utassal a fedélzetén. Az utasok többsége megmenekül.

Április 19. • A szomáliai fővárosban, Mogadishuban heves harcok törnek ki, miután az országban állomásozó etióp hadsereg egyik egységét támadás éri. Legkevesebb 18-an vesztek életüket: 11 civil személy, öt iszlamista fegyveres és két etióp katona.

Április 19. • Elefántcsontpart egyik legnagyobb börtönének illetékesei elismerik, hogy 144 fogolynak sikerült megszöknie a létesítményből.

Április 20. • Az egyiptomi rendőrök lelőnek két afrikai migránst az izraeli határon, miután felszólításra sem hajlandóak megállni. Az említett határszakaszon mindennaposak az illegális határátlépések.

Április 23. • Folytatódik a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg elnevezésű burundi fegyveres csoport kormányellenes offenzívája, többek között találat éri a vatikáni követség épületét is.

Április 23. • A Dél-afrikai Köztársaság futballszövetsége hosszas találgatások után bejelenti: a brazil Carlos Alberto Parreira-t honfitársa, Joel Santana váltja a nemzeti csapat kispadján.

Április 28. • Az ENSZ tagadja a Kongóban szolgálatot teljesítő kécsapkások ellen felhozott arany- és fegyvercsempészvádakot.

KALÓZKODÁS SZOMÁLIA PARTJAINÁL

A Nemzetközi Tengerhajózási Ügynökség (NTÜ) beszámolója alapján, a sorozatos kalóztámadások miatt továbbra is az Afrika szarvaként ismert szomáliai partvidék számít a világ egyik legveszélyesebb tengeri útvonalának. A nemzetközi szervezet éves jelentései szerint 2001 óta több mint 130 kalóztámadásra került sor a térségben, a fosztogatások, túszejtések miatt az NTÜ 2008 elején kiemelten veszélyes zónának minősítette az Ádeni-öböl vizeit. A probléma 2008. április 4-én került a nemzetközi sajtó címlapjára, amikor szélsőséges muzulmán fegyveresek elraboltak egy francia luxusjachtot, 28 fős személyzettel a fedélzetén. A hajónak napokig nem bukkantak nyomára sem a Djiboutiban állomásozó francia haderők, sem a keresésébe bekapcsolódó amerikai egységek. Végül április 11-én egy katonai akció során sikerült a túszoikat kimenekíteni, egyúttal hat emberrablót is őrizetbe venni. A kemény fellépés ellenére nem hátráltak meg a kalózek, akik április 20-án 26 főnyi személyzetével együtt eltérítettek egy spanyol teherhajót. A túsok kiszabadítását ezúttal is siker koronázta, sajtóinformációk szerint Madrid azonban komoly árat fizetett állampolgárai sértetlen megmeneküléséért. Az egyre súlyosabb kihívásra reagálva Francois Fillon francia miniszterelnök nemzetközi ellenőrnaszád felállítását javasolta, miközben az illetékes szervek felszólítottak valamennyi hajót a kritikus övezet elkerülésére. A tarthatatlanul romló tendenciák újabb bizonyítékeként május 26-án egy holland hajónak veszett nyoma Szomália felségvizein...

TANZÁNIÁBAN AZ OLIMPIAI LÁNG



Botrányoktól nem mentes almati, isztambuli, pétervári, londoni, párizsi, San Francisco-i és Buenos Aires-i körutazása után, április 13-án érkezett Tanzánia fővárosába a pekingi XXIX. Nyári Olimpiai Játékok ünnepi fáklyája. A Kínai Népköztársaság Tibettel kapcsolatos politikája miatt erőszakos tiltakozásokkal megzavart öt kontinens, 20 városát érintő, összesen 137000 kilométeres világjárás egyetlen afrikai

helyszínén, Dar es Salaamban a nagy esőzések – illetve a korábbi zavargások – miatt jelentősen megkurfították a felvonulás tervezett útvonalát. Az olimpia lángot szállító repülőgép landolása után Adam Kimbisa, Dar es Salaam polgármestere vette át a fáklyát, miután a kenyai Nobel-békedíjas, Wangari Maathai a világban zajló történések miatt már korábban visszamondta a megbékélést szimbolizáló ünnepi menetben való részvételt.

Május 1. • 8 ember életét veszti, legkevesebb hús pedig megsebesül, amikor egy turistabusz felborul és kigyullad az egyiptomi Sínai-félszigeten.

Május 3. • Jakaya Kikwete tanzániai államfő, az Afrika Unió soros elnöke a Szomáliában dúló harcok megfékezése érdekében békemisszió felállítását kéri a kontinens országaitól.

Május 5. • Botrányoktól nem mentes választásokat tartanak Egyenlítői-Guineában. Az évtizedek óta hatalmon lévő Teodoro Obiang Nguema elnök hatalma meginghatatlan marad.

Május 7. • A burundi Nemzeti Felszabadító Erők szövívője bejelent: amnesztia mellett a mozgalom kész elfogadni a békefolyamat feltételeit.

Május 9. • Nigéria déli részén elrabolnak három kínai vendégmunkást. Beszámolók szerint 2007-ben több mint 200 külföldi állampolgárt ejtettek túszul az olajban gazdag közép-afrikai országban.

Május 10. • Szomália fővárosában szélsőséges muzulmán fegyveresek rakétákkal támadják meg a kormányerők egyik bázisát, a tűzpárbaj során hét civil, köztük két gyermek meghal.

Május 11. • Ötven illegális afrikai bevándorló veszti életét a Földközi-tengeren miután hajójukból kifogy az üzemanyag úton az olaszországi Lampedusa szigete felé.

Május 12. • Algériában hat katonát ölnek meg az al-Kaidával együttműködő iszlamista fegyveresek.

Május 13. • A sorozatos incidensek miatt Csád lezárja Szudánnal közös határát.

Május 14. • A feldühödött tömeg – nem bízva a hatóságok erélyes fellépésében – meglincsel egy gyerekgyilkost Kenyában.

Május 17. • Gyude Bryant, Libéria egykori ideiglenes államfője ellen újabb sikkasztási vádak merülnek fel.

Május 19. • Hivatalosan is megerősítik, hogy az Úr Ellenálló Hadserege elnevezésű ugandai fegyveres csoport több mint száz gyereket hurcolt el szexrabszolgának a szomszédos államokból.

Május 21. • Hárman életüket veszítik, négyen pedig megsebesülnek, amikor pokolgép robban Etiópia fővárosában a külügyminisztérium épülete mellett.

Május 22. • A zimbabwei hatóságok visszautasítják azon vádakot, miszerint a kormány illegálisan fegyvereket vásárolna Kínától.



BEVÁNDORLÓ-ELLENES LÁZADÁSOK DÉL-AFRIKÁBAN

Május elején, futótűzként terjedve szét Johannesburg külvárosából, bevándorló-ellenes, xenofób, erőszakos tüntetések és atrocitások robbantak ki szerte a Dél-afrikai Köztársaságban, melynek közel 44 milliós népességéből minden tizedik lakos külföldi származású. A gazdasági helyzetét tekintve stabil és fejlődő Dél-Afrika valósággal vonzza a szomszédos, minden szempontból sokkal rosszabb körülmények között tengődő botswanai, zimbabwei és mozambiki bevándorlókat, sőt, az elmúlt évek során nagy számban érkeztek angolai, malawi, somáliai és zambiai állampolgárok is, s akkor még nem említettük a nagyszámú lesothói és sváziföldi vendégmunkásokat. A hatóságok által mindeddig megfékezhetetlen zavargások következtében több tucatnyian veszítették életüket, az ország egészére kiterjedő atrocitások elől tízezrek menekülnek vissza szülőhazájukba, illetve keresnek menedéket rendőrorszokon, templomokban.

ERŐSZAK A NIGER-DELTÁBAN

Avilág egyik legnagyobb olajkitermelő vállalata, a Shell 1956 óta van jelen Nigériában. A közel fél évszázad során számos bírálat érte az olajóriást, hogy nem fektet kellő figyelmet az ökológiai rendszerek védelmére, a környezetvédelmi szabályok betartására. Legtöbben azt róják fel a Shellnek, illetve a többi, térségben jelen lévő olajtársaságnak, hogy az általuk üzemeltetett mintegy 4000 fúrótorony, valamint az azokhoz kapcsolódó több száz kilométernyi vezetékrendszer iszonyú mértékben szennyezi a Niger-delta élővilágát, súlyos veszélyt jelentve az ott élők számára. A térségben működő Mozgalom a Niger-delta Jogi Egyenlőségéért (MEND) elnevezésű nigériai militáns szervezet – szorosan együttműködve más felkelő csoportokkal – 2006 óta intéz támadásokat, szabotázsakciókat külföldi érdekeltségű olajutak ellen. A rajtaütések során életüket veszített felkelők, zsoldosok és nigériai katonák száma lassacskán eléri a százat. A MEND a május 3-ai, 11 ember életét követelő Shell elleni akcióját követően bejelentette, hogy Barack Obama amerikai szenátor (és lehetséges elnökjelölt) közbenjárására megfontolja a fegyverszünet lehetőségét.

VÁLASZTÁS ÉS PATTHELYZET ZIMBABWÉBEN

A március 29-én megtartott zimbabwei választásokon a szavazók elvileg szabadon dönthettek a helyhatósági helyekről, a parlamenti mandátumokról, valamint az elnök személyéről. A tudósítások azonban kétségbe vonják a választások demokratikusságát.

Már a választások előtt különböző elemzések láttak napvilágot az esetleges kormányzati visszaélésekkel kapcsolatban, s jelen helyzetben egyre inkább úgy tűnik, hogy a figyelmeztetések nem voltak alaptalanok. Ahogyan az International Crisis Group nemzetközi elemzőcég még a voksolás előtt kiadott március 20-i tanulmányában kiemelte, a szavazásra kaotikus belpolitikai körülmények között kerül sor, mely válsághelyzetet csak tovább mélyíti a humanitárius katasztrófával fenyegető gazdasági káosz, s a rekordmértetű, százezer százalékos infláció.

Mindezek ellenére az országot 28 éve irányító Robert Mugabe elnöknek esze ágában sincs lemondani, s a politikai életből visszavonulni, sőt, közigazgatási és fegyveres hatalmát felhasználva, minden eszközzel igyekszik „uralkodását” újabb négy évvel meghosszabbítani. A több napig tartó voksolást követően aztán végleg elszabadultak az indulatok, mivel Mugabe és hűséges bizalmi köre megkérdőjelezte az elnökválasztás eredményét, számos kerületben újrászámolást rendeltek el, így ennek következtében az ellenzéki jelölt előzetesen bejelentett előnye lassan elolvadt, abszolút többsége kétségessé vált, s a helyzet hetekkel a szavazás után sem megoldott, nem tudni ki lesz Zimbabwe következő államfője.

Az ország történetét, s Mugabe politikáját ismerők számára a kialakult politikai káosz aligha meglepő. Az elnök már a választásokra készülve leszögezte, kétéves börtönnel sújt mindenkit, aki engedély nélkül érkezik Zimbabwéba, s az „ellenséges országoknak” kémkedő riportereket is retorziókkal fenyegette meg. A külföldi megfigyelők szándékolt kizárása és az adminisztratív csalások előre jelezték, hogy Mugabe és követői akár illegális eszközökkel, de mindenáron meg akarják tartani hatalmukat.

Politikai szakértők szerint az elnök és tábora jelenleg arra vár, hogy milyen hazai és nemzetközi reakciókat válthat ki deklarált választási manipulációjuk. Mint többen hangsúlyozzák, Mugabe az idő múlásában, a közben történő globális események folyamatában, a világpolitikai tematika áthelyeződésében bizva, szépen csendben kívánja önnön hatalmát illegitim módon meghosszabbítani. A szavazatszámállók közlése szerint még nem született meg a végleges eredmény, a hosszas összesítést az egy időben tartott négyféle szavazás nyomán kialakult kuszasággal magyarázzák. Mindenesetre az elnökválasztást leszámítva a másik három referendumnak már kihirdették véglege-

sített eredményeit. A 210 fős alsóházban az eddig kormányon lévő Zanu-PF a függetlenség kivívása óta először elvesztette többségét, csupán 97 helyet szerzett az ellenzéki MDC 99 mandátumával szemben. A törvényhozás felsőházában még ennél is kiegyenlítettbben alakultak az eredmények, mind a Zanu-PF, mind az MDC 30 helyhez jutott.

Az elnöki tisztség megszerzéséhez abszolút többséget, vagyis minimum 50% + 1 szavazatot kell elérnie valamelyik jelölteknek az első körben, ennek hiánya esetén második forduló írnak ki. Az ellenzéki MDC saját jelöltjét, Morgan Tsvangirai-t tartja a voksolás győztesének, számításaik szerint támogatottjuk 50,3%-ot szerzett, így nem lehet jogi akadály a kinevezésének. Meglepő – vagy inkább várható – módon egy független vizsgáló bizottság és a Zanu-PF emberei ennek ellenkezőjét állítják. Szerintük Tsvangirai éppen csak, de elmaradt az 50%-os küszöbötől, Mugabe pedig a második helyet szerezte meg, így újabb megméretetésre lesz szükség. A politikai válság, s az eredmények vitatása ellenére az ellenzéki jelölt elfogadná, ha második fordulót tartanának az államfői posztért. Mugabe elnök, aki 1980 óta vezeti az országot, azonban egyelőre kivár, mivel átgondolva a hazai eseményeket belátta, sokáig megingathatatlanak tűnő helyzete az ország élén, az elszigetelődésből fakadó évtizedes gazdasági, politikai és társadalmi válság nyomán megkérdőjeleződött. A társadalom jelentős rétegei megelégtéltek a feszültségeket, bizalmuk megrendült az egykoron szabadságharcosként híressé vált vezetőben. Elemzők szerint a második forduló az esetleges manipulációkkal együtt is inkább az ellenzéki vezető számára hozhat sikert, mivel a mélyülő politikai káosz arra sarkalhatja az első körben még a független Simba Makonira szavazókat, hogy másodjára már az MDC-jelölt Morgan Tsvangirai adják le voksukat. Vagyis egyelőre, ahogy azt Mugabe is sejti, nem alakulnak számára kedvezően az események. Az viszont még kérdéses, miként és mikor fog lezajlani a második forduló, amennyiben arra egyáltalán sok kerül.

A szomszédos országok vezetői is egyre gyakrabban szólnak fel a kérdéssel kapcsolatban. A zambiai elnök, Levy Mwanawasa találkozóra hívta meg a régió államainak vezetőit annak érdekében, hogy közös nevezőre jussanak a zimbabwei választások körül kialakult patthelyzetről. A dél-afrikai kormányfő Jacob Zuma erőteljesen kritizálta az eredmények kihirdetése kapcsán meglévő 11 napos késést, Thabo Mbeki államfő ugyanakkor türelemre intett. A zambiai egyeztető tanácskozássra rövidesen sor kerülhet, Morgan Tsvangirai mindenesetre máris találkozót kért Dél-Afrika és Botswana államfőjétől, s az elnökjelölt utazást tervez Zambiába és Mozambikba is, illetve kvázi „államfői szerepkörben” meglátogatta a dél-afrikai zavargások elől menekülő zimbabwei menekülteket. A nemzetközi eseményekből nem akarván kimaradni időközben Mugabe is bejelentette, hogy ott lesz a csúcson.

Németh Kamilla

Suha György Gulyás Gáspár

Kábítószer-kereskedelem Nyugat-Afrikában

A kokain új útja: Bissau-Guinea

„West Africa is under attack.” Ezzel a drámai hangvétellal kezdte tavaly őszi megnyitó beszédét Antonio Maria Costa, az ENSZ Kábítószer- és Bűnüldözési Hivatalának (UNODC) főigazgatója, az ENSZ főtitkárának helyettese. A bécsi székhelyű nemzetközi szervezet első számú vezetőjére nem jellemző, hogy gyakran esne ki szerepéből és 160 ország nagykövete előtt tenne szokatlanul nagy súlyú, profi diplomatára általában nem jellemző kijelentést. Ezúttal azonban ez történt. A jelenlévő küldötteket, az ENSZ különféle szakosított szervezeteinek vezető tisztségviselőit és a média képviselőit teljesen váratlanul érte a rövid mondat. Mindenki arra számított, hogy a köztisztviselőben álló olasz politikus a tőle megszokott diplomáciai udvariassággal, elegánsan szerkesztett körmondatokkal, konfliktuskerülő fogalmazással nyitja meg az UNODC közgyűlését. A jelenlévőknek csalódnunk kellett.

A helyzet pedig valóban aggasztó, bár ezúttal nem fegyveres harcok, törzsi viszályok fenyegetik a nyugat-afrikai térséget.

A mindennapok biztonsági kihívása rejtett, szervezett bűnözői csoportok kezében összpontosul: a térség napjainkban a nemzetközi kábítószer-kereskedelem legfontosabb tranzit-régiójává vált. Ez a kétes hírnév figyelemre méltó számokkal igazolható: az ECOWAS-államokban az elmúlt három évben összesen 33 tonna kokaint¹ foglaltak le a különféle hatóságok, míg a korábbi években ez a mennyiség néhány száz kilogramm volt. A becslések szerint ez ugyanakkor csak töredéke a valós mennyiségnek.

A kokain alapanyaga a kokacserje (*Erythroxylon Coca*), amelynek természetes lelőhelye: Peru, Bolívia, Brazília és Kolumbia. Már az inka birodalomban ismerték a kokalevél rágásának stimuláló hatását. A kábítószer piacán a kokain meghatározó termék, a világon éves szinten hozzávetőlegesen 18 milliárd dolláros nagykereskedelmi, és mintegy 70 milliárd dolláros² fogyasztói piacot jelent. A kokain termesztésével és terjesztésével elérhető extraprofit mértéke a világ fejlett gazdaságai számára is fontos tényezőt jelent, különösen így van ez a legkevésbé fejlett országcsoportba tartozó nyugat-afrikai államok esetében.



A kábítószer-szállítmányok intenzív megjelenése váratlanul érte a globális bűnüldöző szerveket és a nemzeti hatóságokat egyaránt. Az eddig használt, tradicionális kábítószer-kereskedelmi tranzit utak (elsősorban a Karib-térség és Közép-Amerika, de más összefüggésben ide sorolható a balkáni útvonal is) használata átrendeződött, ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy az amerikai kokainpiac hanyatlásával egyidejűleg markáns európai keresletnövekedés következett be. Hiteles statisztikák szerint³ az elmúlt két évtizedben az amerikai kokainfogyszató felnőttek száma a felére csökkent, míg Európa mediterrán térségeiben és az Egyesült Királyságban két-, háromszorosára⁴ nőtt.

A kábítószer elleni világméretű harc fokozatosan nehezíti az export logisztikai lebonyolítását. A 2006 végén hivatalba lépett új mexikói elnök, Felipe Calderon széleskörű harcot hirdetett a csempészek ellen: a technikai fejlesztések, a modern ellenőrzési rendszerek bevezetésének következtében a szárazföldi szállítás jelentősen megdrágult, esetenként ellehetetlenült.⁵ A dél-amerikai terjesztők új szállítási útvonalakat kerestek, kézenfekvővé vált a tengeri és a légi szállítás előtérbe helyezése. Ezzel párhuzamosan egyre jelentősebb felvevőpiacok nyíltak meg Európában, következésképpen Nyugat-Afrika, földrajzi közelsége és instabilitása okán ideális tranzitútvonalnak ígérkezett. A megváltozott csempészeti útirányok jelenlegi központjának Bissau-Guinea tekinthető.

POLITIKAI INSTABILITÁS ÉS KORRUPCIÓ

A 20. század utolsó évtizedeiben Nyugat-Afrika politikai és gazdasági értelemben egyaránt feszültségekkel teli ütközőzónává, esetenként évtizedes pusztítást magával hozó polgárháborús helyszínné vált. A nemzetközi elemzések szerint 1998 és 2005 között a régió tíz országában (Elefántcsontpart, Gambia, Guinea, Bissau-Guinea, Libéria, Mali, Niger, Nigéria, Szenegál és Sierra Leone) összesen 35 fegyveres csoport aktivitása volt azonosítható. Az adott államok visszatérően válságos belpolitikai helyzetének függvényeként a régió katonai-politikai erőcentrumainak befolyása változónak, ugyanakkor a térséget általában jellemző instabilitás állandónak tekinthető. A forgalomban lévő, illegális fegyverek számára vonatkozó becslések eltérőek, irányadó lehet az 1998-2004 között lefoglalt, elkobzott közel 200000 kézfegyver, amelyek közül 70000-et semmisítettek meg a térségben. Bizonyossággal állítható, hogy a valós adatok a milliós nagyságrendet is elérhetik. A legújabb adat 2006 júniusából származik: a kis- és könnyű kézfegyverek (SALW) számát az ECOWAS bamakói tanácskozásán a szervezet főtákará, Mohammed Ibn Chambas tíz millióra becsülte.⁶

A portugál gyarmatosítók elleni küzdelem időszakából mindmáig több ezer AK-47-es gépkarabély, orosz kézfegyver, s pisztoly maradt Bissau-Guineában a lakosság kezén, e harc-eszközök döntő többsége ma is használható állapotban van.

Az 1998-99-es polgárháború során legalább tízezer, főként ukrán és bolgár gyártmányú Kalasnyikov-gépfegyvert osztottak a civilek számára, így Bissau-Guinea ma a térség egyik legnagyobb készletekkel bíró fegyverraktárának számít.

A szerző személyes emléke, hogy a később meggyilkolt Ansumane Mane tábornok, a bissau-guineai felkelés vezetője a gambiai Kanilai-ban, Jammeh elnök rezidenciáján, már 1998-ban azzal érvelt, hogy a régió biztonságának alapvető garanciája az illegális fegyverek begyűjtése lehet. A katonai vezető ezt a cassamance-i krízissel összefüggésben jelentette ki. Sajnos, igaz volt. A dél-szenegáli felkelők a mai napig Bissauból jutnak hadianyag-utánpótláshoz.

ELFELEJTETT ORSZÁG

A közforgalomban lévő fegyverek magas száma mellett a bissauai gazdaság tragikus állapota is elősegíti a kábítószer-kereskedelem logisztikai támogatását, hiszen jelenleg az állami költségvetés éves főösszege hozzávetőlegesen csupán két és fél tonna kokain európai átvételi árának felel meg!

Nincs könnyű helyzetben tehát a nemzetközi közösség, a koka-inszállítások elleni harcban a nemzeti hatóságok hatékonysága igencsak korlátozott. A mindent átható állami szegénység, a fizetésükhöz hónapok óta nem jutó rendőrök, a technikai felszerelés szinte teljes hiánya nem jelent adekvát választ, sőt még igazi kihívást sem a dollármilliókból gazdálkodó bűnözői csoportok számára.

A rendőrség felszerelése elképzelhetetlenül alacsony színvonalú, gépjárművek hiánya, állandó üzemanyag-problémák jellemzik a működését, nem állnak rendelkezésre alapvető hírközlési eszközök, de még irodaszer, vagy bilincs sincs elegendő számban.

Nem meglepetés, hogy Bissau-Guineában a csempészek újszólván soha sem kerülnek az igazságszolgáltatás látókörébe. Miközben Európában folyamatosan nő a nyugat-afrikai kábítószercsempészek elleni eljárások száma, addig itt ezért senki sem tölti büntetését.

Az ország politikai állapotát jól jellemzi, hogy a függetlenség óta bekövetkezett kormányváltások többsége nem demokratikus választások útján hanem katonai puccsal következtek be. A 2003-ban – szintén erőszakkal – hatalomra került jelenlegi elnök, Joao Bernardo Vieira – akit közkeletű becenéven csak „Nino”-nak hív a lakosság – az elmúlt viharos évtizedben volt már a puccsisták áldozata és a fegyveres hatalomátvételek kezdeményezője is. Nino Vieira szerint a már idézett Mané tábornok a cassamance-i fegyverszállítások miatti politikai felelősségen túl legalább 15000 katonai és polgári áldozat haláláért is felelős.

Polgárháború Bissau-Guineában

Az egyharmad Magyarországnyi területű, 1,6 milliós lakosságú ország a világ egyik legszegényebb állama. Erősen tagolt partvidékét mocsaras, mangroveerdős síkság kíséri, fővárosa Bissau.

A Föld egyik legszegényebb országaként számon tartott Bissau-Guinea 1974-ben nyerte el függetlenségét Portugáliától. Egy rövid, alig hat évig tartó fejlődési periódust követően 1980-ban João Bernardo Vieira tábornok szerezte meg a hatalmat. Rendszerét a korrupció és a külföldi érdekek feltétlen kiszolgálása jellemezte, katonai erejét pedig szenegáli és guineai csapatok egészítették ki. Az önkényuralommal szemben már a nyolcvanas évek második felétől folyamatos lázadások robbantak ki. A kilencvenes évekre az ország gazdasága mélypontra jutott, a szegénység elképesztő méreteket öltött. 1998 júniusában egy bissau-guineai tábornok váratlan puccs-kísérlete robbantotta ki a rövid polgárháborút, melynek következtében több százezer ember volt kénytelen elhagyni otthonát.

Az egyre nagyobb hatalmat a kezében összpontosító Ansumane Mane dandártábornokot, vezérkari főnököt 1998 tavaszán a kormány azzal vádolta meg, hogy ellenálló csoportoknak juttatott fegyvereket a katonai raktárakból. A vádat tagadó katonát a védelmi miniszter felfüggesztette, majd Vieira elnök június 6-án menesztette.

A lázadó csapatok már másnap aktivizálódtak és Ansumane Mane vezetésével elfoglalták a főváros Bissau fontos stratégiai központjait és repterét. Az elbocsátott vezető követelte Vieira menesztését, valamint a demokratikus választások kiírását. A kormánycsapatok a szomszédos országok erőinek segítségével megpróbálták visszaszerezni a létesítmények feletti ellenőrzést – sikertelenül. A következő napokban megindult a menekültáradat – az országban élő külföldieket Szenegálba evakuálták, több mint 200000 ember pedig a pusztítások miatt, és humanitárius katasztrófától tartva elhagyta Bissaut.

A júliusban folytatódó harcok a kormányoldal gyengülését hozták, sok fegyveres átállt a lázadók oldalára. A hónap végén a szembenálló felek tárgyalásokat kezdtek, abban legalábbis mindkét fél egyetértett, hogy mielőbb be kell szüntetni a harcokat. Nemzetközi közbenjárásra végül július 26-án született meg a fegyverszüneti szerződés. A viszonylagos békét ugyan számos alkalommal – mind a lázadók, mind a kormányerők részéről – megszakították kisebb fegyveres összetűzések, de újabb egyeztetéseknek

köszönhetően a repteret megnyitották és nemzetközi megfigyelőket engedtek az országba a leszerelési folyamatok ellenőrzésére.

1998 szeptemberében tovább folytatódta a megbeszélések, melyeken Mane legelőször a külföldi csapatok távozását követelte. Vieira erre nemet mondott, megállapodtak ugyanakkor egy demilitarizált zóna létrehozásában, hogy szétválasszák a szembenálló erőket. Mielőtt azonban végrehajtották volna a leszerelést, a fegyverszünet összeomlott és ismét súlyos harcok alakultak ki a fővárosban valamint a többi nagyobb városban.

A kormány október 20-án kijárási tilalmat rendelt el és egyoldalú fegyverszünetet hirdetett, eddigre ugyanis a lázadók ellenőrzésük alatt tartották az ország több mint 90%-át, ráadásul a képzett katonák nagy része már Mane oldalán harcolt.

Vieira még időben felismerte szorongatott helyzetét és belement a további tárgyalásokba, majd november 1-jén teljeskörű békét kötött Maneval. A szerződés távozásra kötelezte az idegen csapatokat, nemzeti egységkormány létrehozását írta elő és meghatározta, hogy legkésőbb 1999. márciusig meg kell tartani a törvényhozási és elnökválasztásokat. Az új koalíciós kormány elnöke már pár hónappal később közölte, hogy a választások kiírására év végéig nincs esély.

A fővárosban a békekötés ellenére tovább folytatódta a zavargások, számos halálos áldozat mellett 250000 ember kényszerült otthona elhagyására. 1999. márciusára a szerződésben foglaltak nagy része teljesült, decemberben pedig kiírták az általános választásokat.

Az elnök ugyanakkor ismét az ellenzékiek célkeresztjének középpontjába került: napvilágot látott egy jelentés, amely tisztázta Manét minden 1998-as vád alól, ráadásul fényt derített arra, hogy a cselekmény elkövetője Vieira egyik közeli tanácsadója volt. Ennek hallatán újból kitértek a zavargások, végül május 7-én katonai puccs vetett véget Vieira 18 éven át tartó hatalmának. A koalíciós kormány egy mindkét oldal által elfogadott személyt nevezett ki ideiglenes elnöké. A polgárháború tényleges lezárásának 1999. november 28-át tekinthetjük, ekkor tartották meg a már régóta várt általános választásokat.

ECOWAS

A Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége, ismertebb nevén az ECOWAS 1975. május 28-án a Lagos-i Egyezményvel jött létre, 15 ország részvételével. A közösség a térség gazdasági integrációjának elősegítése céljából alakult, egységes kereskedelmi blokk, valamint gazdasági és monetáris unió formájában működik. Az ECOWAS megalakulása után egy évvel csatlakozott az alapítókhoz a Zöld-foki Köztársaság, majd a taglétszám 2000-ben ismét lecsökkent tizenötre Mauritánia kilépésével.

ALACSONY BŰNÜGYI KOCKÁZAT

Azavaros belpolitikai viszonyok, a fegyvereken alapuló kényes és törekeny egyensúly alapján Bissau-Guinea ideális helyszín a kokain-szállítványaiknak új útvonalat kereső dél-amerikai klánok számára. Az instabilitást kihasználva a szervezett bűnözői csoportok bizonyos mértékben irányítói pozíciókat vettek át az állami struktúrákban, főként a rendészeti, rendvédelmi szervek esetében.

Az ország egyike a leginkább militarizált afrikai államoknak, a többi ECOWAS országhoz képest a hadsereg civil lakossághoz viszonyított létszáma rendkívül magas. Míg az 1999-es konfliktus végén a bissauai katonák száma 17000 körül alakult, néhány évvel később, a leszerelési folyamatok eredményeképpen 5100 főre apadt (2005 májusi adat). A katonai kiadások 2003-ban 7,5 milliárd dollárra rúgtak, a tisztek éves (!) átlagfizetése ebből azonban csak 400 dollárt tett ki.

Hasonló adatok állnak rendelkezésre a csendőrség és a rendőrség létszámáról is, előbbi 3000 fős testületként elsősorban vidéken, míg a belügyminisztérium irányítása alatt álló 1500 rendőr főként a nagyobb vidéki településeken és a fővárosban teljesít szolgálatot. Az arányokat tekintve ez azt jelenti, hogy 284 rendvédelmi közalkalmazott jut százezer lakosra. Ez az arány az egyik legmagasabb a térségben és csak kevéssé marad alatta a fejlett európai országok hasonló mutatóinak (EU átlag: 346/100000 lakos). A kedvezőnek látszó statisztikai adatok szomorú tényeket takarnak, a kábítószer elleni küzdelemre az országban alig hatvan fő mozgósítható, rendelkezésükre pedig csupán egyetlen gépjármű áll. Ennek üzemanyaggal történő ellátása is komoly gondot okoz.

Nem jobb a helyzet az igazságszolgáltatás területén sem. 2006 szeptemberében az Interpol tájékoztatása alapján 674 kg kokaint foglaltak le a bissauai hatóságok. A kábítószer egy vidéki katonai repülőtérré érkezett, a rendőrök miután felfedezték a csomagokat először az őrsre, majd onnan a pénzügyminisztérium páncélszekrényeibe szállították. Az elkobzott árut szállító két kolumbiai csempészt letartóztatták, a sikeres akciót pedig maga a bűnügyi rendőrség vezetője jelentette be. Napokkal később az illetékes vizsgálóbíró feltételeken szabaddá helyezte a csempészeket,

akik azonnal eltűntek a hatóságok látköréből, valószínűleg az országból is. A biztonságosnak hitt széfekben őrzött kábítószer nemsokára nyomtalanul eltűnt. A jelenleg is tartó vizsgálat csak sejteti, hogy magas rangú kormánytisztviselők, katonatisztek is érintettek lehettek az ügyben.

Hasonló eset történt 2007 áprilisában, amikor hatalmas mennyiségű kokain nyomaira bukkantak a rendőrök. A részletek teljességgel tisztázatlanok, annyi bizonyos, hogy a csempészzettel gyanúsítható egyenruhások katonailag ellenőrzött területre menekültek, így a civil hatóságok a gyakorlatban teljesen tehetetlenek voltak velük szemben. Tragikomikusnak tűnik, de az akcióban résztvevő rendőrök gépkocsi híján nem tudták követni a bűnözőket, akik becslések szerint a hátrahagyott csomagokon túl legalább még két tonna kokaint vihettek magukkal.

Bissau-Guinea központi börtönét az 1998-as felkelés első napjaiban földig rombolták, büntetés-végrehajtási intézet azóta nincs az országban. A rendőrség által elfogott szabálysértőket, rendezavarokat általában a rendőrőrsökön, vagy katonai bázisokon tartják fogva. Sajátos paradoxon, hogy míg a lakosság számához képest a rendőrök száma rendkívül magas, addig az elítéltek száma a régióban messze a legalacsonyabb, míg nyugat-afrikai átlagban 38, Bissauban csupán hat elítélt jut százezer lakosra.

AZ AFRIKAI ÚT

Az EUROPOL jelentése alapján a kokainszállítás napjainkban három fő útvonalon zajlik:

- Az ún. „északi út” a legrövidebb, a karibi szigetvilágból a Portugáliához tartozó Azori-szigeteken át Spanyolországba és Portugáliába vezet.
- A „központinak” nevezett szállítási csatorna közvetlenül Dél-Amerikából a Zöld-foki Köztársaságon és/vagy Madeirán, illetve a Kanári-szigeteken át a mediterrán térségbe irányul.
- A harmadik, forgalom szempontjából meghatározó jelentőségű a legújabb ún. „afrikai út”, amely Nyugat-Afrika országainak ad stratégiai jelentőséget és közvetlenül köti össze a termőterületeket a fogyasztói piaccal. Ez utóbbi értelemszerűen tengeri és légiszállítást feltételez.

Legjelentősebb kábítószer-termelő országok

2007. szeptember 14-én az Amerikai Egyesült Államok illetékes kongresszusi bizottsága jelentésében a következők hús állapot jelölte meg, mint a legjelentősebb kábítószer-termelő országokat: Afganisztán, Bahama-szigetek, Bolívia, Brazília, Burma (Myanmar), Dominikai Köztársaság, Ecuador, Guatemala, Haiti, India, Jamaica, Kolumbia, Laosz, Mexikó, Nigéria, Pakisztán, Panama, Paraguay, Peru és Venezuela.

Életet adó kábítószer

Jose Soares Veloso 1985 decemberében látta meg a napvilágot Bissau-Guinea fővárosától nem messze egy kis faluban a tengerparton. Édesapja az 1998-as polgárháború kirobbanásáig fuvarozóként dolgozott, a falubeliek zöldség- és gyümölcs-termését, valamint a halászok napi fogását szállította Bissauba, különböző piacokra, boltokra. A harcok kitörése nyomán fegyveresek jelentek meg Jose szülőfalujában, lefoglalták a család rozoga teherautóját, majd miután a szomszédos ház kertjéből valaki követ dobott a gerillákra, azok esztelen lövöldözésbe kezdtek, s megölték Jose édesapját. Az ekkor tizenhárom éves Jose rövidesen a polgárháború forratagában találta magát, tulajdonképpen senki oldalán sem kívánt harcolni, egyszerűen pénzért ölt, hogy apja halála után, mint a család legidősebb férfi tagja gondoskodni tudjon édesanyjáról és testvéreiről. A háborús éveiről nem mesél senkinek: „túléltem, itt vagyok” – válaszolja a múltat feszegető kérdésekre.

Ma, 23 éves fejfel biztonsági emberként, amolyan személyi testőrként dolgozik egy éjjeli lokál tulajdonosa mellett. Többnyire törvénytelen, semmint hétköznapi munkájáért járó fizetéséből elfogadható körülményeket biztosít két éve feleségül vett gyerekkori szerelme, s három gyermeke számára. Pénzéből édesanyjának és testvéreinek is segíteni tud, egyik öccsét maga mellé vette fegyveres őrnök a lokálhoz. Jose elmondása szerint főnöke feltörekvő „kereskedő”, de hogy mivel üzletel nem tudja, s nem is érdekli, neki csak kétféle feladata van: megvédeni mindazokat, akiket mondanak, illetve időnként embereivel biztosítani különböző ügyleteket a fővárosban, vagy az ország más pontján.

(Történetünk főhőse, Jose Soares Veloso kitalált személy, ami vele és körülötte történt azonban könnyedén megeshetett bármelyik huszonéves fiatalal Bissau-Guineában)

A kontinentális Afrika érintésével bonyolódó útvonalról viszonylag pontos adatokkal rendelkezünk. 2006 júniusától 2007 szeptemberéig négy európai ország (Belgium, Svájc, Franciaország és Németország) 11 repülőterén összesen 452 alkalommal foglaltak le kokaint. Ez az Afrikából származó teljes kokainmennyiség 26%-át jelentette. Egy évvel később, 2007 első három negyedévére vonatkozóan ez az adat közel a duplájára, 46%-ra emelkedett. A vizsgált európai légikikötőkben a kilenc hónap alatt felfedezett és elkobzott összesen 641 kg kokain 93%-a indult nyugat-afrikai repülőterekről!

„az amerikai kokainpiac hanyatlásával egyidejűleg markáns európai keresletnövekedés következett be”

Ez a hatalmas arány megdöbbentette az Európai Unió tisztviselőit és az ENSZ munkatársait⁹ is. A szakértők szerint ma az ismert eredetű, Európában lefoglalt kábítószer-szállítmányokról készített statisztikák elemzése alapján állítható, hogy a teljes

európai kokainforgalom 27-30%-a, hozzávetőlegesen 40-45 tonna kokain érkezik Nyugat-Afrikán keresztül. Ennek a mennyiségnek a nagykereskedelmi értéke több mint 1,8 milliárd dollár.

A becslés nem könnyű feladat, hiszen a bevezetőben említett 33 tonnányi kokaint rutinellenőrzések és véletlenszerű vizsgálatok keretében sikerült lefoglalni, ami azt jelenti, hogy a valós mennyiség ennél lényegesen több lehet.

TÁRSADALMI, GAZDASÁGI HATÁSOK

Nyugat-Afrika azért is ideális helyszín a dél-amerikai drogdílerék számára, hiszen Bissau-Guineában, vagy a Zöld-foki Köztársaságban adottak a nyelvi, kulturális azonosságok. Külön vizsgálatot érdemelne annak elemzése, hogy a tradicionális hasis- és heroinkereskedelem terén szerzett afrikai (elsősorban marokkói) tapasztalatok milyen módon hasznosulnak a mostani kokain-orientált kereskedelmi folyamatok feltárásakor. A szakértők számára is bizonytalan, hogy a nyugat-afrikai szervezett bűnözői csoportok pontosan milyen szerepet játszanak a terjesztői hálózatban. A bűnüldözésben tapasztalatlan nemzeti hatóságok elsősorban az Interpol



és az EUROPOL információi alapján dolgoznak. Klasszikus operatív tevékenységről, a terjesztői hálózatokba történő titkos-szolgálati beépülésről nincs érdemi információnk. A vizsgálatok, jogi eljárások tapasztalatai és az értékelő-elemző szakemberek véleménye alapján a régió még nem aktív kezdeményezője, főképp nem haszonélvezője a tiltott áruk kereskedelmének. Nyugat-Afrika inkább raktározási, csomagoló és átcsomagoló feladatokat, illetve a szállítmányok pihentetésével összefüggő funkciókat lát el.

„a régió országainak kormányai maguktól képtelenek a probléma kezelésére”

A társadalmi hatások közül elsőként a régió lakosságának emelkedő kábítószer-függősége említendő. A nemzetközi szakirodalomban nincs hiteles érdemi adat, kutatás arra vonatkozóan, hogy a térség országában milyen mértékben vannak jelen a könnyű drogok, illetve a keményebb kábítószeresek, következőképpen csak becslésekre hagyatkozhatunk. A társadalmi-szociális jellemzők alapján a kokain Burkina Faso, Szenegál, Nigéria és Ghána lakossága körében igazán népszerű.

Közgazdasági hatásaiban a kábítószer-kereskedelemből származó valuta gyakorlatilag gyökeresen átírja az egyébként is törekény nemzetgazdasági mutatókat. Az értéktelenedő helyi fizetőeszköz tovább veszít vásárlóerejéből, a kockázat nélkül, kevés munkával szerzett jövedelem szociális válságot, közvetve politikai instabilitást idéz elő. A krízismutatókkal rendelkező gazdaságokba hirtelen nagy mennyiségű készpénz áramlik, kiszámíthatatlan inflációs folyamatok indulnak el. A régió nagykereskedelmi pozíciójának hipotézisét tovább gondolva könnyen belátható, hogy előbb-utóbb az áru ellenértéke makroszinten is megjelenik a nemzetgazdaságokban, magával hozva a közgazdaságilag indokolatlan nagyberuházásokat, a pénzmosási folyamatokra olyannyira jellemző tökébevitelt. A Nemzetközi Valutaalap közgazdasági felhívta a figyelmet arra, hogy az elmúlt évek során többszörösére nőtt az afrikai diaszpóra által az anyaországokba visszautalt készpénz mennyisége. Elefántcsontpart,

Ghána, Nigéria, Szenegál gazdasága nagyságrendekkel több forrást kap a külföldön, döntően illegálisan dolgozó afrikaiaktól, mint néhány évvel ezelőtt. Ezt a folyamatot nehéz értelmezni – sem a migránsok száma, jövedelme, sem az általuk előállított termelési, szolgáltatási érték nem nöhetett ilyen mértékben –, a kábítószerrel összefüggő (kis)kereskedelmi folyamatok ugyanakkor ésszerű magyarázattal szolgálhatnak.

Bissau-Guinea közvetlen külföldi működőtőke-befektetéseinek (FDI) értéke 1998 és 2004 között éves átlagában hozzávetőlegesen 2-3 millió dollár körül ingadozott. A vizsgált periódust követő első esztendőben, 2006-ban ez hirtelen 9 millióra nőtt, majd két évvel később már soha nem látott magasságba, 42 millió dollárra emelkedett. Húszszoros növekedés egy háború által kifosztott, nyersanyagok nélküli afrikai államban? Több mint csoda...

JÖVŐKÉP

Erős túlzás volna azt állítani, hogy a térség kriminológiai jellemzői közül egyedül a kokain-terjesztés ellenőrzése és visszaszorítása jelent megoldatlan feladatot. Embercsempészet, illegális fegyverkereskedelem, természetkárosítás, hamisítás, internetes csalások, veszélyes hulladék elhelyezése, a sor sajnos még sokáig folytatható. Ebben az összefüggésben a kábítószer-kereskedelem minimalizálása és felszámolása előkelő helyen áll ugyan, de a régió országainak kormányai maguktól képtelenek a probléma kezelésére. A határok ellenőrzésének megoldatlansága, a rendészeti szervek felkészületlensége és az állami korrupció virágzása külön-külön is gátja az eredményes bűnüldözésnek. A nemzetközi közösség jogi, szakmai tanácsadásban, információ biztosításában, az állami elkötelezettség megteremtésében juthat meghatározó szerephez. A konfliktusokból kilábaló Nyugat-Afrika biztos alapokon nyugvó politikai jövője, a hosszú távú jólét biztosítása a korrupció megszüntetésével és a közbiztonság, igazságszolgáltatás együttes megerősítésének fejlesztéspolitikai súlypontjaival érhető el. ✨

JEGYZETEK

- ¹ UNODC: Cocaine Trafficking in West Africa, 2007.
- ² UNODC: World Drug Report, 2005.
- ³ ONDCP, Cocaine Use Declines Among U.S. Workforce, 2007.
- ⁴ UNODC, World Drug Report, 2007.
- ⁵ Cook, C.: Mexico's Drug Cartels, Washington DC, Congressional Research Service, 2007.
- ⁶ XINHUA Hírügynökség, http://english.peopledaily.com.cn/200606/07/eng20060607_271567.html
- ⁷ Jane's Sentinel Security Assessment, London
- ⁸ Report of the Secretary General on Developments in Guinea Bissau, ENSZ BT 2007. szept. 28.

Nagyobb kábítószerfogások a nyugat-afrikai régióban

2006. május

Bissau-guineai rendszámú terepjárót vezetett az a francia állampolgár, aki elmondása szerint Szenegálból indult Mauritánián át Marokkóba, ahol közúti ellenőrzés keretében 28 kg kokaint találtak az autójában.

2006. május

A ghánai hatóságok Phrampan falu mellett közúti rutinellenőrzés keretében megállítottak egy személyszállító mikrobuszt, melyben 1,9 tonna csomagolt kokaint találtak.

2006. december

Az amszterdami repülőtéri hatóságok egyszerre 32 kábítószerfutárt vettek őrizetbe a Bissauból Casablanca érintésével Európába érkező repülőgépek leszállását követően, közülük 28-an nigériai állampolgárok voltak.

2006. december 30.

A spanyol parti őrség egy Marokkóból érkező motorcsónakra lett figyelmes, amelyre a nyílt vízen egy dél-amerikai kereskedelmi hajóról ismeretlen eredetű árut raktak át. A járőr megérkezésekor a három tonnára becsült kokainszállítmány egy részét a tengerbe dobták, de 1,8 tonnát sikerült lefoglalni. Az akcióval összefüggésben 28 főt vettek őrizetbe.

2007. június 21.

A spanyol hatóságok leszállásra kényszerítettek egy azonosítatlan kisgépet a Kanári-szigeteken. A repülő feltehetően Mauritániából indult, fedélzetén 800 kg kokaint szállított.

2007. június 27.

A helyi halászhajók értesítették a szenegáli csendőrséget, hogy a fővárostól délre fekvő Mbour faluban ismeretlen halászhajót vetett partra az erős hullámmal. A fedélzetén 50, egyenként 24 kg-os zsákot találtak kokaintéglakkal. A helyi lakosok elmondása szerint a hajó motorja elromlott, a kapitány és a személyzet pedig szerelő keresésére indult a parti településeken.

2007. június 30.

Három nappal később Mbour közelében egy kétszintes tengerparti lakóház udvarán találtak 1,25 tonna kokaint. A kertben egy használaton kívüli gumicsónakkal letakart betonlejtőn 51 zsák, az ismeretlen halászhajón talált kokainnal azonos csomagolású és minőségű kábítószerrel találtak. Hét személy, köztük három latin-amerikai férfi és egy francia nő került előzetes letartóztatásba. Az elkobzott kokaint tavaly augusztusban nyilvánosság előtt elégették, a vizsgálat jelenleg is tart.

2007. július

A gambiai fővárosból Amszterdamba induló charter-járat felszállásakor a helyi hatóságok nyolc utast vettek őrizetbe kábítószer-csempészet vádjával. A repülőgépek megérkezésekor a holland hatóságok további nyolc utast tartóztattak le, kivétel nélkül mindegyikük nigériai állampolgár volt.

2007. július 10.

Venezuelában még felszállás előtt, rakodás közben tartóztatták le egy magánrepülőgépet teljes személyzetét. A 2,5 tonnányi szállítmány Sierra Leonéba indult.

2007. május 1.

Összesen 630 kg kokaint találtak a mauritániai hatóságok annak a kétmotoros kisgépnél a fedélzetén, amely a GPS adatok tanúsága szerint Venezuelából indult. A Nouadhibou repülőtérre érkező Cessna-441 pilótái a rendőrök elől menekülve hirtelen felszálltak, majd későbbiekben egy közúton kényszerleszállást hajtottak végre. A személyzetnek nyoma veszett. (Két hónappal később, egy szervezett akcióban vélhetően ugyanabból a szállítmányból származó kábítószerre bukkantak a marokkói hatóságok is.)

A szerző felvételeivel

Besenyő János

A nyugat-szaharai
spanyol népszámlálás
és az ENSZ

Szaharávi ezüstműves munkaközben (Layoune)



Mostanában ismét egyre többet lehet hallani a nyugat-szaharaiak önrendelkezési jogáról (amelyet a Marokkói Királyság következetesen megtagad), és a területen működő „sikertelen” ENSZ misszióról, a MINURSO-ról. Egyes emberjogi szervezetek szerint tarthatatlan az a gyarmatosított állapot (idegen állam katonái általi megszállás), amelybe a korábban Spanyol-Szaharaként ismert terület lakosai kerültek. A konfliktusban résztvevő felek mindegyike másképp értelmezi a Hágai Nemzetközi Bíróság és az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozatait, azonban abban egyöntetűen a vélekedésük, hogy a korábbi gyarmatosító, spanyolok által végrehajtott népszámlálás eredményeit veszik alapul, amikor a terület jövőjéről dönteni jogosultak szavazói névjegyzékének összeállításáról egyeztetnek. Mint védelmi igazgatási (önkormányzati szakos) hallgató igazi kihívásnak tekintetem a témát, hiszen a világon ez az utolsó „gyarmati függésben” még megmaradt terület (miután Kelet-Timor elnyerte önállóságát), amelynek a spanyolok kivonulását követően ugyan lehetősége lett volna független országgá válni, azonban a marokkói és mauritániai hadsereg bevonulása mindezt ellehetetlenítette. Jelenleg az sem kizárt, hogy az őslakosoknak csak évtizedek múlva lesz lehetőségük népszavazás keretei között dönteni a térség jövőjéről, ennek ellenére a Nyugat-Szaharában ENSZ védnökség alatt működő speciális közigazgatást, illetve a megszállt övezet komplikált jogi-politikai helyzetét rendkívül érdekes témának tartom, s ezért is igyekeztem a spanyol népszámlálással kapcsolatos információkat felkutatni és rendszerezni.

NYUGAT-SZAHARÁRÓL

A vitatott megítélésű sivatagos terület Észak-Afrikában, az Atlanti-óceán partján helyezkedik el. Északról Marokkó, keletről Algéria (42 kilométernyi közös határral), míg délkeletről és délről Mauritánia határolja. Kiterjedése 266000 négyzetkilométer. Mint a legtöbb afrikai ország esetében, a határok helyét itt is a gyarmatosító hatalmak jelölték ki, különféle szerződések ratifikálásával. Nyugat-Szahara esetében Spanyolország és Franciaország voltak a kolonizációs felek, amelyek 1900-ban, 1904-ben és 1912-ben kötötték meg területfelosztó egyezményeiket.

Nyugat-Szahara többnyire alacsony fekvésű, sík, homokos és erősen köves vidék, néhány hegygel a déli és az északkeleti részekben. E magaslatok csak ritkán érik el a 400 méteres magasságot. A terület legalacsonyabb pontja a tengerszint alatt 55 méterre fekvő Sebjet Tah, míg a legmagasabb egy névtelen 721 méteres orom.

Nyugat-Szahara három fő régióra osztható fel. Az északkeleti zóna az Atlasz láncolataitól a Zemmour hegyvonulatig tartó köves, sziklás sivatag (*hamadas*), ahol kisebb-nagyobb, többnyire vulkáni eredetű hegyláncolatok és egyedülálló halmok láthatók. Ezen övezet vízben rendkívül szegény, csupán néhány elszórta elhelyezkedő kút található.

A VILÁGON EZ AZ UTOLSÓ „GYARMATI FÜGGÉSBEN”



A Polisario fegyveresei Bir Lahlou közelében

A másik elkülöníthető tájegységet a helyiek a folyók körzetének hívják, ugyanis ezen a területen haladnak keresztül az ország időszakos vízfolyamai. Északon a Draa, míg nyugaton a Jat folyó völgye határolja a régiót. E völgyekben elsősorban a rövid ideig tartó őszi esős időszak során gyülemlik fel a víz, ami a rendkívül magas hőmérséklet miatt azonban igen gyorsan elpárolog, így a folyók sohasem érik el az óceánt. A tájegység elnevezése: Saguiat el-Hamra, azaz a Vörös-folyó, a régió egyik időszakos vízforrásának nevéből ered.

Errefelé az élővilág már valamivel változatosabb, mint a hamadasnak nevezett sziklás helyeken. A „folyózónában” már több kisebb-nagyobb oázis is található, melyek mérete a néhány száz négyzetmétertől akár egy kisebb falu területének nagyságáig is terjedhet. A Szaharában élők közel 75%-a lakik az oázisokban, ahol többnyire pálmaféléket (datolya és doumpálma), zöldségeket és többfajta gabonafélét termelnek.¹

A harmadik zóna a Rio de Orónak nevezett rendkívül sík, homokdűnével tarkított vidék. Összetételénél fogva a talaj képtelen megfogni, illetve tárolni a vizet, mely többnyire az altalajban gyűlik össze, így kinyeréséhez rendkívül mély kutak ásására van szükség. A vidék nyomasztó egyhangúságát egyedül a

dakhlai félsziget (a néhai Villa Cisneros) és a La Guerra töri meg. Az itt található sivatag Nyugat-Szahara (1100 km) és Mauritánia (754 km) partvidékét foglalja magába. Igaz, errefelé sincs sok csapadék, azonban az óceán felől érkező páras levegő hatására többféle növény- és állatfajta is kedvező életfeltételeket talál magának, többek között itt telelnek át az Európából érkező vándormadarak is.

A partvidéken néhány kisebb település kivételével nem laknak emberek, az itteniek többsége halászattal és tevetartással foglalkozik. A nyári és kora őszi időszakban mintegy 160000 marokkói halász érkezik a térségbe, ők ideiglenes jelleggel a part menti vizeken dolgoznak.²

A Szahara éghajlata kontinentális jellegű, hideg, száraz telekkel, rendkívül meleg nyarakkal, a hőmérséklet sokszor árnyékban is meghaladja az 50 fokot. Az óceán közelsége miatt viszonylag nagy a páratartalom, ezért az idő gyakran páras és ködös. Az évi átlagszapadék alig éri el a 45 millimétert még az óceán partján fekvő Dakhlában is.

A Szahara teljes területén gondot okoz a szél, amely magával sodorja a finom homokszemcséket, s ez könnyen irritálhatja a

MÉG MEGMARADT TERÜLET.

bőrt, illetve szemgyulladását is okozhat. A helyiek éppen ezért állandóan kendővel takarják el a fejüket és az arcukat. A szelek közül a legkellemetlenebb az "irifi" nevű szélvihar, amely már csak az erejénél fogva is elviselhetetlenül felkavarja a homokot. Ezt az általában északkelet felől érkező szelet hívják az európaiak sirokkónak. A sirokkó rendkívül száraz, forró és homokkal terít be mindent, így a látási viszonyok jelentősen korlátozódnak, alig 1-2 méterre csökken le a belátható távolság.

A TÁRSADALOM

Azaharáviak társadalmi szerkezete hasonló a többi Szaharában élő nomád, illetve részlegesen letelepült népcsoportokéhoz. A közösség legalapvetőbb szervezete a család. A vérrokon kapcsolatban lévő családok alkotják a törzset, amelynek vezetője kiemelt jogokkal bír a törzs életének megszervezésében és irányításában. A vezetői poszt (sejk) többnyire örökletes, apáról fiúra száll, míg a családok, illetve a törzsek tagjai származásuk, vagy foglalkozásuk szerint több osztályba sorolhatók. Az egyik osztályból átkerülni a másikba, ha ritkán is, de az egyéni tehetség alapján lehetséges. A különböző osztályokból származó férfi és nő közötti házasság szinte teljesen elképzelhetetlen.³

A mai napig fontos értéket képvisel a helyiek számára a teve, amelynek birtoklása egyfajta társadalmi értékmérőt jelent. Annak ellenére, hogy a nomád életmódot folytatók száma jelentősen lecsökkent, még mindig vannak olyan szaharáviak, akik több száz állatból álló csordával rendelkeznek. Egy teve ára megközelítőleg 10-12000 marokkói dirham (1000-1200 USD), és még napjainkban is előfordul, hogy a házassági szerződés megkötésekor a menyasszonyért kialakított "vételárat" tevében fizetik ki.⁴

A helyiek több mint húsz nagyobb törzset alkotnak, amelyek három főcsoportra oszthatók: az *Ouled Delim*, a *Reguibat* és a *Tekna* közösségekre. A törzsek tagjai nem mind arab származásúak, a területet megszálló arabok folyamatosan keveredtek a már korábban itt élő berberekkel. Sőt, a mai napig létezik néhány, viszonylag tiszta vérű berber csoport is, például a *Reguibat* törzsszövetség, melynek tagjai a területet korábban uralmuk alatt tartó Sanhaja berberekől származtatják magukat.

A tisztán arab törzsek közé tartoznak a makuilok (Beni Hassan törzs) leszármazottjai, valamint a 13. század során a mai Jemen területéről érkező közösségek, mint például az *Ouled Delim*, az *Ouled Arousien* és az *Ouled Bou Sba*. Az arab származású törzsek igen büszkék gyökereikre és tiszta arab vérvonalukra.

Az alávetett, vagy adófizetésre kényszerített törzseket azonos néven (*znaga*) nevezték, és bár nem voltak rabszolgák, majdnem olyan szerepet tölthettek be, mint a helóták a spártai katonai államban. Az erősebb csoportok sokszor csupán gyakorlatozás ürügyén megtámadták és kirabolták az alárendelt törzseket, ezáltal fenntartva harcászultságukat, s gyakorolva a fegyverforgatást. A *znaga* szó egyébként a Sanhaja berberekétől ered, és az arabok előtti vezető berber réteget jelölte. A szó jelentése a 15-16. századra némileg átalakult, a spanyolok ezt a kifejezést használták a nem arab, berber származású nomádokra, akik nem vették át a *hasszanija* nyelvjárást, hanem megtartották saját anyanyelvüket.⁵

A lakosság jelentős része a muzulmán vallás szunnita ágazatához tartozik, de néhány síita és keresztény (többnyire katolikus) is található közöttük. A Marokkóban élő szaharáviak becsült népessége 262000 fő, de körülbelül 120000 menekült él az algériai táborokban (Tindouf), és további 30-40000 külföldön, egyéb országokban.⁶

A TERÜLET TÖRTÉNELME

A jegyzett történelem előtti időkben a Szahara klímája viszonylag elviselhető életkörülményeket biztosított az itt élő és többnyire legettetéses állattartással foglalkozó negroid és berber törzsek számára (i.e. 5000 és i.e. 2500 közötti időszak). Az akkori emberek civilizációjából csupán sziklarajzok és néhány szépen faragott, vésett szikla maradt. E rajzokon többnyire elefántokat, zsiráfokat, bivalyokat, rinocéroszt és negroid típusú embereket (Smara, Mehaires, Bir Lahlou stb.) ismerhetünk fel. A terület elsvatagosodása már az időszámítás előtti harmadik évezredben jelentősen megindult, s azzal párhuzamosan megkezdődött a negroid törzsek déli irányú vándorlása is, amely az időszámításunk szerinti első századig tartott. Ekkor a negroid bafur és szarakolé törzsek helyére a Sanhaja törzsszövetség (a lentuna, a gudula és a massufa berber törzsek) tagjai érkeztek, akik a korabeli egyiptomi hírforrások szerint „iberomauritanian” típusú, azaz fehér bőrű és világos hajú emberek voltak.

I. e. 1000 körül föníciai telepések gyarmatosították a mai Marokkó atlanti-óceáni partvidékét, ahonnan a Szenegálból érkező arany- és állományokat és a kereskedelmet ellenőrizték. A kereskedők az i.e. 3. századra eljutottak Cap Juby-ig, később pedig egészen a Guineai-öbölig. Ekkorra tehető a Római Birodalom afrikai térnyerése és a teve házasítása is.⁷

A Polisario Front

A Polisario Front (The Frente Para la Liberación de Saguia Al Hamra y Rio de Oro – Frente Polisario) 1973. április 29-én alakult meg a mauritániai Zouerate városában azzal a céllal, hogy kivívja Nyugat-Szahara függetlenítését a spanyol gyarmati uralom alól. A szervezet első katonai akciójára 1973 májusában került sor, amikor is a mozgalom fegyveresei megtámadtak egy spanyol helyőrséget. Az európai megszállók elleni kétéves harc legnagyobb győzelme a – kisszámú – lakosság támogatásának megnyerése volt.

1975-ben több tényező együttes hatása miatt Spanyolország a kivonulás mellett döntött, s tárgyalásokat kezdett a Nyugat-Szaharával szomszédos Marokkó és Mauritánia kormányaival, melyek egyaránt területi követelésekkel léptek fel. A Polisario tevékenységének jelentős lökést adott, hogy 1976 októberében a Hági Nemzetközi Bíróság elutasította Marokkó és Mauritánia területi igényeit, kimondva azzal, hogy Nyugat-Szaharának egységes és önálló állammá kell válnia. A döntés ellenére az 1975-ben bevonult szomszédos haderők nem hagyták el az egykori spanyol gyarmat területét. Mauritánia később hatalmas veszteségei és belpolitikai krízishelyzetet okozó katonai többletköltségei miatt lemondott annexiós követeléseiről, katonáinak kivonulása után azonban Marokkó Nyugat-Szahara egészét elfoglalta. A megszállók és a Polisario Front fegyveresei 15 évig harcoltak egymással. Az algériai és líbiai könnyűfegyverzettel ellátott gerillák sikeresen vették fel a küzdelmet a marokkói seregekkel szemben, nem csüggedő ellenállásukkal 1991-ben békekötésre kényszerítették a Nyugat-Szahara területén hatalmas védelmi torlaszrendszert kiépítő Rabatot.

A Polisario még 1976. február 27-én, a spanyol kivonulást követően kikiáltotta a Szaharávi Arab Demokratikus Köztársaságot, melynek távlati céljai, köztük az ország függetlenedése és nemzetközi elismerése, az önállóság szándékát megerősítő népszavazás lebonyolítása, valamint a demokratikus választások kiírása azonban a mai napig nem valósultak meg.

A TERÜLET KOLONIALIZÁLÁSA

Az európaiak először a Kanári-szigeteken jelentek meg (1309), melyet a Guanche lakosság ellenállása miatt csak 1401-re tudtak elfoglalni. Nem sokkal később, 1346-ban Jaime Ferrer elhajózott Boujdourig, azonban többé nem tért vissza a felfedező útvjáról. Az európaiak által elsőként létrehozott települést a portugálok alapították Ceutában (1415), majd onnan indulva később feltérképezték a környező területeket: 1433-1434-ben a Gil Eanes és Alfonso Goncalves Baldaya vezette expedíció a mai Nyugat-Szahara tengerparti vidékéig, Cap Bojadorig jutott. Nem sokkal később a partvidéket szisztematikusan beutazó portugálok létrehozták a térségben első kereskedelmi állomásukat D'Arguin szigetén (1445), Cap Blanctól kissé délre.⁹ 1727-ben a spanyolok és a marokkói szultán, Sidi Mohamed ben Abdallah aláírták Marrakeshben egy szerződést, melyben többek között a szaharai területek felosztásáról és a két állam befolyási zónáiról is megállapodtak. Itt szükséges megjegyezni, hogy egészen a 20. századig Marokkó nem egy nemzeti államként, hanem több, egymástól is független királyságként létezett. Az ország lakosságát adó törzsek felett sokszor az uralkodónak semmilyen hatalma nem volt, így azok saját törvényeik szerint élhettek. A marokkói vezetés (*makhzen*) irányítása alatt álló területet ekkor „*bilad el-makhzen*” néven nevezték. Ide tartoztak azok a városok és oázisok, ahol az uralkodó érdekeit állami hivatalnokok jelentették meg, ahol a szultán képviselőinek (*kaid*) társadalmi és politikai befolyásuk volt. Valójában a szultánnak csak arra volt elég a hatalma és a katonai ereje, hogy a fontosabb kereskedelmi állomásokat és

városokat állami kézben tartsa. Volt olyan időszak, amikor meggyengült a központi hatalom, ugyanakkor más törzsek, amelyek az adott helyzetben fontosnak tartották a marokkói uralkodóval fenntartott kapcsolatot, szövetségre (*bayaa*) léptek az uralkodóval, aki viszonzásul a közösség vezetőjét okirattal (*dahir*) saját képviselőjévé nevezte ki.⁹

„A spanyolok évekig szabotálták az ENSZ által elfogadott határozatokat”

A spanyolok, hogy érvényesítsék jogaikat a franciákkal és más európai államokkal szemben, megállapodtak a marokkói és mauritániai területeket birtokló franciákkal az addig vitatott határkérdésekben. A tárgyalások eredményeként 1900. június 27-én ratifikálták az első francia-spanyol határszerződést, melyet az 1904. október 3-án, illetve az 1912. november 27-én aláírt titkos megállapodások egészítettek ki. E szerződések deklarativan rögzítették a határvonalak teljes hosszát, amelyet Marokkó kivételével az akkori államok mindegyike elfogadott. A határok nyomvonalait aztán 1954-ben egy újabb szerződés keretén belül megerősítették.

A megállapodások ellenére a spanyolok csak 1936-ra tudták teljesen elfoglalni a nyugat-szaharai területeket, ahová helyőrségeket (Zug, Tichla stb.) telepítettek, míg az országot elnevezték Spanyol-Szaharának. Időközben – számos nemzetközi esemény hatására – változások következtek be a gyarmattartó

államok politikájában, s az 1955. április 19-én kezdődő Bandungi Konferencia követelése alapján mind több gyarmat kapott új státuszt, később pedig önrendelkezési jogot. A kolonizációs rendszer mielőbbi felszámolását és a gyarmatok önállóvá válását támogatta az ENSZ által elfogadott, a „gyarmati deklarációként” ismert 1514. számú határozat is. A dokumentum megszavazása a volt gyarmattartó államok részéről szintén komoly lökést adott a kolóniák felszámolásához, minek következtében tíz év alatt szinte teljesen átalakult Afrika politikai térképe. 1962-ben a Spanyol-Szaharát határoló három ország: Marokkó, Algéria és Mauritánia is függetlenné vált, 1965-ben pedig már 38 önálló állam létezett a kontinens területén. Részben ennek hatására, részben pedig a fokozódó diplomáciai nyomás miatt felmerült annak lehetősége, hogy a Spanyol-Szaharában élők is gyakorolhassák önrendelkezési jogukat. Bár a spanyolok évekig szabotálták az ENSZ által elfogadott határozatokat, a hetvenes évek kül- és belpolitikai nehézségei miatt a madridi kormányzat részlegesen önrendelkezési jogot adott a terület számára. Népszavazást írtak ki a függetlenség kérdésében, azt azonban sohasem hajtották végre.¹⁰ Nagyrészt azért nem, mert a spanyol-szaharai területekre a marokkói és mauritániai kormány is igényt tartott. A két észak-afrikai hatalom a Hágai Nemzetközi Bírósághoz fordult, hogy a majdan felszabaduló gyarmatot országukhoz csatolhassák. Ugyan a bíróság döntése szerint a területen élők jogot kaptak az önálló állam létrehozására, azonban Marokkó és Mauritánia titokban megegyezett Spanyolországgal, és a Madridi Egyezmény keretében felosztották egymás között Nyugat-Szaharát (1975. november 14.).

De ne ugorjunk ennyire előre. A spanyolok 1961-ben hivatalosan tengerentúli tartományukká nyilvánították az említett térséget.¹¹ Még ugyanabban az évben az ENSZ létrehozta a Dekolonizációs Bizottságot, amely 1963. szeptemberétől rendszeresen napirendre tűzte a nyugat-szaharai kérdést. A testület 1964. október 16-án elfogadott határozatában, a nemzetközi közösség felszólította Spanyolországot: érvényesítse a saharai területeken az önrendelkezés jogát.

Marokkó az ENSZ szervezetei előtt azt az álláspontot képviselte, hogy „Nyugat-Szahara és a többi spanyol gyarmat nyerve el a legrövidebb időn belül függetlenségét, lehetővé téve az ezen a területeken lakó népeknek, hogy saját maguk gyakorolhassák a hatalmat, a gyarmatosítók jelenléte nélkül.”¹² Ezzel párhuzamosan Rabat az Afrikai Egység Szervezetében annak reményének adott hangot, hogy a saharaiak történelmi okok miatt a Marokkóhoz való csatlakozást választják.

Mauritánia ekkor még a független nyugat-szaharai állam létrehozását támogatta, így többször szembekerült a marokkói diplomácia képviselőivel. Ebben a feszült helyzetben a Dekolonizációs Bizottság állásfoglalása alapján az ENSZ Közgyűlés 1965. december 16-án a 2229.(XXI) számú határozatában felszólította Spanyolországot Nyugat-Szahara és Ifni gyarmati függőségének felszámolására.



A szerző egy nomád táborban tevecsikókat etet

A dokumentumot Spanyolország és Portugália nem fogadta el, így a szervezet egy évvel később megerősítette a saharávi nép önrendelkezési jogának követelményét, egyúttal előírta egy népszavazás kiírását az alábbiak szerint: „a közigazgatás a Spanyol-Szahara bennszülött lakosságának törekvéseivel összhangban, a marokkói és a mauritániai kormányokkal, valamint az összes érintett féllel egyeztetve, a lehető legrövidebb időn belül határozza meg az ENSZ felügyelete alatt tartandó népszavazás megszervezésének feltételeit, hogy a terület bennszülött lakossága szabadon gyakorolhassa önrendelkezési jogát.” (John Mercer, 1976. 201. oldal)

Válaszul a spanyol kormány összegyűjtött közel 800 sejket, akik 1966. március 21-én egy közös jegyzéket intéztek a világszervezethez, amelyben arról nyilatkoztak, hogy továbbra is a Spanyol Királyság része kívánnak maradni. A törzsek vezetői ugyanakkor határozottan tiltakoztak az ellen, hogy bármelyik szomszédos ország uralma alá kerüljenek.¹³

A helyi spanyol vezetés 1967. május 11-én rendeletet adott ki a Népi Gyűlés (Dzsemma) megalakításáról, melyben a tagok egy részét a hatóságok nevezték ki, míg másikat a lakosság választotta. Így próbálták a spanyol befolyást a területen fenntartani, a fejleményeket az ENSZ azonban nem támogatta, s 1967-1973 között még hat alkalommal ismételte meg korábbi határozatát a területen élők önrendelkezési jogáról és a népszavazás kiírásáról.

MINURSO

ENSZ-misszió a nyugat-szaharai választások megtartásáért

A marokkói kormányzat és a Polisario Front megegyezése után 1991 szeptemberében a Biztonsági Tanács határozatának köszönhetően jött létre a MINURSO ENSZ-misszió. Feladata elsősorban a tűzszünet ellenőrzése, továbbá a vitatott terület jövőjéről szóló választások kiírásának előkészítése és lebonyolításának koordinálása, az aknamentesítés és a bizalom kiépítése szembenálló felek között.

Az eddigiekben a misszió feladatai a következők voltak: csapatmozgások ellenőrzése, marokkói csapatkivonási ígérek betartatása, nyugat-szaharai politikusok szabadon bocsátásának elősegítése, a választásra jogosult személyek jegyzékbe vétele.

A választásokat ugyan a mai napig nem sikerült kiírni, de a katonák számos sikert elkönnyelhetek. A MINURSO megbízatását 1991 óta évről-évre meghosszabbítják, legutóbb 2008 áprilisában kapott újabb egy évre szóló mandátumot. 2007 év végén a misszió létszáma 242 fő volt: 48 fegyveres katona, 6 rendőr, 188 katonai megfigyelő.

A legnagyobb személyi hozzájárulást adó országok: Franciaország, Oroszország és Kína.

A szervezet 1972. december 14-i határozatára hivatkozva indokolták a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság létrehozásának jogosságát a Polisario által kiadott 1976. május 20-i memorandumban. A határozat megerősítette az ENSZ „különleges felelősségét” a népszavazás megszervezésében, illetve a szöveg négy alkalommal is használta a „Szahara lakosságának függetlenséghez való elidegeníthetetlen joga” kifejezést is. (Tony Hodges, 1983. 106. oldal)

A spanyol hatóságok arra hivatkozva, hogy a lakosság nagy részének nomád életmódja nehezíti a választások megszervezését, a szavazás kiírását ezért éveken keresztül halogatták. E fejlemény egyaránt kedvezett a marokkói és a mauritániai kormányzat számára, melyek a rendelkezésükre álló időt a Dzsemma tagjainak megnyerésére fordították.

1973. szeptember 21-én a spanyol kormány hivatalos formában garantálta a Dzsemma törvényhozói funkcióihoz nélkülözhetetlen alapvető jogkörök gyakorlását, egyúttal Franco tábornok, Spanyolország vezetője ígéretet tett arra is, hogy a nyugat-szaharaiak szabadon dönthetnek jövőjükéről, amikor maguk is úgy kívánják.

1974 júliusában Spanyolország új nyugat-szaharai alkotmányt jelentett be, melyben a Dzsemma hatásköreit jelentősen kibő-

vítették, majd alig másfél hónap elteltével deklarálták, hogy az évek óta halogatott népszavazást 1975 első felében kívánják lebonyolítani. A terv részeként hivatalosan is összeszámlálták a szavazásra jogosultakat, létszámuk akkor 73497 fő volt, bár valószínűleg a sivatagban élő nomádok egy részét nem tudták elérni, így azok a listára sem kerülhettek fel.¹⁴ E népszámlálással mindenképpen érdemes foglalkozni, ugyanis a Polisario, a marokkói kormány és az ENSZ különböző szervezetei a mai napig rendszeresen hivatkoznak az eredményeire.

Az összes törzs, amely akkor Spanyol-Szahara területén élt, belekerült az 1974-ben megtartott népszámlálásba. Az összeírást végzők a szaharavíkat csoportokra osztották származásuk, földrajzi elhelyezkedésük, és a társadalomban betöltött szerepük alapján. A csoportokat a következők szerint nevezték: arab, tekna, chorfá, zuaias és znaga, vagy tribus costeras.

A törzseket az alábbiak szerint különböztették meg a népszámlálás alatt: egy adott betűvel jelöltek minden törzset, attól függően, hogy milyen számban képviseltették magukat a területén. A Reguibat volt a legnagyobb törzs (több mint 50%-a a nyilvántartásba vett szaharavík közül ide tartozott), melynek két, egymástól való különbözőségüket erősen kihangsúlyozó alcsoportja (Sarg és Sahel) különálló betűvel volt megjelölve.¹⁵

Végeredményül a hét legnagyobb törzset az "A" betűtől kezdődően a "G" betűig bezárólag jelölték meg:

- Reguibat Sarg (A)
- Reguibat Sahael (B)
- Izarguien (C)
- Ait Lahsen (D)
- Arosien (E)
- Oulad Delim (F)
- Oulad Tidrarin (G)

A megmaradt törzseket – amelyek száma több mint 103 volt – a területi (földrajzi) elhelyezkedésük alapján osztották csoportokba az alábbiak szerint:

- a) Azok a törzsek, amelyek eredetileg a Draa folyótól északra eső területeken éltek, de leszármazottjaik időközben a szaharai területekre vándoroltak. Ezeket a törzseket az „Északi Törzsek” (Tribus del Norte) néven a "H" betűvel jelezték. Ide tartoztak az alábbi törzsek: Yagout, Ait Musa Ould Ali, Ould bou Aita, Ait Ba Amran, Escarna és más kisebb törzsek (Tribus Varias).
- b) A zuaias és a chorfá eredetű törzsek az alábbiak voltak: Ahel Sejk Ma el Ajnin, Filala, Toubalt, Ahel Berical-la, Tendega és az Oulad Bou Sbaa törzsek.
- c) Az Atlanti-óceán partvidékén élő, többnyire az erősebb törzsek által adófizetésre kötelezett, halászatból és pásztorokodásból élő törzsek (Tribus costeras y del Sur), amelyek eredetileg a Szahara déli részéről (Mauritánia, Niger, stb.) származtak, úgy mint: Foicat, Imeraguen, Le Menasir, Mejjat, Idegob és más kisebb-nagyobb partvidéki törzsek.

Összegezve az "A" betűtől a "G" betűig tartó kódok az egyes törzseket jelölték, amelyeket a számlálók tovább osztottak altörzsekre és más családi szerveződésű csoportokra. A családi kötődésű közösségek megkapták a törzsük betűjét és mellé egy további kéttagú számjegyet, mindez persze azzal járt, hogy több kis létszámú csoportot is azonos nyilvántartási számon tartottak nyilván. (a H61 kódszámon tizenhét törzs osztozott)

A népszámlálás eredményei az "A" és a "G" betűvel jelzett törzseknél az alábbiak szerint alakultak:

A - Reguibat Sarg (4 altörzs és 26 csoport)	20.275
B - Reguibat Sahel (7 altörzs és 39 csoport)	18.239
C - Izarguien (2 altörzs és 10 csoport)	7.984
D - Ait Lahsen (3 altörzs és 13 csoport)	3.540
E - Arousien (2 altörzs és 9 csoport)	2.858
F - Oulad Delim (5 altörzs és 20 csoport)	5.382
G - Oulad Tidrarin (15 csoport)	4.842
Összesen:	63.120

A "H", az "I" és a "J" betűvel jelölt kategóriák további kéttagú számmal bővültek, de ezt csak az altörzsekre és nem a kisebb-nagyobb családi kötődésű csoportokra alkalmazták.

H - Északi törzsek (29 törzs)	3.373
I - Chorfa és zuaia (6 törzs)	4.631
J - Partementi törzsek (68 törzs)	2.361
Összesen:	10.363

1974-ben, amikor a spanyol hatóságok a népszámlálást végrehajtották, minden számukra elérhető személyt nyilvántartásba vettek. Az általuk hivatalosan nyilvántartottakból (73.497) azonban nem mindenki tartozott a szaharavik közé, így további három kategóriát különböztettek meg:

Spanyolok	20.156
Szövetségesek	548
Ideiglenesen a területen tartózkodók	857
Így a népszámlálás végső eredménye 1974-ben 95.058 fő volt.	

A spanyolokat "Z" betűvel jelölték és bár később szerepeltek az ENSZ által elfogadott listán, kizárólag úgy, mint szavazásra nem jogosultak. A „Szövetségesek” címszó alatt nyilvántartott kódja azt az államot jelezte, ahonnan származtak, így például: MAU (Mauritánia), ALG (Algéria), MAR (Marokkó), GUI (Guinea), MAL (Mali), SEN (Senegál). Habár a „Szövetségesek” szerepeltek az 1974-es összeírásban, az ENSZ által készített listára már nem kerültek fel. Ennek ellenére közülük többen is jelezték részvételi szándékukat a terület jövőjét eldöntendő szavazáson, ezért a tárgyaló felek egyetértettek abban, hogy amennyiben valamelyik törzsi vezető a saját törzséhez tartozóként ismeri el bármelyiküket, az a személy jogot kap a voksoláson való részvételre. Persze ezt a döntést a marokkóiak először vitatták, de később miután biztosítékot kaptak arra vonatkozóan, hogy csak a spanyolok általi népszámlálásban résztvevőkről van szó és nem a leszármazottaikról, a kedélyek lenyugodtak.

A függetlenné válás folyamata Afrikában	
1847	Libéria
1910	Dél-afrikai Köztársaság
1922	Egyiptom
1951	Libia
1956	Marokkó, Szudán, Tunézia
1957	Ghána
1958	Guinea
1960	Benin (Dahomey), Burkina Faso, Csád, Elefántcsontpart, Gabon, Kamerun, Kongói Demokratikus Köztársaság (Zaire), Kongói Köztársaság, Közép-afrikai Köztársaság, Madagaszkár, Mali, Mauritánia, Niger, Nigéria, Senegál, Szomália, Togo,
1961	Sierra Leone
1962	Algéria, Burundi, Ruanda, Uganda
1963	Kenya
1964	Malawi, Tanzánia (Tanganyika 1961, Zanzibár 1963), Zambia
1965	Gambia,
1966	Botswana, Lesotho,
1968	Egyenlítői-Guinea, Mauritius, Szváziföld
1973	Bissau-Guinea
1975	Angola, Comore-szigetek, Mozambik, Sao Tomé és Príncipe, Zöld-foki Köztársaság
1976	Seychelle-szigetek
1977	Djibouti
1980	Zimbabwe
1990	Namibia
1993	Eritrea

A harmadik csoport tagjait, vagyis az ideiglenesen Spanyol-Szahara területén tartózkodókat, mivel azok többsége szaharavi származású az ENSZ teljes szavazati joggal bíró személyeként vette nyilvántartásba. Persze ezt ismét komoly viták előzték meg a népszavazást előkészítő részlegben belül, a végső döntést végül is a MINURSO által létrehozott nyilvántartó iroda első vezetőjének, Gabriel Milievnek a tanácsára hozták meg.¹⁶

Az ideiglenesen letelepülteket a "K" betűs kóddal jelölték meg:

K – Ideiglenesen a területen tartózkodók (10 csoport)	857
---	-----

A népszámlálás lezárását követően, M. Fernando de Santiago y Diaz de Mendevil, aki 1973-74 között El-Aaiun kormányzója volt, összehívta a Dzsemmát az összeírással kapcsolatos teendők megvitatása céljából.

A törzsi tanács 139 tagja érkezett meg El-Aaiun városába, az alábbi összetételben:

Reguibat törzs	43 képviselő
Ouled Delim törzs	23 képviselő
Aroussiyine törzs	11 képviselő
Izerguiyine törzs	21 képviselő
Ouled Tidrarine törzs	13 képviselő

Ait Lahcene törzs	7 képviselő
Ahel Sejk Ma El-Ainin törzs	5 képviselő
Ait Moussa törzs	2 képviselő
Ahel Barik-Allah törzs	2 képviselő
Filala törzs	1 képviselő
Toubbalt törzs	1 képviselő
Tandha törzs	1 képviselő
Ouled Bou Sbaa törzs	1 képviselő
Ouled Bou Aita törzs	1 képviselő
Ait Ba Amrane törzs	1 képviselő
Skarna törzs	1 képviselő
Yagout törzs	1 képviselő
Lafoukai törzs	1 képviselő
Imraguen törzs	1 képviselő
Lemmaur törzs	1 képviselő
Mejjat törzs	1 képviselő

A tanács egyhangúlag támogatta a spanyol vezetést, egyúttal a terület jövőbeni sorsának rendezésével kapcsolatos terveit is maradéktalanul elfogadta.¹⁷ Ekkor a marokkói vezetés még abban reménykedett, hogy a népszavazás következményeként Nyugat-Szahara egyesül majd a királysággal, azonban a spanyol belpolitikai helyzet változása miatt nem számíthatott Madrid támogatására, így II. Hasszán király a Hágai Nemzetközi Bírósághoz adott be keresetet (szeptember 17.). Ennek fejében azt is vállalta, hogy nem fogja gátolni a nyugat-szaharai kérdést vizsgáló ENSZ-küldöttség munkáját.

1974. december 13-án az ENSZ meghozta a 3292.(XXIX.) határozatát a népszavazás elhalasztásáról, továbbá egy vizsgálóbizottság felállításáról és kiküldéséről Nyugat-Szaharába, illetve a Hágai Nemzetközi Bíróság véleményének kikéréséről. A küldöttség 1975. május 8. és június 9. között ellátogatott Nyugat-Szaharába, Madridba és a környező államok fővárosaiba.¹⁸

A vizsgálóbizottság, valamint a Hágai Nemzetközi Bíróság összegző jelentéseikben egyaránt az őslakosok önrendelkezése mellett foglalt állást. Habár a spanyol gyarmatosítók elhagyták a Nyugat-Szaharát, a marokkói és a mauritániai hadsereg egységei azonnal megtámadták az őslakosok által gyengén védett területet, s egymás között felosztották azt. Az eredeti cél, vagyis a népszavazás megtartása végképp meghiúsult, később azonban, amikor a szembenálló felek tűzszüneti megállapodást kötöttek és az ENSZ bekapcsolódott a terület sorsával kapcsolatos rendezésbe, ismét leporolták az aktákat. A spanyolok által végrehajtott népszámlálás adatait felhasználva a világszervezet tisztviselői is végrehajtottak egy kvázi lakossági összeírást, mely alapján valamikor talán sor kerülhet a terület sorsát eldönteni hivatott, évek óta húzódó szavazásra. ☀

**„A SPANYOL HATÓ-
SÁGOK ARRA HIVAT-
KOZVA, HOGY A LAKOS-
SÁG NAGY RÉSZÉNEK
NOMÁD ÉLETMÓDJA
NEHEZÍTI A VÁLASZTÁ-
SOK MEGSZERVEZÉSÉT,
A SZAVAZÁS KIÍRÁSÁT
ÉVEKEN KERESZTÜL
HALOGATTÁK.”**



Szaharáviak Mehaires tábor közelében

JEGYZETEK

- ¹ Jómagam 2003-2004-ben egy teljes évet töltöttem békefenntartóként Nyugat-Szaharában. Ebből hat hónapot a Polisario által felügyelt „Liberated zone” nevű területen, majd további felévet Layoune-ban a misszió parancsnokságán. Az ott töltött idő folyamán igyekeztem a legtöbbet megtudni a konfliktus okairól és az abban érdekelt felekről. Ebből a kutatómunkámból, a szembenálló felek katonáival készült interjúkból és a saját élményeimből készült el egy tanulmány, amelyben külön fejezetet szenteltem a gazdasági életnek, részletesebb írva az itt említettekről. (Besenyő János, 2007. 14. oldal)
- ² Mivel a marokkói partszakasz menti halállományt az elmúlt évtizedekben jelentősen lehalászták, a halászflootta lehúzódott a Tarfaya alatt található nyugat-szaharai vizekre, amelyek a világ egyik legjobb halászati területei. Azonban nem csak az állami halászflootta, de sok „magánzó” és egyre több külföldi halász (spanyol, francia, japán, stb.) tevékenykedik e vizeken, amely sokszor generál komoly konfliktusokat. (Mohammed Baddy, Sylvie Guenette, 1999. 21. oldal)
- ³ Magam is tapasztaltam, hogy az osztályok közötti átjárás szinte lehetetlen. Volt olyan saharávi ismerősöm, aki kereskedelemről viszonylag jó életszínvonalat biztosított a családjának, lassan a város egyik legtehetősebb kereskedőjévé vált. Ennek ellenére a helyi elit nem fogadta be a soraiba, csak akkor, amikor az egyik törzsi vezető kicsit csúnya unokahúgát elvette feleségül. Az „ifjú férj” elmondása szerint csupán az esküvő létezik, mint lehetőség az elitbe való bekerülésre, bár szerinte ez is elég ritka. (Besenyő János, 2007. 16. oldal)
- ⁴ Erről és a saharávi társadalmi szerkezetéről bővebben olvasható a következő tanulmányban. (Henri N. Le Houéron, 2000.)
- ⁵ Az „öslakos” berberék és a később érkező arabok között még évszázadokon keresztül tartott a harc a terület megszerzéséért. A legtöbb berber törzs keveredett a hódítókkal és új törzsszövetségeket (pl. a Tekna) hoztak létre, a tiszta berber törzsek egy része pedig alávett viszonyba került. Persze nem csak ők, hanem a gyengébb arab származású törzsek is lesüllyedhettek a „znaga” státuszba. (Briggs L. C., 1960. 73. oldal)
- ⁶ Ez egy általam megbecsült létszám, ugyanis előfordult, hogy a Polisario vezetése nagyobb létszámot jelentett le, mint amennyien ténylegesen a táborokban tartózkodtak, így a plusz élelmiszert a fekete piacon értékesítették. A mauritániai járőrözéseink során sokszor láttam Bir Moghren és Zuerat városok üzleteiben is az ENSZ által segélyként adott élelmiszereket, amelyek Tindoufból származtak. Az eladók legtöbbször arra sem veszik a fáradságot, hogy átsomagolják a segélyként kapott élelmiszereket. Ezzel persze nem akarom vitatni annak tényét, hogy a táborokban élők szükségét szenvednek számos alapvető élelmiszerből. (Besenyő János, 2007. 128. oldal)
- ⁷ A terület történelméről egy elég jól összefoglaló leírás található a következő weboldalon: <http://www.oneworld.org/guides/sahara/history.html>
- ⁸ Először a portugálok vetették meg a lábukat a területen, őket követték a hollandok, majd pedig a Kanári-szigeteket megszálló spanyolok, akik rabszolgavadászokat szerveztek a nyugat-szaharai területeken,

A bandungi konferencia

Az el nem kötelezettek mozgalmát a második világháború utáni dekolonizációs folyamat és a hidegháború hívta életre, ugyanis azáltal, hogy a két szuperhatalom ideológiai szembenállása és a fegyverkezési hajszája kiteljesedett, az amerikai vezetésű Nyugat és a szovjet dominanciájú Kelet között vákuum keletkezett. Az 1950-es évekre a nagyhatalmak befolyási zónái közötti részt egy harmadik, „tömbön kívüli” erő kezdte megtölteni. A harmadik világ, ez az első és második világon kívüli tömörülés, amely a gazdaságilag, iparilag, technológiailag fejletlenebb, afrikai, ázsiai, latin-amerikai térségek államainak összefoglaló elnevezésévé kezdett válni. A fejlődők természetesen eredményesen akartak bekapcsolódni a világ kereskedelmi, gazdasági folyamataiba, ezért egy újfajta, „harmadik utas politizálást” fogalmaztak meg. Érdekeik hathatósabb és globálisabb képviselője érdekében a függetlenné vált volt gyarmati országok 1955. április 18. és 24. között az indonéziai Bandungban konferenciára gyűltek össze, hogy megalkossák a békés egymás mellett élés tíz alapelvét, mivel egyik szuperhatalom által uralt tömbbe sem kívántak belépni és inkább az el nem kötelezettséget vállalták. Bandung szellemének kiteljesedése 1961-ben következhetett be, amikor is először Kairóban (1961. június 5-12.), majd Belgrádban (1961. szeptember 1-6.) csúcserőkezesletet tartottak. A belgrádi csúcson India miniszterelnöke Dzsavaharlal Nehru, Ghána miniszterelnöke Kwame Nkrumah, Egyiptom elnöke Gamal Abdel Nasszer, Indonézia elnöke Ahmed Szukarno és Jugoszlávia elnöke Joszzip Broz Tito együttes javaslatára elfogadták a szervezet hivatalos kereteit, és létrehozták az el nem kötelezettek mozgalmát (NAM).

s kereskedelmi állomásokat hoztak létre, a területet azonban csak jóval később tudták tartósan megszállni. (Tony Hodges, 1983. 9. oldal)

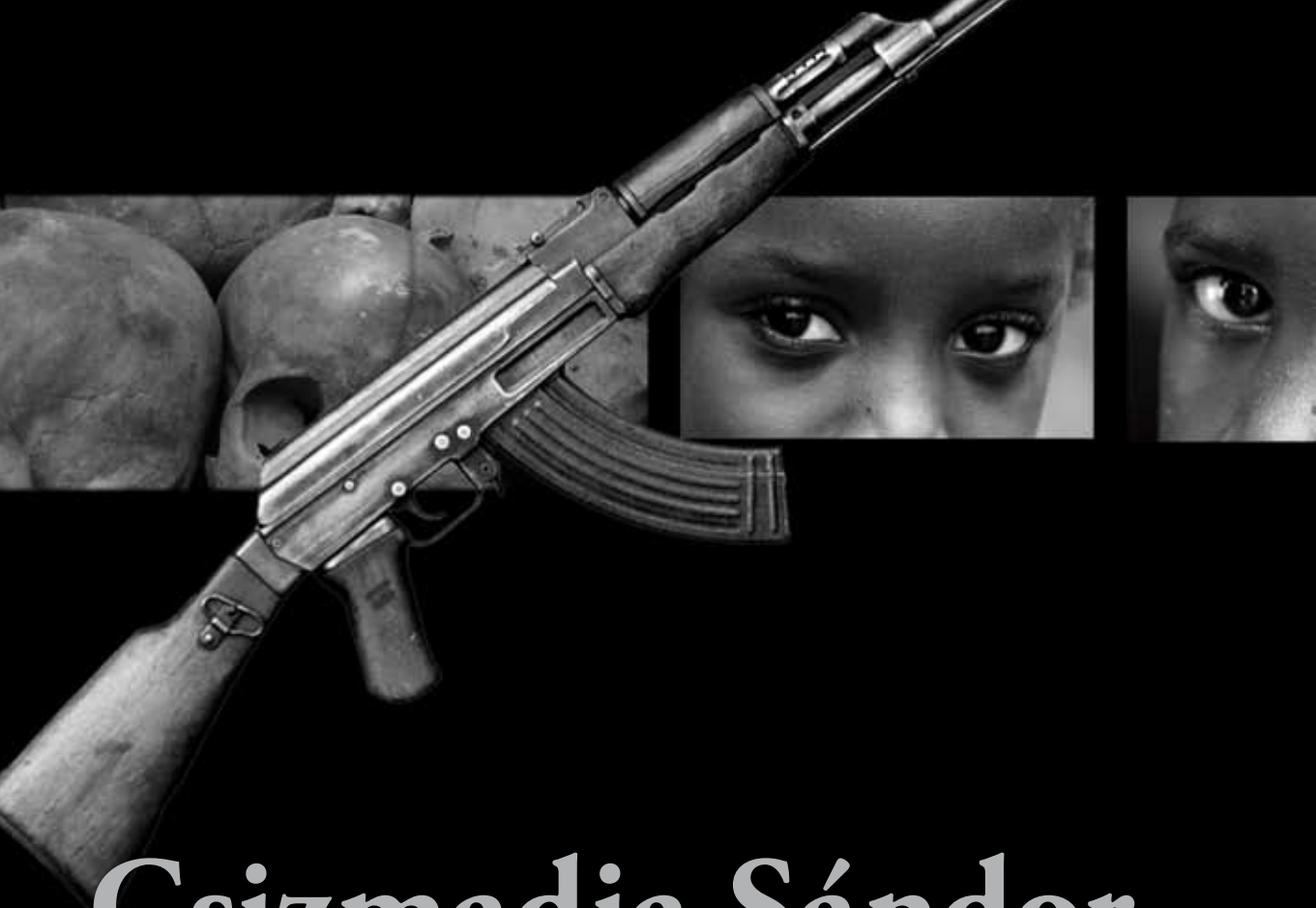
- ⁹ Persze a szultán által kinevezett vezetők bizonyos okok miatt (az államhatalom gyengesége, a nagy távolság, stb.) nem voltak szoros kapcsolatban, illetve függőségi viszonyban a marokkóiakkal, sőt sokszor fosztogatták a marokkói karavánokat, illetve „védelmi pénzt” szedtek az átutazó kereskedőktől. (Tony Hodges, 1983. 26-27. oldal)
- ¹⁰ John Mercer, 1979. 203. oldal
- ¹¹ John Mercer, 1976. 181. oldal
- ¹² Tony Hodges, 1983. 88. oldal
- ¹³ Ekkor még úgy tűnt, hogy a helyiek megkapják a Madrid által ígért autonómiát, amely az adott helyzetben kielégítette volna a törzsi vezetőket és a spanyolok által támogatott Dzsemmát is. (John Mercer, Spanish Sahara, 1976. 235. oldal)
- ¹⁴ A nomád életmódot gyakorló, vándorló törzseket igen nehéz volt számba venni, ennek ellenére a spanyol hivatalnokok és helyi segítők meglepően sikeresen oldották meg a feladatot. Amikor az ENSZ az 1990-es évek elején ismét összeszámolta az őslakosokat, a spanyol adatokat használta fel. Az eredmények összehasonlítása után kiderült, hogy a volt gyarmattartók és az ENSZ alkalmazottak által készített számlálás között csak minimális eltérés mutatkozott. (Tony Hodges, 1983. 139-143. oldal)
- ¹⁵ A spanyol népszámlálásról részletesebb információk a MINURSO saját belső kiadványában találhatóak. (E. Cuevas, 1993.)
- ¹⁶ Az ENSZ által végrehajtott népszámlálásról a misszió honlapján található információkat, de magam is sok olyan személlyel beszéltem a kontingens kötelékéből, akik maguk is részt vettek ebben a munkában. (<http://www.minurso.unlb.org/milestones03.htm>)
- ¹⁷ (John Mercer, 1976. 237. oldal) Ugyanerről az eseményről írt a francia Robert Rezette, *The Western Sahara and the Frontiers of Morocco* című könyvében is (Nouvelles Editions Latines, Paris, 1975. 106-107. oldal)
- ¹⁸ A bizottság által elkészített jelentés szövege, teljes terjedelemben, hozzá férhető az ENSZ honlapján is. (Tony Hodges, 1983. 198. oldal)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BESENYŐ JÁNOS
2007 Anyugat-szaharai kérdés és az ENSZ által vezetett békefenntartó misszió (MINURSO) tevékenysége (megjelent a Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány Műhelymunkák című sorozatában, 2007/11)
- BRIGGS L. C.
1960 Tribes of the Sahara (Harvard)
- E. CUEVAS
1993 Outline of the societal and traditional organization of the social groupings which make up the indigenous population of the territory known as the Sahara, organized by lineage (Layoune-MINURSO belső kiadvány)
- HENRI N. LE HOUÉRON
2000 Pastoralism (előadás anyaga a Studies of the Interaction of Climate and Society tudományos tanácskozásról)
- JOHN MERCER
1976 Spanish Sahara (London, George Allen & Unwin)
- MOHAMMED BADDYR, SYLVIE GUENETTE
1999 The Fisheries off the Atlantic Coast of Morocco 1950-1997. (Fisheries Centre, University of British Columbia, Vancouver, BC, Canada)
- ROBERT REZETTE
1975 The Western Sahara and the Frontiers of Morocco (Nouvelles Editions Latines, Paris)
- TONY HODGES
1983 The Roots of a Desert War (Lawrance Hill & Company)



Nomádok itatják az állataikat (Kediac Leglac)



Csizmadia Sándor

Az elefántcsontparti
válságfolyamat kórtana:
1990-2008



A független Elefántcsontparti Köztársaság¹ és az évtizedekig egyeduralkodó, konzervatív színezetű Elefántcsontparti Demokratikus Párt (PDCI)² „alapító atyja”, az akan etnikumból származó 85 éves Félix Houphouët-Boigny 1990 októberében a hetedik köztársasági elnöki mandátumához jutott, fölényesen megnyerve a voksolást az Elefántcsontparti Népi Frontot (FPI)³ vezető szocialista jelölttel, a bété Laurent Gbagboval szemben. A többpárti rendszer kezdete az ország súlyos gazdasági-pénzügyi válságával esett egybe, amit nagymértékben a nyugat-afrikai állam fő bevételi forrását jelentő kakaó és kávé világpiaci árának drasztikus csökkenése idézett elő. (Ezt a helyzetet csak súlyosbította, hogy 1994-ben 25%-kal leértékelték a CFA frankot). A kialakult válságot folyamatosan mélyítő, s néhány év múlva katonai zendülésekhez, államcsínyhez, polgárháborúhoz vezető események 1990 novemberében kezdődtek. Egyrészt az idős elnök utódlási kérdésének megoldására alkotmánymódosítást hajtottak végre, mely szerint az ugyancsak akan Henri Konan Bédié, a Nemzetgyűlés elnöke veszi át ideiglenesen az elnöki hatalmat, másrészt a Nemzetközi Valutaalap (IMF) nyomására és a pénzügyi válság kezelésére a köztársasági elnök miniszterelnöknek nevezte ki az elefántcsontparti anyától és burkinai apától származó muzulmán közgazdászt, Alassane Ouattarát, a Nyugat-afrikai Államok Központi Bankjának (BCEAO) volt kormányzóját és a Nemzetközi Valutaalap volt igazgatóhelyettesét.⁴

A VÁLSÁG MÉLYÜLÉSE: KATONAI ÁLLAMCSÍNY

Félix Houphouët-Boigny elnök 1993. decemberi halálát követően Alassane Ouattara – feszültségek közepette – lemondott miniszterelnöki posztjáról, az elnöki hatalmat Henri Konan Bédié vette át, aki fokozatosan eltávolította a kormányzathoz a volt miniszterelnök munkatársait és híveit. Ők válaszul a PDCI-ből is kilépve egy liberális színezetű pártot (RDR) alapítottak.⁵ 1995-ben Bédiét az ellenzéki pártok (FPI, RDR) által – a választójogi törvénybe bekerült és az elnökválasztáson az apai származása miatt Alassane Ouattara indulását kizáró „elefántcsontpartiság” (ivoirité) jogérvénnyel felruházott fogalma miatt – bojkottált választáson könnyedén,

ám csekély legitimitású elnökké választották. Az értelmiségiek által a földek rendezetlen, kusza tulajdonjogi viszonyai, valamint a szociális jogok kapcsán kezdeményezett identitás-vita kirekesztő politikai célokra történő felhasználása miatt, Bédiét súlyos politikai felelősség terheli. Az elnök a mind drámaibb hatású társadalmi-politikai egyensúlyvesztést és a saját népszerűségvesztését 1998-ban a hatalmát jelentősen megerősítő alkotmánymódosítással próbálta meg ellensúlyozni. A 2000-ben esedékes elnökválasztás előkészületeit a politikai élet etnikai alapon történő radikalizálódása és ezzel együtt az erőszak nagyfokú terjedése jellemezte, noha a pártok nem etnikai alapon szerveződtek.

1999. december 24-én a volt vezérkari főnök, a jacuba Robert Guei vezetésével színre lépő katonai junta eltávolította a hatalomból Bédié elnököt, létrehozta a Nemzeti Megmentési Tanácsot (CNSP), majd egy átmeneti kormányt állított fel Alassane Ouattara és Laurent Gbagbo pártjából is választva minisztereket. A puccsisták ígéretet tettek arra – s ezzel átmenetileg csillapították a feszültségeket –, hogy 2000 októberében vezetőjük, Robert Guei részvétele nélküli elnökválasztást tartanak, s ezzel az ország visszatérhet a polgári kormányzáshoz, a demokráciához.⁶

A sokféle és különböző fajsúlyú nyomásnak kitétt „nemzetmentő tábornok” azonban másként kezdett el cselekedni, miként – nyilatkozatai alapján – elvárható lett volna tőle: először eltávolította a kormányból Alassane Ouattara pártjának minisztereit, majd júliusban népszavazással megerősített (83% igen) alkotmánymódosítást hajtott végre, mely ismétleten kizárta a volt miniszterelnököt a választási folyamatból. Augusztusban viszont bejelentette, hogy miután nem sikerült megszereznie Bédié pártjának, a PDCI-nek a támogatását (!), a „nép jelöltjeként” mégis indul az elnökválasztáson, amit végül „szerencsétlen és vészterhes körülmények” között az ország „gyökeres újjáépítésének” programjával kampányoló Laurent Gbagbo nyert meg (59%). Ám az ország, elsősorban a szocialisták és az új választásokat követelő liberálisok rengeteg halottal (303), eltűnittel (65) és sebesülttel (1546) járó összecsapásai következtében, közel került a polgárháború kirobbanásához.⁸ Újabb olaj volt a tűzre, hogy a Legfelsőbb Bíróság decemberi



Félix Houphouët-Boigny

1905-ben született Yamoussoukroban. 1925-től 1940-ig orvosként tevékenykedett, később a francia gyarmatosítók irányította kormányzat alkalmazásába állt. 1957-ben első afrikai születésűként francia miniszterré nevezték ki, majd Elefántcsontpart függetlenedését követően – Párizs akarata alapján – annak első elnökévé választották. Franciaország segítségével gazdaság-élénkítő programokat indított, felfuttatta a mezőgazdaságot, hazája a hetvenes évek végére a világ elsőszámú kakaótermesztőjévé és a harmadik legnagyobb kávéexportőrjévé lépett elő, a gazdaság évi 9-10%-kal gyarapodott. A konjunktúra lassulása, valamint az azzal párhuzamosan előtérbe kerülő rendkívül vegyes etnikai összetétel, a nyolcvanas évek végére komoly társadalmi feszültségeket indukált Elefántcsontparton. Houphouët-Boigny a valós problémák megoldása helyett leginkább személyi kultuszának építésével foglalkozott, hatalmas beruházásokkal szülővárosát az ország fővárossá fejlesztette. Mindeközben a gazdasági válság rohamosan mélyült, az ellenzéki pártok híján hatszor újraválasztott elnök támogatottsága, legitimitása radikálisan zuhant, a különböző társadalmi-politikai csoportok demokratikus választások kiírását követelték.

Az 1990-es, immáron többjelöltes elnöki voksoláson azonban a szavazatok 81,7%-ával hetedszer is Houphouët-Boigny-t választották meg az államfői tisztségre. Egészségi állapota közben jelentősen leromlott, politikája a megszavazott bizalom ellenére sem változott, az ország gazdasági helyzete egyre súlyosabbá vált, s azzal összefüggésben a társadalmi-politikai ellenségeskedés is tovább mélyült. Az elnök hosszan tartó betegség után 1993-ban, öt éves hivatali idejének letöltése előtt elhunyt.

állásfoglalása szerint Alassane Ouattara nem indulhatott a parlamenti választásokon sem⁹, a márciusi helyhatósági szavazásokat viszont az ő pártja nyerte meg.¹⁰ A Gueï-féle ideiglenes kormány miniszterelnöke, Seydou Diarra vezetésével – a társadalmi-politikai feszültségek oldása érdekében – összehívta a „Nemzeti Megbékélési Fórum”, melyen megjelent a 2000 óta Franciaországban élő Alassane Ouattara is. A társadalmi-politikai helyzet lassan javulni látszott, amit jelzett az is, hogy Laurent Gbagbo elnök 2002. augusztus elején széles koalíciós kormányt alakított, melyben részt vett az RDR is.

A VÁLSÁG TOVÁBBI MÉLYÜLÉSE: A POLGÁRHÁBORÚ KIROBBANÁSA

A köztársasági elnök az elefántcsontparti-olasz gazdasági kapcsolatok erősítése céljából éppen Rómában tartózkodott, amikor szeptember 18-án éjszaka többnyire az ország északi részéről származó – az elefántcsontparti hadsereghez képest sokkal jobban felszerelt, Ibrahim Koulibaly¹¹ számvevő őrmester által a szomszédos Burkina Fasóból műholdas telefonon irányított – muzulmán katonák részvételével katonai felkelés tört ki, mely 27 napig tartó, sok száz áldozattal járó fegyveres polgárháborúba torkollott¹² és az ország fizikai kettészakadásához vezetett.¹³ A Licorne-hadművelet keretében 4000 francia, továbbá 2004. áprilistól az ONUCI-művelet keretében 6000 ENSZ katona érkezett Elefántcsontpartra, mely kontingensek a további vérontások elkerülése végett évekig fenntartották az ország megosztott állapotát. Párizs nem fogadta el az elefántcsontparti kormány azon kérését, hogy lépjen életbe a két ország közötti védelmi egyezmény, mivel a francia kormány úgy ítélte meg: nem külső támadás érte a nyugat-afrikai országot. Ennek ellenére francia katonák több esetben is logisztikai támogatást nyújtottak a kormányerőknek, elsődlegesen azonban a több száz francia és nyugati állampolgár evakuálását bonyolították le. A lázadók politikai szárnyának (Elefántcsontparti Hazafias Mozgalom – MPC) vezetője, főtisztkári minőségben a fiatal, „Che”-nek nevezett Guillaume Soro lett, aki többször is deklarálta, hogy a mozgalom célja Laurent Gbagbo hatalmának megdöntése.

„a választások közeledtével egyre növekszik az emberekben a félelem”

Elsőként Eyadéma togói elnök, a 2003 januárjában ENSZ felhatalmazással 1300 afrikai békefenntartó katonát az országba vezénylő Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége (ECOWAS-CEDEAO) megbízásából közvetített a szemben álló felek között, melynek eredménye: egy törékeny tűzszüneti egyezmény (Bouaké, október 17.) és egy általánosságokat tartalmazó „politikai dokumentum” aláírása (Lomé, december 12.) lett.¹⁵ Ekkor lépett nagy erővel színre a francia diplomácia. Jacques Chirac elnök és Dominique Villepin külügyminiszter kezdeményezésére valamennyi elefántcsontparti politikai erő egyhetes tárgyalások után 2003. január 24-én a Párizs melletti Marcoussis-ben aláírt egy békeegyezményt, amely szerint Laurent Gbagbo (a 2005-ben esedékes választásokig) megtarthatta elnöki hatalmát, azonban egy mindenki által elfogadott miniszterelnök (Seydou Diarra) kinevezésével új kormányt kellett alakítania, amelybe valamennyi párt mellett a Franciaországban „Új Erőknek” elnevezett lázadókat is bevonták, mégpedig az egyezmény szerint a belügyi- és a védelmi tárcát felkínálva számukra (!). (Ez a teljesen abszurd mozzanat magában rejtette



A megosztott Elefántcsontpart

a Linas-Marcoussis-szi Egyezmény megvalósíthatatlanságát és az elefántcsontparti-francia kapcsolatok gyors romlását¹⁶, mely 2004 novemberében egy mini-háború kirobbanásához vezetett).

LEHETETLEN BÉKE

A Laurent Gbagbo elnök által „keserű pirulának”, majd később „gyarmatinak” nevezett megállapodást január 25-26-án Párizsban egy nemzetközi konferencia keretében hagyta jóvá az ENSZ és az Afrikai Unió főtítkára, számos afrikai állam vezetője és a francia köztársasági elnök. Úgy tűnt, hogy a nemzetközi közösség, de még az elefántcsontparti politikusok sem számoltak a kormánypárti, vagy csak egyszerűen polgárháború-ellenes emberek érzelmeivel és szenvedélyeivel. Már aznap este Abidjanban elszabadult a pokol: a Laurent Gbagbo elnököt támogató „ifjú patrioták” erőszakos franciaellenes tüntetéseket szerveztek, s hevesen tiltakoztak a lázadó erők kormányba való bekerülése ellen.

Több hónapos politikai huzavona után a márciusban felállt Seydou Diarra vezette kormányban a két inkriminált tárcát független politikusok kapták meg. A „valami megmozdult jeleként”, a két elefántcsontparti fegyveres erő képviselői július 4-én ünnepélyes keretek között bejelentették a polgárháború végét. Laurent Gbagbo először december 4-én nyilatkozott arról, hogy készen áll a Marcoussis-szi Egyezmény teljes végrehajtására, miközben a két fegyveres erő vezetői a lefegyverzés módozatairól tárgyaltak Yamoussoukroban. 2004. február elején az elefántcsontparti államfő megbékélési látogatást tett Párizsban, ahol fogadta Chirac elnök is. A nyolcvanas években francia száműzetésben élő, s ott számos szocialista politikussal igen jó kapcsolatot ápoló Laurent Gbagbo rendkívül elégedetten nyilatkozott az ismét „szilárd francia-elefántcsontparti kapcsolatokról”. (Ezért

Aimé Henri Konan Bédié

1934. május 5-én látta meg a napvilágot Dadiékroban. Tanulmányait Franciaországban folytatta, Elefántcsontpart függetlenné válása nyomán az ország első nagykövetévé nevezték ki az Egyesült Államokba, illetve Kanadába. 1966-tól tizenegy éven át az elefántcsontparti kormány gazdasági és pénzügyminiszteri tárcáját töltötte be. 1974-től párhuzamosan a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank Fejlesztési Bizottságának elnöki feladatait is ellátta. 1978-1980 között a Világbank Nemzetközi Finanszírozási Szervezetének speciális tanácsadójává nevezték ki. 1980 decemberében az elefántcsontparti Nemzetgyűlés elnökévé választották, mandátumát kétszer is meghosszabbították a képviselők. Az elnök, Félix Houphouët-Boigny betegeskedése miatt, pozíciójánál fogva Bédié több alkalommal is helyettesítette az államfőt, annak halála után bejelentette: a soron következő választásig átveszi az elnöki teendőket, jogköröket. A miniszterelnökkel, Alassane Ouattarával folytatódó rivalizálása saját sikerével és a kormányfő lemondásával végződött. Az ellenzék által bojkottált 1995-ös elnökválasztást könnyedén megnyerte, valós társadalmi-politikai bázisa azonban nem volt. 1999 decemberében katonai puccs döntötte meg hatalmát, Bédié egy francia katonai repülőgéppel Togóba menekült. 2005 szeptemberében tért haza, a Francia Hírügynökségnek tavaly május 20-án adott interjújában bejelentette: indulni kíván az elnöki posztért.

persze finoman támadta pártjának néhány „bárója”, mint például Mamadou Koulibaly, a Nemzetgyűlés Franciaországban közigazdász diplomát szerzett elnöke, aki szerint az európai ország még mindig gyarmatosító hatalomként viselkedik). A békefolyamat azonban ismét zsákutcába került. Március 25-én az egységfrontba tömörült és a Marcoussis-szi Egyezmények haladéktalan végrehajtásáért, Abidjanban engedély nélkül tüntető ellenzékre rátámadtak a rendfenntartó erők: az összecsapásoknak az ENSZ szerint 120, az elefántcsontparti hatóságok szerint 37 halálos áldozata volt (az ellenzéki erők ezt követően kivonultak a kormányból, s az elnök rendszerét „fasisztának” minősítették). Ekkor már nemcsak Laurent Gbagbo ismerte fel, hogy ki kell lépni a Marcoussis-szi Egyezmény keretei közül, amennyiben a szemben álló felek valóban békét akarnak az országban. Ezért július 30-án Accraban aláírtak egy békeegyezményt, mely politikai reformok végrehajtására ösztönözte az elnököt, ugyanakkor az „Új Erők” számára ultimátumként szögezte le, hogy legkésőbb október 15-én hozzá kell látniuk a lefegyverzéshez. Utóbbi kritériumot az elnök bármiféle reform előfeltételének tekintette.

Laurent Koudou Gbagbo

1945. május 31-én látta meg a napvilágot egy Mama elnevezésű faluban, nem messze Gagnoától. Történelemből szerzett diplomát, az Houphouët-Boigny-rendszer nyilvános kritizálásáért 1971-ben két évre bebörtönözték. 1980-ban, hét esztendővel szabadulását követően a Történelmi, Művészeti és Régészeti Intézet igazgatójává nevezték ki az Abidjani Egyetemen. Az 1982-es pedagógus sztrájkok idején mozgalmat szervezett, lerakva azzal a későbbi neve által fémjelzett Elefántcsontparti Népi Front (FPI) alapjait. Még ugyanabban az évben Franciaországba vándorolt, s csak 1988-ban tért vissza hazájába. A két évvel később megtartott, immáron többjelöltes elnökválasztások során Félix Houphouët-Boigny egyetlen releváns kihívójának számított, azonban jelentős vereséget szenvedett. Az 1990. novemberi országos voksoláson mandátumot szerzett az FPI színeiben, 1995-ig látta el saját pártjának frakcióvezetését. 1992-ben erőszakos demonstrációk szervezése, s rendbontásra való uszítás vádjával két éves börtönbüntetésre ítélték, azonban rövidesen szabadlábra helyezték. Az FPI 1995-ben bojkotálta az elefántcsontparti elnökválasztásokat, nem állítva jelöltet a poszt elnyerésére. A következő évben tartott parlamenti voksoláson Gbagbo megújította mandátumát, egyúttal megválasztották pártja elnökének is. 1999 decemberében Robert Guéi egy puccs során magához ragadta az ország vezetését, majd elnökválasztást írt ki, melyet nyíltan manipulált eredményekkel önnön sikere érdekében kívánt felhasználni, az Abidjanban kirobbant tüntetések miatt azonban kénytelen volt lemondani az egyébként tényleges szavazattöbbséget szerző Gbagbo javára. A súlyos zavargások nyomán konszolidálódni látszó politikai-társadalmi helyzet 2002 szeptemberében polgárháborúba, majd kvázi francia-ellenes felkelésbe torkollott. A harcok közben Gbagbo mindvégig megtartotta államfői posztját, különböző fegyverszüneti és békecéلزatu egyezmények nyomán azonban nagykoalíciós kormányok, illetve független miniszterelnökök kinevezésére kényszerült. Elnöki megbízatása 2005 októberében hivatalosan lejárt, azóta a fegyvernyugvás stabilizálása érdekében ENSZ, illetve afrikai uniós felhatalmazással évenként, választások nélkül meghosszabbítják mandátumát.

MINI-HÁBORÚ ÉS MEDIÁCIÓ

2004. november 4-én a békefolyamat teljes csödbe jutott. A köztársasági elnökre óriási nyomás nehezedett, hogy végre szabadítsa fel az országot, a sehoiva sem vezető politikai megállapodások és egyezmények helyett történjenek kézzelfogható eredmények, számolják fel az ország kettéosztását. A Mathias Doué vezérkari főnök által kidolgozott tervnek megfelelően a kormányerők két harci gépe (kelet-európai pilótákkal) több hullámban bombázta a (volt) lázadók harci állásait Bouakéban és az attól északra fekvő Korhogoban. Az „Új Erők” szerint a bombázások „hatályon kívül helyeztek” minden korábbi békeegyezményt. Az ENSZ a „tűzszüneti egyezmény súlyos megsértésével” vádolta a kormányerőket. Két nappal később, miközben a kormányerők szárazföldi katonái már csaknem elérték a lázadók állásait Bouakéban, az elefántcsontparti-francia kapcsolatok mélypontra jutottak. Az egyik katonai repülőgép – máig tisztázatlan körülmények között – bombát dobott egy bouakéi laktanyára, ahol francia békefenntartó katonák voltak elszállásolva: 9 francia katona és egy amerikai állampolgár meghalt, több mint 30-an megsebesültek. Chirac francia elnök, mint a francia fegyveres erők főparancsnoka azonnal elrendelte az „*elefántcsontparti harci repülőgépek és helikopterek haladéktalan megsemmisítését*”. A francia katonák akciója után feldühödött kormánypárti tömegek rátámadtak az abidjani francia közösségre, üzleteket, iskolákat gyújtottak fel és romboltak le, valamint hajtóvadászatot indítottak az ott élő franciák ellen. Megtámadták az őket védő francia katonákat is, akik viszont egy páncélozott jármű gépfegyverével viszonozták a tüzet, minek következtében

rengeteg (különböző adatok szerint: 60-500) halott maradt a helyszínen. (Repülőgépeken 6000 embert szállítottak rövid idő alatt Franciaországba).

Az ENSZ fegyverembargót rendelt el Elefántcsontpart ellen, miközben az Afrikai Unió újabb mediátora, a Dél-afrikai Köztársaság elnöke, Thabo Mbeki érkezett Abidjanba. A látogatás alapján a szemben álló felek december 6-án Pretoriában egy megállapodást írtak alá, amely a Marcoussis-szi Egyezmény végrehajtásának felgyorsítását célozta. Ennek hatására az elefántcsontparti parlament elfogadott három, köztük az alkotmány 35. pontjának módosítását célzó törvénytervezetet (ez utóbbi változás lehetővé tette volna Alassane Ouattara indulását a következő elnök- és parlamenti választáson). A taktikázó elnök bejelentette, hogy az alkotmánymódosítási tervezetet népszavazás elé viszi (hiszen az egykori lázadók változatlanul nem voltak hajlandók hozzálátni a lefegyverzéshez). A pretoriai dokumentum aláírása nyomán egyre erőteljesebb külső nyomás nehezedett az elefántcsontparti politikai szereplőkre. December 25-én az illetékes ENSZ vizsgáló bizottság átnyújtott egy jelentést a főtítkárnak, amely az emberi jogok súlyos megsértését és politikai gyilkosságok sorát tárta fel az ország „déli” és „északi” felében egyaránt. Az Afrikai Unió 2005 januárjában az elefántcsontparti ellenzék nemtetszése közepette bejelentette, hogy a referendummal történő alkotmánymódosítást egy lehetséges „opcionális” tekinti. Február 28-án a Radio France Internationale „robbantott bombát”: ismertette a fenti ENSZ-jelentés tartalmát, s abból név szerint kiemelte, hogy Simone Gbagbot, az elnök feleségét és az MPI parlamenti frakciójának vezetőjét, valamint Guillaume Sorot 93 másik személlyel együtt súlyos bűnök elkövetésével

gyanúsítanak és ügyük kapcsán a Nemzetközi Büntető Bíróság összehívását javasolták. Két nappal később Kofi Annan ENSZ főtitkár megerősítette, hogy különböző bűnök kapcsán valóban 95 elefántcsontparti személyt vádolnak a nevezett jelentésben, mely listát átadták egy illetékes ügyésznek, a neveket azonban nem árulta el a világszervezet főtitkára. Március 1-jén több mint harminc, Ibrahim Koulibaly-hoz hű személyt gyilkoltak meg az „Új Erők” Soro-szimpatizáns fegyveresei az ország észak-nyugati részén, Logualéban.

Thabo Mbeki valamennyi elefántcsontparti felet „sürgősen” Pretoriába rendelt a békefolyamat felgyorsítása érdekében. Kofi Annan az ENSZ BT-nek készített főtitkári jelentésében az egész országban növekvő számban megjelenő fegyveres milíciák veszélyeire hívta fel a figyelmet, kifejezve aggodalmát annak kapcsán, hogy a „helyzet előbb-utóbb kezelhetetlenné” válhat. Április 6-án a válság legfőbb szereplői aláírtak Pretoriában egy újabb egyezményt, amelyben bejelentették az ellenségeskedés lezárását. A megállapodásban továbbá konkrét intézkedési terv szerepelt a lefegyverzés végrehajtására, és az ellenzéknek a kormányba való visszatérésére. Az aláírók Thabo Mbekire bízták az elnökválasztáson való indulási kritériumok kényes kérdésének megoldását. A dél-afrikai elnök némi mérlegelés után azt kérte, hogy a békeegyezményt aláíró valamennyi politikai vezető – beleértve a volt miniszterelnököket, Alassane Ouattarát is – indulhasson az októberi elnökválasztáson, hiszen az ő korábbi folyamatos kirekesztése áll a 2002. szeptember óta zajló válság középpontjában. Laurent Gbagbo bejelentette, hogy elfogadja Alassane Ouattara indulását az elnökválasztáson. Május 14-én a két fegyveres erő vezetői megállapodást kötöttek a szemben álló felek (s nemcsak az „Új Erők”) lefegyverzésének módozatairól. Május 18-án Párizsban a politikai szövetségkötésnek egy addig valószínűtlen eseménye zajlott le: Alassane Ouattara és Henri Konan Bédié választási szövetségre lépett abban a reményben, hogy megnyerik az október 30-ára kiírt elnökválasztást Laurent Gbagboval szemben.

Június 29-én Pretoriában a felek egy kiegészítő egyezményt írtak alá, amely egyrészt rendelkezett egy független választási bizottság felállításáról, másrészt konkrét időpontokhoz kötött lépéseket határozott meg a lefegyverzés akadozó végrehajtása kapcsán. Július 15-én Gbagbo kihirdette a választással kapcsolatos törvényeket. Július 31-én kudarcot vallott a katonai vezetők azon kísérlete, hogy megállapodjanak a katonák előzetes átcsoportosításáról, mint a lefegyverzés előfeltételéről, melynek a pretoriai egyezmény szerint éppen aznap kellett volna megkezdődnie. Augusztus 25-én az „Új Erők” bejelentették, hogy nem kezeskednek az október 30-i elnökválasztásért, hiszen „egy szabad, demokratikus, átlátható választásnak nem alakulnak ki a feltételei erre az időpontra”. A hónap végén Thabo Mbeki az Afrikai Unió nevében elkészített egy jelentést a közvetítői tevékenységéről. A (volt) lázadók visszautasították a beszámoló tartalmát, mivel úgy ítélték meg, hogy az túlságosan kedvez Laurent Gbagbo elnöknek.

Alassane Dramane Ouattara

1942. január 1-jén látta meg a napvilágot, egyes források Dimbokrot, míg más közlések az északi Kongot említik születési helyeként. Gazdasági tanulmányokat végzett, 1968-tól 1973-ig a Nemzetközi Valutaalap (IMF) washingtoni központjában dolgozott, majd 1973-tól két éven át a Nyugat-afrikai Államok Központi Bankjának (BCEAO) Kereskedelmi Misszióját vezette Párizsban. 1975-től 1984-ig különböző egyéb tanácsadói és felsővezetői minőségben képviselte a BCEAO-t. 1984 novemberében kinevezték az IMF Afrikai Ügyosztályának vezetőjévé, majd 1987-től párhuzamosan főigazgatói tanácsadóként is tevékenykedett. 1988 októberében tért vissza a BCEAO-hoz igazgatói kinevezéssel. 1990 tavaszán Félix Houphouët-Boigny felkérte az elefántcsontparti Gazdasági Stabilizációs és Felújítási Program Koordinációs Bizottságának elnöki tisztségére, majd novemberben a kormányfői feladatok ellátására. Houphouët-Boigny egyre gyakoribb gyengélkedései miatt, Ouattarát miniszterelnöki megbízatása során több alkalommal is megbízták az államfő helyettesítésével. Az elnök 1993. decemberi halála nyomán Ouattara és a Nemzetgyűlés elnöke, Henri Konan Bédié között elkecsereedett rivalizálás bontakozott ki az államfői posztért, melyet végül utóbbi szerzett meg. Kudarcát követően Ouattara lemondott kormányfői tisztségéről, s visszatért a Nemzetközi Valutaalaphoz. Az 1995-ös elnökválasztások előtt az ellenzéki Republikánus Mozgalom (RDR) felkérte, legyen a párt államfőjelöltje, ám a Nemzetgyűlés közben etnikai alapú kritériumokat fogadott el a jelöléssel kapcsolatban, melyek kizárták Ouattarát a választásokon való indulásból. Az ellenzék által bojkottált szavazást Bédié könnyedén nyerte meg. 1999 nyarán Ouattara otthagyta az IMF-t, s megpróbált visszatérni az elefántcsontparti politikai életbe, augusztus 1-jétől, mint az RDR elnöke. Papírokkal igazolta szülei elefántcsontparti származását, melyet az illetékes szervek nem voltak hajlandók elfogadni, így vizsgálat indult, Bédié elnök „burkinainak” nevezte muzulmán vallású ellenzéki riválisát. 1999 novemberében elfogadási parancsot adtak ki az akkor Franciaországban tartózkodó Ouattara ellen. December 24-én katonai puccs döntötte meg Bédié hatalmát, a változások reményében Ouattara visszatért Elefántcsontpartra, azonban a 2000-es elnökválasztási folyamatból ugyanúgy kizárták vitatottnak ítélt származása miatt. A később kitört polgárháború, valamint a jelenlegi konszolidációs időszak során többször merült fel Ouattara, mint potenciálisan alkalmas vezető neve, a Republikánus Párt jelöltjeként indul a soron következő elnökválasztás megméretésére.

Ibrahim Koulibaly

Közismert nevén "IB", elefántcsontparti lázadóvezér, számos felkelés és puccs-kísérlet szervezője. Karrierje hajnalán az állami hadseregben szolgált, számvevő őrmesteri posztig lépett fel a ranglétrán. 1999 decemberében puccsot vezetett Henri Konan Bédié hatalmának megdöntésére, melynek sikere nyomán Robert Gueï került az ország élére. Három évvel később, 2002 szeptemberében hasonló lázadást szervezett a Gueï-t társadalmi nyomással lemondató Laurent Gbagbo kormánya ellen. 2003 augusztusában, a francia fővárosban letartóztatták, azzal vádolva, hogy az elefántcsontparti kormány működésének ellehetetlenítése végett újabb destabilizáló felkeléssorozat kirobantásán fáradozik. Óvadék ellenében azonban rövidesen szabadlábra helyezték. 2005-ben Koulibaly támogatásáról biztosította az Afrikai Unió azon erőfeszítését, hogy közvetíteni próbáljon a polgárháborúig fajult politikai és társadalmi krízis megoldásában. 2008 júniusában Koulibaly helyi megbízottjai merényletet kíséreltek meg végrehajtani a nem sokkal korábban kinevezett miniszterelnök, Guillaume Soro ellen, a támadást azonban túlélte a kormányfő. A 2007-es esztendő végén újabb bizonyítékok láttak napvilágot Koulibaly puccsszerű szervezkedéséről, mire válaszul Elefántcsontpart és Franciaország nemzetközi elfogatóparancsot adott ki ellene. Távollétében 2008. március 10-én tárgyalás indult Párizsban. Koulibaly egy hírügynökségnek adott interjújában tagadta az ellene felhozott – a hatalom erőszakos megszerzésére és gyilkossági kísérletre vonatkozó – vádakot, azt állítva, így akarják megakadályozni, hogy a 2008-as elnökválasztáson Gbagbo ellenfeleként indulhasson.

A VÁLASZTÁSOK TÖBBSZÖRI ELHALASZTÁSA

Szeptemberben a választási bizottságra, az állampolgárságra és a honosításra vonatkozó törvények új változatait fogadta el a parlament, mert a júliusban egyszer már megszavazottakat folyamatosan támadták az ellenzékiek és a lázadók. Néhány nappal később Kofi Annan bejelentette, hogy az elefántcsontparti elnökválasztás nem tartható meg október 30-án, s egyúttal nemzetközi szankciókat helyezett kilátásba az ország ellen. Az ECOWAS-CEDEAO csúcstalálkozó összehívását kezdeményezte szeptember végére, hogy meghatározzák a politikai menetrendet a meghiúsult elnökválasztás utáni periódusra. Gbagbo elnök határozottan elutasított minden további tárgyalást a megfeneklett békefolyamattal kapcsolatban, egyúttal bejelentette, hogy az elnökválasztás szerinte sem tartható meg október 30-án, tekintve, hogy a lázadók nem tették le a fegyvert. Október 6-án az Afrikai Unió Béke és Biztonsági Tanácsa közölte, hogy támogatja Gbagbo elnök hatalmon maradását, és kérte egy új – mindenki által elfogadható – miniszterelnök kinevezését. Ezt követően az ENSZ BT hozta nyilvánosságra az álláspontját: támogatja az Afrikai Unió döntését az október 30. utáni politikai átmenetre vonatkozóan, s az 1633. sz. határozatában 12 hónapra megerősítette elnöki posztján Laurent Gbagot, ugyanakkor felszólította az elnököt az új miniszterelnök jelentős végrehajtói jogosítványokkal való felruházására. Közben a francia védelmi miniszter asszony, Michèle Alliot-Marie felfüggesztette Poncet tábornokot, a Licorne-erők parancsnokát, aki ellen Párizsban vádat emeltek, mivel a vizsgálatok szerint „eltussolta egy elefántcsontparti férfi halálát”, akit francia katonák fojtottak meg még májusban. Ugyanekkor egy párizsi katonai bíróság hat Licorne-katonát ítélt el, akik 2003 szeptemberében

kiraboltak egy bankot Bouakéban. Nem sokkal később a párizsi katonai ügyészség nemzetközi elfogató parancsot adott ki a bouakéi francia laktanyára bombát hajtó pilóta ellen. December 4-én kinevezték az új miniszterelnököt, Charles Konan Banny-t, a BCEAO kormányzóját, akinek a minden politikai erőt magában foglaló kormánya december 28-án mutatkozott be.

2006. január 15-én a nemzetközi közösséget Abidjanban képviselő Nemzetközi Munkacsoport (GTI) bejelentette, hogy ellenzi az elefántcsontparti Nemzetgyűlés decemberben lejárt mandátumának meghosszabbítását. Ezt követően napokig tartó heves – még az ENSZ misszió (ONUCI) központi épületét is veszélyeztető – tiltakozó megmozdulásokat tartottak Laurent Gbagbo „ifjú patriótái” Franciaország és a nemzetközi szervezet ellen, oly mértékig, hogy az ONUCI elrendelte polgári alkalmazottai egy részének evakuálását. Nem sokkal ezután az ENSZ BT határozatot hozott az ONUCI átmeneti megerősítéséről, miközben szankciókat léptetett életbe az „ifjú patrióták” vezetői (Charles Blé Goudé, Eugène Djué) és az „Új Erők” egyik parancsnoka (Martin Fofié) ellen a békefolyamat akadályozása miatt. Március 1-jén Yamoussoukroban közös tárgyalóasztalhoz ült Laurent Gbagbo, Charles Konan Banny, Alassane Ouattara, Henri Konan Bédié és Guillaume Soro. (Elefántcsontparton 2002. szeptember óta erre első alkalommal került sor). A politika fő szereplői közötti találkozó nem hozott áttörést: július elején ismételen elhalasztották a fegyveres védelmi milíciák felszámolását, a hónap végén pedig súlyos összecsapásokra került sor az elnök és az ellenzék hívei között, amikor hozzákézdtek az őszi szavazások lebonyolításához szükséges választói névjegyzék elkészítéséhez. Az „Új Erők” augusztus 8-án felfüggesztette részvételét a lefegyverzés-

„VANNAK OLYAN ERŐK, AMELYEK ISMÉT MEG AKARJÁK HIÚSÍTANI A VOKSOLÁSI PROCEDÚRA EREDMÉNYESSÉGÉT”

Robert Gueï

1941. március 16-án született egy Kabakouma nevű faluban Elefántcsontpart középnyugati részén. Hivatásos katonaként szolgált, az akkori francia gyarmat Felső-Volta (mai nevén Burkina Faso) Ouagadougou Katonai Akadémiáján, valamint a franciaországi Fontainebleau-ban található Saint-Cyr Speciális Katonai Iskolában kapott kiképzést. 1990-ben, Félix Houphouët-Boigny elnöksége alatt a hadsereg vezetőjévé nevezték ki. Az államfő halálát követően, annak tisztségébe kerülő Henri Konan Bédié már sokkal kevésbé bízott Gueï-ben, s támogatói körében. 1995-ben Guéi megtagadta, hogy katonái fellépjenek Alassane Ouattara, Bédié politikai riválisa és pártja, illetve követői ellen. A parancs végrehajtásának visszautasítása miatt Bédié leváltatta Guéi-t a hadsereg éléről. A posztjától megfosztott vezérkari főnököt jelentős bizalmi bázisa miatt azonban nem tudta az államfő maradéktalanul kiszorítani a közéletből, kénytelen volt miniszterré kinevezni. 1996-ban Bédiének végül sikerült onnan is leváltatnia Guéi-t, sőt, a rákövetkező évben a hadsereg kötelékéből is véglegesen kizárta. Az egyre többet támadott elnök hatalmát 1999. december 24-én Ibrahim Koulibaly vezetésével egy katonai puccs döntötte meg, a lázadók Guéi-t kérték fel az ideiglenes junta vezetésére. A 2000. októberére kiírt elnökválasztásokat, Guéi hatalmának megtartása érdekében manipulálni próbálta, a kirobbant társadalmi elégedetlenség nyomán azonban kénytelen volt lemondani a tényleges győztes Laurent Gbagbo javára. Kudarca nyomán Guéi némileg háttérbe vonult, az ország nyugati részén, támogatói között telepedett le Gouessessoban, s onnan próbált az egyre kibontakozó válság közepette időnként visszatérni, az eseményekre reagáló politikai állásfoglalásokat kiadni. 2002 szeptemberében, a polgárháború első óráiban családjával, s Émile Boga Doudou belügyminiszterrel együtt kivégezték.

ről folyó tárgyalásokon, azzal tiltakozva a választói névjegyzékbe való felvétel elfogadott módosításai miatt. Augusztus 23-án az ONUCI vezetője Abidjanban bejelentette, hogy az elnökválasztást nem lehet megtartani október 31-én az előkészítő munkák elhúzódása miatt.

Szeptemberben Charles Konnan Banny benyújtotta kormánya lemondását, mivel egy külföldi hajó (amit később az egyik balti állam kikötőjében találtak meg) az abidjani lagúnák között szándékosan kiöntötte hatalmas mennyiségű toxikus hulladékát, minek következtében három ember meghalt és mintegy 1500-an mérgezészt szenvedtek. Laurent Gbagbo új kormány alakítására kérte fel a lemondott miniszterelnököt.

Október 17-én – immár rutinszerűen – az Afrikai Unió további 12 hónapra javasolta Gbagbo elnök mandátumának meghosszabbítását, de megfosztotta végrehajtó hatalmi jogköreinek jelentős részétől a miniszterelnök javára. Ezek után már semmi meglepő nincs abban, hogy az ENSZ BT november 1-jén hozott határozatában ismételen egy évvel meghosszabbította Laurent Gbagbo elnöki mandátumát, ám a kormányzáshoz és a választások 2007. október 31. előtti megszervezéséhez szükséges végrehajtói jogosítványokkal ruházta fel Banny miniszterelnököt. Elnöki mandátumának meghosszabbítása után néhány héttel, azaz 2006 decemberében – a kitűnő taktikai és stratégiai érzékel megáldott – Laurent Gbagbo „földrengésszerű” javaslatot tett az „Új Erőknek”: kezdjenek közvetlen tárgyalásokat.

A BÉKE LEHETŐSÉGE

A javaslatot a volt lázadók nem utasították el, s a szakértői tárgyalások Burkina Faso fővárosában, Ouagadougouban kezdődtek meg a burkinai államfő, egyúttal az ECOWAS-CEDEAO soros elnöke, Blaise Compaoré közvetítésével. A megbeszélések végül 2007. március 4-én vezettek eredményre: Laurent Gbagbo és Guillaume Soro a burkinai fővárosban aláírta az Ouagadougou-i Politikai Egyezményt, amely egyebek között egy új kormány felállításáról és a külföldi (ENSZ és francia) katonáknak országból való közeli távozásáról rendelkezik. Az egyezmény az elnökválasztás idejét 2008 elejére irányozta elő, melyet aztán „legkésőbb” 2008. június végéig halasztottak. (Az ENSZ BT az 1765. sz. határozatában biztosította támogatásáról a megállapodást, az abból következő békefolyamatot, és Blaise Compaoré mediátort hatalmazta fel arra, hogy a voksolással kapcsolatos kérdésekben döntőbíró, míg az ENSZ főtájtár speciális megbízottja pedig a választási eredmények hitelesítője legyen). Az ouagadougou-i megállapodás után egy hónappal az „Új Erők főtájtára”, Guillaume Soro lett az ország miniszterelnöke, s az ugyancsak széles koalícióra épülő kormányát április 7-én iktatták be.

A köztársasági elnök öt nappal később – a kölcsönös megbecsülés szellemét erősítendő – általános politikai amnesztiát hirdetett. A politikai és katonai vezetők április 16-án megkezdtek az országot öt év óta kettévágó tűzszüneti vonal felszámolását, mely az ott állomásozó külföldi katonák visszavonását, s az őket szolgáló épületek kiürítését jelentette. Ünnepléses keretek között elkezdődött az önvédelmi fegyveres csoportok leszerelése.

Ám június 29-én a békefolyamat ismét megtorpanni látszott, amikor merényletkísérlet történt az új miniszterelnök ellen: egy Bouakéban



Guillaume Kigbafori Soro

1972. május 8-án született Elefántcsontpart északi részén, Ferkessédougouban. Neve a 2002-es polgárháború során vált ismertté, mint a Laurent Gbagbo államfő hatalmának megdöntése végett fegyvert ragadó lázadók politikai szervezetének, az Elefántcsontparti Hazafias Mozgalomnak (MPCI) a vezetőjévé. A harcok elhúzódását követően, 2002 novemberében az MPCI két másik felkelő csoporttal – a Nagy Nyugat Elefántcsontparti Népi Mozgalommal (MPIGO) és az Igazság és Béke Mozgalommal (MJP) – egyesülve létrehozta az Új Erők csoportját, melynek főtítkárává Guillaume Sorot választották. A 2003. januári – akkor már sokadik – békeegyezmény értelmében április folyamán Sorot kinevezték a kormány kommunikációs miniszterévé. A 2004. márciusi abidjani tömegtüntetések és gyilkosságok nyomán az Új Erők bojkottot hirdetett a kabinet ellen, mire válaszul a korábbi rivális Gbagbo kizárta a kormányból a renitens minisztereket. Soro a békeegyezmény felrúgásával vádolta meg Gbagbot, 2004 áprilisában azonban kész volt visszatérni a kormányzatba. 2005. december 28-án az új kormányfő, Charles Banny felújítási és reintegrációs ügyekért felelős miniszterré nevezte ki Sorot, aki viszont 2006. márciusig nem vett részt a kabinet munkájában. A 2007. március 4-én elfogadott új rendezési megállapodásban Guillaume Sorot nevezték meg, mint következő miniszterelnököt, s Gbagbo ígéretet tett a klauzula végrehajtására. 2007. április 4-én történt meg a hivatalos kormányalakítási felkérés, Soro három nappal később mutatta be új, 32 miniszterből álló kormányát. 2007. június 29-én Ibrahim Koulibaly lázadó fegyveresei merényletet kíséreltek meg az újonnan kinevezett kormányfő ellen, aki csak szerencséivel élte túl a támadást. A korábbi esküdt ellenségek Soro és Gbagbo azóta biztatón képesek együttműködni a béke megteremtése érdekében, mint kormány-, illetve államfő. Soro deklarálta, hogy kész tiszteletben tartani a 2007-es békeegyezmény azon kitételét, miszerint a 2008-as elnök-választásra nem jelölheti magát.

landoló repülőgépet, melyen ő maga is utazott, rakétatámadás ért a leszállópályán. Guillaume Soro csak nagy szerencséivel menekült meg, a támadásnak négy halottja és több sebesültje volt. Az akciót – a polgárháborúhoz vezető katonai lázadást irányító és ekkor hosszabb franciaországi börtön után benini száműzetésben élő – Ibrahim Koulibaly helyi megbízottai követték el (decemberben újabb destabilizációs kísérletek történtek a részükről).

A békefolyamat azonban szerencsére tovább folytatódott, melyet szimbolikus események is erősítettek. A miniszterelnök kezdeményezésének köszönhetően a köztársasági elnök a „Békeláng” országos program keretében július 30-án – a válság kirobbanása óta először – meglátogatta a volt lázadók székhelyét, Bouakét. A város stadionjában tartott ünnepség látványos pontja volt 2700 kézfegyver megsemmisítése Blaise Compaoré Burkina Faso-i, Thabo Mbeki dél-afrikai, Amadou Toumani Touré mali, Yayi Bony benini, Faure Gnassingbe togoi és Edouardo dos Santos angolai elnök megtisztelő jelenlétében. Laurent Gbagbo novemberben az ország északi részén található városokban (Korhogo, Ferké, Boundali, Tingrela) tett látogatást, miközben már – az új prefektusok helyszínre érkezésével – ismét egységessé vált Elefántcsontpart közigazgatási rendszere. A miniszterelnök októberben, ugyancsak a „Békeláng” mozgalom erejétől hajtvva, korábban a kormányerők fennhatósága alatt található Gagnoa megyét kereste fel (a látogatás egy többlet gesztus is volt a részéről, hiszen 1945 májusában e megyének a Mama nevű falujában született az elnök, Laurent Gbagbo). Az elefántcsontparti felek november 28-án Ouagadougouban aláírták az 1. számú kiegészítő egyezményt, melyben többek között szerepelt az is, hogy a választások technikai lebonyolításával a francia SAGEM céget bízta meg, ami tiltakozást váltott ki Lauerent Gbagbo pártjának néhány – antikolonializmusáról vagy nacionalizmusáról ismert – politikusa részéről. (December 22-én írták alá a 3. kiegészítő egyezményt, amely a két fegyveres erő leszereléséről, valamint az önvédelmi milíciák felszámolásáról rendelkezik).

Noha a jól működő Gbagbo-Soro tandem számos nehézség megoldását tette lehetővé, az ország közbiztonsági helyzete nem hogy javult, hanem még romlott is (útelzárások, rablások, fosztogatások, zsarolások, ismétlődő sztrájkok a családok elszegényedése és az életfeltételek jelentős drágulása miatt). Ugyanakkor az ENSZ, az IMF, és az Európai Unió újrazedte, illetve folytatta a humanitárius programok, valamint a konfliktus utáni segélynyújtási formák keretében az országgal való együttműködését. (Az ENSZ BT 2008. júliusáig meghosszabbította a békefenntartó erők mandátumát). A szélesedő bilaterális kapcsolatok (Franciaország, Japán, Kína, Egyesült Államok, Líbia, öböl-menti arab államok stb.) is hozzájárultak ahhoz, hogy a békefolyamat töretlenül haladt a maga útján. Rövidesen befejeződött a 13 éves vagy annál idősebb, az országban napvilágot látott, születési anyakönyvi kivonattal és egyéb „papírokkal” azonban nem rendelkező vagy azoktól, bármely okból korábban megfosztott (sans papiers) emberek regisztrálása és dokumentumokkal való ellátása (audiences foraines), mely elengedhetetlennek bizonyult például a választói névjegyzékbe való felvételhez is. (A 2007 októberében kezdődött folyamat során fél millió hiánypótló végzés született). Mindezek ellenére sok területen még mindig komoly késedelmek állapíthatók meg, s egyelőre a lefegyverzés folyamata is akadozik.

Április elején Jack Lang francia szocialista politikus tett néhány napos látogatást Abidjanban, majd egy interjúban kifejtette: az elefántcsontparti elnököt – akit a Szocialista Párt vezetői, François Hollande pártfőtítkárral az élen, évekig „diabolizáltak”,

Charles Konan Banny

1942. november 11-én született Divoban. Gazdasági tanulmányokat végzett, 1976-ban került a Nyugat-afrikai Államok Központi Bankjához (BCEAO), mely intézmény kötelékében az évek folyamán számos tisztséget töltött be. 1988-ban Alassane Ouattara mellé főigazgatói tanácsadóvá nevezték ki, majd annak távozása nyomán 1993-ban ideiglenes, 1994-től pedig állandó megbízatással a BCEAO igazgatójává választották. Mandátumát 1999-ben újabb hat évvel meghosszabbították. Seydou Diarra elefántcsontparti kormányfő leváltása nyomán 2005. december 5-én miniszterelnöknek nevezték ki a polgárháborús helyzetből talpra állni igyekvő országban. Megbízatása eredetileg csupán 2006. októberéig, vagyis a soron következő választásokig szólt volna, az országos voksolás azonban elmaradt. Banny befolyása, mozgásteretében drasztikusan lecsökkent, a 2007 márciusában kötött békeegyezmény alapján Guillaume Soro váltotta kormányfői posztján.

s a 2004. novemberi tragikus események miatt nyilvánosan megszakították vele a kapcsolatot –, baloldali, humanista, patrióta politikusnak tartja, aki a hatalom legitím és legális gyakorlója és nagyon sokat tett a válság során országa területi integritásának megőrzése érdekében. Lang az interjúban azt is kifejtette, hogy a válság 2002-es kirobbanása idején – számára teljesen érthetetlen módon – a nyugat-európai és amerikai lapok Laurent Gbagbo és kormányát minősítették „agresszornak”.¹⁷ (Figyelemre méltó, hogy Kadhafi líbiai elnök tavaly azt nyilatkozta: „Afrikának több Gbagbora lenne szüksége”.)

A köztársasági elnökválasztás első fordulóját 2008. november 30-ára tűzték ki, jelentette be április 14-én egy rendkívüli kormányülés után Amadou Koné, az elefántcsontparti kormány szóvivője. Kiemelte, hogy a Független Választási Bizottság által kijelölt dátum kizárólag az elnökválasztásra vonatkozik, melyet – az eredetileg tervezettől eltérően – nem kötnék össze a parlamenti választásokkal. „A mai nap nagy nap Elefántcsontpart számára” – jelentette ki Laurent Gbagbo a kormányülést követő sajtótájékoztatón Y.J. Choi, az ENSZ főtitkár megbízottja és Blaise Compaoré jelenlétében.¹⁸

Április 22-én Burkina Fasóból két napos abidjani látogatásra érkezett Ban Ki-mun az ENSZ főtitkára, hogy a világszervezet támogatásáról biztosítsa a békefolyamatot. Örömet fejezte ki amiatt, hogy az elefántcsontparti politikusok döntést hoztak az elnökválasztás időpontjáról, és kérte őket, hogy még „akadályok esetén” is tartsák tiszteletben a november 30-i dátumot. Célzott rá, hogy a „nehézségek egyike” a választás finanszírozása lehet, éppen ezért leszögezte a „nemzetközi közösségnek minden szükséges támogatást meg kell adnia”.¹⁹

REMÉNY ÉS FÉLELEM...

Bármilyen különösnek is tűnhet, a választások közeledtével egyre növekszik az emberekben a félelem. Erre utalt a miniszterelnök május 17-én Ségoula városában, ahol részt vett az Új Erők Fegyveres Erőinek (FAFN) 500 fős katonai lefegyverzési és demobilizálási procedúráján: „...azt akarom, hogy a választások sikeresek legyenek. Ez valóban nagyon fontos, Afrikának sikerrel kell lennie a választási mechanizmusokon [...] mivel,

mostanában, amikor voksolásokról beszélnek egy országban, ezt mindig félve teszik. Akkor is, ha az az állam stabil, akkor is, ha a hosszú hagyománya van a demokráciának. Vegyünk egy olyan országot, mint Kenya, amely stabilitásáról volt ismert. A választások után az ország szétrobbant.”²⁰

A félelem az elmúlt választások tapasztalataiból (illetve sokak számára annak meg nem értéséből következik, hogy ha valaki nagyon sok szavazatot ér el egy választáson, hogyan lehet vesztes?), másrészt pedig abból fakad, hogy vannak olyan erők, amelyek ismét meg akarják hiúsítani a voksolási procedúra eredményességét. És akkor még nem szóltunk a már zajló választási kampány esetleges túlhevítettségéről. Miaka Oureto, az FPI főtitkára alsó-sassandrai választási turnéja során május 16-án kijelentette: „Henri Konan Bédié és Alassane Ouattara külföldi hatalmak zsoldjában állnak és koalíciót kötöttek Laurent Gbagbo ellen, mivel utóbbi az elefántcsontparti emberek érdekében kíván tevékenykedni.”²¹

Mennyivel másként hatnak Alpha Blondy (Koné Seydou), a világhírű afro-reggae sztár szavai: „Az én jelöltemet Laurent Gbagbonak hívják. Minden hívemtől, a valódi demokráciát szerető valamennyi elefántcsontpartitól azt kérem, hogy november 30-án rá szavazzanak. Leckét kell adnunk a háborúpártiaknak.”²² ☼

JEGYZETEK

¹ A napjainkban Libéria, Guinea, Mali, Burkina Faso és Ghána által határolt, 322500 km² területű, 16 millió lakosú, több mint hatvan különböző – muzulmán, keresztény és animista vallású – népcsoportot számláló, ám azt 5-6 nagyobb etnikumba soroló nyugat-afrikai ország egy francia kormányrendeletnek megfelelően 1893-ban vált hivatalosan az európai nagyhatalom gyarmatává (Elefántcsontpart Gyarmat néven). 1895-ben azonban már egy nagyobb gyarmati egységbe (Francia Nyugat-Afrika) illesztették. 1956-ban az anyaország tengerentúli területe (TOM), majd 1958-ban Elefántcsontparti Autonóm Köztársaság lett, s végül 1960-ban nyerte el teljes függetlenségét. Az 1980-as évek végéig „a föld azé, aki megműveli!” jelszó jegyében a külföldi munkaerőt (4,5 millió fő) szinte korlátlanul és mindenféle közigazgatási eljárás nélkül beengedő, s ezzel a földtulajdon területén kibogozhatatlan viszonyokat teremtő országot általában a prosperitás és a stabilitás jellemezte, olyannyira, hogy az

anyaországához számtalan szállal kötődő Elefántcsontpartot Franciaország „afrikai kirakatának” minősítették (például akkor, amikor a nyugati turisták vagy befektetők a legnagyobb hőségben is az afrikai kontinensen egyedülálló abidjani mújépgályán korcsolyáztak, vagy éppen a Notre-Dame de la Paix bazilikát (1989), mint a római Szent Péter bazilika csaknem „életnagyságú” mását látogatták meg az ország névleges politikai fővárosában, Yamoussoukroban).

² Parti Démocratique de Côte d'Ivoire.

³ Front Populaire Ivoirien.

⁴ Ezzel megrendítő lélektan kihívás érte az akanítás 1970-es éveken kialakult ideológiáját és hatalmi pozíciókat betöltő hordozóit, mely, illetve akik szerint az állam vezetésére csakis az akanok képesek. Sokan látták ennek a hiedelemnek az igazolását abban, hogy a válsággal – szerkezetátalakítási és privatizációs programokkal, költségvetési megszorításokkal – birkózó miniszterelnök nem volt képes megfékezni a társadalmi feszültségeket. 1991 májusában például diáktüntetésekre került sor, melyeket a hadsereg egységei – mint egy későbbi vizsgálatból kiderült a vezérkari főnök, Robert Gueï tábornok parancsára – vérbe fojtottak. Mivel a köztársasági elnök nem volt hajlandó szankcionálni a tábornokot, 1992 februárjában a politika ellenzék tiltakozó megmozdulásokat szervezett, melynek következtében több ellenzéki vezető, köztük a 2000-es elnökválasztáson vesztes Laurent Gbagbo júliusig börtönbe került.

⁵ A párt neve: Köztársasági Demokratikus Tömörülés (Rassemblement Démocratique des Républicains).

⁶ A junta vezetője hamarosan államfőnek, a CNSP elnökének és védelmi miniszternek hirdette ki magát. Szeptemberben rendkívül komoly figyelmeztetést kapott a személyes biztonságát őrző gárdájának tagjaitól: páncélozott járművel lerombolták a családi házat.

⁷ Az október 22-én lezajló elnökválasztást ezúttal az RDR és a PDCI bojkottálta. Két nappal később a belügyminisztérium a tábornok győzelmét jelentette be, aki viszont kijárási tilalmat és rendkívüli állapotot rendelt el. Laurent Gbagbo saját magát tekintette „államfőnek”, s felszólította a híveit, hogy vonuljanak az utcára, s több százezen ezt meg is tették. A belbiztonsági erők és a hadsereg Gbagbo mellé állt.

⁸ Október 26-án több mint százan haltak meg, amikor Alassane Ouattara északi muzulmán párhívei összecsaptak Laurent Gbagbo déli keresztény párhíveivel. Az Országos Választási Bizottság hivatalosan közölte, hogy Gbagbo már az első fordulóban megnyerte a választást. Másnap egy friss tömegsirt fedeztek fel Yopougonban, Abidjan elővárosában. Az október 25-én „nyoma veszett” Gueï tábornok „feltűnt” Yamoussoukroban és elismerte Gbagbo hatalmának legitimitását.

⁹ December 1-jén a Legfelsőbb Bíróság alkotmányjogi tanácsa megvonta a jogot Alassane Ouattarától, hogy a törvényhozási választásokon induljon. Pártja bejelentette, hogy nem vesz részt a választásokon és híveit utcai tüntetésre szólította fel. Az EU Ouattara választási jelöltségének elutasítása miatt felfüggesztette a törvényhozási választások megszervezéséhez nyújtott támogatását, s miként az Afrikai Unió, visszahívta választási megfigyelőit. A kormány nem engedélyezte az RDR tüntetését. December 4-én Gbagbo rendkívüli állapotot és kijárási tilalmat vezetett be. Az RDR összejövetele 48 óras, erőszakosan letört utcai zavargássá fajult, több mint húsz halottal. A parlamenti választást az FPI nyerte meg 96 képviselői mandátumot szerezve a PDCI-vel szemben (77 mandátum). Az ország északi részében, Alassane Ouattara széles támogatói körében az RDR választási bojkottja miatt számos körzetben

nem is tartották meg a szavazást. 2001 januárjában sikertelen államcsínykíséletre került sor Gbagbo elnök ellen Abidjanban (8 halott).

¹⁰ RDR (64 község), PDCI (58 község), Függetlenek Listája (38 község), FPI (34 község).

¹¹ Ibrahim Koulibaly korábban Alassane Ouattara személyi testőre volt, s részt vett Robert Gueï katonai hatalomátvételében is. Koulibalyval együtt több száz elefántcsontparti katona élt burkinai száműzetésben immár a Laurent Gbagbo elleni 2001-es államcsínykísélet következtében is.

¹² A katonai lázadás első óráiban – máig ismeretlen fegyveresek – meggyilkolták Robert Gueï tábornokot és Emile Boga Doudou-t, a Gbagbo kormány belügyminiszterét. A kormánypárti sajtó az események szellemi kitervelőjeként Gueï mellett Ouattarát jelölte meg, aki – életét féltve – a francia nagykövetségre menekült, miközben a házat földig rombolták. A kormányerők rejtőzködő lázadókat és fegyvereket keresve, számos abidjani szegénynegyedet gyújtottak fel, ahol leginkább nyugat-afrikai bevándorlók éltek. Alassane Ouattarát a francia nagykövetségről Laurent Gbagbo tudomásával később Gabonba evakuálták.

¹³ Mivel a lázadók főként az elnökhöz hű csendőrség fellépése nyomán nem tudták bevenni az ország gazdasági fővárosát, Abidjant, így a második legnagyobb városában, Bouakéban rendezték be főhadiszállásukat, azzal ellenőrzésük alatt tartva az ország északi részét.

¹⁴ Mouvement Patriotique de Côte d'Ivoire.

¹⁵ Az aláírási ceremónián jelen volt Laurent Gbagbo elnök is, akiről azonban úgy vélekedtek, hogy folytatni akarja a háborút, mert Fehéroroszországban és Angolában vásárolt szovjet fegyverekkel erősítette meg a kormányhoz hű hadsereget. A loméi politikai megállapodásban az MPCÍ lemondott a rezsim megdöntéséről, s az érintett felekkel együtt aláírásával szentesítette, hogy tiszteletben tartja az alkotmányos rendet és elősegíti a békefolyamat sikerre vitelét. Mindezek ellenére – leginkább az ország nyugati, a polgárháború sújtotta Libériával határos részén – újabb fegyveres összecsapásokra került sor, számos esetben francia katonák és lázadó fegyveres csoportok között is, mivel ez utóbbiak áthatolva a demilitarizált övezeten gazdasági célú térfoglalást akartak végrehajtani. Előfordult olyan eset is, amikor a kormányerők és a lázadók együttesen vették fel a harcot a Libériából átszaporított és fosztogató fegyveres csoportokkal szemben.

¹⁶ 2003. október 21-én például egy franciaellenes gyűléstől elvukult fiatal rendőr fejbe lőtte a Radio France International abidjani tudósítóját, Jean Hélène-t, aki az autójában várakozott a rendőrség épülete előtt. 2004. április 16-án elrabolták – és azóta is eltűntként tartják nyilván – Guy-André Kieffer francia-kanadai újságíró, aki leleplező riportjairól volt híres.

¹⁷ <http://www.rue89.com/2008/04/05> Jack Lang: „Les dirigeants PS ont diabolisé Gbagbo”.

¹⁸ Le premier tour de la présidentielle fixé le 30 novembre. www.afp.fr, 2008. április 14.

¹⁹ Ban Ki-moon à Abidjan pour „rassurer” du soutien de l'ONU. 2008. április 23. www.jeuenafrrique.com

²⁰ Regroupement des FAFN: Le Premier ministre à Séguéla pour le démarrage de l'opération. www.gouv.ci 2008. május 17.

²¹ Miaka Ourretto aux populations de Gueyo - “Bédié et Ouattara sont à la solde des puissances étrangères”. Notre Voie, 2008. május 17. in: <http://www.abidjan.net/presse/notrevoie.htm>

²² Alpha Blondy, star du reggae - “Mon candidat, c'est Gbagbo”. u.o.

Morenth Péter

EU–Afrika csúcs Lisszabonban

Kontinensek tanácskozása felemás végeredménnyel

Történelmének egyik legnagyobb szabású európai uniós eseményét rendezte meg Lisszabon tavaly év végén. Hét évvel az első, kairói Európa-Afrika csúcs után 2007. december 8-9-én hetvenegy állam- és kormányfő utazott el a portugál fővárosba azzal a céllal, hogy közös tanácskozáson alapjaiban gondolják újra az uniós tagállamok és Afrika országainak kapcsolatrendszerét.

A portugálok nehéz feladatot vállaltak, hiszen el kellett érniük, hogy e páratlan csúcs ne váljék a süketek párbeszédévé: Európa ne csak az illegális bevándorlás fokozódó problémáiról, míg Afrika pedig kizárólag az újabb segélyek folyósításáról beszéljen.

A konferencia megszervezését diplomáciai berkekben nagy vita előzte meg. Az európai vezetők jelentős része ugyanis nem szívesen ült volna egy asztalhoz Zimbabwe elnökével, mondván, Robert Mugabe emberi jogok iránt tanúsított magatartása sok kívánnivalót hagy maga után. Portugália azonban kénytelen volt belátni, hogy az afrikai állam- és kormányfők ragaszkodnak Mugabe jelenlétéhez, nélküle nem lehet megtartani a találkozót. Végül a tanácskozáson ott lehetett a zimbabwei elnök is, de ennek következtében Gordon Brown brit miniszterelnök lemondta részvételét. A konferencia során azonban nem Mugabe volt az egyetlen, korábban sokat kritizált, nemzetközi értelemben diszkreditált személy, akivel közös tárgyalóasztalhoz ültek az európaiak, hiszen a szintén kétes megítélésű Omár al-Basír szudáni, vagy az egykoron a terrorizmust támogató vezetőnek titulált Moamer Kadhafi líbiai államfő is részt vett a megbeszéléseken, jelezve mindezzel, a piacok megszerzéséért folytatott globális versenyben Európa sem engedheti meg magának, hogy finnyáskodjon.

„...ez a találkozó valóban új lapot nyitott a történelemben,, (José Sócrates)



Robert Mugabe • forrás: www.abc.net

Most, amikor Kína és az Egyesült Államok egyre szorosabbra fűzi gazdasági kapcsolatait az afrikai országokkal, Európának is lépnie kell, ha nem akarja elveszíteni a gyarmatosítás korában – és azóta is – kellően megalapozott kontinentális vezető szerepét. Ez a ki nem mondott cél vezette az Unió vezetőit a lisszaboni EU–Afrika csúcstérkezeleten.

Hivatalosan a kétnapos találkozóra azért került sor, hogy a felek elfogadják közös együttműködésük hosszú távú céljait és elveit, s azokat egy átfogó stratégiai dokumentumban összegezve újfajta partneri viszonyt létesítsenek az afrikai kontinens és az Európai Unió között. A fő hangsúlyt a fenntartható fejlődés, a politikai együttműködés, a globális kihívások elleni közös fellépés, valamint a civil társadalom erősítése kapta. Olyan konkrét területeket kívántak érinteni, mint a biztonság, a jó kormányzás alapelvei, az emberi jogok szavatolása, továbbá a kereskedelem és a fejlesztés célterületei: az infrastruktúra, a mezőgazdaság, az energia, az oktatás és az egészségügy, ehhez kapcsolódóan a közszolgáltatások javítása, valamint a járványok visszaszorítása.



Angela Merkel • forrás: www.washjeff.edu



José Manuel Barroso • forrás: www.evro.si

A csúcson kiadott sajtóközlemények szokás szerint nem tartalmaztak részleteket, csupán a találkozó jelentőségét emelték ki. E szellemben nyilatkozott záróbeszédében José Sócrates, az Európai Unió soros elnöki tisztét betöltő portugál miniszterelnök is, mondván: „A második EU-Afrika csúcserőkezlet új lapot nyitott a történelemben”, s véleményét osztotta John Kufuor ghánai államfő, az Afrikai Unió aktuális vezetője is.

Az EU 27-ek és az AU 53 tagállamának vezetője által jóváhagyott új stratégia egy akciótervvel is párosul. Ennek kapcsán meghatározásra került a partnerség nyolc kiemelt területe, melyek mentén a résztvevő országok intenzívebbé próbálják tenni az EU-Afrika kapcsolatokat: béke és biztonság, demokratikus kormányzás és emberi jogok, kereskedelem és regionális integráció (beleértve a 2006-ban elindított EU-Afrika infrastrukturális partnerség végrehajtását), Millennium Development Goals (Millenniumi Fejlesztési Célok), energiaügy, éghajlatváltozás, migráció, mobilitás és foglalkoztatás, tudomány, információs társadalom.

„Afrika a jövő kontinense.” (Angela Merkel)

A stratégia keretében elfogadásra kerülő konkrét intézkedésekről az EU és az Afrikai Unió között később megrendezésre kerülő tárgyalások során határoznak majd. A közös célok szerint mélyebb és átfogóbb politikai párbeszédre alapozva, a felek kinyilvánított törekvése egyenlő rangú partneri viszonyra formálni az elavult és szűk látókörű donor-kedvezményezett kapcsolatokat.

A találkozón elfogadott közös EU-Afrika stratégia lehetővé teszi a partnerek számára a globális kérdések terén történő fokozottabb együttműködést, kiterjesztve azt egyúttal a civil szervezetekre és intézményekre is.

A konferencia kapcsán megjelent sajtóanyagok egybehangzóan említették, hogy az előzetes találgatásoknak megfelelően komoly súrlódásokhoz vezetett a diktatórikus kormányzással és hazája gazdasági romba döntésével vádolt Robert Mugabe zimbabwei elnök jelenléte. Angela Merkel német kancellár felszólalásában a többi európai vezető helyett is kimondta, hogy az EU egységes Mugabe elítélésében. José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke némileg sarkosabban fogalmazott: „Az ember olyanokkal is találkozik, akikkel az anyja nem szívesen látja együtt, s különben sem sok világfórumon lehetne normálisan tanácskozni, ha előfeltétel lenne a résztvevők emberi jogok terén tanúsított fedhetetlen hozzáállása”.

Az Unió területéről 2002 óta formailag is kitiltott 83 éves Robert Mugabe beutazási tilalmát az afrikai államok nyomására feloldották, s a találkozót megelőző este – igaz, a lisszaboni reptér egy rejtett kijáratán, mindenféle fogadási ceremónia nélkül – meg is érkezett a zimbabwei államfő. Louis Michel fejlesztéspolitikai EU-biztos a vitás helyzetrel kapcsolatban leszögezte: „Nem hagyhatjuk, hogy a csúcson a Mugabe-kérdés foglyává váljon”.

A zimbabwei vezető a gyarmatosítás és a fehérek uralma elleni harc nagy alakjának láttatja magát, s sokan ténylegesen akként tisztelik Afrikában. Britekkel való viszonya többek között akkor vált nyíltan konfliktusossá, amikor Tony Blair 1997-ben megszüntette a Thatcher- és a Major-kormány korábbi gyakorlatát, mely értelmében London összesen 44 millió fonttal segítette Hararét a fehér farmerek kivásárlásában. Néhány év múlva a Mugabe-rendszer egyre keményebbé vált, zaklatták a fehér farmereket, kisajátították a földjeiket, és egyben ellehetetlenítették és erőszakos eszközökkel elhallgattatták az ellenzékét.

Nem meglepő tehát, hogy a demokrácia kialakítása és stabilitása kapcsán kialakult vitára elsősorban Mugabe jelenléte szolgálta-

„A Lisszaboni Csúcs kétségtelenül rajtahagyja a nyomát az európai-afrikai kapcsolatokon”

(José Sócrates)

tott okot. Az afrikai államfő reagálásában azzal vádolta meg az európai államokat, hogy arrogánsan, oktalanul bírálják országának emberi jogi gyakorlatát.

Számos vélemény szerint Európának nincs más választása, mint félretenni aggályait, hiszen, bár továbbra is Afrika számít elsősorú kereskedelmi partnerének, és történelmi gyökerei is talán a fekete kontinenssel a legszorosabbak, pozíciói a Kínai Népköztársaság gátolhatatlan törekvései miatt már korántsem garantáltak.

Az amerikai Külkapcsolatok Tanácsa szerint Afrika és Kína kereskedelmi mérlege csupán a kilencvenes évek során 700%-kal nőtt, s e folyamat napjainkban még inkább gyorsulóban van. A pekingi vezetők – az európaiaktól eltérően – nem kérnek emberi jogi garanciákat a befektetésekért, fejlesztési pénzekért cserébe. Kína nem szab politikai feltételeket segélyeihez és beruházásaihoz, minek hatására az e fajta kikötéseket másoktól is egyre kevésbé fogadják el az afrikaiak.

Brüsszelnek már amúgy is keményen meg kell küzdenie a megállapodásokért, egyre kevésbé tud diktálni, melyet híven tükröz annak ténye, hogy a Dél-afrikai Köztársaság kijelentette a csúcslélektől: jelen formájában és tartalmában nem hajlandó aláírni az EU által felajánlott kereskedelmi egyezményt.

A tanácskozás végén Abdoulaye Wade szenegáli elnök újságírók előtt ingerülten erősítette meg, hogy az afrikai vezetők többsége elutasítja az EU által előterjesztett, Európai Partnerségi Szerződésként emlegetett szabadkereskedelmi megállapodást. Wade elárulta, hogy ő és Thabo Mbeki dél-afrikai elnök állt ki lehangosabban az EU javasolta új gazdasági partnerségi megállapodással szemben, amelynek elfogadása – megítélése szerint – „nem áll Afrika érdekében”.

Mindezek tükrében meghiúsulhat az európai országok azon törekvése, hogy a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) által megjelölt határidőig, szankciók elszenvetése nélkül új szerződésekkel váltsák fel a volt gyarmataikkal kötött, a kereskedelem egyéb résztvevőit és a nemzetközi szabályokat sértő kedvezményes megállapodásaikat.

Magyarországot nem a kormányfő, hanem a nemzetközi fejlesztési együttműködésért felelős tárca vezetőjeként, Göncz Kinga képviselte Lisszabonban. A hazai diplomácia álláspontja azonos



Göncz Kinga • forrás: www.szmm.gov.hu

az EU véleményével, azaz Afrika rendkívül fontos politikai-biztonsági szempontból, legyen szó akár a migrációról, akár a terrorizmus elleni harcról.

„Új típusú üzleti kapcsolatokat szeretnénk kiépíteni az afrikai országokkal” – jelentette ki felszólalásában a magyar külügyminiszter. Göncz Kinga kiemelte, hogy a jó kormányzás a gazdasági és szociális fejlődés eszköze, erősíti a biztonságot, segíti a reformokat, a jogállamiság kiépítését, és mérsékli a korrupciót.

Magyarország prioritásai között előkelő szerepet kapnak tehát az afrikai kontinens országaival létesítendő széleskörű gazdasági kapcsolatok, valamint a csúcson elfogadott új stratégia szellemében jól működő, számos területre kiterjedő partnerségi viszonyok. Megfelelő alapot kínál ehhez, hogy Afrikával való viszonyunkat nem terhelik rossz történelmi élmények, ugyanakkor a hazai technológia és szak tudás nemzetközileg elismert. Egyelőre még gyenge lábakon álló diplomáciai kapcsolataink kiépítésében hatékonyan segíthet az a sok ezer afrikai diák, akik egykoron Magyarországon tanultak.

A külügyminisztérium adatai szerint az Afrikával bonyolódó áru-csere során a magyar kivitel összértéke 2007-ben már meghaladta az egymilliárd dollárt. Lehetőségeinket növeli, hogy uniós keretekben tudunk bekapcsolódni a fejlesztésekbe, azonban fontos feladat, hogy a hazai vállalatok az eddigieknél sikeresebben vegyenek részt a nemzetközi pályázatokon.

A tanácskozás végén José Manuel Barroso, az Európai Bizottság elnöke a következőképpen összegezte meglátásait: „Külkapcsolatainkban Afrikát kiemelten kell kezelni. Ideje meghaladni a paternalista gondolkodást és túllépni a leegyszerűsített donor-kedvezményezett felfogáson. Ennek megfelelően le kell bontani az Afrikáról Európában, illetve Európáról Afrikában kialakult sztereotípiákat. Szükségünk van ugyanis egymásra. A közös partnerség a legjobb politikai stratégia arra, hogy felgyorsítsuk a

millenniumi fejlesztési célok Afrikában történő megvalósítására irányuló folyamatát, és válaszokat adjunk a mindkét fél előtt álló globális kihívásokra.”

Louis Michel fejlesztési és humanitárius segítségnyújtásért felelős biztos hozzátette: „A csúcstalálkozóra úgy kell tekintenünk, mint az Európa és Afrika közötti kapcsolatok új korszakának nyitányára. Pontot kell tennünk a sokszor mindkét fél előítéleteiből táplálkozó viszony végére, és kiindulási alapot kell biztosítanunk a valós, és kölcsönösen előnyös lehetőségek megvalósításához. E cél elérésének érdekében szorosan együtt kell működnünk afrikai partnereinkkel az egyenlő felek közötti partneri viszony kiépítésében, amely a jogok mellett a kötelezettségekre és a szavakon túl konkrét cselekvésre is kiterjed.”

A bizakodó uniós nyilatkozatok ellenére a nemzetközi sajtó megítélése szerint felemás eredménnyel ért véget a csúcstalálkozó. A két fő témában – kereskedelem és demokrácia – elfogadtak ugyan egy keretegyezményt, a viták azonban nem jutottak nyugvópontra.

„Az üzenet, amit Európa részéről át szeretnék adni egyszerű: sose hagyunk magatokra. Mindig mellettetek leszünk, hogy támogassuk ambícióitokat és álmaitok beteljesedését” (Nicolas Sarkozy)

Az új kereskedelem-szabályozási elképzelések szerint az afrikai országoktól a jövőben megkövetelnék piacaik megnyitását, ez egyfajta feltétele lenne az EU-ba exportált áruk továbbra is megmaradó vámmentességének. A tervet azonban rendkívül heves kritika éri számos afrikai ország részéről, melyek féltik gazdaságukat a teljes liberalizációtól.

LISSZABON LEHET A KEZDET?

A találkozóra sokan úgy tekintettek, mint Európa próbálkozására arra, hogy visszanyerje befolyását Afrikában, ahol az utóbbi időben Kína egyre komolyabb befolyásra tesz szert. Az ázsiai ország hatalmas befektetéseket hajtott végre, ráadásul nem fessegeti a sok afrikai vezető számára kínos emberi jogi kérdéseket. Ugyanakkor a lisszaboni találkozóhoz jelentős részét az emberi jogoknak szentelték, és Merkel az EU-s tagállamok nevében erősen kritizálta Mugabét, mondván, hogy „a Zimbabweben előállt helyzet lerombolja az új Afrikáról alkotott képet”.

Angela Merkel fentebb már érintett erélyesen kritikus beszéde kapcsán a dél-afrikai elnök, Thabo Mbeki biztosította a német kancellárt, hogy tökéletesen tisztában vannak a jó kormányzás és az emberi jogok jelentőségével, de hozzátette: „Hangsúlyoz-

nom kell, hogy mi mindezt a saját felfogásunk szerint intézzük, figyelembe véve saját népünk alapvető érdekeit és a saját gyakorlatunkból levont következtetéseket.”

A ghánai elnök, John Kufuor még szókimondóbb volt, amikor Merkel az elmúlt ötszáz év történelmére emlékeztette, amelyet Európa vonatkozásában valóban aligha lehet az emberi jogok példaértékű megtestesüléseként említeni, így a csúcs, legalábbis az emberi jogok kérdésében, döntetlenre végződött.

A vádaskodások és viszonyvadások, valamint a kölcsönös kérdőre vonások ellenére Portugáliának sikerült elérnie, – és a mi szempontunkból kétségkívül ez a legfontosabb tény, – hogy hét év után újra egy asztalhoz ültesse Európát és Afrikát. Kína növekvő nemzetközi és különösen afrikai vonatkozású befolyására, újkori sajátos kolonializációs törekvéseire Európának reagálnia kellett, melyre a csúcs, ha nem is maradéktalanul eredményes, de távlati céljait tekintve intézményesítendő alkalom volt.

A konferencia ugyan nem hozott lényeges áttörést, – még úgy sem, hogy előzetesen több politikus is jelentős eredményeket várt – azonban így is sikerült elfogadni a jövőbeli együttműködés elveit keretszerűen rögzítő ún. „Lisszaboni deklarációt”, továbbá ahhoz kapcsolódóan egy, a jövőben részletes kidolgozásra kerülő közös akciótervet. Szintén előrelépésként kell értékelnünk, hogy a felek megállapodtak, 2010-ben újból asztalhoz ülnek és megvitatják az addig szerzett tapasztalatokat.

A sorban következő, immár harmadik találkozót előreláthatólag három év múlva újra Afrikában tartják majd: a portugál szervezők bejelentése szerint Líbia már fel is ajánlotta annak megrendezését, igaz, a helyszínről az Afrikai Uniónak kell majd döntenie. ☀





Fotó: Szilasi Ildikó • Egy jó halász. Santa Maria, Sal sziget, Zöld-foki Köztársaság

Tomsits Abigél

Keletről-nyugatra

Egy gambiai biciklitúra tapasztalatai

„EGY ORSZÁG MEGISMERÉSÉRE KIVÁLÓ LEHETŐSÉGET ADHAT EGY BICIKLITÚRA – HISZEN A KÉTKERESKÉNT HALADVA, AZ EMBERLEPTÉKŰ TEMPÓ ALKALMAT AD A TÁJ, A HELYI NÉPESSÉG ÉS A KULTURÁLIS KÖRNYEZET TESTKÖZELBEN TÖRTÉNŐ MEGISMERÉSÉRE.”

Hogy miképpen juthattunk el kerékpárral Gambia keleti részéből a nyugatiba, a szárazföldről az óceán felé, vidékről az urbanizáció felé – egy ősi Afrika után egy modernebbet megismerve? Fedezzük fel a kontinentális Afrika legkisebb országát két keréken.

Keletről nyugat felé haladva egyre magasabb életszínvonal tapasztalható Gambiában, egyre inkább érzékelhetőek a különféle euroatlanti hatások, továbbá a vendégekhez, illetve a turistákhoz való hozzáállás is nagyban változik. A kis ország területe mintegy 11300 km², hossza 480 km, szélessége átlagosan 48 km (ám az óceán 80 kilométeres sávjában mossa partjait). Egyetlen szomszédként Szenegál patkó formában öleli körül.

Egyik legismertebb földrajzi vonzereje alighanem az országnak nevet adó folyó Gambia, mely 340 kilométeren keresztül kanyarogva szeli ketté az országot. A térség többi államához képest Gambia népsűrűsége magas: 132 fő/km².

A folyót körülölelő terület közel 1700000-es lakossága etnikailag széles skálán mozog, és noha mindegyik erősen őrzi saját nyelvét, valamint hagyományait, Gambiát eddig elkerülték a nemzetiségi súrlódások. A legjelentősebb népcsoportot a mandék alkotják, őket követik a fulbék, a volofok, a diulák, majd a szoninkék, szererek és az akuk. A helyi népességen kívül még jelen vannak egyéb – a környező országokból – bevándorló csoportok, továbbá igen nagy létszámú a libanoni közösség is. A lakosság több mint 90%-a muszlim, 9% a keresztények aránya, s kis számban gyakorolják az őshonos vallásokat is.

Gambia liberális, szabad versenyen alapuló gazdasága leginkább a hagyományos önfenntartó mezőgazdasággal (mely a GDP 29%-át állítja elő) és a földimogyoró exportálásával jellemezhető, ásványkincsekben, illetve természetes erőforrásokban a terület igen szegény. Vannak egyéb gazdasági szektorok, melyek az országnak komoly bevételt jelentenek, többek között ilyen az állattartás, a halászat, a kézműipar és a turizmus.



Banjul és Janjanbureh

Gambia fővárosa, Banjul az Atlanti-óceán partján, a Gambia folyó torkolatánál egy szigeten, 93 km²-en terül el, lakossága a szorosan vett agglomerációjával együtt 357000 fő. A város az ország gazdasági és adminisztratív központja.

A sziget az angol telepesek megérkezése előtt is lakott terület volt Banjulo néven, majd a brit kereskedelmi lerakat megalapításával 1816-tól a gyarmati iroda titkára, Henry Bathurst után új nevet kapott. A Bathurst elnevezést 1973-ban változtatták meg, nyolc évvel az ország függetlenségét követően.

Janjanbureh (korábban Georgetown) 832-ben alapított város a Janjanbureh-szigeten, a Gambia folyón. A 2003-as népszámlálás alapján lakossága 107000 fő. A 19. században még Gambia második legnagyobb városa, mára azonban rossz megközelíthetősége és korlátozott terjeszkedési lehetőségei miatt egyre inkább elveszíti jelentőségét, történelmi jelentősége azonban elvitathatatlan.

A BICIKLITÚRA

Egy ország megismerésére kiváló lehetőséget adhat egy biciklitúra – hiszen a kétkerekűn haladva, az emberléptékű tempó alkalmas ad a táj, a helyi népesség és a kulturális környezetet testközelben történő megismerésére.

2006. október végén Schumicky Lillával egy hét alatt jutottunk el Basse Santa Suból Banjulba, mintegy 340 kilométert letekerve. Kikerülve a déli kánikulát reggel kerekeztünk, délben megpihentünk a falvakban, délután továbbhaladtunk, este pedig szállást kértünk az útba eső településeken.

ELSŐ NAP

2006. október 25., szerda

Basse Santa Su az ország második legnagyobb városa, kikötőjéről és nagy kórházáról ismert. Basse fontos kereskedő város, piacát a térségben élők előszeretettel látogatják, főként földimogyoró-, rizs- és marhakereskedelem folyik.

A város infrastrukturális szempontból siralmas képet mutat, az úthálózatot egy aszfalozott főút és néhány leágazás jelenti. Az út mentén téglaházak sorakoznak, de ahogy távolodunk a központtól, az épületek annál rozogábbak. Rengeteg a bádorgó kunyhó, s a távoli külvárosokban sárkunyhókkal is találkoztunk.

A város központjában egyik bolt követi a másikat, a különböző bódék között csak úgy pezseg az élet, rengeteg ember hömpölyög az utcákon, a kereskedők talicskával vagy számmal szállítják áruikat, s rikkantgatnak közben, hogy „Vigyázat, jövünk!” Milliányi mozgó árust látunk, akik valamiféle csemegétől vagy telefonfeltöltő-kártyától próbálnak megszabadulni.

Az állandó piacon minden megtalálható, ami a helyi igényeket illeti: élelem, háztartási cikkek, ruházat (főleg európai segélyekből), méterárak, tisztálkodási, szépítkezési eszközök, s még oldalakon lehetne sorolni a kínálatot. Ami nem a helyi piacról származik, azt a kínaiak hozzák be, például a műanyag áruk, csattok, játékok, zseblámpák, bicikli kellékek stb. Nem hiába, a kínai piac már itt is képviselteti magát. Az árak jóval olcsóbbak, mint a nyugati parton (kivéve, amiket a part felől hoznak, és emiatt a szállítás költsége emeli az áru árát). Itt sikerült vadonatúj biciklikre szert tennünk, melyekről nem hiányzott a *Made in China* felirat. Az ár a gambiai átlagfizetés ötszöröse, mely elhittette velünk, hogy helyi viszonylatban jó minőséget vásárolunk. A későbbiekben persze kiderült, hogy ugyanazt a hibát követtük el, mint Európában szokták a vásárlók abban a tévhitben élve, hogy a magasabb ár megbízhatóbb minőséggel jár.

Az emberek (e térségben főként mandék, fulbék és szoninkék) hagyományos afrikai, illetve muszlim ruhákban járnak – európai öltözetet alig-alig láttunk, azt is csak férfiakon.

Egy helyi családnál laktunk és bár régi ismerősünk, Adama nem volt otthon, így is vendégül láttak bennünket. Egy jobb élet reményében a keleti országrészben élők közül sokan vállalnak munkát a nyugati turisztikai övezetben. A turizmus piaca által kínált szezonális munkahelyeknek nagy vonzereje van, annak ellenére, hogy – még ha ideiglenesen is, de – a családi egység felbomlásához vezet. Az igen jómódú Taal család szoninke származású. Házuk udvarán van egy kút, abból nyerik a vizet, főzéshez faszénet használnak. Az épületben generátor állította elő az áramot, a városban ez azonban ritkaságszámba megy, inkább petróleumlámpa, vagy gyertya használatos naplemente után.

Vacsorára kuszkuszt és földimogyorósószt kaptunk, s hoztattak még üdítőt is nekünk. Másnap reggelire európai edeltet kaptunk, szardínia konzervet szolgáltak fel kenyérral és teával. Mivel látták, hogy az esti étel nem ízlett annyira, gyomrunkhoz közelebb álló reggelit készítettek, ők valószínűleg soha nem ennének konzervet (pláne nem reggelire), ám az Európában járt rokontól tudhatták, hogy a fehér ember szereti a tartósított élelmiszert.

Egész ottlétünk alatt nyilvánvaló volt, hogy szállásadóink segítőkészen lesik minden mozdulatunkat. Ha fürödni szerettünk volna, máris szaladtak, hogy hozzák a vizet, ha megkérdeztük, hogy melyik vízből lehet mosni, máris kikapták kezünkbe a szennyesünket, ha megkérdeztük, hol lehet venni ezt-azt, máris kézen ragadtak bennünket a helyes irányt mutatva. A lányok segítettek a házkörüli munkákban (így például, ha víz kellett, vagy ha meg-



Gyümölcsárus Gambiában

éheztünk), s a fiúk, ha házon kívüli teendőink voltak (városokban büszkén mutatták a számunkra ismeretlen utakat) – az ősi nemi munkamegosztás elevenedett fel előttünk, mely a fejlődő világban mindmáig jelen van a gyakorlatban.

MÁSODIK NAP csütörtök

Reggel komppal terveztünk átkelni a folyón, ám a térségben üzemanyaghiány lépett fel, ezért végül kis hajóval mentünk át, ahová a bicikliket gond nélkül betették – sok más hajón öt kecskét, motort, s miegyebet szállítottak. A folyóparton, mint átkelőhelyen nagy a sürgés-forgás; az egyik hajóról kiabálnak a kerítők, míg mások a hajó után rikkantgatnak, hogy várják meg őket. Az emberek a hullámok könnyedségével és tempójában sodródnak át a túlpartra.

Basset elhagyva csodaszép, zöldben burjánzó szavanna rajzolódott ki előttünk, az út jó minőségű földút. Az emberek, miután észrevettek minket, európai bicikliseket, kedvesen és meglepődve mosolyogtak ránk. A kik szemben jöttek hasonlóan kétkerekűvel közlekedve, udvariasan köszöntek is: „Assalamu Aleikum”.

Nakoi után fordultunk nyugatra, az út erre nehezebben járható, lévén a homok olyan magas, hogy nem lehet tekerni, tolni kellett

a bringákat. Sem autók, sem buszok nem járnak ezen az úton. A csomagtartóra felrögzített csomagok (pár darab ruha, s 8-8 ásványvízes üveg) persze hamar lepottyantak.

Már kezdett ránk esteledni, amikor végre egy település sejtelmes fényei tűntek fel előttünk. Az úton állt egy férfi, aki amint meglátta a fáradt utazókat – azaz bennünket – szó (és gondolkodás) nélkül beinvitált az udvarába. Mint megtudtuk Diabugu előtt voltunk, egy fulbe településen. A fulbék Gambia második legnagyobb etnikai csoportját alkotják, bőrszínük általában világosabb, mint a Gambiában élő többi népcsoportnak. Hagyományosan nomád pásztorok, de vannak köztük kereskedők is (elsősorban a minden városban, illetve faluban megtalálható sarki boltok tulajdonosai). Leginkább szarvasmarhákat, kecskéket és juhokat tartanak, általában elkülönülten élnek a többi helyi földművelő néptől.

Miközben átsétáltunk a falun, rengeteg gyerek szaladt elénk, megpogattak, megfogták a kezünket. Kedves vendéglátónk, Momodou ragadott ki szeretgető „karmaik” közül, s vitt magával minket saját házudvarába, ahol körülbelül 5-6 sárkunyhó volt. Ezekben több generáció lakott együtt. A háztetőket egybeépítették egyfajta napellenző céllal, de a kukorica kiszárítására is alkalmas.

Míg vacsorát készítettek nekünk, leterítették egy szalma gyékényt a földre s azon üldögéltünk, társalogtunk. Érdekes volt, hogy csak Momodouval beszélgettünk, s ő is csak fiainak engedte meg, hogy körénk gyűljenek, igaz azt is csupán néma szemlézők módjára. A lányait elküldte, a feleségét, köszönését leszámítva, nem is láttuk.

Mungo Park utazásai

Park a skóciai Selkirkben született 1771-ben. A történelemtudományokba két, nagy jelentőségű afrikai felfedezőúttal írta be magát.

Sanyarú gyermekkorra ellenére – 12 testvérével élt együtt, szerény körülmények között – szülei iskolába járatták, melynek a későbbiekben nagy hasznát vette. Rendkívüli módon érdekelte a gyógyítás tudománya, így 14 éves korától tanoncként dolgozott egy helyi orvosnál, majd 1788-ban az edinburgh-i egyetemre nyert felvételt, ahol 1792-ig orvostudományt és botanikát hallgatott.

Utóbbiba azonnal beleszeretett, az egyetem után, egyik barátjának segítségével elindult első útjára Szumátra szigetére. Egy évig tartó távolléte alatt számos új halfajt fedezett fel, hazatérése után pedig azonnal felajánlotta szolgálatait az Afrika Társaságnak, amely éppen jelöltet keresett újabb, egyszemélyes expedíciójára, így „kapóra” jött nekik Park jelentkezése. A skót botanikus 1795-ben egyedül kelt útra Gambia felé egy kereskedőhajón, azzal a feladattal tarsolyában, hogy térképezze fel az addig ismeretlen Niger forrásvidékét. Június 21-én érte el a Gambia folyót, majd 200 mérföldet hajózott a kontinens belseje felé az egyik brit kereskedő-központig. December 2-án, két helyi segítővel vágott neki az ismeretlennek. Útja során számos veszélyes helyzetbe került, Ludamarnál egy helyi törzsfőnök ráadásul bebörtönözte. Négy hónapnyi fogság után, felszerelését és embereit hátrahagyva egyedül sikerült megszöknie. Nem adta fel eredeti elképzelését és tovább folytatta útját a Nigert-delta felé. Végül 1796 júliusában Ségou városánál érte el a folyót, így Mungo Park lett az első európai felfedező a Niger partjánál. A folyó mentét mérföldeken át követte, mígnem a felszereléseinek hiánya visszafordulásra készítette. Visszaútja alatt többször megbetegedett, sokszor csak hajszálon múlt az élete. Szeptemberben végül egy Kamalia nevű faluban befogadta egy rabszolga-kereskedő. Hét hónapon át élt ott, megvárta az esős évszak végét, megerősödött, majd továbbutazott Gambiába. 1797. június 10-én, két év elteltével érkezett meg abba a folyómenti brit kereskedelmi kikötőbe, ahonnan útnak indult.

A visszajutás Európába sem alakult egyszerűen számára, egy Amerikába tartó hajón indult útnak Anglia felé, majd átszállással jutott el 1797. december 24-én Londonba. A rég halottnak hitt felfedezőt hatalmas örömmel köszöntötték: e felfedezőút volt az Afrika Társaság első és egyetlen sikeres expedíciója.

1803-ban a kormányzat újabb útra kérte fel Parkot, hogy kiderítse, van-e kapcsolat a Niger és a Kongó folyók között. Az út szervezése sokáig csúszott, míg végül a híres skót 1805. január 31-én egy közel 45 fős expedícióval újra nekivágott Nyugat-Afrikának.

A csapat a Nigert csak augusztusban érte el, de addigra az emberek belázasodtak, megbetegedtek, meghaltak, csupán 11 európai maradt életben. Szeptemberben elhatározták, hogy két megmaradt kenuból hajót építenek, a lélekvesztőnek a Joliba nevet adták. Így indultak tovább – már csak kilencen – a Niger folyón. Park ekkor tolmácsát féltve őrzött naplójával Gambiába küldte, hogy értékes feljegyzéseit megmentsse. 1806. január végén még feleségének is írt egy levelet, útjának további története azonban bizonytalan, nem jött több információ az utazókról. Későbbi vizsgálatok kiderítették, hogy őslakosok támadtak a megmaradt kis csoportra, Park ugyan megpróbált elmenekülni, de belefulladt a Niger folyóba.

Kis idő elteltével fiatal lányok hamarosan hozták az ételt: vizes tejben főtt kukoricaliszt gombócok. Hármasban ettünk Momodouval, a fiúk elmentek, hogy külön fogyasszák el vacsorájukat. Noha a muszlim kultúrában férfiak és nők külön esznek, e szabály alól egy kivétel van: ha a vendég nő, és nagy tisztelet övezi. Az itteni vendégszeretet figyelmes, gondoskodó, és oadaó volt, ennél jobban a helyiek nem is bánhatnának a betérő idegenekkel...

Evés után hoztak nekünk vizet, hogy fürödjünk le. Vidéken jellemzően minden falunak van egy vagy két közös kútja, melyeket a közösség együtt használ. A vízfordás bár nehéz munka, mindenhol a nők feladata.

HARMADIK NAP péntek

Reggel korán indultunk Diabuguba. Az emberek természetesen furcsállották a korai órákban betérő fehér lányokat, s csupán távolról vizsgáltak bennünket. A bolt előtti teraszról mi is megszemlélhettük őket. Gyerekek vitték ki az állatokat a falun túlra, az idősebb férfiak a fák alatt, illetve a bolt előtt üldögéltek csoportosan. Mikor odamentem, hogy lefényképezzem őket, kedvesen végigtapogattak, megnézték a gépemet, s nevettek, hogy micsoda muris szerkentyűm van.

A gyerekek mindenütt rohantak elénk, szinte elállták az utunkat. Kértek pénzt, elkérték a biciklit, bármit, ami mozdítható volt rajtuk. Mintha előttünk a Mikulás járt volna ott, mert azt gondolták, hogy minden elhaladó idegen puttonyában ajándék van számukra. Ha idegenként adunk valami kis apróságot (akár tollat, cukrot vagy miegyebet), akkor feltételezik, hogy majd a következő utazó táskája is rejt számukra valamit. Ha nem, szinte megsértődnek – hiába, rossz ez a rendszer.

Útikönyvünk egy emlékoszlopra hívta fel a figyelmünket, ezért Karantabát elérve lefordultunk, hogy megnézzük a Mungo Park tiszteletére állított obeliszket. A skót felfedező innen kezdte utazásait, amikor a Niger folyó felfedezésére indult a 18. század végén. Éppen feladtuk volna a keresést, amikor egy férfira és gyermekeire bukkantunk. Nem beszéltünk egy nyelvet, de sikerült elmutogatnunk, hogy mit keresünk, így – míg a gyerekek vigyáztak a biciklikre – az apa elvezetett bennünket az emlékműhöz. Amint visszaértünk, a férfi köszönt, intett a gyermekeknek és elment. Eszébe sem jutott pénzt kérni.

Dél körül már ismét úton voltunk, de a hőség miatt meg kellett állnunk a következő faluban. Mintha senki sem lakott volna itt. Bizonyára mindenki kint dolgozott a földeken – csupán öt emberrel találkoztunk, köztük a falu rendőrével, aki rögvést felajánlotta magát vőlegénynek bármelyikünk számára. Hogy miért?

„Európába akarok menni, ott sokkal jobb.” – nem sokat kerelt, és rögtön megosztotta velünk valódi szándékát.

„Miből gondolod?” – kérdeztem.

„Hát ott van pénz, gazdag akarok lenni.” – vágta rá gondolkodás nélkül.

„És mihez kezdenél, ha lenne pénzed?”

„Gazdag lennék.”

„Miért szeretnél gazdag lenni?”

„Hát, hogy legyen pénzem.”

„Mire kellene a pénz?”

„Hogy gazdag legyek!”

Sok gambiától lehet azt hallani, hogy szeretnének Európába menni, az indok pedig minden esetben a pénz. Ez az elvágyódás, mely a részükről tapasztalható, téves képzeteken alapszik. Téves, de érthető, hiszen amit ők látnak az a következő: az Európából jött embernek nincs semmire sem gondolja. Rendőrünk hozzátette:

„A *toubab*, azaz a fehér ember több dalasit költ egy hét alatt, mint amennyit egy gambiai egész évben keres, a turista kibérel egy autót és azzal utazik, s nem a *gilligilivel* (azaz a 15 fős minibusszal, mely rendszerint legalább 35 embert szállít), rettentő drága műszerei vannak (fényképezőgép, ultramodern mobiltelefon, videókamera, stb.), megvan az a szabadsága, hogy akkor menjen el vagy jöjjön Gambiába, amikor csak akar, s még rengeteg kiváltságnak tűnő dolgot lehetne felsorolni... Ezek nekünk soha nem lesznek meg, ha itt maradunk.”

„Itt sikerült vadonatúj biciklikre szert tennünk, melyekről nem hiányzott a Made in China felirat.”

Érdekes lehet abba belegondolnunk, hogy hol, milyen szituációkban találkozik a helyi az idegennel, tehát hogy milyen tapasztalatok alapján formálnak véleményt a felek, s következésképpen mik a helyiek benyomásai az euroatlanti emberekről. Mert míg egyik gambiai azt mondja, jó lenne eljutni a Földközi-tenger túloldalára, a másik őszintén bevallja, hogy ő már volt ott, és nem szerette. „Babylon is full of stress.” (Babilon stresszel teli.) – mondják azok, akik megjárták az öreg kontinentet. Mégsem árulják el a valós élményüket, mert azzal veszítenének presztízsükből. Így azonban terjed a legenda, miszerint érdemes Európába menni...

Este érkezünk meg Lamin Kotoba, könnyen megtaláltuk rendőrünk bátyját, Keitát, aki hatalmas mosollyal fogadott bennünket. Nyilvánvaló volt az öröm s a büszkeség, hogy két fehér ember éppen őt keresi – hiszen mire megtaláltuk, már mindenki tudta a faluban, hogy látogatók jöttek Keitához.

Lamin Koto a Gambia folyó partján fekszik, innentől kezdve aszfaltozott út vezet Farafenniig (ami már csak 80 km-re van Banjultól), tervek szerint még 2008-ban meghosszabbítják a műutat egészen a fővárosig. A település joggal tekinthető egyfajta határállomásnak Gambia keleti és nyugati része között. Az utcák szélesek, a házak nagyobb kőházak, van egy hatalmas futballpálya a városszélen, és mecset is található a településen.

Keita feleségével, gyermekével és még nem házas testvéreivel él, szülei a környező falvak egyikében laknak. A férfi a távoli Banjulban dolgozik hivatalnokként, mivel itt nehéz munkát találni.

Este egy petróleumlámpa, a család és a szomszédok társaságában zenét hallgatunk. Bob Marley számok szóltak, a fiúk póljukon is az ő arcképét viselték, s a társalgás is főleg róla szólt. A fiatalabb fiúk viselete kerékpártúránk során a főváros felé haladva egyre nyugatiasabbá vált: Lamin Kotoban már főként farmert és pólót hordanak a srácok, azokon különböző amerikai együttesek képeivel. A legpopulárisabb zenei műfaj a reggae, aztán a pop (körülbelül 10-15 éves csúszás figyelhető meg a két kontinens zenei világában).

NEGYEDIK NAP szombat

Lamin Kotoval szemben, a folyó túlsó oldalán, a MacCarthy-szigeten Janjanbureh (régőbbi nevén Georgetown) kacsintgat ránk. Délelőtt mondtuk Keitáéknak, hogy átkompozunk és megnézzük. Nem engedtek addig elmenni, míg bele nem egyeztünk, hogy Keita öccse, Lamin



Wassu Stone Circles

elkísérjen bennünket. Ez a szokás, miszerint egyedül ne sétál-gasson a vendég egy idegen városban már Bassében, a Taal családnál is feltűnt.

A gyarmati időkben Janjanbureh volt Gambia fővárosa és közigazgatási központja. Emléktáblák és házak (mára már múzeumok) tanúskodnak arról, hogy a település egykoron a rabszolga-kereskedelem fellegvárának számított. A környező régiókból ennek ellenére ide menekültek a rabszolgák, mert a legenda szerint volt itt egy fa, melyet, ha megérintettek, visszakapták szabadságukat.

Különös végigsétálni ezen a városon – valaha véres terror folyt itt, most pedig turisták szemlélik érdeklődve a gyarmati időkbeli származó épületeket. Így válnak a kolonializmus hátrahagyott emlékei látványosságokká.

Mivel a helyiek már megszokták az európai embereket, a boltban nagyjából húszszorosáért akarják eladni nekem a kenyeret. A városban találtunk mecsetet és templomot is, utóbbit egy brit misszionárius alapította. Eddigiektől szokatlan módon még egy étterem mellett is elsétálunk, mely nyilvánvalóan csak a turistákat célozza meg, hiszen a helyiek rendre az utcai büfékben étkeznek.

Az emberek látszólag hozzászórtak a külföldi látogatókhoz: ha le akartuk fényképezni őket, pénzt kértek, és akaratosan jöttek utánunk valamiféle ajándék reményében: „Toubab, gimme money!” (Fehér ember, adjál pénzt).

Lamin Kototól jó minőségű, aszfaltozott úton gurulhattunk tovább (melynek eleinte örültünk, ám a későbbiekben szembesülnünk

kellett a ténnyel, hogy így még „alulról” is süt a nap bennünket). Egy óra múlva letértünk a főútról, s a Wassu Stone Circles felé vettük az irányt. Aktuális úti célunkként kiválasztott nevezetesség tulajdonképpen egy köhalom, melyből a vidéken több is van. Keletkezése megközelítőleg kr.e. 1200-ra nyúlik vissza. Ezek a kő-együttesek (melyek valószínűsíthetően áldozati-, illetve sírhe-lyek voltak) 10-20 henger alakú megalitikus, különböző nagyságú kőtömbből állnak.

Estére megérkezünk a folyó menti Kuntaurba. A város határán öntözéses gazdálkodás folyik, melynek köszönhetően a települést gyönyörűen zöldellő rizsföldek veszik körül. Nem véletlen, hogy Kuntaurt a gambiaiak a kiváló rizstermeléséről ismerik. Hosszú földes főutcáján végigkerekelve láttunk piacot és rend-őrőrsöt is. A házak kőből épültek, s minél közelebb kerültünk a központhoz, annál jobb állapotban voltak.

Miután bebicikliztünk a városba, beültünk egy büfébe: kólát ittunk és majonézes kenyeret ettünk. Kiderült, hogy az épület egyben fogadó is, s a tulajdonos, Bakary meghívott bennünket, marad-junk nála éjszakára.

„Noha a muszlim kultúrában férfiak és nők külön esznek, e szabály alól egy kivétel van: ha a vendég nő, és nagy tisztelet övezi.”

Következő nap szerettünk volna hajót bérelni, és elevezni a Baboon-szigetre. Lementünk a folyópartra, ahol egy kisebb tömeg

fogadott minket, a halászkok ugyanis késő délután érkeztek vissza. Közülük sokan már a frissen fogott portékát árulták. Igyekeztünk megegyezni velük egy jutányosnak mondható árban, amennyiért másnap délelőttre kölcsönadták volna valamelyik pirogot, sajnos azonban nem álltak kötélnak. Mire visszaértünk a szállásra, már ránk esteledett, csupán egy-két petróleumlámpa fénye segítette utunkat. Éjszaka nemigen tudtunk aludni a padlason randalírozó patkányok miatt, melyek közül az egyik meg is látogatott bennünket, ezért reggel hatkor köszönés nélkül elmen(ekül)tünk.

ÖTÖDIK NAP vasárnap

Újra megpróbálkoztunk a halászkokkal, s alkudozásunk immáron sikeresnek bizonyult, kis kalandunk elől minden technikai akadály elhárult. A Baboon-sziget gazdag faunájáról (például a vízilovakról), legfőképpen csimpánz rehabilitációs központjáról ismert. A program 1969 óta létezik, keretében a természetes környezet biztosítása mellett segítenek felnőni az árva csimpánzoknak. Körülbelül két órás csónakázás után ismét útnak indultunk, kerekeink rövidesen újra a betont taposták.

Következő célpontunknak Kawét szemeltük ki. Ekkora már annyira belejöttünk a tekerésbe, hogy szinte egész nap meg sem álltunk. Kawe nem több mint pár sárkunyó együttese, egy piac és a rajta keresztül haladó főút. Itt megjavítottuk az egyik biciklit, ettünk dinnyét és megnéztük a helyi hentes, kinek bódéjában csupán egy kampón lógó, legyekkel lepelt húscsacfat bizonyult a kínálatnak.

Ránk esteledett, mi azonban úgy terveztük egész este úton leszünk. Tervünk mindaddig kivitelezhetőnek tűnt, amíg meg nem pillantottunk egy hiénát. A nagytestű állat láttán inkább bekéredzkedtünk a következő faluban egy családhoz. A településen semmiféle világítás, fényforrás nem volt, a holdfény azonban olyan erősen világított, hogy tisztán láttunk mindent. A család nagyon kedvesen fogadott bennünket, mi pedig gyorsan megágyaztunk magunknak az udvar közepén levő betonkockán, s már aludtunk is. Sok ház udvarában található hasonló betonkocka (általában egy méter magas és 3x3 méter széles), mely a család, illetve a vendégek közös pihenőhelyként funkcionál. Este agyoncsiptek minket a szúnyogok, reggel pedig a kecskék és a korai dér nyirkos „csókjára” ébredtünk.

HATODIK NAP hétfő

Korán indultunk, hiszen hosszú utat terveztünk aznapra. Első állomásunk a piacáról híres, 26000-es lélekszámú Farafenni volt – az északi part nagy kereskedelmi központja. A kompátkelővel rendelkező város a Dakart és Casamance-t (Senegál déli része) összekötő főút (Trans Gambian

Nemzetiségek számaránya Gambiában

Mande 42%, fulbe 18%, volof 16%, diula 10%, szoninke 9%, egyéb 4%. Gambia az etnikai megosztottság ellenére békés, háborúktól mentes ország.



Pirog

Fatörzsből kivájt vagy favárra épített, állati bőrökkel és fakéreggel bevont evezős csónak, melyet főként a dél-amerikai és polinéziai bennszülöttek használnak, de elterjedt Afrika számos részén is.

Highway) gambiai főállomása. Farafenni teljesen kaotikus, az utca tele van emberekkel, számaras kocsikkal, különféle árusokkal. Csak nagy nehezen menekültünk a legkülönbözőbb portékákat kínáló emberek elől – akad itt zacskós víz, mangó, telefonkártya, ékszer, hajlakk, zokni, fogkrém, melltartó, stb. Mi mégis inkább egy mauritán boltba mentünk be, annak tudatában, hogy itt európai szájízünknek megfelelően lehet vásárolni, például csokoládét.

A város két főútból áll, melynek kereszteződésénél van a piac. Az egyik főút kelet-nyugat irányban köti össze a térséget, míg a másik Senegál irányából vezet a komphoz. A folyó felé vezető úton kamionok sora várakozik, hogy átkelhessen a túlpartra. Egy internet kávézót is találtunk, ahol generátor segítségével sikerült elektromos áramot csiholniuk, de a rendszer csupán tíz percig működött. Ebben a városban is – akárcsak Basse-ban – bizonyos helyeken (boltok, hotelek) generátort használnak, s így este árammal tudnak világítani.

Hamar továbbindultunk, hiszen tudtuk, nehéz nap áll előttünk: Farafenni és Barra (a fővárossal, Banjullal szemközti város a Gambia folyó túlpartján) között már nem folytatódik a jó minőségű aszfaltút. Egykoron ugyan le volt betonozva, de mára már

Kunta Kinte

A híres rabszolga

Kunta Kinte egyike volt annak a sokezer rabszolgának, akiket aranyért cserébe elhurcoltak Afrikából. Az ő története is csupán egy ismeretlen szelete lenne az elfeledett sanyarú sorsú emberekének, amennyiben Alex Haley 1976-ban nem írta volna meg Gyökerek (Roots: The Saga of an American Family) című regényét.

A mű hét generáción át vezet vissza Haley őseit, egészen Kunta Kinte gyermekkoráig. A Gyökereket megjelenése után számos kritika érte, a szerzőt plagizálás vádja miatt pénzbüntetésre is ítélték, sőt, bebizonyosodott, hogy a történet nagy része fikció. Egy azonban bizonyos, Kunta Kinte létezett, rabsága alatt sosem felejtette el afrikai gyökereit. Élete szimbolizálja a különböző etnikai csoportok kulturális örökségének védelméért való küzdelmet.

A több évtizeden átívelő esemény 1750 kora tavaszán, Kunta Kinte születésével veszi kezdetét a gambiai Juffureh-ben. A fiú idillikus élete 17 éves korában véget ér, amikor szülőfalujától nem messze fejedelmek elfogják, majd a Lord Ligonier hajó fedélzetén embertelen körülmények között az amerikai Annapolisba szállítják.

Emlékhelyek

A Kunta Kinte – Alex Haley alapítvány Annapolisban, Maryland államban érdekes emlékhelyet hozott létre a híressé vált rabszolga tiszteletére. A téren megtalálható egy Emléktábla, egy Szélrózsa, egy Történet-fal, ahol a Gyökerekből vett részletek találhatóak és egy szobor-csoport, amelyen Alex Haley gyermekei körében meséli el Kunta Kinte történetét.

csak hatalmas kátyúk maradtak, s néhány asztalfiók-terv azok kijavítására. Kiérve a városból hatalmas porfelhő fogadott minket, melyet a mellettünk elszáguldó autóknak és a nagy szélnek „köszönhetünk”.

Késő délutánra érkezünk No Kundába. Az út menti főtéren volt egy bolt, ahova betértünk. Megvacsoráztunk, s közben mondtuk a helybelieknek, hogy szeretnénk szállást kérni estére. Míg megkeresték a falufőnököt, megkínáltak bennünket teával. Apró fémsütő, benne faszén, rajta picike kis teáskanna, mely tele van teafüvel. Miután forr a víz, szinte teleöntik cukorral. Ezután egy hosszú eljárás következik: kiöntik a teát egy nagyjából decis üveg pohárba, majd áttöltögetik egyik pohárból a másikba. Egyfelől így összekeveredik, másfelől felhabosodik. A nedű igen édes és erős, ezért energiát ad és frissít. Mire végeztünk a teával, meg is érkezett a falufőnök, aki egyben a jövendőbeli szállásadónk is lett.

HETEDIK NAP kedd

smét korán útra keltünk. Kerewánnál lefordultunk a folyó fele vezető kis ösvényen Juffureh irányába, mely Gambia egyik leghíresebb személyiségének, Kunta Kintének szülőfaluja, ma a turisták talán legnépszerűbb célpontja. A település Alex Haley afro-amerikai író széles körben ismert regényének, a Gyökereknek (1976) helyszíneként is ismert. Noha a történet – mint mára már köztudott – csupán a képzelet szüleménye, a könyvben leírt falu iránt töretlen az érdeklődés az utazók részéről.

Juffureh part felőli része már egy másik falu: Albreda. A települést a 17. század végén alapították a franciák, és mint kereskedelmi központ, katonai bázis funkcionált. Ma leginkább turistahajókat fogad. Ha a látogatók a folyó irányából érkeznek, szemben találják magukat egy diadalívvel, melyen a következő felirat olvasható: „Isten hozott!”. Mellette egy három méter magas szobor áll, amely egy láncát szakított rabszolgát ábrázol, ki feltartja kezeit, feje a Föld, s lába elé van írva: „Never again!” (Soha többé!). Különös üdvözlő kép, de utal az egykori szomorú valóságára.

Szállásadónk, Musa elmondja, hogy ez egy mande falu, ahol még napjainkban is élő hagyomány a női kimetszés (ők az egyetlenek Gambiában, akik még a mai napig alkalmazták ezt az eljárást). Helyi vezetőnk azt mondja, bár már a fiatalok nem értenek egyet ezzel a hagyománnyal, az mégis tovább él, mivel a tradíciók erősebbek minden egyébnél. Amíg nem lesz valaki, aki megtagadja ezt az embertelen beavatkozást, változás sem várható. Egyelőre azonban senki nem vállalja fel a demonstráló elutasítást, mindenki fél a másik lehetséges magatartásától, így annak ellenére, hogy a többség belátja a kegyetlen szokás értelmetlenségét, úttörő nélkül nincs változás...

NYOLCADIK NAP szerda

Reggel el akartunk köszönni a családtól, de Musa – csodálkozásunkra – a következőket mondta: „Hol az adomány, amit cserébe kapunk, amiért befogadtunk benneteket? Adtunk nektek szállást, ételt. Hiszen a családom roppant kiterjedt, s minden kis pénz jól jön.” Talán

a vendégszeretetet Juffureh-ben már megfertőzte a turizmus szele. Adtunk egy kis pénzt, melyet valószínűleg keveselltek, mivel minden mosoly nélkül fogadták el.

Barra, mely a folyón túlról integet Banjulnak, igazi afrikai kavalád. A tranzitforgalom hatalmas, néha a kocsik akár egy napot is várnak, hogy elérjék Banjul partjait. Barrába érve mindenkit megállít az út szélén ülő rendőr, fő a biztonság. Először egy férfi akart segíteni nekünk a jegyvásárlásban. Csak azt nem sejtette, hogy tisztában vagyunk az árakkal, s tudtuk, hogy bizony nem restelli az eredeti összeg tízszeresét kérni. Itt már teljesen világossá vált számunkra, hogy közel az óceánpart, ahol a fehérek jelenlétét már megszokták, és a pénzzel azonosítják őket.

A komppal fél óra alatt átértünk Banjulba. A hatalmas nemzetközi kereskedelmi kikötőtől raktárak és szervizek sora „vezeti fel” az utat. Jobbra az Albert-piac, mely végig halad a parttal párhuzamos úton. A feljebb lévő utcákon van az oktatási minisztérium épülete, a banknegyed és a rendőr főkapitányság. Ha továbbhaladunk a piac utcáján a *State House*-hoz lyukadunk ki, amely előtt egy stadion terül el. Innen az óceánpartra juthatunk el.

Annak ellenére, hogy az utak betonozottak, óriási a por. Fiúk fociznak szinte minden utcasarkon, a nők gyümölcsöket árulnak, s mindenki csak úgy jön-megy – ki még tradicionális afrikai tarka ruhában, ki már európai ihlette öltözetben (nők és férfiak egyaránt). Viszonylag sok az autó is, rengeteg a bushtaxi (minibusz) és a kerékpáros. A központi részen a házak kétszintesek, de a külvárosok felé haladva egyre alacsonyabbak lesznek. A város szélén már csak rozoga kőházakat találunk a tipikus afrikai bádogtetőkkel, melyek mintha csak arra várnának, hogy a szél lefújja őket. Banjul igazi átmenetet képez a hagyományörző afrikai vidék és a nyugati, urbanizált, az európai hatásoktól nem éppen mentes országrész között.

Nem állunk meg, továbbtekerünk a Trans-West Africa Coastal Highwayen (négy sávos út, mely összeköti Dakart Bissauval), elhagyjuk a központi börtönt is, majd a Denton-hídon áthaladva elérjük a tengerparti övezetet. Beérve Fajarába egy közlekedési lámpa jelzi, hogy fejlett települést értünk el.

GAMBIÁRÓL KÉTKERÉKEN

Gambia egyike a leggyorsabban urbanizálódó országoknak Afrikában – 2003-as adatok szerint az ország lakosságának 51%-a él urbanizált területen. A városi lakosság nagymértékű növekedése természetesen számos környezeti, gazdasági és társadalmi probléma következménye (tömeges erdőirtás, talajerózió, levegőszennyezés, hulladék-felhalmozódás, egészségi ártalmak, vízhiány stb.). Banjul, mely az oktatás, az egészségügyi ellátás, a kereskedelem és a

kormányzat központja az ország legvonzóbb települése, a nyugati part általánosságban pedig munka reményében csábítja a lakosságot.

A Columbiái Egyetem 2003-as tanulmányából a következő érdekességeket tudhatjuk meg:

- a lakosság több mint 52%-a él a tengerpart húsz kilométeres sávjában, mely terület a szárazföld kevesebb, mint 10%-a;
- a népsűrűség a nyugati régióban a legmagasabb;
- a népességváltozás mértéke szintén a nyugati parton a legnagyobb (több mint 50%);
- az urbanizáció mértéke nyugatról keletre csökken.

Az energiaellátás meglehetősen korlátozott. Az országban főleg gázolajjal működtetett generátorokkal fejtenek áramot, ám mint az a biciklitúra tapasztalataiból kiderült, világításra sokfelé használnak petróleumlámpát, s gyertyát is. Főzéshez elsősorban faszénnel, illetve fával (igaz, utóbbi kivágását a kormány tiltja, s az erdőket védett területeknek nyilvánította), valamint a földimogyoró héjával tüzelnek. Az országban alternatív energiaforrásként számos helyen láttunk napelemeket. Ezeket leginkább az Európában, vagy az Egyesült Államokban tartózkodó rokon hazaküldött pénzből vásárolják.

A „belső-gambiai” emberek nemigen tartanak kapcsolatot az országon (illetve még esetleg a szomszédos Szenegálon) kívüli világgal. Nyugat felé haladva ugyanakkor egyre inkább internacionalizálódnak-globalizálódnak az emberek.

Ez az interakció észrevehető volt a technikai környezetben, öltözékben, s a hozzánk, mint fehér emberekhez való viszonyukban is. A vendégszeretet keleten önzetlen, közvetlen és kommunikatív, a fővároshoz közelítve azonban már hozzánk sem szóltak, üzleti ágazattá „sorvadt” a vendégfogadás. Ahol megszokták már a külföldiek látogatását, nem voltak szegénylősek pénzt kérni, vagy a kedvességért fizetséget elvárni.

Biciklitúránk módot adott felfedezni az infrastrukturális fejlődés, a külvilággal való kapcsolat és a hagyományörzés kérdéskörét, s kétkeréken megismerni az emberléptékű Gambiát. ☀



Vojnits András

Nyugat-Afrika tetején

A szerző felvételeivel



KARTHÁGÓTÓL A MT. CAMEROON PROJECTIG

A Magyar Tudományos Esőerdő Expedíciót, és persze sok más jelenkori expedíciót megelőzően, jó két és félezer évvel ezelőtt egy egészen másfajta vállalkozás indult útnak Észak-Afrikából. Hanno vezetésével a karthágóiak kerekedtek útra, hogy Afrika addig még ismeretlen középső részén megvessék a lábukat. Harmincezer embert szállító hatvan hajójuk a messzi Guineai-öbölhöz jutott el; legalább is erről tanúskodnak a fennmaradt feljegyzések, hogy valóban így lehetett. Bizonyosság rá az egykori leírás, mely szerint közvetlenül az öböl partján égig erős tűzet okádó hegyet pillantottak meg az utazók, a geológusok számításai szerint ugyanis abban az időben valóban működött a vulkán. De akár igazat állítottak a régi írások, akár nem, két évezred múltán feledésbe merültek. A 15. századtól kezdve portugál, spanyol és francia hajók vetettek horgonyt az öbölben, majd a 19. század végén német gyarmatosítók kebelezték be a vidéket. Az első világháborút követően megint fordult a történelem kereke, a volt német gyarmat részben francia, részben angol kézre került. A kétféle befolyás ma is érzékelhető az 1960 óta független Kameruni Köztársaságban, mégpedig nem csak abban, hogy egyes területeken az angol, másutt a francia nyelv az uralkodó, hanem a természetvédelemben is. Ahogy a kongói esőerdőben ténykedő ECOFAC (Közép-Afrikai Erdei Ökoszisztémák) inkább francia érdekeltségű, a Mt. Cameroon Project keretében a kameruniak mellett angolok tevékenykednek, és persze a pénzt is ők adják.

A Magyar Tudományos Esőerdő Expedíció tagjai, Bozzay Balázs, Hivekovics Ákos és Palatitz Péter madarászok, Háczi Tamás és Kőszegi Gábor entomológusok, Sáfirány József rendező-operatőr, és jelen sorok szerzője, az expedíció tudományos vezetője öt hónapot töltött a Nyugat- és Közép-Afrika közötti hídországon, Kamerunban. Bekalandozták a szavannákat és a kongói rengeteget, eljutottak a Csád-tóhoz, és megmászta a Kamerun-hegyet. Az alábbiakban – ha csak futólag is – ezzel a különös tájjal, Afrika nyugati felének egyetlen „igazi” magashegységével, annak különös természeti viszonyai- val, növény- és állatvilágával, és az ott élőkkel ismerkedünk.

AZ ENDEMIZMUSOK FÖLDJÉN

A z ICBP (International Council for Bird Protection) és az IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) szakembereinek korábbi munkája nyomán annyit tudtunk a Kamerun-hegyről, hogy tekintettel egyedülálló növény- és állatvilágára, a földkerekség természetvédelmi szempontból legfontosabb húsz élőhelye közé sorolták. Ez aztán elég is volt a brit és a kameruni kormánynak, hogy egy közös területkezelési programot dolgozzanak ki, melynek eredménye a Mt. Cameroon Project lett. A program vezető-



Barátkozás a hegy lábánál fekvő Bakingili lakóival

„A Kameruni-magasföld láncszerűen kapcsolódó tagjai közül ma már egyedül ezt borítja összefüggő trópusi esőerdő, s mint ilyen utolsó menedékeként szolgál a magasföldön kialakult számtalan endemikus fajnak.”

sége a saját bázisán, az egykori Német Kameruni Protektorátus idején alapított Limbe városának elbűvölő szépségű botanikus kertjében látta vendégül expedíciójuk tagjait. Itt volt a főhadiszállásunk, innen indultak ki az általában egyhetes feltáró utak, amelyek során az volt a feladatunk, hogy a kijelölt mintavételi területeken minél részletesebb és pontosabb adatokat nyerjünk a vulkán madárfaunájáról. Igyekeztünk számba venni az ott élő fajokat, megállapítani elterjedésüket és állományuk nagyságát, hogy végül ajánlásokat tehessünk védelmükre vonatkozólag.

A Kamerun-hegynek, mint élőhelynek a jelentőségét elsősorban sziget-hegy mivolta határozza meg. A Kameruni-magasföld láncszerűen kapcsolódó tagjai közül ma már egyedül ezt borítja összefüggő trópusi esőerdő, s mint ilyen utolsó menedékeként szolgál a magasföldön kialakult számtalan endemikus fajnak. Az IUCN adatai szerint csak kétélűtükből 63 bennszülött faj él a Kameruni-magasföldön, és ebből hatvan éppen a Kamerun-hegyen található. Hasonló a helyzet a madárvilág terén is, a messze legnépesebb állatcsoportról, a rovarokról nem is beszélve. Sok faj képviseli a főemlősöket is, köztük olyan ritka és veszélyeztetett különlegességek, mint a csimpánz és a hatalmas termetű kutyafejű majom, a drill. Vizsgálatainkat három jól elkülönített helyszínen, azaz a tengerparti sávban húzódó síkvidéki erdőkben, a fölötté elterülő hegyvidéki erdőzónában, és a 2500 méter magasságban kezdődő szubalpin (a helybeliek által szavannának nevezett) övezetben folytattuk. Tengerparti táborunk a Debundsha-tó környékén állt. Ennek a vidéknek kiemelkedő éghajlati különlegessége a tábori életet nem éppen megkönnyítő állandó esőzés: a tűzhányó nyugati lejtőin és a hegylábban évi 10000 mm csapadék hullik! A számtalan vízfolyás persze kedvez a jégmadaraknak és a partimadaraknak; utóbbiak között örömmel fedeztünk fel egy hazai ismerőst, a billegető cankőt

(*Actitis hypoleucos*), amely a varázslatos trópusi környezettel mit sem törődve, buzgón keverte a parti homokot valami kiadós ebédrevaló után kutatva. A repülő drágaköveknek is nevezett jégmadarak közül (a hegyen nyolc fajuk fordul elő) leginkább az óriás halkapó (*Megaceryle maxima*) hívja fel magára a figyelmet. Nem csak mert valóban természetes, hanem annak megfelelően is viselkedik, mintha ő lenne a vizek ura.

A hegyvidéki másodlagos erdők állatvilágának különös tagja a szürkehasú bambuszharakály (*Sasia africana*). Erről az igen ritka és lokális előfordulású, s ezért ugyancsak védelemre szoruló apró kis teremtményről első látásra még azt is nehéz megállapítani, hogy egyáltalán madár-e vagy sem. Leginkább egy monoklis Pinokkióra hasonlít. De az ornitológusoknak is meggyűlt vele a bajuk, felfedezése után sehová sem tudták besorolni, míg aztán egy külön rendszertani kategóriát, a lágyfarkú harkályfélék családját hozták létre a kedvéért. S mivel a többi harkállyal ellentétben nem képes puha farktollain megtámaszkodni, fejével lefelé lógva kopácsol. Egy másik madár társaság, a bülbülfélék családjába nem a ritkasága miatt, hanem éppen azért érdemel említést, mert képviselői ebben a zónában mindenütt ott vannak. Egyáltalán nem feltűnő jelenségek, de 112 ismert fajukkal és magas egyedszámukkal valószínűleg uralják a trópusok, így Afrika erdőseit is.

A csodálatos szépségű szavanna övezetben már az is különleges dolog, hogy egyáltalán ott lehet az ember, mert csak keveseknek adatik meg, hogy a felső térszínre szóló kutatási engedélyhez jussanak. Ami a feljutást illeti, nem csekély erőfeszítésünkbe került, hogy a nehéz terepen az összes felszerelést és a legalább egy hétre elegendő élelmet felcipeljük, de aztán a varázslatos környezet és a lenyűgöző állatvilág mindenért

A Kamerun-vulkán aktivitásának 20. századi története



Az elmúlt század során összesen nyolc alkalommal jegyezték le kitörést, illetve kitörésveszélyes felszínalatti aktivitást a Kamerun-vulkán kapcsán. 1909. április 28-án égő lángoszlop robbant ki a hegy csúcsából, a több hónapig, változó intenzitással ömlő lávafolyam során megközelítőleg 5 millió m³ felolvadt kőzet tört a felszínre. Az 1922. február 3-i kitörés még ennél is súlyosabb következményekkel járt: a vulkán mintegy fél évig nem csendesedett el, a legújabb kutatások szerint a völgybe zúduló lávafolyam mennyisége akár a 10 millió m³-t is elérhette. Három év múlva ismét robbanni látszott a Kamerun, izzása

akkor azonban a föld alatt maradt, nem úgy 1954. június 28-án, amikor egy hónapig okáda füstjét és forró olvadékát a hegység. Az ötvenes évek végén aztán újra kitört a vulkán, számottevő károkat okozva természetben, de a völgyben lakók mezőgazdasági ültetvényein is. Két évtizednyi szunnyadás után 1982-ben aztán ismét elképesztő robajjal hallatott magáról a közép-afrikai hegység, kitörése ezúttal a pusztító lávafolyamon túl mérges gázok alattomos szétterülésével is párosult rengeteg áldozatot követelve. Hét év múlva mindez megismétlődött, az ott élők szerencséjére némileg kevesebb kárral. Az elmúlt évezred utolsó kitörésére 1999. március 28. és április 17. között került sor. A természeti katasztrófa nyomán sokan életüket veszítették, százakat kellett evakuálni, fáradtságosan művelt termőföldek pusztultak el, lakóházak váltak a földdel egyenlővé, a lávafolyam minden korábbiánál jelentősebb mértékű, egyes felmérések szerint megközelítőleg 63 millió m³ volt.

kárpótolta. A sokféle fűvel, hangával, liliommal és harangvirággal benőtt, lávafolyásoktól szabdalta hegyoldalak színompás madarainak sorából három fajt mindenképpen ki kell emelnünk; ezek nem csak szépek, hanem roppant ritkák és szokásaikat tekintve egyenesen titokzatosak. A nektármadarak közül (amelyek az Óvilágban mintegy az amerikai illetőségű kolibriket helyettesítik) a kékfejű- (Nectarinia oritis) és a Preuss-nektármadár (N. preussi) kizárólag itt, valamint a közeli Obudu-platón és Fernando Po szigetén él, míg a még szűkebb elterjedésű kameruni fecske (Psittidoprocne fuliginosa) életmódjáról szinte semmit sem tudunk. Az európai vonulókat két faj képviselte a magashegységi területen. A fitiszfűzike (Phylloscopus trochilus) felbukkanása nem okozott különösebb meglepetést, hiszen tudtuk, hogy szívesen tölti a telet Afrika nyugati részén is. A másik faj, az Eleonora-sólyom (Falco eleonora) megfigyelése viszont tudományos szenzációnak számít, mert a Mediterráneumban fészkelő faj messze kóborló példányait eddig csak Észak- és Kelet-Afrikából, valamint Madagaszkárról jelezték. Még az a szerencse is megadatott, hogy lefényképezhessük a Kamerun-hegy oldalában, 2000 méter felett szárnyaló ragadozó madarat.

A madarászás mellett a projekt keretében rovarokat is gyűjtenek, főleg nappali lepkéket. A zárt őserdőben ez nem éppen könnyű mesterség, hiszen nem csak a napfénykedvelők, hanem a félárnyékban élő fajok is a magasban vitorláznak. Ezért egy sajátos csapdával, egyféle légi varsával fogdossák őket. A hálószerű borított hengerben a trópusi rovarok csemegéje, erjedt gyümölcs a csalétek. A lepkék egy sajátosan kiképzett nyíláson át juthatnak be a henger belsejébe, ahonnan aztán nem találnak ki. Az egész szerkezetet kötéllel felhúzzák a lombkoronába, s naponta ellenőrzik. Mi inkább fénycsapdával dolgoztunk, hiszen a rovarok nagyobb része éjszaka aktív, és ezek jó részét vonzza a fény. Persze nappal is gyűjtöttünk – igaz, hagyományos

módon, lepkehálóval. A falusiak mindenütt nagy érdeklődéssel figyelték tevékenységünket, csak azt nem értették, hogy a zsákmányt miért nem esszük meg? Vagy ha nem eszünk rovarokat, ugyan miért gyűjtjük őket? Bár egyre többen nagyon is tisztában vannak a rovargyűjtés lényegével, és ezt hasznukra is fordítják: jó pénzért jó gyűjtőhelyekre kalauzolják az Amerikából, Japánból és Európából érkezett entomológusokat.

Természetesen korántsem akarjuk azt állítani, hogy néhány hetes munkánkkal megváltozott volna a világot, azaz kikutattuk a Kamerun-hegy állat-, vagy legalábbis rovar- és madárvilágát. De azt elmondhatjuk, hogy adataink értékeseknek bizonyultak, és mi is hozzájárultunk azoknak a szakembereknek a munkájához, akik évtizedek óta szorgalmazzák a vulkán teljes körű védettségét. És ha lassan is, de beérett a gyümölcs: az elmúlt év végén a kameruni és nemzetközi hivatalok asztalára került az előterjesztés, amely javasolja a Kamerun-hegyi Nemzeti Park megalakítását.

NÉGYEZER MÉTER FELETT

A legtöbb hegymászó a szokásos kérdésre, hogy miért kellett megmásznia ezt vagy azt a hegyet, egyszerűen azt feleli, azért, mert ott volt. Emocionálisan valahogy így voltunk mi is a Kamerun-heggyel. Még azt sem mondhattuk, hogy első magyarként szeretnénk letekinteni a csúcstról, hiszen Balázs Dénes, a felejtethetetlen utazó és földrajztudós több mint harminc évvel ezelőtt már fent járt. A kíváncsiságon kívül azért komolyabb indítékaink is voltak; a trópusi magashegységek függőleges övezetessége az egyik legszebb és legtanulságosabb természeti jelenség (nem véletlenül ennek felismerése, illetve tanulmányozása tette nagygyá Alexander von Humboldtöt), s sze-



Terepjáróval a Rudolf-tó mellett, Kenya

rettük volna, ha ez is része lesz készülő filmünknek. Arra nem volt módunk, hogy mindegyikünk feljusson a hegyre, ezért Sáfrány József és jómagam egy-egy helyi vezető társaságában vágtunk neki az egyre meredekebben kanyargó ösvénynek.

A csúcra indulók majd' mindegyike a közel ezer méter magasságban fekvő, kiváló éghajlatú városkából, Bueából indul. Hogy merre, azt először a szó szoros értelmében homály fedi, hiszen a Kamerun-hegy derekát csaknem egész éven át felhők takarják. Az első tájékoztatósi pont kevésbé romantikus: a helyi börtönfarm sarka. Kora hajnalban – mert minden „valódi” hegymászó ilyenkor indul, s ezt az önsanyargató szabályt mi sem mertük áthágni – irigyen pillantottunk a hálóbarakkok nyitott ablakaira; a rabok ugyanis még édesdeden aludtak. Feljebb, a kusza, rontott erdőt kisebb-nagyobb irtások szakították meg. A farönköket felgyújtották, és még izzott a parázs, de már kikelőben volt az éppen elvetett kukorica. A német kolonizáció idején meghonosított ültetvényekből mára ebben a magasságban nem sok maradt, annál inkább lent, a heglábon, bár a földek ott is elhanyagoltabbak, mint egykoron lehettek. Időről-időre bennszűlött asszonyok húztak el mellettünk. Szomorúan tapasztaltuk, hogy a legidősebb, terhekkel megrakott anyóka is sokkal gyorsabban jár, mint mi. Elhagytuk az utolsó, fák között meghúzódó földcskét, s vadregényes esőerdőbe jutottunk. Csakhamar el is felejtettük, hogy csak másodlagos erdő az, ami körülvesz. A fák óriásoknak tűntek, s a sok korhadék, a liánok, az epifita növények és a mélyzöld mohapárna mindig és mindenütt nedves szövevényéből, no meg a gyorsan bomló szerves anyagból hamisítatlan dzsungel

„illat” áradt. (El nem feledve, hogy valójában a délkelet-ázsiai bambuszerdő a dzsungel.) Itt-ott fanagyságú páfrányok fura alakja derengett elő a ködből, amely olyan sűrű volt, hogy még Mamiwatu, a hegy mindenható szelleme sem talált meg minket. Legalábbis nem került elő. Szerencsénkre, mert a falusiak szerint, ha rossz kedvében van, meg nem menekülhetünk. Persze lehet, hogy a falufőnök szavai lágyították meg... Más emberszabásúakat sem sokat láttunk, holott Balázs Dénes – ahogy írta – nem egy jól megtermett csimpánzzal megismerkedett.

Kétezer méter körül minden átmenet nélkül, váratlanul megváltozott a világ. A nedves, ködös és sötét rengetegből kiléptünk az alhavasi övezetbe. A félhomályhoz szokott szemünk káprázott a vakító napsütésben; a magas fű hullámozott a szélben, s a mélykék égbolton markánsan kirajzolódott a vulkán gerince. A magasból régebbi sötétbarna és újabb, csillogó fekete megdermedt lávafolyamok ereszkedtek lefelé, egészen az erdőhatárig. A viharoktól tépett, az időjárással szüntelenül viaskodó magányos fák girbe-gurba törzsükkel és megcsavarodott ágaikkal olyanok voltak, mint megannyi megdermedt hegyi manó. Annál is inkább, mert hosszú, őszes szürke szakálluzmó lengedezett róluk. A fű helyenként már benőtte a kőzetet, másutt lávaárkokon keltünk át és hólyagos felületű sötét sziklákon vergődünk felfelé.

„A legtöbb hegymászó a szokásos kérdésre, hogy miért kellett megmásznia ezt vagy azt a hegyet, egyszerűen azt feleli, azért, mert ott volt”

A kameruni vulkanizmus harminc-negyven millió évvel ezelőtt, vagyis kétszer olyan régen kezdődött, mint ahogy hazánkban az Északi-középhegység öregebb vulkanikus tagjai megjelentek. Legidősebb részei a tengerpart közelében magasba szökő Kis-Kamerun-hegy és a Mabetu-kúpok hosszan elnyúló sora. Először sötét színű bazaltláva ömlött a felszínre, ezt világosabb trachitláva követte, majd megint a bazalt következett. Utóbbi réteg ugyancsak fiatal, hiszen a tűzhányó a múlt században többször is kitört. 1909-ben az ötmillió köbméternyi izzó láva aránylag lassan, percenként négy-öt méteres sebességgel folyt a tenger felé, míg 1922-ben a föld méhé már tízmillió köbméternyi fortyogó anyagot szült, s a lávafolyam sebessége megközelítette a percenkénti százméteres sebességet. Azóta is egymást váltották a kisebb-nagyobb kitörések.

Fent a plátón kerek hamukúpok emelkednek. A lépések nyomán száll a por, a talaj itt már nem más, mint vulkáni hamu. Moha és szakállzuzmó azért itt is van, sőt gyönyörű szalmagyopárok (*Helichrysum*) virítanak. Viszont szürke molylepkéken kívül más állat, mint néhány nektármadár nem akad. Aztán megint felfelé vezet az út, éles tarajok között kanyarog az ösvény – és felbukkan a csúcs! Hogy milyen magas? Nehéz megmondani, a térképek adatai ellentmondóak, 4100, 4095 vagy 4070 méter? Talán az utóbbi a helyes. Felülről jól látszik, hogy a Kamerun-hegy alaprajza észak-déli irányba elnyúló ellipszis; a kráterek és hamukúpok is ebben az irányban sorakoznak. A vulkánosság tulajdonképpen messze lent, a tengerben, a Bioko-szigettel kezdődik, vagyis a tűzhányó még annál is hatalmasabb, mint amilyennek tűnik, mert egy részét az Atlanti-óceán borítja.

Lefelé menet sziklaaraszolókat zavartunk fel. Ilyeneknek a Kamerun-hegyen nem „illene” lenniük, úgyhogy nem volt meglepő, hogy a későbbi tudományos feldolgozás során kiderült, új fajokról van szó. A „nem idevaló” rovarok ittlétének magyarázata a geológiai múltban keresendő: az eljegesedések idején délre húzódtott mérsékeltövi, palearktikus fauna az ismételt felmelegedésekkor a trópusi magashegységeken lelt menedéket, a hosszantartó izoláció pedig elősegítette a fajképződést.

A ZOOLOGIÁN TÚL

Mint minden expedíciónak, a miénknek is „ápolnia kellett a kapcsolatokat” a helybeliekkel. Ez nem volt mindig könnyű, bár a legtöbb afrikai országhoz képest a fehér ember számára Kamerun biztonságos, az emberek jóindulatúak és kiismerhetőek, különösebb meglepetés nem éri az utazót.



Szalakota

A falvak legtöbbször a legidősebb, vagy legalábbis egy idős férfi, a falufőnök vezeti. Ellentétben a „fehér ember civilizációjával”, az afrikai közösségekben az öregeket megbecsülés övezi, a magas kor náluk tapasztalatot és bölcsességet feltételez, következképpen tekintélyt kölcsönöz. Először tehát a falufőnököt ajánlatos megkeresni, de legalább fél napot kell szánni erre a hosszadalmas szertartásra – rövidebben mi sem úsztuk meg a ceremóniát. Először is az öregek tanácsa, a falufőnök és két helyettese a szellemek jóindulatát kérte, hogy segítsenek vállalkozásunkban, majd egyenként előszóllították a rég eltávozott ősokeket. Ez persze nem kevés időbe került, és italra is szükség volt, leginkább pálinkára. A falufőnök kézbe fogott egy poharat, mögötte felsorakozott a tanács másik két tagja, egymás vállára helyezték jobb kezüket és a tanácsház küszöbéhez masíroztak. Miközben a főnök elkántálta a tudnivalókat, hogy kik a látogatók, honnan jöttek, és mit akarnak – hosszú szüneteket tartott, hogy a szellemeknek legyen idejük megemészteni a hallottakat –, megöntözte a küszöböt s a tanácsház előtti térséget. Azért tűzszabba nem vitte, a pálinka nagy része megmaradt, amit a tekintetes tanács sürgősen leengedett a torkán. Mindez nagyon érdekesen zajlott le, és autentikusnak is tűnt, utólag mégis támadt az emberben valami bizonytalan érzés, hogy önkéntelenül is egy jól megrendezett, és nem minden humor nélküli előadás szereplője volt.

A Mt. Cameroon Program áldásos hatása nemcsak a szűkebb értelemben vett természetvédelemben jelentkezik. Sok embernek ad munkát, és a farmereket igyekszik rávenni a természetkímélő gazdálkodásra. A rátermettebb helyi munkatársakat magas fokú



Kámerun-hegység

képzésben részesítik; pl. kámeruni vezetőnk, az ornitológus o’Kah európai tanulmányutakon vett részt, hazánkban is járt, nevezetesen az ócsai madárgyűrűző táborban tanulta ki a mesterséget. Mégis a fehérek és a feketék között mély a társadalmi szakadék. A főnökök kivétel nélkül bríttek, akiknek életmódja és stílusa a gyarmatosítás fénykorára emlékeztet. Talán ez az oka annak, hogy az ott dolgozó feketék oly kevéssé vigyáznak az épületekre és a gépkocsikra. A tucatnyi, 2-3 éves Land Rover Defender közül alig néhány volt üzemképes, pedig ez a terepjáró majdnem mindent kibír. Még azt is, hogy 5. sebességben hajszojják fel a hegyre – de azt már nem, hogy olaj nélkül járjon a motor...

Egyes afrikai országokban a teherhordók zavarba ejtően megalázkodóak. Kámerunban ilyesmiről szó sincsen, sőt! Az még hagyján, hogy nehéz megalkudni velük, mert szenttelenül magas bért követelnek, de gyakran cserben is hagyják az utast. Nem a legkellemesebb, ha késő este, zuhogó esőben ledobálják a csomagokat a sárba, és visszamennek a faluba, mondván, hogy ilyenkor ott a helyük. A bért persze nem adják vissza.

A talán legtanulságosabb „kapcsolatfelvételle” még az elindulás előtt, Budapesten került sor. Egy itt tanuló kámeruni egyetemistától igyekeztünk hasznos információkhoz jutni, mindhiába. Neki a Kámerun nevű állam (vagy ország) szemlátomást nem sokat jelentett, és a nagyobb városokról, tartományokról sem tudott mit mondani. Csak akkor élénkült fel, amikor a családjáról és a törzséről kérdeztük. Attól kezdve dőlt belőle a szó... ☀

„...nem csekély erőfeszítésünkbe került, hogy a nehéz terepen az összes felszerelést és a legalább egy hétre elegendő élelmet felcipeljük, de aztán a varázslatos környezet és a lenyűgöző állatvilág mindenért kárpótolt”



„...csak kétélűekből 63 bennszülött faj él a Kameruni-magasföldön, és ebből hatvan éppen a Kamerun-hegyen található. Hasonló a helyzet a madárvilág terén is, a messze legnépesebb állatcsoportról, a rovarokról nem is beszélve”



Óriáspók



Borbély Emese

Alterglob válaszok
a 21. században

Nyereség és etika

A megállíthatatlanul mélyülő szakadék gazdagok és szegények, Észak és Dél között egyre több ember mind nagyobb mértékű lecsúszásával jár együtt. A média sokkolva tudósít ezekről a folyamatokról, így elérve, hogy megértsük: a nyugati gazdasági-társadalmi berendezkedés is felelős a történésekért. Sokan felismerik, hogy a hagyományos befektetések, amelyek csakis a minél nagyobb nyereséget tartják szem előtt és semmilyen szociális, vagy ökológiai összefüggést nem mérlegelnek, hosszútávon nem fenntarthatók. Ennek ellenére mindennapjainkat – sajnos – szinte csak ilyen befektetési lehetőségek jellemzik és sokan nem is tudják, hogy van alternatíva, ugyanis az *etikus finanszírozás* fogalma szerencsére az etikus finanszírozás fogalma azonban egyre inkább kezd elterjedni. Az etikus befektetések lényege abban áll, hogy azokat nem csak nyereség és kockázati szempontok alapján értékelik, hanem ökológiai és szociális kritériumok alapján is. Ezekre a lehetőségekre világítok rá a következőkben.

„PÉNZ HAJTJA A FÖLD KERÉKÉT...”

...Halljuk és tapasztaljuk sokszor, és a globalizációs folyamatok e mondatot csak még inkább igazgá teszik. A pénz- és tőkepiacok eredetileg azért alakultak ki, hogy az árupiacot és a kereskedelmet hatékonyabbá tegyék, illetve finanszírozzák. E szerep azonban már régen a visszájára fordult. A legmodernebb telekommunikációs eszközökkel működő globális pénz- és tőkepiacok az utóbbi évtizedekben a gazdaság legmeghatározóbb szereplőivé váltak.

A pénzpiacokon lezajlott tranzakciók jelentős hányada mögött semmilyen formában nem áll a reálgazdaság, viszont annál több a spekuláció, vagyis az emberek azért adnak-vesznek devizákat, részvényeket, befektetéseket, hogy abból nyereséghez jussanak. Sokakat azonban elgondolkodtat az, hogy egy-egy ilyen befektetéssel sokszor olyan üzleteket, folyamatokat és vállalatokat finanszíroznak, amelyek politikája távol áll a saját értékrendjüktől.

A GYÖKEREK

A z etikus finanszírozás gyökerei különböző helyekre, időpontokra és emberekre vezethetők vissza attól függően, hogy hogyan és hol kezdjük kutatásunkat. Az újkorban a kvékerek és a metodisták fogalmazták meg először, hogy csakis olyan üzleti vállalkozásokból szeretnék kivenni részüket, amely nem áll ellentétben értékítéletükkel. A kvékerek vezetői például megtiltottak bármiféle kapcsolatot azon kereskedőkkel, akik embereket adtak-vettek. A Metodista Egyház egyik alapítója, John Wesley pedig azt hirdette, hogy lehet üzletelni, nyereséget generálni, de soha nem más egészségének, életének kárára.

A 19. század során számos egyház különös figyelmet fordított arra, hogy milyen módon kamatozik megtakarításuk. Mivel a legtöbb egyház költségvetésében komoly összegek fordultak meg, hathatós nyomást tudtak gyakorolni a bankokra és egyéb pénzügyintézetekre annak érdekében, hogy a számukra előnyös befektetési lehetőségeket kialakítsák. Az első kísérleteknél kikötötték, hogy az alkohol- és a dohányiparba nem hajlandók pénzt investálni, a paletta azonban folyamatosan bővült és országonként, térségenként más és más irányba változott. Ezek a befektetési csomagok azonban nem voltak nyilvánosak és hozzáférhetőek a nagyközönség számára.

AZ APARTHEID ÉS A VIETNÁMI HÁBORÚ

E rdekes módon az etikus befektetési alapok szélesebb körökben való elterjedésüket a dél-afrikai apartheid rezsimnek és a vietnámi háborúnak „köszönhetik”. 1968-ban az Amerikai Egyesült Államokban rengeteg privátbefektető tiltakozott a vietnámi háborúból hasznot húzó vállalatok ellen és igyekeztek kivonni tőkéjüket az ilyen cégekből.

A Dél-afrikai Köztársaság 1960-ban került a világ figyelmének középpontjába. Március 21-én Sharpeville-ben fehér rendőrök belelőttek a szegregáció ellen békésen tüntető feketék töme-



gébe, megölve 69 embert, köztük nőket és gyerekeket. Az incidens komoly felháborodást keltett „Északon” és az apartheid-ellenesek tábora hirtelen sokszorosára nőtt.

1971-ben Leon Sullivan, a General Motors egyik felügyelő-bizottsági tagja megfogalmazta a később róla elnevezett irányelveket azt illetően, hogy az amerikai vállalatok miként bonyolítsák le üzleteiket Dél-Afrikában és hogyan viselkedjenek etikus módon a színes bőrű partnereikkel. Öt évvel később az Egyesült Nemzetek Közössége kötelező fegyverembargót hirdetett a Dél-afrikai Köztársasággal szemben.

1972-ben Nagy-Britanniában létrejött a Christian Concern for Southern Africa azzal a céllal, hogy felhívja a figyelmet a dél-afrikai politikai problémákra, és ernyőszervezetként lobbytevékenységet folytasson a brit egyházak nevében. A CCSA fő feladatának tekintette, hogy információkat gyűjtsön a Dél-Afrikában tevékenykedő vállalatokról, egyúttal nyomást gyakoroljon azokra a színes bőrű dolgozóikkal való igazságos és etikus bánásmód elfogadtatása érdekében.

Az apartheidpolitikával szembeni nemzetközi ellenállás a tőzsdére is kihatott. Sok tőzsdeügynök (a befektetők hatására) úgy döntött, hogy portfólió befektetési lehetőségei közül törli azokat a vállalatokat, amelyeknek bármiféle kapcsolata van Dél-Afrikával. Ez a Pretoriára nehezedő nyomás – amelynek eredetileg etikus-morális okai voltak, s később a gazdaságra és a politikára is kihatott – nem kis mértékben járult hozzá az apartheid elleni sikeres harchoz.

AZ ETIKUS FINANSZÍROZÁS ELTERJEDÉSE

Ezzel egyidőben Ralph Nader, a „fogyasztók ügyvédje” az Egyesült Államokban kiállt a nagy világcégek felelőtlen szociális és környezetvédelmi magatartása ellen. Ő fogalmazta meg először az egyének – a vásárlók és a befektetők – felelősségét azt illetően, hogy mennyire cselekszenek tudatosan vásárlásaik és befektetéseik során, és ezzel miként befolyásolják a vállalatok, bankok, nagy beruházók döntési folyamatait.



„a világban egyre több hitelintézmény veszi fel ajánlatai közé az etikus befektetési alapokat, hogy azzal még szélesebb ügyfélkörre tehessenek szert”

ség számára is elérhetővé vált a Jacob-féle etikus befektetési alap, a Stewardship Unit Trust, a pénzügyi tanácsadók „Brazil” alapnak nevezték a kezdeményezést, mivel úgy gondolták, „etikából” lehetetlen pénzt csinálni, így bárkit, aki ilyen alapot akart vásárolni, bolondnak tartottak.¹ A Stewardship Unit Trust azonban megcáfolta a kételkedőket és már az első évben felültejesítette az elvárásokat.

A JELEN

Szerte a világban egyre több hitelintézmény veszi fel ajánlatai közé az etikus befektetési alapokat, hogy azzal még szélesebb ügyfélkörre tehessenek szert. A világ leggazdagabb országaiban ugyanis az emberek tudni akarják, hogy „miként dolgozik a pénzük”, a bankoknál elhelyezett betéteiket mire használják fel, s mind többen szeretnék kiszűrni az olyan cégeket, amelyeket etikus megfontolás miatt nem szívesen támogatnának a betéteikből származó hitelekkel. Egyeseknek a környezetvédelem fontos, másoknak inkább a szociális kérdések, illetve sokak egyszerre szeretnének megoldást találni mindkét globális problémára.

Az etikus befektetési alapoknak rengeteg formája van. Röviden összefoglalva ezek az alapok csak olyan vállalatokba fektetnek be (vagyis adnak olcsó hitelt), amelyek ökológiai és társadalmi szempontból „tiszták”; vagyis nem dolgoztatnak gyerekeket, illetve kvázi-rabszolgákat, nem kereskednek fegyverrel, droggal, dohánnyal és egyéb az egészségre káros anyagokkal, korrekt bért fizetnek alkalmazottaiknak, nem végeznek ember- és állatkísérleteket, s például nem túl magas a széndioxid kibocsátásuk – hogy egy környezetvédelmi szempontot is figyelembe vegyünk. Természetesen a „nem”-ek listája nagyon hosszú, rengeteg kritériuma van annak, hogy egy vállalatot etikusnak minősítsenek az úgynevezett rating agency-k, vagyis a besorolásra hivatott szervezetek.

Léteznek továbbá pozitív kritériumok is, amelyek teljesítése még kedvezményesebb hitelekhez segítheti a cégeket, ilyen például ha egy vállalat az átlagnál magasabb bért fizet a dolgozóinak, illetve ha újrahasznosított alapanyagokat használ fel.

Az etikus befektetési csomagokat jellemzően tradicionális bankok veszik fel a kínálatukba, de emellett egyre több kifejezetten etikus pénzügyintézet is létezik már. Magyarországon – egyelőre – még nincs erre példa, de Nyugat-Európában, illetve az észak-amerikai kontinensen egyre nagyobb szerepet kapnak az etikus bankok is a pénz- és tőkepiacokon.

A tartományi központ,
Wundanyi

Miután a vietnámi háború, az apartheid és Nader megadta a szükséges impulzusokat az etikus magatartás nemzetközi intézményesüléséhez, az 1970-es években az etikus befektetések volumene nagymértékben növekedett. A legtöbb irodalmi forrás szerint az első, mindenki számára nyitott, etikus befektetési alap az 1978-ban Nagy-Britanniában bemutatott Pax World Fund volt. Részletesebb kutatás után azonban kiderül, hogy ezt hat évvel megelőzte a svéd Ansvär Aktiefond elnevezésű kezdeményezés, amelyet az Ansvär biztosítótársaság és a baptisták közösen alakítottak ki. Ezt a lehetőséget 2007-ben az öt legjobban prosperáló etikus befektetési alap között tartották számon.

Az etikus finanszírozás gyakorlata leggyorsabban az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában terjedt el. Az 1980-as években Charles Jacob egy új irányelveket tartalmazó etikus befektetési lehetőséget dolgozott ki. Az alap különlegessége az volt, hogy a negatív kritériumok (mint például a fegyvergyártás) mellett már pozitív kritériumokat is használtak (ilyen lehet például a kiemelt odafigyelés a dolgozókra, illetve azok családjára). Mikor 1984-ben hosszú évek után a nagyközön-



Gede romjai, Kenya

„Az etikus finanszírozás lehetőséget nyújt az embereknek, hogy pénzüikkel számukra fontos dolgokat támogassanak, saját lelkiismeretük és preferenciáik alapján fektessék be tőkéjüket”

Az etikus pénzintézetek non-profit bankok, vagyis az általuk generált nyereséget nem osztják ki részvényeseik között, hanem különböző szociális, vagy ökológiai projekteket finanszíroznak abból. A német Steyler Bank például nyereségeiből iskolákat, kórházakat és egyéb intézményeket épít és tart fenn a harmadik világban. Szolgáltatásaik széleskörűek; az etikus bankoknál lehet bankszámlát nyitni, hiteleket felvenni (társadalmilag vagy ökológiailag fenntartható projektekre – ilyenkor sokkal olcsóbb a hitel, mint a konvencionális bankoknál), különböző (csakis etikus) befektetéseket eszközölni, takarékbetét-számlákat nyitni, valamint etikus magánnyugdíj-pénztárat venni. Hogy ki mennyivel támogatja a bankok által finanszírozott projekteket, azt mindenki saját belátása szerint döntheti el. Vannak olyan befektetések, amelyek az átlagosnál alacsonyabb hozamot hoznak, viszont az etikus befektetőknek többletet jelent az, hogy pénzüikkel szociálisan vagy ökológiailag korrekt projektet támogatnak. Más befektetések a piaci átlaghoz hasonló hozamot ígérnek kielégítve azok igényeit is, akik nem tudnak lemondani a nyereségről. Az etikus bankszámláknak is sok-sok fajtája van, egyes esetekben a jóváírandó kamatról, vagy annak egy részéről dönthet úgy a számlatulajdonos, hogy egy általa megadott szociális programra fordítja, vagy például a kezelési költség folyik egy afrikai ország kórházába. Az etikus bankok hihetetlen kreativitással igyekeznek a számlatulajdonosok és befektetők számára megtalálni a nyereség és az önkéntes segítségnyújtás közötti arany középutat.

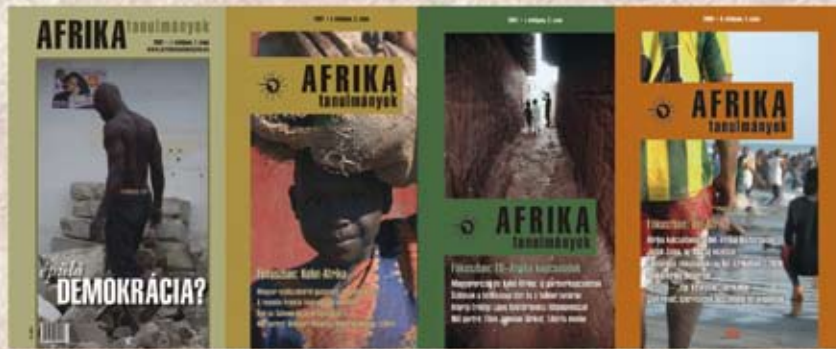
A JÖVŐ

2006-ban az egyik kereskedelmi bank Magyarországon is elkezdte felkutatni az etikus finanszírozásban rejlő lehetőségeket, de a felmérés végül azzal zárult, hogy még nem elég érett rá a magyar pénz- és tőkepiac. Az Európai Unióban azonban egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak ennek a finanszírozási formának, amely így előbb-utóbb Magyarországon is be fog gyűrűzni a köztudatba.

Az etikus finanszírozás lehetőséget nyújt az embereknek, hogy pénzüikkel számukra fontos dolgokat támogassanak, saját lelkiismeretük és preferenciáik alapján fektessék be tőkéjüket. Az utóbbi években az etikus banki- és befektetési lehetőségek iránt világszerte megnövekedett a kereslet, s ha ez a trend folytatódik, akkor van remény arra, hogy nem csak a vállalati, de a privát befektetők is egyre nagyobb társadalmi nyomást tudnak majd gyakorolni a szociális és környezetvédelmi tevékenységek elterjedését illetően. ☀

JEGYZETEK

¹ A Brazil nut kifejezésnek angolban két értelme van, az egyik egy fa termésére, a brazil dióra (vagy paradióra) vonatkozik, a másik pedig a nut szót mint bolondot értelmezi – ezt kapcsolták össze a brazil szóval és jött ki a fent említett szójáték



Kiadványunk az afrikai kontinens történelmét, politikai és gazdasági folyamatait nyomon követő tartalom mellett, izgalmas kikapcsolódást kínál a kultúra, a vallási felekezetek, a hagyományok, a szokások és a mindennapi történések iránt érdeklődő olvasók számára is.

**Rendelje meg az Afrika Tanulmányok folyóiratot egy évre
(4 megjelenés) 4800 Ft-ért.**

Az ár tartalmazza a postaköltséget is.

**Megrendeléssel és előfizetéssel kapcsolatos információk:
www.afrikatanulmanyok.hu**

06-72-522-624

elofizetes@publikon.hu

IDResearch Kft./Publikon Kiadó 7624 Pécs, Jakabhegyi u. 8/E

Magyarországi Volksbank Zrt. 14100017-87902249-01000002

Második évfolyamába lépett folyóiratunk idén négy számmal jelentkezik:

Március 14.: Fókuszban Dél-Afrika. A Dél-afrikai Köztársaság jelene és múltja, regionális és kontinentális szerepvállalása, a 2010-es labdarúgó világbajnokság előkészületei.

Június 16.: Fókuszban Nyugat-Afrika. A nemrégben még tragikus polgárháborúk sújtotta Libériába, Sierra Leonéba, Elefántcsontpartra és Guineába, valamint a stabilan fejlődő Nigériába, Ghánába, Gambiába és Kamerunba kívánjuk kalauzolni az olvasókat.

Szeptember 15.: Vizproblémák Afrikában. A Szahara peremvidékének elsivatagosodása, az észak-afrikai területek és a Száhel-övezet vízhiánya, a nagyvárosok fertőző ivóvize, az országok, népcsoportok között kirobbanó vízkonfliktusok, a felmérhetetlen károkat okozó szennyezések teszik aktuálissá és megkerülhetlenné e témát.

December 12.: Fókuszban a Kongó-medence és a Kongói Demokratikus Köztársaság, az ország viharos, sokszor tragikus történelme, illetve számos egyéb politikai, ökológiai, vallási-etnikai, kulturális aspektusai.



Bernadett Arowolo

Az élő örökség

Tradicionális ábrázolásmód
nyugat-afrikai motívumokkal

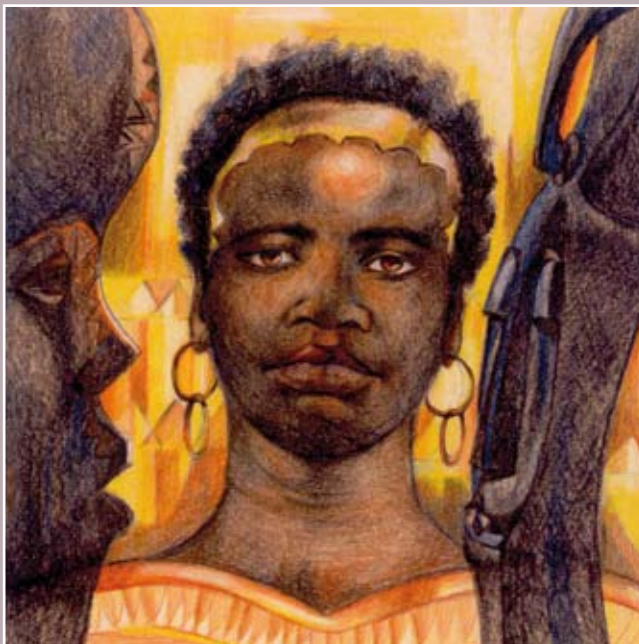
Képeimen igyekeztem feldolgozni a nyugat-afrikai tradíciók világát, azon belül is Nigéria jellemző karaktereit, stílusjegyeit, formáit és színeit. A sok törzset és nyelvet felvonultató Nigéria mégis egységes egészként jelenik meg előttünk: egy gesztust, egy sokszínű arcot mutat a külvilág felé. A törzsi maszkok és az élő emberi arc kapcsolata fontos üzenetet hordoz minden generáció számára. Évszázadok óta, egyedi módon tolmácsolja üzenetét: az emberi lét múlandóságát, az emberi arc szimbolikáját, melyben ott van a kezdet és a múlt megannyi vonása. A hozzám legközelebb álló nigériai törzs, a *yoruba* közösség motívumvilága és jellegzetessége adott ihletet. Az ország délnyugati területeit ősidők óta ez a nagy lélekszámú népcsoport uralja. A másik két uralkodó törzs a hausza és az ibo, vagy más néven ibibo. A jorubák szent városa az ősi *Ife*, ahol máig megtalálhatóak hierarchikus istenképvű vallásuk kegytárgyai, köztük lenyűgöző bronzmaszkok, valamint ősi isteneik faragott képmásai. Hitük szerint az életet ugyanúgy képviselik a *totemek*, mint ahogy teszik azt az istenek és az emberek. A maszkok világa is ezt a nézetet igazolja: személytelen, de egyben szimbolikus.

A maszk elrejtja a hátteret, melyet így nem láthatunk, nem ismerhetjük meg a lényegét, az arcot. Ebben áll a misztérium, melyet nem érthet az, aki nem oda született. Nigéria számomra ezt mind megmutatta. Munkáimban igyekeztem ábrázolni a tradíció és a modern ember viszonyát, azonban annak sejtelmességét képtelenség teljesen visszaadni, mivel az afrikaiak szemében látható ősi csillogást soha nem érthetjük meg egészen.

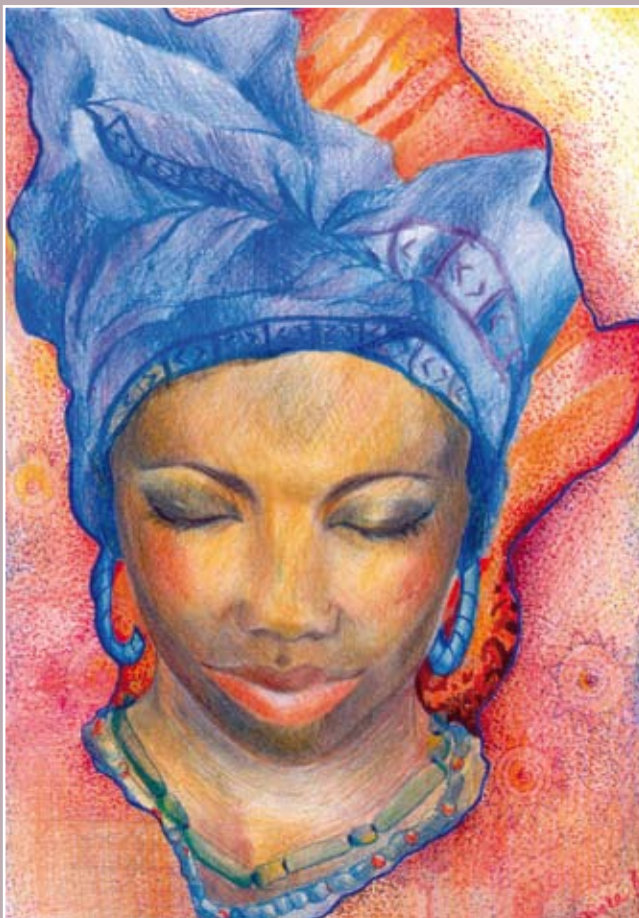
A kettős létezés: a törzsi kultúra és a modern civilizáció érdekes egyvelegét fedezhetjük fel a mai afrikai ember életében. Kissé talán irigylésre méltó ez, hiszen a hagyományok szimbólumrendszere teljesen természetesen működik életükben: népviselet és népzene, a haza szeretete és soha meg nem tagadása, az örök optimista életfelfogás. Utam során nem láttam melankolikus afrikai embert. Mi ez, ha nem egy biztató jel? Kutattam az eredetét: karaktereken, arcformákon, színeken, kompozíciókon keresztül. Remélem sikerült. Mindezek mellett említésre méltó az a tudat, hogy a számunkra itthon rég elfeledett királyság fogalma Afrikában ma is élő hagyomány. Nigéria joruba királyságai, a muszlim sejkok világa, a ghánai Ashantik csodálatos öröksége egy új generációban ma is él, és köztük jár. Ámulatba ejtő, hiszen magukban hordozzák őseik erejét és a mágikus jeleket testükön. Igaz, hogy ma modern politikai hatalommal bírnak, de álmukban viszik tovább a tradíciót és hordozzák a nagy maszkot. ✨



Afrika fantázia



Örökség



Nigéria



Nigériai nő portréja



Füssi Nagy Géza

Szuahéli nyelvkönyv szövegmintákkal és szószedettel

Esorok jegyzője e mű recenziójával hasonlóan van, mint az írójával: mivel jól ismerte a művet és az íróját is, a régóta tervezett recenzió kérdését az „ej, ráérünk arra még” kényelmes állapota halogatta mostanáig. A szerzővel, Füssi Nagy Gézával sokunknak még sok megtárgyalni, beszélgetnivalója volt, és hamis biztonságérzetbe ringatott minket Géza erős sugárzó személyisége, ezért mindig úgy váltunk el tőle, hogy a következő találkozást terveztük. De a sors közbeszólt, többé nem beszélhetünk meg semmit. Nem fogunk találkozni, és most a recenzió késlekedése miatt némi lelkiismeretfurdalással fogok munkához, hogy a nemrég elhunyt szerző munkásságának talán legmaradandóbb írott termékét bemutassam.

A Szuahéli nyelvkönyvnek előzménye az a nyolcvanas évek közepén megjelent egyetemi jegyzet, amellyel a szerző, Füssi Nagy Géza a sok sajtóhiba és egyes metodikai problémák miatt nem volt igazán elégedett. Régóta tervezte a kötet átdolgozását, amely a Kossuth Egyetemi Kiadó gondozásában 2006-ban végre megjelent.

A mű – összhangban a szerző több évtizedes munkájával – nem egyszerűen nyelvkönyvként szolgál. Panorámát nyújt az egész suahéli kultúrkörre és – tágabb összefüggésben – a hazai nagyközönség által oly kevésbé ismert afrikai kultúrákra, nem veszítve szem elől az egyetemi oktatás szempontjait sem. Ez a többszörös cél eredményezi a könyv felépítését is: a nyelv, a terület kevésbé ismeretése miatt kiemelten fontos nyelvtörténeti bevezetés után egy leíró nyelvtant találunk. Ez ugyan címében „rövid, leíró vázlat”, mégis, ez a közel negyven oldal bármely olyan nyelvésznek, nyelvészhallgatónak bepillantást enged a suahéli nyelvnek, mint típusos bantu nyelvnek a fonetikai, morfológiai, mondattani kérdéseibe, aki nem kíván mélyebben elmélyülni a nyelvtanulásban. A suahéli ugyanis nem egyszerűen egy sokak által beszélt kelet-afrikai nyelv: ismerete belépőjegyként szolgál-

hat egy Magyarországnál sokszorosan nagyobb földrajzi területre, ahol sok helyütt az emberek anyanyelve nem a suahéli, esetenként nem is bantu nyelv, de közvetítőnyelvként használják. Ráadásul a suahéli megismerése – amelyet nyelvtani feltártatás és az írott forrásainak gazdagsága segít leginkább – lényegesen megkönnyíti más bantu nyelvek elsajátítását is.

A kötet gerincét a nyelvi leckék adják. Az összesen harminckét lecke két részre oszlik: az első huszonkettő felöleli a suahéli nyelvtannak minden lényeges mozzanatát, az európai nyelvektől oly eltérő, és a nyelvtanulónak oly nagy problémát jelentő névszóosztályokat, az előtoldalékokkal (személyragok, időjelek), valamint az utótoldalékokkal történő igealkotás bonyolult rendszerét. Bőséges számú példamondat és nyelvtani magyarázat mélyíti el tudásunkat. A leckéket követő feladatok részben az újonnan megismert információkra, részben a már említett leíró nyelvtanra épülnek. A nyelvtani magyarázatok mellett a legtöbb leckében hosszan olvashatunk a rokonsági rendszerről, a társadalmi viszonyokról, a pénzeszközökről, mértékegységekről és sok más olyan kulturális jelenségről, amelyről egyébként az ottani miliőbe való beilleszkedés nélkül nem sokat tudhatnánk. Rövid szószedetet találunk minden egyes lecke feladatait követően.

A következő tíz fejezetben párbeszédmintákat és olvasmányokat találunk a mindennapi élethez igazodva. Egyes beszélgetések mellett a magyar fordítást is megtaláljuk.

Az utolsó fejezet a szövegmintáké. Mivel a tankönyv egyik fontos célja az egyetemi oktatás elősegítése, sokféle stílári rétegből találunk itt példákat, folklórt, irodalmi alkotások részleteit – köztük verset fordítással – újságcikkeket, politikai szövegek részleteit. Ezek ismerete a magasabb szintet megcélzó tanulók számára lényeges elsősorban. A szöveganyag összességében véve igen

terjedelmes, bizton állíthatjuk, hogy aki átolvassa és megtanulja a leckékben foglaltakat, a felkészült turistánál sokszorta nagyobb nyelvi ismerettel utazhat Kelet-Afrikába.

Emellett néhány olyan hiányosságra is fel kell hívnom a figyelmet, amely ugyan a mű egészének értékei mellett eltörpülnek, de amelyről mégis szólni kell. Az első az a sajnálatos tény, – amely persze nem a könyv hibája, még csak nem is a szerzőé vagy a kiadóé – hogy éppen az ELTE Afrikanisztikai Programjának kimúlásakor kellett megjelennie egy ilyen igényes műnek, akkor, amikor a korábbi években több száz diák lényegében fénymásolatokból volt kénytelen tanulni a nyelvet. Csak remélni tudjuk, hogy az ígéretekhez híven, nem fog eltűnni az Afrikával kapcsolatos oktatási tevékenység az egyetemekről, és még sok diák forgathatja haszonnal e nyelvkönyvet.

A másik probléma, hogy a borító tervezője, nem lévén járatos Afrika etnikai-társadalmi kérdéseiben, egy a Kalahárit és a koisan népeket idéző borítót alkotott. A szerzőtől tudom, hogy szabad kezet adott ebben a kiadónak, mert meg sem fordult a fejében, hogy ne Kelet-Afrikával kapcsolatos képet válasszanak. Utóbbiakhoz némiképpen kapcsolódik a könyv egy tartalmi hiányossága: a sok, társadalommal kapcsolatos információt a szerző talán megtoldhatta volna egy olyan fejezettel, amely a szuahélinek a digitális-internetes korban megnyílt új lehetőségeit taglalta volna. Ennek a nyelvnek ugyanis, nem kis részben angol betűkészletének, valamint a térség viszonylag jó infrastrukturális helyzetének köszönhetően, a virtuális világban izgalmasan új lehetőségei nyíltak.

Egy másik probléma, amely szűkebben a nyelvkönyv használhatóságának a problémája, hogy nagyobb szótárat, szöszedetet lehetett volna a könyv végén mellékelni. Egy ennyire terjedelmes szuahéli szöveganyagnál, ahol a tanuló ráadásul könnyebben

„elveszíti a fonalat”, mint egy „megszokott”, európai nyelvnel, szerencsésebb lett volna minden, a könyvben előforduló szót és magyar megfelelőjét közölni a végén. Ezenkívül, a nyelvi leckék sok nyelvtani információt tartalmazó alcímeit hátul, a tartalomjegyzékben szintén üdvös lett volna közölni, annál is inkább, mert igazán kimerítő nyelvtani magyarázatokat olvashatunk az adott nyelvi jelenségről. Sőt, egy külön nyelvtani mutató, a jelenségek magyar és szuahéli kulcsszavaival szintén hasznos lett volna, ez más nyelvkönyvekben is gyakorta benne van. Amennyiben a könyv több kiadást fog megérni, talán célszerű lenne ezekkel a kiegészítésekkel ellátni, melyek mindössze pár oldallal növelnék meg a terjedelmét.

Mindezek azonban eltörpülnek a mű erényei mellett. A szuahélit tanuló magyar nyelvű olvasónak valószínűleg sok évig lesz megkerülhetetlen Füssi Nagy Géza könyve. A könyvborítón olvasható mondat kifejezi a szerző egész életén át vallott gondolatát: „A nyelv bármely szintű ismerete ablak lehet egy másik, eddig selejtesen ismert világra.”

Kiadó: Kossuth Egyetemi Kiadó, 2006

Oldalszám: 306

Ára: 1300 Ft

T. Horváth Attila



Fodor István

A bantu nyelvek

Az utóbbi két év könyvtermése különösen gazdag volt az Afrika nyelvészeti kérdései iránt érdeklődő csekély számú magyar kutatónak és valamivel több érdeklődőnek. Füssi Nagy Géza szuahéli nyelvkönyve mellett tavaly megjelent a bantu nyelvek összefoglaló kézikönyve is a L'Harmattan kiadó jóvoltából. A kultúrák keresztútján sorozat második nyelvészeti témájú könyve ez, és biztos állíthatjuk, Vászolyi Eriknek az Ausztrália bennszülött nyelveit tagláló műve után ismét olyan opuszt tarthat a kezében az olvasó, melyhez hasonló valószínűleg nem fognak az elkövetkező években-évtizedekben kiadni magyarul.

A fiatalabb afrikanista generáció számára talán kevésbé ismert, hogy Fodor Istvánnak szerteágazó munkásságában mennyire fontos szerepet játszott az afrikai nyelvek kutatása. A szerző a hetvenes évektől nem Magyarországon, hanem a kölni egyetem afrikanisztikai intézetében dolgozott 1985-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig.

A könyv első része a rövid, általános afrikanisztikai bevezető után a bantuiztika minden lényeges kérdésébe betekintést nyújt. A bantu nyelvek kutatása sok hasonló problémával néz szembe, mint a többi nyelvcsaládé: a nyelvek, nyelvjárások száma, a rendszertan, az alapnyelv rekonstruálása, a hangtörvények, valamint a nyelvészetnek a régészettel-történettudománnyal összekapcsolódó területei mind megannyi kérdést vetnek fel. A szerző biztos kézzel vezet minket a nagy kutatók által megalkotott elméletek között. Megismerhetjük – többek között – Meinhof, Johnston, Greenberg, Guthrie, Doke rendszerét, akik nevei alapvető művekhez köthetők, és akik közül egyesek Fodor István személyes ismerősei, vagy egyenesen vitapartnerei voltak. A bantuiztika ugyanis korántsem megállapodott tudomány: heves vitákat kiváltó elméletek születtek és születnek ma is, mivel sok területen a gyűjtőmunka nehézségei, hiányosságai miatt

nehéz hiteles forrásokat vizsgálni. Fodor tanár úr Greenberg rendszertanának éles bírálójaként ismertette saját nézeteit már a hatvanas években.

A könyv második részében 46 nyelv részletes leírása következik. Ezek a leírások a szerző által 2000-ben szerkesztett *A világ nyelvei* című lexikon szócikkeire épülnek, egyeseket kibővítve olvashatunk. A szócikkekben megtaláljuk a nyelv neveinek változatait, az alapvető fonetikai jellegzetességeit, amelyeket a névszói osztályok ismertetése és példaszavak vagy mondatok egészítenek ki. Emellett az adott nyelv társadalmi helyzetéről, a vele kapcsolatos nyelvpolitikai lépésekről – ha vannak egyáltalán – és szépirodalmi jelentőségéről kaphatunk felvilágosítást, amelyet irodalomjegyzék zár. Legrészletesebben a *szuahélit*, *lugandát*, *umbundut*, *zulut* ismerhetjük meg, itt példaszavak és mondatok, egyes nyelvtani szerkezetek sokaságát találhatjuk meg, egy-két rövidebb összefüggő szöveggel és azok magyar fordításával együtt.

A harmadik fejezetbe kerül három nem valódi bantu, hanem bantoid nyelvnek, a *bamilekének*, a *bamumnak* és a *butének* a bemutatása. Ezek ismertetése azért lényeges, mert a viszonylag jól körülhatárolható bantu nyelvcsalád esetleges más nyelvcsaládokkal való rokonsága szintén élénk viták tárgya – amelyekre egyébként a szerző az első fejezetben ki is tér.

Szintén a harmadik fejezetbe került egy rendkívül értékes táblázat, amely *A bantu nyelvek jegyzéke* címet viseli. Ebben a nyelvcsalád közel hatszáz nyelvének többségét felsoroló listát találunk, két részre bontva. Az elsőben a bantuiztikában általánosan elfogadott Guthrie-féle zonális beosztást követve, a másodikban pedig e nyelveket betűrendben találjuk meg. A neveket a beszélőik számára vonatkozó számadatok köve-

tik, mivel az egyes nyelvek jelentőségét beszélőik demográfiai adataiból is lemérhetjük, bár a könyv is felhívja figyelmünket az adatok bizonytalanságaira.

E lista használatára vonatkozó utasításokat is találunk, amely a bantu nyelvek elnevezéseinek sokfélesége miatt lényeges. A bantu nyelvek ugyanis névszóosztályi prefixumokat használnak a nyelvek elnevezésekor (is), és ezek bonyolult rendszere, a nyelvjáráások névváltozatai, fonetikai eltérései, valamint az a tény, hogy sok nyelvet régen szomszédos népek elnevezése alapján írtak le első feljegyzői, rendkívül megnehezíti a tájékozódást. Például a Gabonban körülbelül 8000 ember által beszélt *ndumu* nyelvnek a névváltozatai a következők: *minduomo*, *lendumu*, *ndumbu*, *ondumbo*, *mindumbu*, *doumbou*, *dumbu*, *bandoumbu*. Látható, hogy pusztán a szótári betűsorrendre hagyatkozva nehezen azonosíthatnánk ezekkel az elnevezésekkel ugyanazt az idiómát, ha csak nincs egy olyan listánk, amely mutatja a kapcsolatokat. Más esetekben a különböző prefixum ténylegesen más nyelveket jelöl: az Angolában beszélt *kimbundu* és *umbundu* nyelvek például két különböző, és csak távolabbi rokonságban lévő nyelvet jelölnek. Az előbbit Guthrie a H. 21, utóbbit az R.11 zónába sorolja, s földrajzi helyzetük is más. A könyv érénye, hogy ezekre az információkra is felhívja a figyelmet.

A név- és tárgymutató után melléklet következik, amelyben kompendiumok részleteit és térképeket találunk. A kötet különálló színes térképmelléklete a Guthrie-felosztás szerint mutatja a nyelveknek a kontinensen való elhelyezkedését.

E gazdag faktográfia mellett csak néhány bosszantó sajtóhibát találunk. A nyelvek jegyzékének betűrendes része pl. a kikuju nyelv beszélőinek számát 55 millióra teszi, amely nyilvánvalóan elírás, mert az előző rész csak ötmillióról beszél. Ugyan nem

igazán probléma, de van Bulck rendszertanának térkép-vázlata kétszer szerepel, először a 33. oldalon, kisméretben, majd a mellékletben nagyobb méretben. Ez inkább csak akkor szúr szemet, ha észrevesszük, hogy pl. Bryan osztályozásáról nincs térkép, pedig az ő rendszerét is részletezi a szerző.

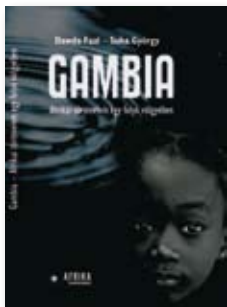
A magyar olvasó egy rendkívül értékes kézikönyvet kapott kézhez a bantu nyelvekről. Csak remélhetjük, hogy a könyvkiadók lendülete nem törik meg, és más afrikai nyelvcsaládokról szóló, hasonlóan színvonalas műveket olvashatunk a jövőben is.

Kiadó: L'Harmattan, 2007

Oldalszám: 246

Ára: 3000 Ft

T. Horváth Attila



Dawda Faal – Suha György

Gambia – Afrikai történelem egy folyó völgyében

Csak egy európai vagy amerikai ember lehet olyan beképzelt, hogy azt hiszi: át tudja tekinteni a világot, azaz „képben van”... Ugyanakkor afrikanista kollégám panaszkodik éppen arról, hogy egyetemi diákjainak meghirdetett óráin nem csupán Magyarországot, hanem az afrikai kontinenst is nehézkesen helyezik el a hallgatók a vaktérképen...

Akkor hát tudunk-e mindent, amit a Fekete Földrészről tudni érdemes...? S ha nem pusztán kartográfiai tesztet veszünk alapul, vajon mennyivel több részlet világlik ki e tudásból? Ismerjük-e Ghána, Elefántcsontpart vagy Zambia helyét, történiáját, perspektíváját, s ha az újságokban kenyei polgárháborúról vagy tuszi hatalomátvételtől olvasunk, akkor el tudjuk-e helyezni a menekültek mozgásirányát, vagy a kínai kereskedők betelepülésének, az afro-amerikai rabszolgáság eredetének, vagy a Kilimandzsáró megmászására tett kísérleteknek helyszíneit és adatait?

A szóban forgó könyv ugyan nem ezekre a vidékekre kalauzol, de egy épp ily ismeretlen, a magyar nyelvű szakirodalomban mindezidáig csak alig előforduló, mondhatnánk: nem is létező országba, Gambiába. Ez a Szenegáltól a Guineai-öböl vidékéig terjedő állam (vagy eredeti nagyságában, birodalmi méreteiben tekintve régió) olyannyira ismeretlen, hogy a Guineai-öböllel párhuzamosan, a Gambia folyó mentén húzódó tartományként szinte teljesen kiesik látókörünkől. Nemcsak a miénkből, de szinte egész Európából – hacsak az elmúlt két évszázad brit és francia, majd portugál és holland gyarmatosítás-történetét nem vesszük alapul, melynek keretében számos érdekelttség vált geopolitikai és stratégiai szempontból fontos események háttérévé. Ez a kicsi (nemcsak afrikai méretekhöz képest parányi, de mindössze két kelet-magyarországi megyét lefedő) terület ugyanakkor az Atlanti-óceán parti Afrika egyik legizgalmasabb vidéke, történelme is szinte példátlan. Az 1130 km hosszú folyó a történelem során mindig is összekötő

szerepet játszott Nyugat-Szudán és a partvidéki erdők között, s itt haladt a transzszaharai kereskedelmi út is, amely az ősi szárazföldi városokat kapcsolta össze a tengerparti kikötőkkel, továbbá terepül szolgált az arany-, fűszer-, földimogyoró-, és rabszolga-szállításnak is, melyek a térség legfőbb forrásai és adottságai voltak egy évezreden át. Ezt a tájat, ezt a néptörténetet és országtörténetet csak a kifejezetten afrikanista szakemberek ismerhetik valamelyest, a szélesebb olvasóközönség, egyetemi hallgatók, vagy akár társadalomtudományi szakemberek köre azonban kevésbé.

Nem vagyok afrikanista, ezért főképpen csak arra koncentrálok itt, mit ad, mennyit ígér ez a mű az érdeklődőnek. E szempontból kivételes gazdagságú a könyv, annyi újdonsággal, amennyi csak egy új műbe, ismeretlen táj bemutatásába beleférhet. De ha csupán egy lenne az afrikai tájegységeket bemutató valamelyik sorozatban, akkor sem lenne fölösleges tudás, mely belőle szerezhető. Azonban nem pusztán ennyi. Kiderül belőle számos olyan evidencia, amit talán kimondani is szomorú, mégis kikívánczik a recenzensből... Beláthatjuk például, hogy itt is emberek élnek, akik nem „vadak”, nem „elmaradottak”, nem legyintenivalók, hanem olyanok, akik főként túlélni próbálnak, halásznak, barátkoznak, háborúznak, védekeznek, dolgoznak és gyermeket nevelnek, éppúgy, mint a világ bármely más táján. Élnek tehát hétköznapjaikat – éppen úgy, ahogy Európában, Amerikában, vagy Ázsiában teszik mások. Csak hogy míg az utóbbiak történiájáról vannak európai oktatásba illesztett, tájékoztató forrásokkal minduntalan megerősített ismereteink, addig Afrika méltatlanul sötét táj marad a mindennapi érdeklődő számára. Itt is zajlanak törzsi változások, lázadások, migrációk, kiépülnek és leomlanak birodalmak, kialakul rabszolgáság és piac, feudalizmus és nyelvi háború, aranylás és gyarmatosítás, előkerülnek törzsi vallások, kereszténység

és iszlám, életre kelnek szolgálonépek és császárok, hadseregek és pártok, koalíciók és államalakulatok – ám anélkül, hogy ezekről a legcsekélyebb nép- vagy tájismeretünk lenne...

A kötet haszna tehát elvitathatatlan. Sőt: mert része egy afrikánista érdeklődésnek, s beilleszkedik egy új tudásterület forráskiadványainak sorába, ezért még hangsúlyosabb, hogy megjelenése kik számára és milyen módon biztosít elérhetést, tudást, felkészültséget, vagy új tudományos kutatási irányt!

Aszerzők – Dawda Faal, banjuli születésű, helytörténettel foglalkozó történész-tanár és Suha György afrikánista-diplomata – Gambia képe igencsak meglepő, s ez fokozza a lektor ismeretszintjének elbizonytalanodását. Faal professzor a Lesothói Állami Egyetemen folytatott előzetesen szociológiai és történelmi tanulmányokat, így nézőpontja, történelemszemlélete hiteles, ugyanakkor megfelel a tudományos kutatás és ismeretközlés szempontjainak is. Az eredetileg 1997-ben megjelent könyvet Suha György, mint a térséget személyesen is jól ismerő, Gambiát több beosztásban képviselő magyar diplomata egészítette ki a legaktuálisabb események összefoglalásával, magyarázó jegyzetek készítésével. Közös munkájuk alig érzékelhető elfogultsággal viszonyul a helyszínekhez és műalkotásokhoz, az iparosok életútjához és a történetmondók bölcsességéhez. Amit írniak másutt szinte elérhetetlen tudás, így tisztán ajándék azoknak, akik számára összefoglalták mindazt, ami Gambia vagy térsége szempontjából fontos.

A térség országainak, mini-államainak vagy birodalmainak történiáját a szerzők szerint három tényező határozta meg: a kereskedelem, az államalapítás és a vallások (animizmus, kereszténység és az iszlám) elterjedése. Ezek kétségkívül az észak- és nyugat-afrikai népek közötti kapcsolatok és konfliktusok sorozatából fejlődtek ki. Mindezek alapján világosan láttatják, hogy a szenegambiai térség egyetlen népének története sem teljes e kapcsolatok és konfliktusok, kultúrák és erőviszonyok említése nélkül, mivel ezek tették lehetővé mind Szenegál, mind Gambia politikai és szociokulturális fejlődését. A gazdaság terén például a transzatlanti kereskedelem az ún. „gazdasági háromszögben” válik fontossá: Európából jobbra készárut – vas- és rézrudakat, pamutot és selyemanyagokat, dohányt, fegyvereket, löport és alkoholt – szállítottak Nyugat-Afrikába, ennek értékéből onnan rabszolgákat vittek Amerikába, ahonnan pedig rizst, dohányt, gyapotot és cukrot vásároltak fel Európába szállítás céljára. A rabszolga-kereskedelem lebonyolítására a résztvevő európai államok erődtítményeket, várakat és kereskedelmi lerakatokat építettek szerte Afrika nyugati

partvidékén. Maguk az európaiak sokáig nem is mentek a szárazföld belsejébe, a rabszolgákat a partra helyi közvetítők szállították, akik afrikai uralkodóktól vették az embereket. A térség felfedezés-története, a brit és francia, vagy holland és észak-afrikai meghódítás-történiája ugyancsak új kérdéseket vetett föl, ezek belátása ugyancsak roppant fontos nemcsak Afrika, Európa és Amerika, de a világkereskedelem, a nemzetközi migrációs tendenciák, a világpolitika és az egyetemes kultúra szempontjából is.

S éppen ez az, amiért a kötet kiadását főként csak üdvözölni lehet. Megannyi száraznak tűnő, inkább ethnohistorikus rész van a műben, mely idegen olvasó számára kvázi érdektelen is lehet talán. Sőt, esetleg a helyi lakosság számára sem ismeretes illetén összefoglalásban. Viszont épp a történések e kötetben bemutatott apró-keg menete, historikus árnyaltsága adja azt az összképet, melyet megismerni, s melynek nemzetközi kölcsönhatásait belátni elemi szükség ma már („a globalizáció korszakában”), s még inkább az, ha súlyának megfelelően érzékeljük, mi a jelentősége Afrikának a harmadik évezred nemzetközi folyamataiban, egyensúlyában. Gambia talán nem a legfontosabb nyugat-afrikai ország. Talán nem az olajkincsre, aranyra, vízre vagy stratégiai beruházásokra orientált tőkét vonzza, s nem is a hegymászó turistákat csábító tájak közé sorolható. Ezt a kicsi, de békés és biztonságos, kortárs polgárháborúktól régóta mentes országot, Gambiát még nem vetjük észre, nem értékeltük sokra érdekesítő történetét még olyan tudományos művek révén sem, amelyek ezt a sajátlagos világot régebben vagy manapság bemutatták.

Számunkra fontos feladat, de ezért még kirívóbb is egyúttal: fölfigyelhetnénk arra, mennyi ismeretlen tája van még, mennyi láthatatlan fénye maradt rejtve eddig Afrikának, melyekre ezután több figyelmet érdemes már szánnunk. Dawda Faal és Suha György kötete, valamint a Publikon Kiadó afrikánista tudománypártoló tevékenysége ezzel igen komolyan gazdagodott – s már akkor is eredményes törekvés marad részükről, ha a harmadik évezred hajnalán mégsem lesz tömeges érdeklődés a sötétben maradt földrész árnyaltabb történiája, kultúrája iránt. Merthogy – vélem én – ennek ideje is elérkezik talán, s akkor már majd másként tekintünk a csendes szerénységgel közreadott forrásmunkák felé is...

Fordította: Simovits Ágnes
Kiadó: Publikon Kiadó, 2008
Oldalszám: 128 • Ára: 1800 Ft

A. Gergely András



Az „első” magyar
TELEKI SÁMUEL
emlékexpedíció

Suha György

Egyetemistaként senki sem gondolhatja, hogy egyszer a tudománytörténet része lesz. Még ha nem is a legfontosabb fejezetekben, hanem annak „kis színes” rovataiban. Pedig a nyolcvanas évek közepén az Eötvös Loránd Tudományegyetem hallgatóinak kezdeményezése, az 1987-es Teleki Sámuel Emlékexpedíció mára a hazai afrikánisztikai kutatás történetének részévé vált. A nagy lelkesedéssel előkészített utazás a szocialista Magyarország afrikai érdeklődésének egyik legkülönlegesebb példája, hiszen annak ellenére, hogy a hazai tudományos élet egy része nem nézte jó szemmel a szervezkedést, mégis saját ötlet alapján, saját erőből valósult meg. Bár valódi tudományos eredmények nem születtek, a résztvevők számára mégis óriási élményt, igazi afrikai terepmunkát jelentett a nagy utazás. Több mint húsz év távlatában érdekes kísérlet felidézni a kiválóan dokumentált Teleki Sámuel Emlékexpedíció legfontosabb mozzanatait, a korabeli szervezési módszereket és magát a Nagy Utazást...

HUSZONHÉT HÓNAP

Jövőre lesz száz éve annak, hogy Teleki Sámuel magyar vadász és utazó bejárta Kelet-Afrika fehér ember által addig nem ismert tájait. Kísérletet tett arra, hogy meghódítsa a Kilimandzsárót, de a csúcstól öt száz méterrel visszafordulásra kényszerült. Felfedezte a Viktória (sic.) és a Rudolf tavat és a róla elnevezett vulkánt. Azóta is ez az egyetlen magyar név Afrika térképén.¹ Ezekkel a mondatokkal vezette be a Teleki Sámuel nyomában indított első magyar expedíciót a nyolcvanas évek meghatározó fővárosi sajtóorgánuma, az Esti Hírlap.²

Az MSZMP Budapesti Bizottsága és a Fővárosi Tanács félig-meddig hivatalos lapjaként, de funkciója szerint bulvárlapként megjelenő újság több mint negyedmillió példányszámban adott hírt arról, hogy a közelgő Teleki-centenárium alkalmából budapesti egyetemisták Afrika távoli, egzotikus országába terveznek utazást.

Húsz év távlatából egy ilyen bejelentésnek egészen más volt a hatása, különösen annak tudatában, hogy a magyar átlagpolgár számára ekkor egy nyugat-európai utazás, esetleg egy amerikai

rokonlátogatás jelentette a nagy utazás élményét. Afrikába eljutni csak a tudósok, politikusok, újságírók, sportolók privilégiuma lehetett. Egyszerű halandó csak álmodhatott a fekete kontinens varázsáról.³

„A napilapok rendszeresen tudósítottak az előkészületekről, néhány újságíró szinte személyes ügyként kezelte, szívében viselte a kezdeményezést.”

Az idézett cikkben az olvasó tudomást szerezhet arról, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem nyolc földtudománnyal és földrajzzal foglalkozó⁴ hallgatója által szervezett Teleki Emlékexpedíció mellett előkészítés alatt áll az ún. „Magyar Tudományos Afrika Expedíció” is. A diákexpedíció nevében nyilatkozó Hámos István és Bezdán Sándor⁵ a beszélgetésben elmondta, hogy tanáraik kezdeményezését ismerik, de az emlékexpedíció célkitűzései különböznek az oktatók, tudósok „tudományos expedíciójától”. A két utazás hasonló jellege, elnevezése, az érintett tudományterületek átfedése a későbbiekben számos konfliktust okozott, annak ellenére, hogy a diákok által⁶ előkészített Teleki Emlékexpedíció időben megelőzte, kommunikációs menedzselésének színvonala pedig jelentősen meghaladta a „tudományos” jelzőt büszkén viselő másik utazást.

A saját erőből előkészített projekt – Hámos nyilatkozata szerint – a geofizikai kísérletek, megfigyelések mellett, tudománytörténeti kérdések tisztázását valamint a Teleki-életmű megismertetését is célul tűzte ki.

A szervezők a legnagyobb segítséget az akkori magyar járműipar zászlóshajójaként ismert gyártól, a székesfehérvári IKARUS-tól remélték. Az előzetes megbeszélések szerint a gyár speciális felszereltségű, „terepjáró” buszt⁷ bocsát az expedíció 15 ezer kilométeresre tervezett útjának rendelkezésére.

Az IKARUS gyár bevonása az utazás előkészítésébe szenzációs ötletnek bizonyult. A visszaemlékezések és a dokumentumok tanúsága szerint a javaslat az egyik résztvevő, Lévy Örs



سفارة جمهورية مصر العربية
بودابست

الى من يهمه الامر من السادة
المستولين بجمهورية مصر العربية

ترجو سفارة جمهورية مصر العربية في بودابست - المجر -
من السلطات المصرية المختصة تسهيل مهمة الوفد الطلابي المجري
الذي يقوم برحلة استكشافية بالقارة الافريقية مرورا بمصر ذهابا
وعودة .

السفير
فؤاد حمدي



تحريرا في ١٩٨٧/٦/٤

To whom it may concern in the A.R. of Egypt

The Embassy of the A.R. of Egypt in Budapest - Hungary requests
the concerned authorities in Egypt to facilitate the mission of
the Hungarian Students who are on an exploratory expedition to
Africa through Egypt going and coming back.

Budapest, June 4, 1987.

for Fouad Hamdy
Ambassador

Fouad Hamdy



Az expedíció egyik támogatója

kezdeményezése volt, ő közeli ismerőse, Vadnai Zoltán⁸ segítségével meggyőzte a társaság vezetését az ötlet kivitelezhetőségéről. Nagy Gábor akkori vezérigazgató 1986. január 29-én írásban tájékoztatta az expedíció szervezőit a vállalat kedvező hozzáállásáról.

A utazás előkészítése ekkor már közel fél éve tartott. Az adminisztrációs munkát a szerzővel egyetemben Vincze Attila, az ELTE térképész szakos hallgatója irányította. Az aprólékos levelezést mintaszerű ügyvitel, iktatási rendszer bevezetése jellemezte. A *Teleki Sámuel Emlékexpedíció Szervező Bizottsága* a budapesti Józsefváros egyik lakótelepi lakásában működött egyetlen telefonvonalat használva. A szervezés későbbi szakaszában a kommunikáció a Budapesti Műszaki Egyetem műszaki fejlesztési szervezeti egységének szíveségből hozzáférhető telexállomásán⁹ keresztül folyt.

A precíz dokumentálásnak köszönhetően rekonstruálható, hogy a támogatók megkeresése – mai fogalommal az út szponzorainak felkutatása – 1985. november 25-én kezdődött. Ekkor több mint száz nagyvállalat, köztük a szocialista gazdaság nagyágyúi, számos „impex”, állami cég első számú vezetői kaptak névre szóló levelet.

Az alapos előkészítés vagy a megkeresés újszerűsége – kedvező fogadtatásra talált. Az első pozitív válasz a Centrum Áruházaktól érkezett tízezer forintos közpénztámogatás formájában, ezt követte a Vegyész, a Sportpropaganda Vállalat érdemi érdeklődése és a Budalakk támogatása. A szervezők ugyanakkor levélben fordultak a politikai élet képviselőihez is, megkeresést a Hazafias Népfőnt, az MHSZ, az MSZMP, a KISZ, a Magyarok Világszövetsége és az Állami Ifjúsági Bizottság vezetőit is. Levelet kapott a Magyar Népköztársaság összes érintett nagykövetsége, az érintett budapesti külképviseletek, továbbá a témához kapcsolható külföldi cégek, a Michelin, a Lonely Planet, az Agfa, a Fuji, az Eszperantó Szövetség elérhető tisztségviselője. A levéláradat elérte a közlekedési cégeket – a MAHART-tól a Főtaxi-ig – a légitársaságokat és a múzeumokat is.

Ma már szinte kideríthetetlen, hogy mit vártak a szervezők a VIII. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottságától, a Szovjetunió Nagykövetségétől vagy a Munkásárságtól, de tény, hogy az iratok szerint az ezret is meghaladta az elküldött megkeresések száma.

Az eredmény nem maradt el, néhány hónapos „alapozás” után többek között az Alkaloida, az Ipari Reklám és Propaganda Vállalat, a Kohászati Gyárépítő Vállalat, a LAMPART, az S Modell, az Olympos, a HUNGEXPO pénzt¹¹, a Fővárosi Sütőipar, a győri, pápai és komáromi húsüzem, a Paksi Konzervgyár, a budapesti Tejipari Vállalat pedig élelmiszereket ajánlott fel.¹⁰ A Dunaferr természetben segített, a Szegedi Kenderfonó egyedi sátrat gyártott. A Magyar Posta emlékbélyeget nyomott, a Magyar Autóklub ingyenes, biankó vámdokumentumokkal (*‘carnet de passage’*) és tanácsadással segített, az Állami Ifjúsági és Sporthivatal,

valamint a KISZ KB anyagilag is támogatta a kezdeményezést. A Berlitz-től útikönyvek érkeztek, a szervezőmunka megkoronázásaként pedig a Magyar Nemzeti Bank önálló valutakeretet biztosított az egyetemistáknak, míg a Külügyminisztérium intézte a vízumok beszerzését, a Művelődési Minisztérium pedig a közgazgatási lépések megtételében segített. Mindezt közel négy hónap alatt.

Az expedíció leendő tagjai vállalták, hogy kipróbálják és tesztelik az akkoriban újdonságnak számító polifoam matracokat, a Fővárosi Vízművek pedig megbízást adott a svájci Katadyn vízszűrők extrém körülmények közötti kipróbálására is. A Malom- és Sütőipari Kutatóintézet a magyar gabonafélék trópusokon történő elkészítésének tapasztalatait¹² várta a diákoktól.

A szocialista nagyvállalatok pozitív hozzáállását jól jellemezte a Lampart Vállalat ajánlata: a diákokkal fizetés ellenében munkaszerződést kötött a vállalat szudáni kintlévőségének¹³ behajtása érdekében. Ez a szerződés persze csupán ürügyként szolgált a valuta napidíjak kifizetésére, ugyanis a cég reklámkerete kimerült, de az ötletet a vezérigazgatóság mindenképpen támogatásra méltónak ítélte.

1986 közepén már szinte minden rendelkezésre állt, megszületett a megállapodás az IKARUS-szal, a gyár egy IK 250-59-es széria autóbusz átalakítását és két¹⁴ buszvezető biztosítását vállalta.

TELEKI EXPEDÍCIÓ VS. TELEKI EXPEDÍCIÓ

A visszaemlékezések szerint a szervezők kissé előre szaladtak, hiszen az utazás technikai tervezésén túlmenően valódi, mély szakmai tartalommal ekkor még nem töltötték meg a programot. Annak ellenére, hogy szakmai biztatást sokaktól kaptak, Kákósy László egyiptológus professzor levélben ígérte támogatását, Meskó Attila professzor, az ELTE Geofizika Tanszék, és Klinghammer István professzor a Térképtudományi Tanszék akkori vezetői pedig maximális jóindulattal, segítő szándékkal viszonyultak a kezdeményezéshez. Ennek példája, hogy a résztvevők nyári terepgyakorlati kötelezettségét mindkét egyetemi tanár „beszámította” az afrikai utazásba.

Balogh János Kossuth-díjas akadémikus, az ökológia és a zoológia közti szerteágazó álló idős professzora többször és rendszeresen fogadta a hallgatókat, szinte különórát tartva nekik a természettudományi terepmunka¹⁵ gyakorlatából. A felkészülés keretében a csapat két tagja az ELTE mellett a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen hallgatott talajtani és trópusi mezőgazdasági ismereteket. Az előkészületek között az erdélyi Sáromberke felkeresése sem maradt ki, három leendő résztvevő utazott Romániába, az egykori Teleki-emlékek személyes megismerésére.

A tudományos élettel való együttműködés nem volt zavartalan. Az ELTE Afrika Kutatási Programja nem is válaszolt a hivatalos megkeresésre, a Természetföldrajzi Tanszék fiatal adjunktusa pedig egyenesen lehetetlenné nevezte a vállalkozás egyik célját, Szudán szárazföldön történő elérését. Indulatos kirohanása mindegyik résztvevő számára meglepetésként hatott. Ekkor már ismert volt a tény, hogy oktatók-kutatók egy későbbi időpontban, nagyobb költségvetéssel, hasonló elnevezéssel¹⁶ indítanak egy másik Teleki-expedíciót, s mint kiderült, a geográfus ennek lett volna aktív résztvevője.¹⁷

A feszültség oka kevésbé volt személyhez köthető, inkább abban nyilvánult meg, hogy a diákok gyorsabban és hamarabb érték el a potenciális szponzorokat és a hatóságokat, mint a szakemberek. Zavart okozott, hogy ki is valójában az első, az igazi Teleki Expedíció képviselője. Az időbeli elsőség egyértelműen az egyetemistáké volt.

A kezdeményezéssel szemben gerjesztett rosszindulat két esetben vált kézzelfoghatóvá. Az egyetemisták ellen „névtelen” feljelentés érkezett a Budapesti Rendőrfőkapitányság Gazdaságvédelmi Osztályára deviza-bűncselekmény gyanújáról. Egy rövid rendőrségi meghallgatást követően a gyanú alaptalannak bizonyult és az ügyet¹⁸ lezárták.

Két évtized távlatából sem hagyható szó nélkül azonban a Magyar Földrajzi Gyűjtemény vezetőjének az expedíció hazatérését követően a szervezőknek írt kétoldalas, címeres bélyegzővel ellátott, hivatalos levele¹⁹, melyben a közpénzek elszámolását, a „*vállalati, tanácsi anyagi források*” átláthatóságának fontosságát részletezi. Ebben a kioktató hangnemű megkeresésben szó esik még „*szélhámoskodás, felelőtlen sajtóhíresítés méltatlan gyanújába eső*” egyetemistákról, valamint megfogalmazza azt a kérést, hogy „*[a szervezők]... szíveskedjenek megküldeni... a Teleki család bármely tagjának írásos hozzájárulásáról készített xerox-másolatot, mely szerint a... [vállalkozás]... Teleki Sámuel leszármazottai valamelyikének tudtával és beleegyezésével viselte a nagy utazó nevét.*” Ez a tudománytörténeti érdekesség húsz éves távlatból is pontosan jelzi: nem övezte osztatlan szakmai szolidaritás az egyetemisták kezdeményezését.

PROFESSZIONÁLIS SAJTÓMUNKA

Az utazás nyilvánossága – mai szóhasználattal élve, PR-tevékenysége – minden várakozást felülmúlt. A napilapok rendszeresen tudósítottak az előkészületekről, néhány újságíró²⁰ szinte személyes ügyként kezelte, szívén viselte a kezdeményezést. Egyikük, Dalia László a Vasárnapi Hírek²¹ hasábjain 1985 decemberében adott az első között hírt a kezdeményezésről.

A kommunikációs áttörést a vezető politikai napilap, a Népszabadság közlése jelentette. A nagy olvasottságú, szombati számok

egyikében az MSZMP vezető sajtóorgánuma²² féloldalas interjút közölt Bencsik Gábor tollából „...és most: *diákexpedíció*” címmel, az eredeti Teleki útinapló három reprodukciójának illusztrációjával felhasználásával.

Hetekkel később az Esti Hírlap már idézett cikke tette széles körben ismertté a kezdeményezést. A sajtóérdeklődés megindult, számos rádiós interjúra került sor, egyoldalas cikket közölt az Egyetemi Lapok, az ELTE rangos újságja²³ is. „*Samu Gróf nyomában*” címmel a Világ Ifjúsága²⁴ is nagy riportot tett közzé. Médiaérdekesség, hogy a diákexpedíció számos civil drukkerre olvasói levelekben is kifejezte elismerését. Így történhetett meg, hogy a Népszabadság egy olvasói levelet idézve²⁵ két héten belül kétszer is foglalkozott a kezdeményezéssel.

Az aktív kommunikáció második nagyobb hullámára 1986 őszén került sor, ekkor már a Teleki Expedíció szponzorainak nevei is feltűntek a politikai napilapok²⁶ írásában.

VÉGRE ÚTON

A Művelődési Minisztérium Nemzetközi Osztályára eljutott, 1987. október 27-én kelt úti jelentés²⁷ szerint az expedíció Z-0894 rendszámú speciális autóbussza 27 hónapos előkészítés után a tervezettnél megfelelően, 1987. június 8-án indult el a Budapest Kongresszusi Központ parkolójából²⁸, majd rövid dunaiúvárosi és szegedi sajtótájékoztató után Röszkénél hagyta el az országot. A résztvevők másnap Belgrádban a jordán nagykövetségen megkapták a jordániai vízumot, majd Bulgária és Törökország érintésével öt nappal később beléptek Szíriába²⁹, s onnan Jordániába. Az Ammanban működő magyar kereskedelmi képviselő vezetőjének³⁰ segítségével az ottani magyar kolónia kézzel-kézzel adta a budapesti egyetemistákat. A MAHART helyi képviselője előkészítette a június 20-i kompáteléshez szükséges dokumentumokat, a kényeszerű várakozás napjai alatt a Jordan University rektora³¹ ünnepélyesen fogadta az expedíciót és mód nyílt a diákokkal, oktatókkal történő személyes találkozásra is. A jelentés külön kitér a jordániai egyetem szovjet oktatóival történő személyes találkozásra is.

Egyiptomba érkezve megkezdődött a szakmai munka: a Sínai-félsziget földtani struktúráinak dokumentálásával, a terepen közet- és ásványgyűjtéssel, fényképezéssel telt az út az egyiptomi fővárosig. Kairóba érkezve a Magyar Népköztársaság Nagykövetségének fiatal konzulja segítette³² az időközben lejárt szudáni vízum meghosszabbítását, illetve a visszaúti jordán vízum beszerzését. Némi idővesztéssel járt, hogy kiderüljön: valóban van-e lehetőség a szudáni határ szárazföldi átlépésére. A Magyar Autóklub elnökének ajánlólevele alapján az 'Automobile Club of Egypt' megerősítette, hogy speciális engedéllyel ugyan, de átjuthat az expedíció Szudánba.

Simon Wintermans, a csapat holland tagja – aki az út végére szinte kifogástalanul elsajátította a magyar nyelvet – felvette a kapcsolatot hazája kinti képviselőjével, és ő is hasonló információkat kapott. A várakozás alatt újabb nehézség jelentkezett: a Prágában kiadott etióp vízum amhara nyelvű bejegyzése lejárt, így ennek meghosszabbítása is külön idővesztéséget okozott. Etiópia kairói konzulátusa csak a diplomáciai testület magyar doyenje, Dr. Simonyi Ernő nagykövet személyes közbenjárására adott ki szárazföldi beutazásra jogosító vízumot.

Az intenzív sajtókommunikáció közben tovább folyt: az MTI tudósítója június 29-én Budapestre leadott telexe alapján az expedíció az esti órákban, teljes felszereléssel – köztük új kiegészítő olajtartállyal, friss élelmiszerekkel – délnek indult Szudán felé.

A kairói hivatalos tájékoztatás szerint a szárazföldi engedélyt az egyiptomi katonai elhárítás déli területi parancsnoka Asszuánban adta volna ki néhány napos várakozás után. Miután a szervezés kezdeti szakaszában látszott, hogy ez a dokumentum minden erőfeszítés ellenére igen nehezen megszerezhető, ezért a szervezők alternatív változatként az Asszuán-Wadi Halfa hajóút lehetőségét sem zárták ki, olyannyira, hogy előzetes levélváltás is történt az illetékes hajótársasággal. A pesszimizmus indokolt volt, hiszen a helyszínen egyértelművé vált, hogy a két ország közötti feszült politikai helyzet miatt – Nimeri volt szudáni elnök Egyiptomban kapott menedéket, jelentős határmenti csempészet zajlott a két ország között stb. – az expedíció nem kaphat engedélyt a szárazföldi beutazásra. Egyedüli megoldásként maradt tehát az autóbusz behajózása. Vélhetően senki sem gondolt arra, hogy az asszuáni gát negatív környezeti hatásain túl más jellegű károkat is okozhat. Pedig ez történt, hiszen a vízszint mesterséges szabályozása miatt a komp behajózási szintje (ún. 'rámpszint') és a közút között a magasságkülönbség meghaladta a 30 métert. A gát elkészülte előtt ilyen gond sosem volt, de ebben az évszakban az IKARUS hajóra emelése csak elvben volt lehetséges. A műszaki feladat a szükséges daru hiányában megoldhatatlannak látszott, a résztvevőket azzal biztatták, hogy 80-90 nap múlva vízszint a kellő mértékre emelkedik, és a busz akadálytalanul rágurulhat a hajóra.

A résztvevők számára ekkor vált nyilvánvalóvá, hogy a projekt a korábbi terveknek megfelelően nem folytatható, alapjaiban új megoldást kell találni a szubszaharai térségbe történő eljutásra.

Az expedíció legnagyobb ellensége az idő volt, hiszen a tartaléktervek bármelyike lényeges idővesztéséget okozott volna. A megoldás keresésében egyebekben messzemenően együttműködő egyiptomi hatóságok³³ által javasolt módszer – az autóbusz Szuezből Port Sudan-ba történő vörös-tengeri szállítása – hetekig eltartott volna, ráadásul a költségvetés szűkössége miatti kivitelezhetősége is komolyan kérdésessé vált. Nehezítette a helyzetet, hogy július 17-vel a szudáni vízum – immár a második – lejáratá is közelgett, így sürgősen dönteni kellett. Az egyiptomi bürokrácia rengetegében lassan már otthonosan

ELINDULT A TELEKI SÁMUEL-EXPEDÍCIÓ

Autóbusszal Afrikába

(Munkatársunk-főt.)
Teleki Sámuel gróf száz évvel ezelőtt indult útnak hogy Afrika keleti felének egyenlítői vidékét felderítse. Felfedezett több tavat és hegységet, az ő nevét viseli azóta egy vulkán, és van ott egy völgy és egy tengerrajnyi tó, amelyek szintén a magyar utazó nevére emlékeztet. Száz évvel később – azaz tegnap – elindult egy újabb magyar expedíció is. Délélt Buda-pestben, a Kongresszusi Központ előtt szálltak fel az expedíció résztvevői, hat magyar és egy holland egyetemista, valamint két gépkocsivezető egy IKARUS autóbuszra, amellyel Jugoszlávián, Bulgárián, Törökországon, Szírián, Jordánián, Egyiptomon, Szudánon, Etiópián és Kenyán át utaznak majd.

Az utazáshoz a járművet, az expedíció felszerelését, az élelmiszeri magyar vállalatok bocsátották rendelkezésre, elvégre egy ilyen nagyarábú vállalkozás, amely a tervek szerint körülbelül három hónapig tart, kiváló reklám. Nyilván ezért kerültek fel az autóbusz oldalára a



magyar vállalatok reklámfeliratait. Sajnos hiányzik a járműből a légkondicionáló, ami pedig az afrikai melegben alighanem nélkülözhetetlen. És bár van a buszon televízió készülék meg videómagno, hozzá való kamerát egyelőre nem sikerült beszerezni.

Az indulás előtti sajtótájékoztatón mondta el Suha György, az expedíció vezetője, maga is egyetemi hallgató, hogy Teleki útvonalán, de az ő haladási irányával ellentétesen kívánják bejárni Afrikát, ahol tudományos vizsgálatokat is végeznek majd. Minél többet szeretnének megtudni az út során érintett országok társadalmának, népességének, gazdasági helyzetének állapotáról is, mivel ezek az államok az utóbbi száz évben, amióta a kalandos kedvű gróf arra járt, jelentősen megváltoztak.

A geofizikai méréseket és vizsgálatokat, valamint az expedíció körülmények értékelését azonban kétértelmű felmúlja jelentőségében az a cél, hogy az Ifjú egyetemisták vállalkozásukkal méltó emléket állítsanak a neves magyar felfedezőnek, aki méltatlanul szorult háttérbe a kor két másik utazója, Stanley és Livingstone mögött.



Az expedíció tagjai az indulás előtt. MIKÓ LASZLO FELVÉTELE – MTI FOTÓ

mozgó magyar egyetemisták egy része – kihasználva Alsó- és Felső-Egyiptom szinte összes közútjának alapos bejárását – elvégezte a rendelkezésre álló közúti térképek adatkorrekcióit, illetve a 'Guide Transafrique' és a jellegében hasonló német nyelvű itiner-útikönyv, „Durchafrika” egyiptomi fejezeteinek kiegészítéseit, aktualizálásait.³⁴

A jövőt illetően a magyar nagykövetség is tanácstalan volt, a kairói Külügyminisztériumban a papírok rendre elvesztek, ugyanakkor az országnak a parti úton történő elhagyására jogosító fővárosi engedélyt a déli katonai hatóságok nem fogadták el, így egyértelművé vált, hogy az autóbusz a két gépkocsivezetővel és Kármán Balázssal visszafordul Budapestre. Az otthoni sajtó figyelme mellett³⁵ a többiek 36 Egyiptomban töltött nap után hajóra szálltak Asszuánban.

EXPEDÍCIÓSTART



Ikarus autóbussz indult ma délelőtt Afrikába. Teleki Sámuel nevét viseli az a centenáriumi emlékexpedíció, amelynek tagjai a száz évvel ezelőtti útra kelt felfedezőkaraván nyomában kíván eljutni Kelet-Afrikába. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem öt hallgatója, egy agrármérnök, holland egyetemista és persze az Ikarus két autóbusszvezetője ma délelőtt 11 órakor a Budapesti Kongresszusi Központ előtt indult a több hónapos útra.

(Boroza Zsolt felvétel)

VÉGRE FEKETE AFRIKÁBAN – KOMPROMISSZUMOKKAL

Az expedíció résztvevői kalandos észak-szudáni hajózás, autózás és vonatozás után Wadi-Halfából a szudáni fővárosba, Kartumba érkeztek. A városban kihirdetett rendkívüli állapot, az állandó éhezés, az Omdurman felől folyamatosan hallható fegyverropogás gyakorlatilag lehetetlenné tette a szárazföldi továbbjutást. A szocialista országok együttműködése azonban hibátlanul működött. Simonyi Ernő kairói nagykövét felhívta csehszlovák kollégáját és kérte, segítsen a magyar egyetemistáknak. A testvéri Csehszlovákia nagykövétét Ladislav Lengyelnek hívták és csallóközi származású (cseh)szlovákiai magyarként minden lehetséges segítséget megadott a kiegészített, lesóványodott budapesti fiataloknak, akik egyébként még mindig töretlen lelkesedéssel tervezték a következő útszakaszokat. Az állapotokra jellemző, hogy Lengyel nagykövét egyedül képviselte országát, a személyzetet már evakuálták, telex- vagy telefonkapcsolatot létesítése szinte lehetetlen volt. Repülőjegyhez jutni komoly kihívást jelentett, az árakat több száz százalékos infláció emelte.

Az anyagi források szűkössége nem tette lehetővé, hogy mindenki tovább repülhessen, így rövid, konszenzusos egyeztetés

után az expedíció hat tagjából csak ketten, Simon Wintermans és Bezdán Sándor folytathatta az utat, a többiek – Hámos István, Léway Örs, Suha György, s Vincze Attila – további egy hetes várakozás után, a Swissair Johannesburgból közlekedő heti járatának szudáni technikai leszállását kihasználva, Athén és Zürich érintésével augusztus 9-én hazarepültek Budapestre. Négy nappal később megdőlt a kartúmi kormány és a fegyveres harcok kiterjedtek a főváros egészére.

„...az expedíció hat tagjából csak ketten, Simon Wintermans és Bezdán Sándor folytathatta az utat”

TELEKI NYOMÁBAN

Az igazi expedíció valójában augusztus 10-én kezdődött. A megmaradt két utazó Nairobiban kapcsolatba lépett a magyar nagykövetséggel³⁶, majd autóbusszal Dar es Salaamba, onnan Zanzibár szigetére utaztak.

A szárazföldre visszatérve az utazás az eredeti terveknek megfelelően folytatódott, Sándor és Simon autóbussz terepjárókkal, tömegközlekedési eszközökkel, autóstoppal jutottak el a Pangani folyó völgyébe, Teleki Sámuel eredeti expedíciójának kiindulási helyére. Folyamatos észak-, északnyugati irányú haladással aztán a Kilimandzsáró megmászása következett. A Kibo legyőzését követően Simon belázasodott, így a program végrehajtása újabb késedelmet szenvedett. Rövid mombasai kitérő, a tartózkodási engedélyek ismételt meghosszabbítása után a Mt. Kenya megmászása következett.

Az előkészítés során többszöri levélváltásra került sor az egyetemisták és J. M. Brown angol író között, aki akkor már évek óta dolgozott Észak-Kenya történetét feldolgozó könyvében, amelyben több fejezetet szánt Teleki Sámuel utazásának. Az író kérésének megfelelően az expedíció résztvevői magukkal vitték és átadták a Teleki-napló kéziratának másolatát és az egyes részletek fordításával, magyarázatok írásával járultak hozzá a könyv elkészüléséhez.

A lelkes angollal való együttműködés eredményeképpen sikerült megszervezni a Teleki alaptábor helyszínének és a lerombolt Teleki-ház felkeresését, dokumentálását. A kalandot folytatva Baringo-Loiyngalani felé, az utazás eredeti célját teljesítve Sándor és Simon három hét alatt eljutott a Rudolf-tóhoz és a Teleki-vulkánhoz is. Lodwar településen – amely az eredeti út legfontosabb északi állomása volt – több napot töltöttek. Végül hazautazásukra Róma érintésével, az indulás után szinte pontosan négy hónappal, október 6-án került sor. A ferihegyi repülőtéren a szülők és az expedíció korábban hazatért résztvevői fogadták nagy ovációval a „Telekis” fiukat.

Hétfőn indulnak

Teleki nyomában Ikarusszal

A nagy földrajzi felfedezők között a tudományos világ ma is csak egy magyart jegyez: Teleki Sámuel Kelet-Afrika járhatlan vidékeit utazta be 1887–88-as expedíciójával. Ő fedezte fel a Rudolf-tavat, a Stefánia-tavat, valamint a máig nevét viselő vulkánt, völgyet és tengerszemet. Száz esztendő múltán magyar egyetemisták expedíciója követi Teleki útját.

Másfél éve lapunk elsőként tudósított a nagy tervről, s most már azt jelenthetjük, hogy hétfő reggel útra két a csapat.

— A Novoteltől indulunk tizenegy órákor, s aznap még megállunk Dunaújvárosban és Szegeden — mondja Suha György, az expedíció vezetője. — Rószkenél lépjük át a határt, majd Jugoszlávián, Bulgárián, Törökországon, Szírián átutazva érkezünk Jordániába. Innen komppal jutunk át Egyiptomba, ahol a Nilus mentén haladunk Szudánig. A Nubiai-sivatag már aligha lesz könnyű terep, a homok, s a hőség próbára teszi majd expedíciónkat. Szerencsére a Michelin cégtől kaptunk rész-

letes útleírást, amely például tízennégyféle földutat különböztet meg. Utunk gyöngyszeme Etiópia, hiszen a legkevésbé felfedezett, s mi megkaptuk az engedélyt, hogy keresztülutazzunk az országon. A Stefánia-tavat alighanem csak messziről láthatjuk, mert odáig nem vezet út. Kenyában terepjárót akarunk bérelni, hogy azzal felkeressük a Teleki-vulkánt, és ha a pénzünk-ből telik, a Rudolf-tavat is. — A buszuk különösnek tesz-

— Az Ikarus ajándéka, a szekesfehérvári gyárban alakították át szériatípusból. Három tankot szereltek fel, valamint asztalokat, szekrényeket, hűtőgépet és a gáztűzhe-

lyet. Csak légkondicionálás nincs, mert az nagyon megnövelte volna a busz fogyasztását. Egyébként az Ikarus két kipróbált sofőrt is kölcsönadott, akik már Koreától Iráig beutazták a világot, s a motorhoz is értenek.

Tucatnyi szponzor segíti az expedíciót. Többek között a Lampart, a Csepel Autógyár a Budalakk és a Magyar Autóklub. A konzerveket és félkész ételeket konzervgyáraktól, átlami gazdaságoktól kapták. A trópusi sátrakat a Szegedi Kenderfonóban készítették, sőt kérésükre még olyan lessátrat is szőttek, amiből jól megfigyelhetik majd a madarakat. A Fővárosi Vízművek pedig víztisztító berendezést adott kölcsön az útra, amelyen hat geofizikus-, egy térképész- és egy agrármérnökjelölt vesz részt. Orvos ugyan nem tart a csoporttal, de a SOTE trópusi tanszékén mindenre kioktatták, s különleges gyógyszerekkel is ellátták őket.

Dalia László

IGEN, MEGCSINÁLTUK!

Távirati stílusban körülbelül ez volt a Teleki Emlékexpedíció végjátéka. Ha nem is mindenki részvételével, ha nem is IKARUS-szal, ha nem is az eredeti terveknek megfelelően, de végül siker koronázta az erőfeszítéseket.

Senkiben nem maradt kudarcélmény, felejthetetlen emlékekkel teli, nagy kaland volt minden résztvevő számára az utazás. Ami az igazi, publikált tudományos eredményeket illeti, azokkal valóban adós maradt az expedíció. Ennyiben jogos lehet a kritika.

Hazatérés után mindkét résztvevő számos előadást, élménybeszámolót tartott, ehhez az ELTE minden segítséget megadott.³⁷

A sajtóérdeklődés óriási volt, a Magyar Nemzet³⁸ „Sikerrel végződött az első Teleki Sámuel-émlékexpedíció” címmel, Samu gróf ismert fényképével összegezte a diákok szervezőmunkáját, az ELTE Egyetemi Lapja³⁹, külön egyoldalas mellékletet szánt a hazatérésnek, Bezdán Sándor szülővárosában pedig fényképes híradás⁴⁰ jelent meg „Itthon a Teleki expedíció” címmel.

A sikerélményt az a tény adta, hogy néhány huszonéves fiatal, saját erőből képes volt megtervezni és létrehozni egy olyan utazást, amelynek médiavisszhangja már az indulás előtt jelentősen elnyomta a konkurens, tudományos expedíció sajtóját. Pálya-

zöldöként megtanulták kezelni a nyilvánosságot, meggyőzték a politikai döntéshozókat és betekintést nyertek a gazdasági élet működésébe. Azt húsz év távlatából sem lehet vitatni, hogy a szervezés, előkészítés minden képzeletet meghaladó módon jól sikerült. A lebonyolítás akadozott ugyan, de nehéz lenne ennek összes okát az egyetemistákra hárítani. Segítőképz volt ugyanakkor az állami adminisztráció, hatékony a külügyi képviseleti rendszer. A Teleki Sámuel Emlékexpedíció társadalmi támogatásához sem férhet kétség. Ehhez persze kellett a kései nyolcvanas évek Magyarországnak várakozással teli légköre... ✨

JEGYZETEK

¹ Esti Hírlap, 1986. február 4., Pallagi Ferenc: Ikarus – Teleki nyomában?

² Az eredeti helyesírás szerint "Esti hírlap".

³ Borsos Balázs és Móga János az ELTE TTK két hallgatója 1984. november 18.-1985. május 14. között tanulmányút keretében eljutott a Teleki-vulkánhoz, így az igazi „elsőség” egyértelműen az övék.



Teleki Sámuel felfedezései

- ⁴ Csak pontosításképpen: az expedíció hét egyetemista tagjából négyen geofizika szakosok, egyikük térképész. A nem ELTE-sek közül egy leendő agrármérnök és egy közgazdász is a csapat tagja volt.
- ⁵ A cikkben helytelenül Hámori, illetve Berdán nevek szerepelnek.
- ⁶ A kezdetekkor még Andrassy Péter orvostanhallgató és Kozma Tibor geológushallgató is az utazó csoport tagjaként szerepelt, részvételükre végül nem került sor.
- ⁷ Ilyen modell sohasem létezett a gyár kínálatában, végül egy IK 250-59-es szériabusz átalakított verziója indult útnak. A szöbeszéd szerint a hazautazást követően a buszt visszaalakították és új járműként a Szovjetunió budapesti nagykövetségének értékesítették.
- ⁸ Jelenleg is az IKARUS Járműgyártó Rt. Vezérigazgatója.
- ⁹ 225931 meugy h
- ¹⁰ Külön érdekesség, hogy a támogatások egy része a szerző édesanyjának OTP-nél vezetett, 218-98086-516-4946 számú csekkszámlájára érkeztek, hiszen a szervezőbizottság nem volt jogi személy. Hasonló okokból vált támogatóvá az ELTE KISZ TTK Bizottsága, amely lehetővé tette a szervezet bankszámlájának használatát.
- ¹¹ A lista korántsem teljes, a Rákospalotai Növényolajgyár étolajat, a Gyermelyi Tésztagyár saját termékeit, a Kabai Cukorgyár postán (!) 20 kg kristálycukrot küldött, a Szarvasi Tangazdaság 32 kg, újdonság-számba menő terméket, zacskós gyors rizst ajánlott fel.

- ¹² Részletes úti jelentés született, az expedíció során szójaliszt, krumplicsészta, búzacsíra, búzakorpa és fánkpor is színesítette az étkezést: Gabonaipari Híradó, 1988/1.sz. 3.old.
- ¹³ Valószínűleg több mint 17000 amerikai dollár értékű zománczott áru, fürdőkádad és edények árát kellett volna behajtani...
- ¹⁴ Valójában három fő készült fel, Lovrek Zoltán és Hollós Géza résztvettek az expedícióban, míg Csuti Bálint tartalék maradt.
- ¹⁵ Ezeket az egyeztetéseket Hámos István szervezte.
- ¹⁶ Magyar Tudományos Afrika Expedíció, 1988.
- ¹⁷ Képes7 Hetilap 1987/36 szám, 1987. szept.6. 'Újra Teleki nyomában' c. interjú stílusa ékes bizonyítékokkal szolgál a feszültségről, erre a diákok részéről a rákövetkező számban megjelent olvasói levél reagált.
- ¹⁸ A feljelenítő neve egyébként később, némi KISZ-es politikai „nyomás” hatására kitudódott, de a jelenleg is tudományos pályán lévő személy megnevezésétől eltekintünk.
- ¹⁹ 1987. október 30-án kelt, 192/87 ügyszámú levél.
- ²⁰ Bencsik Gábor, Dalia László, Polgár Gyula és sokan mások.
- ²¹ VH, 1985.dec.1. 4.o.
- ²² Népszabadság, 1986.jan.18. 20.o.
- ²³ Egyetemi Lapok, 1986. marc.24.
- ²⁴ 40. évf. 4.sz..15.o.
- ²⁵ Kálmán Gyula (Csorna) olvasói levele, 1986.febr.1.
- ²⁶ Esti hírlap, 1986.nov.11.és 12., Népszava, 1986.nov.14., Magyar Nemzet, 1986.nov.14.
- ²⁷ Az elosztó szerint Pusztay János, Molnár Zsolt részére, valamint a Külügyminisztériumban Juhász Ernő számára.
- ²⁸ Népszabadság, 1987.jún. 9. 9.old., MTI híradás, Esti Hírlap ua., Képes Újság 1987. jún.20., Magyarország 1987. jún.7., Vasárnapi Hírek, 1987. jún.7.
- ²⁹ A sietség oka egyszerű volt: Szíriában a kötelező valutaváltástól csak akkor lehetett mentesülni, ha az utazó 24 órán belül elhagyta az országot.
- ³⁰ Nemere László ideiglenes ügyvivő.
- ³¹ Dr. Abdul Sallam Al-Majali.
- ³² Dr. Busztin György később a Magyar Köztársaság indonéziai nagykövete.
- ³³ Az együttműködést nagyban segítette Foud Hamdy budapesti egyiptomi nagykövet arab nyelvű támogató levele, amely szinte minden ajtót megnyitott.
- ³⁴ Az út évekig a legpontosabb referenciákat adta Kelet-Egyiptom köztújairól, és a szolgáltatott adatokat a Michelin egyiptomi térképének korrekciójában is felhasználták.
- ³⁵ Többek között Délmagyarország, 1987. június 29. 6.old. „Négy kerékel a sivatagon át ..?”, Népszabadság, 1987.aug.9.
- ³⁶ Ágoston Béla ideiglenes ügyvivő.
- ³⁷ Többek között Bezdán Sándor 1987. november 16-án 'Teleki Sámuel nyomában az Egyenlítő vidékén' címmel tartott előadást a TTK Őslénytani Tanszékén.
- ³⁸ 1987.nov.17., Tirts Tamás – később a FIDESZ országgyűlési képviselője – tollából.
- ³⁹ Bóta Gábor: A Teleki-túra tanulságai, 1987. nov. 23.
- ⁴⁰ Délmagyarország, 1987. okt. 9.



Fotó: Szilasi Ildikó • Kislány, Palmeira, Sal sziget, Zöld-foki Köztársaság



Tarrósy István

Befolyásos Nők Klubja

Luísa Diogo, Mozambik miniszterelnöke

Hazájában és a nemzetközi pénzügyi intézmények által dominált globális rendszerben egyaránt mérvadó politikusnak számító Luísa Dias Diogo 2004 februárjában került a mozambiki miniszterelnöki székbe, első nő kormányfőként a gyarmati uralomtól független délkelet-afrikai ország három évtizedes történetében. Nevét 2004-ben a *Time* magazin a világ 100 legbefolyásosabb emberének listáján említette, 2007-ben pedig a *Forbes* magazin sorolta a világ 100 legmeghatározóbb nője közé, mint az egészségügy fejlesztésének és a szegénység elleni küzdelemnek egyik élharcosát.

Diogo 1958. április 11-én született a közép-mozambiki Tete tartomány Magoè kerületében egy nyolcgyermekes család harmadik gyermekeként. 1970-ben fejezte be alapfokú tanulmányait a tetei D. Maria II. School-ban, majd 1970 és 1974 között abszolválta középiskolai éveit a város kereskedelmi szakiskolájában. Folytatásként a főváros, Maputo¹ kereskedelmi iskolájában számvitelt tanult, 1983-ban szerezte meg BA-diplomáját az Eduardo Mondlane² University közgazdász szakán. 1980-tól a mozambiki gazdasági minisztérium munkatársa (1986-tól osztályvezető), 1992-ben levelező hallgatóként mesterdiplomát kap a University of London Orientalisztikai és Afrikisztikai Tanulmányok Intézetében.

Ami a közigazgatásban befutott karrierjét illeti, a minisztériumi osztályvezetőségtől a miniszterelnökségig terjedő palettán szinte minden megtalálható: 1989-ben az állami költségvetés felügyelő szervezet igazgatója, 1994-ben pénzügyminisz-

ter-helyettes, majd 1999 decemberétől a kormány pénzügy-és tervezési minisztere. Mindeközben országa számára fontos nemzetközi szervezetekkel – köztük elsősorban a Világbankkal, a Nemzetközi Valutaalappal, az Afrikai Fejlesztési Bankkal és a Párizsi Klubbal – folytatott kétoldalú tárgyalások vezetéséért is felelt, és komoly eredményeket ért el többek között a külföldi hitelezők által nyújtott hitelállomány átütemezése, a közigazgatási, a költségvetési, valamint az adóreform területén. 2004 és 2005 között például a Mozambiki Adóhatóság felállításának előkészítésében végzett meghatározó munkát.

Nevéhez fűződik továbbá a függetlenség elnyerése óta első ízben publikált nemzeti költségvetés előkészítése 1991-ben, az ország első hároméves befektetési tervének tető alá hozása, valamint a középtávú kerettervezés, mint meghatározó gazdaságpolitikai eszköz.

Diogo 2004-ben azt a Pascoal Mocumbit váltotta a miniszterelnöki székben (csaknem egy évig még megtartva pénzügyminiszteri bársonyszékét is), aki közel tíz éven keresztül kormányozta az országot. Mocumbi Franciaországban folytatott orvosi tanulmányait követően (melyeket megszakítás után csak később, 1973-ban Svájcban fejezett be) az 1960-as évek elején részt vett a Mozambiki Felszabadítási Front (FRELIMO³) létrehozásában, 1965 és 1967 között a szervezet algériai állandó képviselőjeként tevékenykedett. A váltás egyértelműen igazolja, hogy Mozambikban egyfajta politikusi generációváltás indult el, amelynek ered-

ményeként a függetlenséget egykoron kivívó vezetők az 1970-es és 1980-as években hazai és nemzetközi tapasztalatokat szerzett fiatalabb elitnek adják át a stafétabotot – mindez példaértékű fejleménynek tekinthető az afrikai kontinensen.

Női vezetőként Diogo kezdeményezője és lelkes támogatója annak, hogy a kontinens egészén váljék ingyenessé a szexuális tanácsadáshoz és a családtervezéshez kötődő egészségügyi szolgáltatás – ezzel kapcsolatban kormányra lépését követően közös akcióra szólította fel valamennyi afrikai ország egészségügyi miniszterét. Elemzők szerint e szolgáltatás szélesebb körben való elérhetővé tétele bizonyosan hozzásegítheti Mozambikot ahhoz, hogy a gyermekhalálzási és gyermekágyi anyai halálzási arányt jelentősen csökkentse, megállítsa az AIDS terjedését, továbbá a nők egyenjogúságát és a társadalom egészére értendő egyenlő jogainak gyakorlását erősítse.

Egyik legutóbbi nemzetközi megbízatása során Diogo az ENSZ Privát Szektor és Fejlődés Bizottságában tudását és szünni nem akaró lelkes hozzáállását a legszegényebb országok megsegítése érdekében kamatoztatta: többedmagával kidolgozott egy olyan tervezetet, amely ezen országokban a vállalkozói szektor fejlesztését és a meglévő gazdasági szektor mobilizálását vizsgálta. Másik kezdeményezése egy új hálózat létrejöttét eredményezte: a Női Miniszterek és Parlamenti Képviselők Hálózata (angol nevén MUNIPA) igyekszik olyan közpolitikai döntések mellett lobbizni, amelyek a nemek közötti egyenlőséget szolgálják az élet különböző területein. Saját kormánya számára teljesen evidens módon jelölte ki azt az irányt, amely a nők helyzetbe hozásának feltétel- és eszközrendszerét teremti meg. Nem csoda hát, hogy Luísa Diogo az afrikai politikai élet meghatározó képviselője, a kontinensre vonatkoztatott közösségi politizálás nemzetközi értelemben is kimagasló, hangadó szereplője, olyan befolyásos női politikus, akire odafigyel a világ. ☀

JEGYZETEK

¹ A ma 21 milliós Mozambik legnagyobb városát 1876-ban alapították a partvidéken elsőként (1544-ben) megjelenő európai hajósok, névadóként a portugál Lourenço Marques kereskedőt választva. Az ország függetlenségének elnyerése után változtatták meg a település nevét Maputóra, tisztelegve az ősök előtt, megemlékezve az erőskezü Maputa törzsfőnök örökségéről.

² Eduardo Chivambo Mondlane (1920-1969) a Mozambiki Felszabadítási Front első elnökeként 1964-ben gerillaháborút indított Portugália ellen, hogy azzal kivívja országának függetlenségét. Nem csupán teljes önállóságot, de a szocialista berendezkedés megváltoztatását is szorgalmazta. 1969-ben egy könyvbe rejtett bomba végzett vele.

³ Hivatalos nevén: Frente de Libertação de Moçambique



FELHASZNÁLT IRODALOM:

ANTONIO, BONIFACIO

2004 Mozambique: Luísa Diogo – New Prime Minister. Interneten: <http://www.sardc.net/Editorial/Newsfeature/04110204.htm>

MALLOCH BROWN, MARK

2004 Luísa Diogo. Time. 2004. április 26. Interneten: <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,993968,00.html>

LUISA DIOGO

Interneten: http://en.wikipedia.org/wiki/Luisa_Diogo

EDUARDO MONDLANE

Interneten: http://en.wikipedia.org/wiki/Eduardo_Mondlane

MAPUTO

Interneten: <http://en.wikipedia.org/wiki/Maputo>

First female Prime Minister in Mozambique. afrol News. 2004. február 17. Interneten: <http://www.afrol.com/articles/11288>

Prime Minister Luísa Dias Diogo Curriculum Vitae, Interneten: <http://www.um.dk/NR/rdonlyres/C0FC7516-C5A4-4BBB-A40D-5F56C5142300/0/CVLuisaDiogo.doc>



Dr. Füssi Nagy Géza
1946-2008

Dr. Füssi Nagy Géza búcsúztatása

Kedves Géza Barátom!

Nehéz szívvel, megrendülten és riadtan állok hamvaidd előtt, amikor mindazok nevében búcsúzom Tőled, akik afrikánistaként szövetkeztek Veled egy nagyszerű vállalkozásra: az afrikai emberek és kultúráik megismerésére és megismertetésére Magyarországon.

Vannak jó emlékeim.

1969-ben Ecsedy Csaba, Te és én, mi hárman barátokként, válllvetve láttunk munkához. Csaba a Néprajzi Múzeumban, én az MTA Néprajzi Kutatóintézetében, és Te az egyetemen. Hármunk közül Te részesültél igazán módszeres afrikánisztikai képzésben, és ebből fakadtak gondjaid. Ilyen speciális szaktudással éveket tartott, amíg tartósan befogadó tanszékre leltél, és ráadásul kevés volt az esély arra, hogy eljuss Afrikába, hiába beszéltél egy afrikai nyelvet, a szuahélit jobban, mint bárki Magyarországon.

Az útkeresés éveiben publikációkkal bizonyítottad felkészültségedet, és kirándulást tettél más tere-numra is: részt vettél az említett akadémiai intézet nógrádi, varsányi kutatásában, amelynek eredményeként feldolgoztad a párválasztás szokásait az 1970-es években. Az Általános és Alkalmazott Tanszéken végül megállapodva az igazi feladatnak szentelhetted magad: hozzáfogtál az afrikánisztika oktatásának megalapozásához hazánkban. Afrikánisztikai jegyzetet, szuahéli nyelvkönyvet írtál, szuahéli-magyar, magyar-szuahéli szótárt állítottál össze és, persze, tanítottál. Ilyen előzmények után jutottál el 1986-ban először Afrikába, vendégtanár lehettél a Dar es Salaam-i Egyetemen, ahol elámultak rendkívüli nyelvtudásodon. Fél éves tartózkodásod elég volt ahhoz, hogy a helyi társadalom közismert alakja légy.

A féléves Magyar Tudományos Afrika Expedíció során sok egyebet tudtunk meg Rólád. Kiderült, hogy nagyszerű szakács vagy, és kifogyhatatlan energiáddal segítetted a nem mindig egyszerű tabori életet. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy számodra Afrika nem egyszerűen kutatási terep, amelynek népeit elvont összefüggések igazolása vagy elvetése céljából érdemes tanulmányozni, hanem olyan világ, amelynek tudósa vagy a szónak abban az értelmében, hogy mindent tudsz róla önmagáért. Önmagáért, mert megszeretted lakóit, mert ott-hon érzed magad benne. És mert szeretettel ismered, ezért meg is érted az afrikai embereket. Örömmel figyeltél fel a kulturális alkotóerő minden szikrájára, és aggodalommal szemlélted a behatoló euro-amerikai kultúra lealacsonyító hatását.

Ez az út csak megerősítette meggyőződésedet, hogy jó úton jársz. Vállalkoztál a Magyar Afrika Társaság megszer-

vezésére 1992-ben, majd Afrikánisztikai Oktatási Program indítására még ugyanabban az évben, amelyhez az egyetem hozzájárulását adta, minden mást Neked kellett előteremtened. Ezért igyekezted hallgatóid segítségével forrást találni egy afrikánisztikai folyóirat kiadásához 1998-ban, amely akkor egy évet élt. A nagy lendület korszaka volt számodra az az évtized, és ebben az időszakban gyűltek köréd tucatjával a tanítványok. Színes egyéniséged, sokirányú tehetséged sok embert vonzott, de családtagaidon kívül csak keveset engedtl Magadhoz igazán közel. Az volt az ember érzése, hogy személyiséged integritását félted a túlzott nyüzsgéstől. A tanítványokkal sem a nagy előadókban szerettél találkozni. Inkább szobádban, az asztal körül ülve, teázva adtad át tudásodat, vagy bevonva őket könyvtárrendezésbe, lexikon-cím-szóiírásba, bensőséges személyes kapcsolatot teremtve velük. A Te tanításod nem állt meg az egyetem falainál – meghívtad tanítványaidat fiad bodrogközi tanyájára, ahol szuahéli házat építhettek, és a megfáradt hallgatót kivételes esteken még nyáron sült mbuzi (kecske, szuahéli nyelven) is várta.

Ez az érzéletes tanítás jól illett a világról vallott felfogásodhoz. Fontosnak tartottad, hogy az ember a természettel összhangban éljen. Azt sugalltad, hogy igazi feladatunk a megőrzés, a természet, a kultúrák megőrzése, nem pedig a természet kiszigerelése, a mások kultúrájának, mint meghaladottnak eltiprása. Nem zárta ki ez a szemlélet az építkezést, mások számára jobb életlehetőségek megteremtését, de kizárta azok másokra erőszakolását. Szívesen segítetted ezért nyelvtudásoddal a Tanzánia Barátai Alapítvány mbului iskolaépítését.

Tehetséged sok más módon is megnyilatkozott. Sokat fordítottál, és olykor a magad öröme. Különösen kimagasló értékűek műfordításaid. Nem egy szuahéli költő és író műveit Te szólaltattad meg elsőként veretes magyar nyelven. Arra is gondod volt, hogy minél több emberrel oszd meg kincseidet: kiállításokon mutasd be a számodra kedves afrikai tárgyaidat. Haraka, haraka, hapana Baraka! (Szuahéli közmondás. Szó szerint: a sietségén nincs áldás, vagyis lassan jársz, tovább érsz!) – tanítottad nekünk. És ezzel az életelvel messze és sokakhoz eljutottál. Ám egyszer minden út véget ér. A Tied most szakadt meg, de neved fenntartják a magyarországi afrikánisztikát megalapozó műveid és tanítványaid.

Nyugodj békében!

Sárkány Mihály

Búcsú Géza bácsitól a hallgatótársak nevében

Géza bácsi mind formájában, mind tartalmában kerülte a hallgató kifejezést; inkább tanítványainak tekintett minket. Nem nézte növendékeit passzív jelenlevőknek, akik csak ülnek és hallgatnak; nem elvont bölcseleteken meditatáló embereket formált, hanem a tudományokat önállóan és sokoldalúan alkalmazó, cselekvő személyiségeket nevelt.

Nemzedékeket indított útnak, hiszen évente 250-nél is több növendéke volt; ellátta őket kellő útravalóval; nemcsak a tudományok józan szigorával, nemcsak szépségeivel, hanem erkölcsi értékeivel is.

Alkatából, beszédstílusából, meleg hangszínéből adódott, hogy feltétel nélküli jóindulattal tekintett tanítványaira, sőt a kívülálló érdeklődőket is szívélyesen fogadta. A tanszék mindig nyitva állt mindenki előtt.

Úgy beszélt növendékeivel, mintha ők is olyan nagy tudásúak lennének, mint Ő maga.

Ebből a mesteri szerénységből és küldetés tudatból eredt nevelő ereje. Személyében volt valami patriarchális tiszteletet kiváltó erő, amit nemcsak széles látókörével, lenyűgöző tárgyi tudásával érdemelt ki, hanem igaz emberi jóságával, azzal a humanizmussal, amely a sokoldalú tudósnak sajátja.

Sokakat gazdagított, hiszen évtizedeken keresztül szolgálta a tanítványok seregét, s általuk a magyar tudományt.

Kedveltük kellemes, sztoikus humorát, anekdotázó kedvét és azt, hogy a tudás számára gyakorlati tapasztalást is jelentett. Soha nem feledjük az általa kecskeünnepnek nevezett szertartást, amikor a kecske levágásától és az ételek elkészítésétől kezdve a rítusokon és egyéb hagyományos ismereteken át a résztvevők egy áldozati szertartás minden aspektusát megismerhették. Géza bácsi eltökélt életcélja volt Afrika megismertetése a lehető legtöbb emberrel, ezért nemcsak mi nevezhetjük magunkat tanítványainak, akik az egyetemi előadásokról ismertük őt.

Amikor Afrikában végezte kutatásait, sohasem arctalanul tette azt; magával vitte Európát és magyarságát. Mert ugyan kiváló ismerője és tudósa volt az afrikai kultúráknak, nyelveknek és népszokásoknak, de soha nem felejtette el, hogy mindenkinek a saját népe kultúráját kell megismernie először, és hogy minden nemzet csak a saját nyelvén lehet tudós.

Tudósként volt valami tömörség és komolyság logikájában, egész szellemiségében, de a finom költői játékokra, ragyogó fordítói stílusára írói művesség és tökéletes anyanyelvi tudás volt jellemző. Ez a szerencsés kettősség is kiemelte őt a csak racionálisan elmélkedő kutatók sorából.

Vonzották a távoli határok, gyönyörködött a természet szépségeiben, horatiusi derűvel tudta élvezni az élet örömeit. Szerette a nomád életmódot, mert szabadlelkű ember volt. Mivel mélyről átélte hazája életét és sorsát, szeretni tudta szegénységében is embertársait.

Géza bácsi!

Most átutaztál abba a másik világba, ahonnan már nem térhetsz vissza, de itt hagyta gazdag örökségedet, amelyet nem ragadhat el a halál. Köszönjük, hogy általad nemesebbek, hívebbek, különbek lettünk.

Hisszük, hogy az idő felszárítja arcunkról a gyász könnyeit, s odafentről is visszanézel ránk.

Géza bácsi, Isten veled, nyugodj békében, vagy ahogyan szeretted nyelveden, a szuahélien mondják: Pumzika kwa amani!

T. Horváth Attila



A nekrológok teljes szövege a www.afrikatanulmanyok.hu honlapon olvasható.

Kovács Máté

Kultúra és fejlődés Afrikában

A kultúra és a fejlődés általános összefüggéseivel kapcsolatban utalnunk kell arra, hogy amint azt a Mexikóvárosban megrendezett kultúrpolitikai világkonferencia (1982) megfogalmazta, átfogó antropológiai értelemben a kultúra egy társadalom vagy csoport identitását meghatározó spirituális, anyagi, szellemi és érzelmi sajátosságok összessége. A kulturális és művészeti kifejezésformákon és tevékenységeken túlmenően olyan elemeket is magába foglal, mint az életmód, az emberi jogok, az értékrendszerek, a hagyományok és a hitvilág.

Ebben az értelemben a kultúra a társadalmi és gazdasági élet különböző területeivel dinamikus kölcsönhatásban fejlődik. Így a fenntartható emberi fejlődésnek nem csak fontos dimenziója, hanem annak struktúráló eleme, nélkülözhetetlen erőforrása és egyik fő célkitűzése. Ezért a nemzeti és nemzetközi fejlesztési stratégiákban központi helyet kell biztosítani a kultúra szerepének.

Ezt a követelményt először az afrikai kulturális politikákról szóló kormányközi konferencia (Accra, 1975) fogalmazta meg, általános érvényét azóta a kormányok képviselői, az UNESCO és számos más nemzetközi szervezet fórumain több nyilatkozatban és ajánlásban erősítették meg.

Afrikában például államfői szinten került elfogadásra:

- Az afrikai kulturális charta (Port Louis, 1976),
- A Lagos-i akcióterv kulturális vonatkozásairól szóló nyilatkozat (Addisz Abeba, 1985),
- Az Afrikai kulturális iparokról szóló Nairobi akcióterv (Nairobi, 2005),
- A charta az afrikai kulturális reneszánszért (Kartúm, 2006).

Azonban az általános politikai nyilatkozatok és irányelvek ellenére a fejlesztési stratégiák és a tervezési koncepciók általánosságban továbbra sem veszik figyelembe az afrikai kontinens társadalmi és kulturális sajátosságait, erőforrásait, gyakran a fejlesztés akadályának tekintik a helyi kultúrákat és hagyományokat.

Afrikában ennek különösen súlyosak a következményei, mert amíg ez a fejlesztési modell a világ egy részében eddig soha nem tapasztalt gazdasági növekedést és technikai haladást tett lehetővé, Afrikában nem érte el a várt eredményeket.

Elég utalni arra, hogy „A világfejlődési mutatók” 2007-es adatai szerint, öt évtizedes fejlesztési erőfeszítés ellenére Afrikában a lakosság 41%-a még ma is kevesebb mint napi egy dollárból él, az egy főre eső GDP 2006-ban átlagosan 469 dollár volt, míg a magas jövedelmű OECD országokban 27312 dollár. A rossz életkörülmények, a pusztító népbetegségek és fegyveres konfliktusok következtében a születéskor várható élettartam (46,3 év) csökken, de máris harminc évvel kevesebb, mint a legtöbb fejlett országban.

Elvben a globalizáció, a modernizáció és a technológiai fejlődés – a gyakran bírált negatív következmények mellett – sok új lehetőséget kínál az egyén, a társadalom és a kultúrák kibontakozása számára, de az afrikai országoknak e folyamatokból az egyenlőtlen verseny keretei között inkább csak hátrányok jutnak osztályrészül: a gyarmati múlt súlyos örökségét tetézve növekszik a külső gazdasági függőség és a kulturális elidegenedés veszélye, mely tovább csökkenti az önálló fejlődés esélyeit.

A fejlesztési programok értékelése azt mutatja, hogy igen sok esetben e programok kudarcát az okozza, hogy az idegen modelleket a helyi sajátosságok figyelembevétele nélkül alkalmazzák. Nem vizsgálják meg, hogy egy adott környezetben élő népcsoport etnikai, kulturális, illetve vallási hovatartozásától függően miként gondolkodik a világról, milyen hagyományai, hiedelmei és szokásai vannak, hogyan viszonyul az időhöz, a természethez, a földhöz, a hatalomhoz, a tulajdonhoz, a pénzhez, mi a felfogása a jövőről, az egészségről, a betegségről, a halálról, az egyén és közösség viszonyáról, a jogokról és köteleességekről, a férfiak és nők, a fiatalok és öregek szerepéről, melyek a közösség belső működési szabályai, szolidaritási mechanizmusai, kommunikációs csatornái, túlélési stratégiái stb.

„Fesztivál a Niger folyón”



A Maliban található Segou városában, az egykori Bambara királyság fővárosában, idén februárban immáron másodszor tartották meg a „Fesztivál a Niger folyón” (Festival sur le Niger) elnevezésű rendezvényt. Az esemény példázza, hogy egy helyi kultúrára épülő kezdeményezés hogyan nőheti ki magát nagy volumenű, nemzetközi érdeklődésre számot tartó, a régióban meghatározó fontosságú bevételi forrást jelentő rendezvénnyé. A „Fesztivál a Niger folyón” egy számos művészeti ágat felölelő esemény, melynek során a környező afrikai országok zenész csapatai, tánc-együttesei adnak számot tehetségükről, illetve kultúrájuk gazdagságáról. A találkozóra afrikai, európai, illetve tengerentúli látogatók is érkeznek. A „Fesztivál a Niger folyón”-hoz hasonló rendezvények azon kívül, hogy gazdasági fellendülést hoznak egy adott régió számára, alapvető fontossággal bírnak a kulturális örökségek felelevenítése, életben tartása, megosztása, közösségi megerősítése szempontjából is. A fesztivál további sikere csak a szervezők technikai hozzáértésén múlhat.

Hagyományőrző táncsoportok Kinshasában



Fotó: Szilasi Ildikó

A tánc újrateremti, kifejezi, felerősíti, értelmezi, szimbolizálja és kommunikálja a kulturális értékeket. Minden kultúrában sajátos egyedi karakter, forma, dinamika, ritmus és „raison d’être” jellemzi a táncot. A városiasodás és modernizáció következtében megjelenő, az autentikus elemeket a modernnel vegyítő, hagyományőrző táncsoportok a Kongói Demokratikus Köztársaság fővárosában, Kinshasában is megjelentek. Műsorukat az autentikus maszkos-táncos rítusaikhoz hasonló, zenés-táncos koreográfiák adják, melyben jelentős szerepet kap az ének, a dob, a mágia, illetve „mágia-imitáció”, az öltözet és a kiegészítők. A társulatok esküvőkön, gyászalkalmakon, sörözőkben, politikai rendezvényeken lépnek fel. Egyik-másik táncsoport látványelemekben és impulzusokban gazdag előadásával, felkészültségével, akár nemzetközi fesztiválokon is sikeresen szerepelhet. A törekvéseket a szervezettség alacsony foka és a támogatás csekély mértéke korlátozza.

Ilyen körülmények között nincs csodálkozni való azon, hogy az AIDS-ellenes kampányok jórészt eredménytelenek maradnak.

A kultúra és a tarsadalomtudományok területén dolgozó afrikánista kutatók mindezekről a kérdésekről hasznos információkkal szolgálhatnának, de a gyakran egysíkú, gazdaság-központú szemlélet miatt e tudományok képviselőit ritkán vonják a fejlesztési programok tervezésébe, végrehajtásába és értékelésébe, hacsak nem utólag, a kudarcok okának vizsgálatába.

A tervezők gyakran a helyi lakossággal sem konzultálnak, így nem meglepő, ha az érintettek nem tekintik magukénak a fejlesztési célokat. Ritka az olyan eset, mint a Száhel-térségben végrehajtott alapfokú egészségügyi ellátás javítását célzó program, amelynek keretében a program felelősei, megfelelő

ellenőrzés mellett, a közösségre bízták annak meghatározását, ki részesülhet ingyenes gyógyszer ellátásban. A szervezők is belátták, hogy a szokásos szegénységi mutatók nem értelmezhetők, hiszen az általános szegénység keretei között a helyi lakosság tudja, hogy ki az, aki erre legjobban rászorul.

Nyilvánvaló, hogy a fejlesztési célokat csak széleskörű társadalmi részvétel esetén lehet elérni, ám ehhez olyan komplex, kulturális vonatkozású problémák megoldására van szükség, mint az afrikai nyelvek oktatása és használata, a hagyományos ismeretek, valamint a modern tudomány és technika szintézise, a nemzeti állam és az etnikai csoportok viszonyának, illetve a központi hatóságok és a hagyományos vezetők kapcsolatának rendezése, a kulturális és vallási csoportok közötti konfliktusok feloldása.

Megfelelő társadalmi részvétel, érdemleges konzultáció, holisztikus szemlélet és kulturális megközelítés nélkül a döntéshozóknak és tervezőknek általában nincs hosszútávú átfogó elképzelésük arról, hogy ezek a különböző társadalmi-kulturális tényezők miként befolyásolhatják az egyes fejlesztési szektorokban tervezett célok elérését és fenntarthatóságát, sem arról, hogy mily módon lehetne az érintett közösséggel és a szakemberekkel együttműködve elkerülni az esetleges buktatókat. Arról sem készülnek felmérések, hogy a tervezett programok milyen hatással lesznek a kultúrára. Az ilyen vizsgálatokra vonatkozó javaslatokat gyakran azzal hátrítják el, hogy szorít a határidő, és nincs rá pénz, holott egy holisztikus tervezés hosszabb távon nem csak harmónikusabb fejlődést tenne lehetővé, hanem gazdaságilag is hatékonyabb lehetne.

Ma már az a korábban joggal hangoztatott érv sem állja meg a helyét, hogy a fenti elvek és követelmények megvalósításához nincs elegendő tapasztalat sem módszertani ismeret. Az utóbbi években számos olyan stratégiai dokumentum és módszertani útmutató kidolgozására került sor, amelyek elegendő információt nyújtanak e tekintetben is, például a Spanyol Nemzetközi Együttműködési Ügynökség (AECID) „Kultúra és fejlődés” című stratégiája, vagy az UNESCO, a finn és a svájci együttműködési szervezetek konkrét példákkal illusztrált módszertani kiadványai, amelyek a nemzetközi fejlesztési stratégiák és programok kérdéseivel foglalkozó magyar szakemberek számára is érdekesek lehetnek.

A további haladásnak technikai téren ma két alapvető feltétele van Afrikában: egyrészt fel kell gyorsítani a fejlődés kulturális mutatóinak kidolgozását, amelyek ha csak bizonyos határokon belül is, de mérhetővé teszik, s így a gazdasági döntéshozók és tervezők számára is kézzelfoghatóan érzékeltetik olyan módszerek bevezetésének előnyeit, amelyek a kulturális tényezőknek is helyet adnak a társadalmi-gazdasági fejlesztésben. Másrészt interdiszciplináris vitafórumokat és képzési programokat kell szervezni tervezők, társadalomtudósok és kulturális szakemberek részvételével, amelyek elősegítik egy olyan új szemlélet térhódítását, amely elismeri a kultúra központi szerepét a fejlődésben.

„Mindkét téren fontos feladat vár az afrikanista szakemberekre.”

Végezetül ki kell térnünk arra, hogy ma a kultúra, a kreatív szektor (a szellemi, kulturális és művészeti alkotómunkán alapuló termékek előállítására, valamint az ehhez kapcsolódó szolgáltatások) a gazdaság egyik legjelentősebb és leggyorsabban fejlődő ágazatát képezi. A legfejlettebb országokban, például az Amerikai Egyesült Államokban ez a szektor évek óta a második-harmadik helyen áll. Az ágazat Angliában 1,8 millió embert foglalkoztat. Ha figyelembe vesszük azt, hogy a világ ötven legkevésbé fejlett országa közül harmincöt Afrikában található, nyilvánvalónak tűnik, hogy ez az eddig kihasználatlan lehetőség ebben a régióban kiemelt figyelmet érdemel, nemcsak a kultúrák megővése és támogatása, hanem jövedelemforrások és munkaalkamok teremtése, a szegénység elleni küzdelem szempontjából is.

Azonban az afrikai kulturális szektor jelenleg nem tud hatékonyan hozzájárulni a földrész gazdasági fejlődéséhez, és nem kap potenciáljához méltó helyet a nemzetközi kulturális cserék folyamatában sem. Egyes számítások szerint világszinten a kulturális iparok produktumában Afrika részesedése az 1%-ot sem éri el, holott az afrikai kultúrák sokszínűségük, kreativitásuk és vitalitásuk révén a kontinens fejlődésének egyik legfontosabb erőforrását képezhetnék.

Amint említettük, az Afrikai Unió 2005-ben egy akciótervet fogadott el az afrikai kulturális iparok fejlesztéséről, amely részletes útmutatást tűzött ki a célok eléréséhez szükséges politikai és gyakorlati intézkedésekről. A feladatok meghatározása megtörtént, a fő kérdés az: a kormányok, az Afrikai Unió és a NEPAD (New Partnership for Africa's Development) szintjén lesz-e elég eszköz és politikai akarat ahhoz, hogy tovább menjenek a szándéknyilatkozatoknál, igazi elsőbbséget biztosítsanak a kultúrának, valamint a kreatív gazdaság fejlesztésének a regionális és nemzeti fejlesztési stratégiák keretében?

Nyilvánvaló, hogy a világpiac egyenlőtlen feltételei között egy versenyképes kreatív gazdaság fejlesztésére Afrikának akkor van esélye, ha ehhez hathatós nemzetközi támogatást kap, amely egymásra utalt világunkban nemcsak szolidaritás kérdése, hiszen az emberiség közös örökségét képező kulturális sokszínűség védelme és a fenntartható fejlődés mindannyiunk közös érdeke. ☀



**MUNDUS
KIADÓ**



Együttműködő partnerünk a Mundus Kiadó

Schumicky Lilla

Múlt, jelen és jövő Guluban

ÉSZAK-UGANDA, GULU

Reggel hét óra, a gului Ne sírj többet - IGAP (Income Generating Activity Project - Jövedelemszerző projekt) épületében már nagy a sürgés-forgás. A lányanyák, akik korábban gyermekkatónák és szexrabszolgák voltak, már megérkeztek és beizzították a szénrel fűthető főző alkalmatosságokat. Néhányan már reggel elmentek a piacra megvenni a tizenöt kiló húst, amely később azonban kevésnek bizonyult, így még tizenötöt megtoldották. Nagy nap van, az Afrikai-Magyar Egyesület (AHU) delegációja érkezik Guluba, hogy hivatalos ünnepség keretei között nyissa meg a centrumot.

Az Ne sírj többet programot 2007 februárjában indította be az AHU és a Respond ReNEW. A program célja olyan gyermekanyák megsegítése és támogatása, akiket fiatal, 10-12 éves korukban raboltak el az LRA (Lord Resistance Army), vagyis az Úr Ellenálló Hadseregének fegyveresei. A lányok hosszú éveken át kényszerültek szolgálni a lázadók fogságában katonaként, illetve szexrabszolgaként. Miután fogságban született gyermekeikkel sikerült megszökniük, hazatértek észak-ugan-

dai otthonaikba, az ott élők azonban már nem fogadták vissza őket, semmilyen segítséget nem adtak számukra. Három hónap komoly kutatómunka után született meg a projekt ötlete e sorok szerzőjének fejében. Egy komplex kínálati csomaggal álltam elő, mely pszichológiai támogatást, jövedelemszerző tevékenységet és mikrohitel rendszert biztosít a lányanyák számára. Decemberben Szilasi Ildikó segítségével megszületett a megállapodás, Balogh Sándor az AHU elnöke elkötelezte magát a projekt támogatása mellett. Ennek eredményeképpen jött létre az Ne sírj többet központ, melynek megnyitására a támogatók is kiutaztak.

Nyolc óra, a rizs már fő a tűzön, meghozták a sátrat is, hiszen a megtisztelő delegációt nem lehet kiültetni a tűző napra. Az utolsó simítások megtörténnek az irodában, mindent szépen a helyére tesznek. Az anyák gyermekei a kertben tartják utolsó főpróbájukat, táncsal és énekkel várják a látogatókat. A harminc gyermekanya különböző csoportokban dolgozik. Nora a vásárlók, Janet a dekorációsok, Sylvia a főzők, Vicky a sátorállítók, míg Beatrice az előadást tartók vezetője.

Dráma





Fürdetés a táborban

Néhány percre megállok egy sarokban, és csak figyelem az eseményeket. Csodálattal és tisztelettel tölt a gyermekanyák lelkesedése, öröme. Érezni lehet a levegőben a hálát, a boldogságot és a reményt. Végre valami történik. Végre valaki segít nekik, hogy szörnyű múltjukat elfeledhessék. Mindenki büszkén viseli a fekete IGAP-pólóját, a lányok haja szépen lefonva, néhányuknak rövidre vágva. A gyerekeken is „legszebb” ruhájuk, melyek ugyan kissé szakadtak, de makulátlanul tiszták. Hiába, a mérhetetlen szegénységet nem lehet elrejtteni.

Grace (22) rohan oda hozzám, hogy jó, ha a gyöngyös képet középre rakják? Persze – válaszolom – minden rendben lesz. Nem akarok beleszólni a díszítésbe, hiszen ez az ő centrumuk. Ildi telefonál, hogy már Guluban vannak, és fél óra múlva érkeznek a központba. Szerencsére a sátor már áll, a kölcsönkért műanyag-székeket is elrendeztük alatta. Közben megjelenik Lawino is, akit a minap költöztettünk Guluba négy gyermekével együtt, egy 50 kilométerre fekvő harmincezres menekülttáborból. Lawino hét évet töltött fogságban, onnan már ismeri lányokat, akik láthatólag örülnek régi bajtársuknak. Anyyira, hogy gyorsan be is vonják a főzésbe. Az utolsó pillanatban egy bodabodán (motortaxin) begördül Fiona, a projekt menedzser is, kezében a „cégtáblával”, melyet ideiglenesen homokkal rögzítünk a földre, hogy mutassa a centrumba vezető utat a látogatók számára.

Nem sokkal később mikrobusz kanyarodik a kertbe. Megérkezik az AHU delegációja, tévések magyar kereskedelmi és állami tévécsatornáktól és egy prominens újságíró. Sor kerül az oly régóta várt első találkozóra, mert ahogy Ildi fogalmazott ünnepi beszédében: „december óta lélekben mindig veletek voltunk, nem telt el nap anélkül, hogy ne gondoltunk volna rátok otthon, Magyarországon”.

Délre szinte az egész vendégereg megérkezik, helyi újságírók, rádiósok, vezetők, más segítség-szervezetek képviselői. A beszélgetések sorra követik egymást, de az ünnepély csúcspontja mégis az a majdnem egy órás dráma, melyet a gyermekanyák „írtak” és rendeztek saját sorsuk eseményeiből. A színdarab igen szívhez szóló, a lányok elrablásáról a fogságban történt kegyetlenkedésekről, majd a menekülésről és az IGAP-hoz vezető útról mesél. Fűből készített AK47-sűk és a darab reális brutalitása egy pillanatra az egész közönséget visszarántja a valóságba. Az előadás luoul folyik, Steven azonban lelkesen fordít.

Habár a darabot a lányok maguk írták és rendezték, másnap néhányuk mégis arról panaszkodott, az előadással régi sebeket szaggattak fel, egész éjszaka rémálmaik voltak. A trauma már az ünnepély előtt a rajzterápián is kifejezésre került. A lányok rajzainak többségén azt látjuk, hogyan égette fel az LRA a falvakat, miként bombáztak a kormánycsapatok harci gépei, milyen brutalitásokra került sor.

A lányanyák közül többen állítják: e projekt az egyetlen reményük, ha ez nem lenne, akkor már néhányuk visszament volna harcolni az LRA-val. Merthogy a háborúnak még nincs vége. Jelenleg csak relatíve honol béke Észak-Uganda területén, Joseph Kony, az LRA vezetője azonban most sem tétlenkedik. A legutóbbi hírek arról szólnak, hogy Dél-Szudánból, Kelet-Kongóból és a Közép-afrikai Köztársaság területéről ötszáz embert raboltak el. Az ENSZ felszólította Konyt a fogságba ejtettek szabadon bocsátására, válasz azonban egyelőre nem érkezett. Többek szerint nyilvánvaló: az LRA csak időt akar nyerni, hogy erőre kapjon...



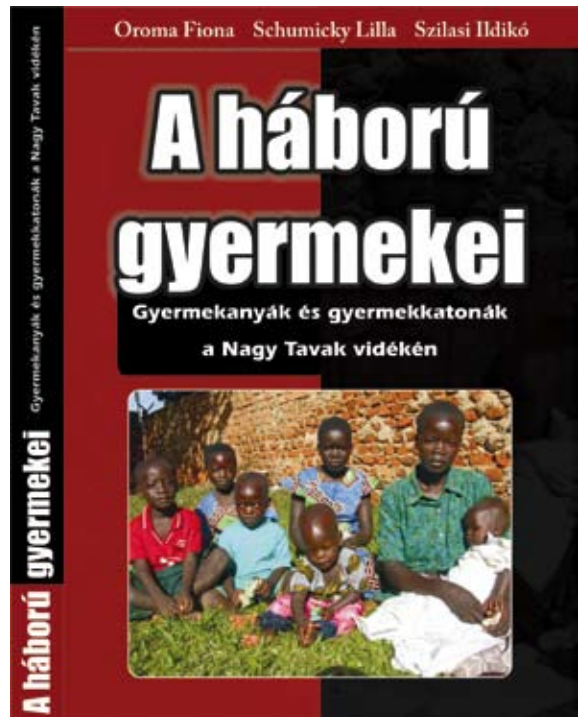
Igap gyerekek

De térjünk vissza inkább a programhoz, mely lassan a végéhez érkezik: az évente csak nagy ritkán asztalra kerülő hús már fogyóban van valamennyi asztalon. A látogatók által hozott adományokat izgatottan forgatják a lányok, próbálgatják a ruhákat, csomagolják az iskolaszereket. A leányanyák és gyermekeik nagyon boldogok.

mindegyike kórosan alultáplált. A bűz már-már elviselhetetlen. A centrum Guluban egy valóságos paradicsom a táborhoz képest. A valóság mégis az utóbbi. Jelenleg is több mint másfél millió ember él különböző menekülttáborokban Uganda északi részén, és ha Kony visszatér, e szám bizton tovább fog emelkedni. ☀

Délután négy órára lusta elégedettség tölti meg a levegőt. A program, amelyre oly régen készültünk, sikeresen lezajlott. A küldöttség megígéri, hogy két nap múlva visszatérnek a centrumba. Mindenki fáradt, mégis este a Havannában, a helyi éjszakai mulatóhelyen ropja a táncot a magyar delegáció. A jókedvhez Uganda nemzeti itala, a varagy is hozzájárul. A szórakozóhely tele van, a magyarok az egyedüli fehérek a társaságban. De talán ez fel sem tűnik, mivel az acsoli emberek kedvesek, senki sem marad ki a mulatságból. A levegő forrósága tölti meg a tánctermet, a kongói zene dübörög, szemünkben összemosódik a színes kavalkád, csak az élet iránti szeretet érezhető. Talán ez az, amely még a két évtizede tomboló polgárháború után is erő ad az acsoli embereknek.

Másnap abba a menekülttáborba utazunk, ahol egykoron Lawino lakott. Látom, hogy a tegnapi örömködésből felocsúdva döbbenet uralkodik a magyarok arcán. A kunyhók félméternyire, rendszeretlenül állnak egymás mellett, szemét borítja az egész tábor, a gyerekek meztelenek, hatalmas pókhasuk oda nem illő módon dudorodik ki apró testükből. A nők rongyaikkal takarják mezítelen vállukat, lábuk kérgesre repedezett. A férfiak már az ivóban helyi alkoholt szűröcsölnek, közben hangoskodnak. Nyilvánvalóan sokan betegek, a sárga szemek a Hepatitis C, a lesóványodott testek pedig az AIDS terjedésére utalnak. A gyermekek szinte



Csefkó Tamás

Afroaid

Magyarország Egyesület

Az Afroaid Magyarország Egyesület önkéntesei hazánkon túl Kenyában, Libériában és Ghánában tevékenykednek. Szervezetünk legfontosabb célja az emberi fejlődés támogatása. Segíteni akarunk az embereknek abban, hogy visszanyerjék hitüket saját magukban, hogy kilépjenek a reménytelenségből és a közönyből, kezükbe véve saját sorsuk irányítását, gyökeres társadalmi változást hozzanak létre. Ezért helyi önkéntesekkel együtt tevékenykedünk az egészségügy, az oktatás és az életminőség területén, valamint az aktív erőszakmentesség témájában. Elsősorban nem anyagi támogatást nyújtunk, hanem olyan szervezési és közösségfejlesztő tapasztalatokat adunk át, melyek által az adott közösség lakói maguk eredményezik a változásokat mind társadalmi, mind személyes szinten. Tehát tevékenységünk elsősorban humanista, és nem humanitárius. Az AfroAid rámutat az afrikai nyomor okaira és megnevezi a felelősöket is. Tudjuk, hogy a gazdag ipari országoknak és multinacionális vállalatoknak minden eszközük megvan arra, hogy azonnali és tartós javulást eredményezzenek az afrikai helyzetben. Az AfroAid követeli a szegény országok adósságainak azonnali elengedését. Am mindez nem fog megtörténni addig, amíg a társadalmi értékrendszer középpontjában a profit és a pénz áll az emberek jóléte helyett. Ezért hosszú távon az a célunk, hogy egy valóban emberközpontú kultúrát építsünk fel.

2006-ban indult táv-örökbefogadási programunk, amelynek célja, hogy segítséget nyújtson azoknak a gyerekeknek, akik nagyon súlyos szegénységben élnek és ezért nincs lehetőségük iskolába

járni. A program keretében részt vevő gyerekek a szüleikkel, nevelőszüleikkel, illetve a családjukkal maradnak, s a magyarországi „örökbefogadó szülők” anyagi támogatása teszi számukra lehetővé, hogy iskolába járhassanak. Eddig körülbelül száz kislányt fogadtak örökbe ily módon szervezetünkön keresztül.

Afrikai projektjeink a kölcsönösség elve alapján működnek: mindenki, akinek életkörülményei javulnak a közösségi tevékenységeknek köszönhetően, maga is hozzájárul a közösség életének javulásához.

Évente több millióan, köztük rengeteg kisgyermek hal meg malária következtében Afrikában. Malária-ellenes kampányunk részeként helyi „maláriacentrumok” megnyitását tervezzük az impregnált szúnyogháló terjesztése érdekében. Önkéntesek helyi hálózatát alakítjuk ki és működtetjük: támogatást nyújtunk az önszervezéshez. Az általunk is terjesztetni kívánt rovarölő porral kezelt szúnyogháló használatát az Egészségügyi Világszervezet (WHO) a malária terjedése elleni leghatékonyabb eszköznek nyilvánította.

Kenyai és libériai önkénteseink tanfolyamokat szerveznek az írástudatlan felnőttek és gyerekek számára, akiknek gyakran ez az egyetlen lehetőségük, hogy elsajátítsák az írás-olvasás alapjait. Rengeteg család számára megfizethetetlen a szervezett oktatás, nincs elég pedagógus és elégtelen az iskolák száma is. Fejlett oktatási rendszer nélkül ugyanakkor elképzelhetetlen egy ország valós prosperitása.





Libériában alig pár éve ért véget a tizenhét esztendőn át tomboló polgárháború, melynek nyomai ma is mindenhol jelen vannak. Rengeteg fiatal él az országban, akik egykoron gyerekkatonaként harcoltak a polgárháború során, számukra az erőszak nagyon mélyen az életük részévé vált. Sajnálatos módon az emberek életminősége csak jelentéktelen mértékben javult a harcok lezárása óta, a társadalom minden szintjén nő az elégedetlenség, terjed a bűnözés. E tendenciák feltartóztatása érdekében számos workshopot, szemináriumot, s találkozót tartunk, melyeken elsősorban azzal foglalkozunk, miként lehetne a konfliktusos helyzeteket erőszakmentesen megváltoztatni. E találkozók reményeink szerint hozzájárulhatnak egy erőszakmentes életstílus kialakításához. Ennek jegyében tavaly októberben több száz fős élő békejellel ünnepeltük meg az erőszakmentesség világnapját. Az esemény előtt a helyi televízió-állomások segítségével kisfilmeket sugároztunk, melyek az aktív erőszakmentesség fontosságára hívták fel a figyelmet, példaként állítva Mahatma Gandhit, Martin Luther Kinget és Silit. Idén is folytatni szándékozunk e médiakampányt annak érdekében, hogy a növekvő gazdasági és fizikai konfrontációk közepette egy erőszakmentes társadalmi mozgalom jöjjön létre, mely az emberek összefogása és együttműködése által példát mutathat a társadalmi fejlődésre.

A kis közösségekben működő humanista csoportok tevékenységei, például híd építése egy patakon, írás-olvasás tanfolyamok, szemégyűjtő kampányok, felvilágosító akciók különböző beteg-

ségekről, vagy mezőgazdasági farmok létrehozása, mind-mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy egyre többen észrevegyék: szervezeten, önkéntes munkával nagyon sokat tehetnek a környezetükben élők életminőségének javításáért.

Az afrikai tevékenységeink mellett nagyon fontosnak tartjuk, hogy Magyarországon is küzdjünk a rasszizmus, az afrikai emberek megkülönböztetése ellen. Ezért évente többször rendezünk világszenei fesztiválokat, koncerteket, amelyek a kulturális sokszínűséget és a megkülönböztetés-mentességet hirdetik.

Kiemelt fontosságúnak tartjuk, hogy a magyar fiatalok is betekintést nyerjenek a legszegényebb kontinensen élő embertársaink mindennapjaiba, életkörülményeibe, melyet iskolai előadások szervezésével igyekszünk elősegíteni. Egyesületünk feladatának tekintjük, hogy a hazai fiatalok nyitottá, érdeklődővé váljanak a tőlük eltérő kulturális és gazdasági háttérrel rendelkező társaik élete iránt. Törekszünk arra, hogy mindenki tudatosodjon annak ténye: valamennyi embert ugyanazon jogok és lehetőségek illetik meg. ☀

Meghívó

Szerenes Summit III.



Kedves Afrika iránt érdeklődő Barátunk!

Tisztelettel hívunk meg a már hagyománnyá váló Szerenes Summit harmadik alkalommal megrendezendő találkozójára! 2008. augusztus 9-én Szerenes város újra afrikai hangulatot ölt, lehetőséget adva arra, hogy a kontinenssel foglalkozó szakmai-, üzleti és baráti körök a nyár vége felé egy tartalmas, hangulatos program keretében ismét találkozzanak!

A Szerenes Summit az Afrikai-Magyar Egyesület alapító tagjainak, pártoló tagjainak, valamint a diplomácia, az üzleti, tudományos és civil szféra képviselőinek éves, informális találkozója. Mindenkit szeretettel várunk ezen az Afrikának szentelt napon, melyen minden évben aktuális, a kontinens egészét érintő, kulcsfontosságú témákról folyik a diskurzus, fűszerezve némi helyi folklórral, tokaji borral és kerti-partival. Résztevőink nagykövetek és konzulok, politikusok és professzorok, neves előadók és majdan nevéssé váló hallgatók, európaiak és afrikaiak... Téged is várunk, mert...

A 2008-as évi, III. Szerenes Summit kiemelt témája: A megújuló energiaforrások és Afrika viszonya.

Az eseményt az Afrika Centrum szervezi, a Multi Marketing Group Kft. támogatja, a Diplomata Magazin tudósítja, s a házigazda szerepét szerenesiként, illetve az Afrikai-Magyar Egyesület elnökeként jómagam töltöm be.

A rendezvény részletes programjáról, mely egyéb kiegészítő információkkal hamarosan honlapunkon, a www.ahu.hu webcímen is olvasható lesz, levélben értesítünk minden kedves érdeklődőt.

info: afrikalmagyaregyesulet@hotmail.com

Részvételben bízva üdvözléssel: Balogh Sándor, az Afrikai-Magyar Egyesület elnöke



H-1055 Budapest, Szalay utca 2.
Tel.: +36-1 311-1266
Fax: +36-1 331-0662
www.ahhead.hu



H-1055 Budapest, Szalay utca 2.
E-mail: info@ahhead.hu
Tel.: +36-1 311-1266
Fax: +36-1 331-0662
www.ahhead.hu

Az AHEAD Global Kht. keretei között működő AHEAD Africa magyar vállalatok érdekszövetsége.

Az Ahead Africa célja a Magyarország és Afrika közötti kereskedelmi-gazdasági kapcsolatok fejlesztése. Tudatában van ugyanakkor a politikai, kulturális-tudományos és civil kapcsolatok fontosságának is. Ennek megfelelően üdvözlő és lehetőségeihez mérten támogatja a fontos szerepet betöltő és nagy múltra visszatekintő magyar Afrika-kutatás megerősödését.

Nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező tagvállalatai elsősorban az alábbi területeken keresik az együttműködést afrikai partnereikkel:

- Építőipar,
- Mezőgazdaság,
- Információ-technológia,
- Egészségügy,
- Élelmiszeripar,
- Energetika,
- Vízgazdálkodás.

További információért, kérjük, keressen minket!

AfriCafe

Minden vasárnap 11:00-12:00

RadioCafe FM 98.6

Afrikában élő, dolgozó, elhivatott magyarok. A túsós batyut, a lakodalmos zenét ismerő, Magyarországon élő afrikaiak. Afrikával foglalkozó tudósok, üzletemberek, non-profit szervezetek Magyarországon. Változatos műsor egy izgalmas kontinensről. Afrika országairól, sikerről, kudarcról, hagyományról, változásról, sok zenével.

A Magyarországon élő afrikaiak és az Afrika-kedvelők közös műsora. Kultúra, zene, gazdaság, földrajz. Africafé. Feketén-fehéren.

A műsort vezetik: Behumi Dóra és Kembe Sorel.



www.radiocafe.hu



www.ahu.hu

A műsort az Afrikai-Magyar Egyesület támogatja.

www.afriport.hu

az első magyar afrikai hírportál

Az Afrikáról szóró hírek többnyire csak akkor lépik át a magyar újságírók ingerküszöbét, ha jelentős katasztrófákról, vagy a sztereotípiáinknak megfelelő bulvárhírekről tudósítanak. Ugyanakkor egyre nagyobb az igény egy hiteles, magyar nyelvű, Afrikára fókuszáló hírforrás iránt. Az afriport.hu ezt a rést igyekszik betölteni, fontos szerepet vállalva az Afrikáról szóló párbeszéd felélénkítésében és a kontinensről kialakult sztereotípiák megváltoztatásában is.

Az afriport.hu a következő szolgáltatásokat kínálja:

- friss hírek
- hátteranyagok
- képriportok
- országinformációk
- fórum



Biernaczky Szilárd

Ellenszélben

Füssi Nagy Géza, az Afrika-tudós alakjára emlékezve

Füssi Nagy Géza afrikanista kutató, az ELTE BTK tanára igen korai távozása minden bizonnyal jelentős űrt hagy maga után. Nemcsak az „afféle” nekrológ ízü formula értelmében, hanem a legvalóságosabb napi gyakorlat jegyében is. Bár úgy vélem, szinte iskolát hagyott maga után, legalábbis jó néhányan formálódtak afrikanistává (tanítványai vagy érdeklődésük okán hozzá kapcsolódó fiatal oktatók, kutatók) 1994-től működő oktatási programja mentén, és így létezik tehát egy jelentős lélekszámú „utánpótlás”, mégis az a tudás, amit magával vitt, sajnos még jó ideig pótolhatatlan lesz.

Sárkány Mihálynak a sírnál elmondott beszédéből megtudhattuk, hogy Bodrogi Tibor már a negyvenes évek végétől, de még inkább 1960-tól megfigyelhető (részbeni) afrikai törekvései nyomán 1969-1970-ben állt össze az a Füssi Nagy – Ecsedi Csaba – Sárkány-féle triász, melyhez jómagam évekkel később véletlenszerűen kapcsolódtam. Elsősorban annak hatására, hogy a Kodály-tanítvány Grabócz Miklós, a Magyar Rádió Népzenei Rovatának egykori vezetője egy UNESCO konferenciáról hazaérkezve megbízást adott számomra (mint egyéni levelező néprajz szakos hallgatónak, aki zenei diplomával is rendelkezik) egy afrikai (hagyományos) zenei sorozat elkészítésére. A sorozat 35, majd további 5 előadása elkészült (1977-1978). És a következmények következménye: javaslatomra 1982-ben a Folklore Tanszék mellett vezetéssel megalakult az ELTE Afrikai Kutatási Program (röviden csak: AKP), amely rövidesen (e cikk szerzője álláshelyének áthelyezésével egyetemben) az ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszékre került, Sársfalvi Béla professzor áldásos elnöki hatáskörébe.

Együttműködésem Füssi Nagy Gézával (amint Ecsedivel, Sárkánnyal és sokan másokkal is) tehát az AKP tevékenységével összefüggésben a nyolcvanas évek elején váltott át aktívabb formába. Bár minden bizonnyal az említett triász már a hetvenes években kísérletet tett a hazai érdektelenség és tehetetlenség áttörésére, az AKP létrejötte ezt a törekvést még inkább felerősítette. Mostanában azt is sokszor elmondtam: a különféle szakterületekről érkezett kutatók e szabad társulása (néprajzosok, irodalomárok, történészek, politológusok, közgazdászok mellett agrárkutatók, orvosok, mérnökök) 1982-ben, 1984-ben és 1989-ben három sikeres nemzetközi konferenciát szervezett (nem csekély sajtóvissz-

hanggal), amelybe Füssi, Ecsedi vagy Sárkány mellett például a folklorista Voigt Vilmos vagy az akkor még fiatalnak számító történész, Búr Gábor is bekapcsolódott. Kísérlet történt egy nemzetközi afrikai folklór társaság létrehozására is, amely azonban Köpeczi Béla akkori oktatási miniszter jó szándéka ellenére megbukott, mert a magyar törvények nem tették lehetővé külföldi tagok felvételét tudományos társaságba (legalábbis ez volt az elutasítás hivatalos indoka).

Ha most leülhetnék, még egyszer, Géza mellé, könyvekkel zsúfolt egyetemi szobácskájában, egy kis tea melletti csevegre, biztosan ő is büszkén emlegetné, hogy együtt rendeztük pl. azt a tudományos ülést, amelyen Bodrogi Tibor a halála előtt három héttel utoljára szólalt meg, mint etnológus, s hogy mi rendeztünk az emlékére egy másik konferenciát (talán az egyetlen ebben a műfajban). (Bodrogi Tibor emlékére a Magyar Néprajzi Társaság Etnológiai Szakosztálya 1996. május 27-én, a Kulturális Antropológiai Társaság 1996. november 1-jén rendezett konferenciát. Ott elhangzott és el nem hangzott, Bodrogi Tibor munkásságát értékelő előadások megjelentek az Ethnographia 109. kötetében (1998). 345-378.) (a szerk.) Hogy a harmadik konferenciánkon (amelynek az igazi hozadéka, a nemzetközi figyelem középpontjába való kerülés, egyébként a rendszerváltás hatására rövidesen semmibe ment) mintegy 430 résztvevővel számolhattunk, közülük majd háromezren voltak külföldiek, százharmincan pedig Afrikából érkeztek (még az ENSZ szakosított afrikai gazdasági szervezetének főtitkárát is a résztvevők között üdvözölhettük). Aztán, persze, együtt szomorkodnánk, hogy a második és a harmadik konferencia hatalmas anyagát (82, illetve 300-nál több dolgozat) már a változások körülményei között nem tudtuk kiadni. De azt is számba vehetnénk, Géza (amint más magyar afrikai érdeklődésű szakemberek) számos dolgozata, írása is a nyolcvanas években éppen az AKP hatására született (Füssi Nagy valamennyi idegen nyelven megjelent dolgozata, bár egy közülük kéziratban maradt, ugyancsak ennek a korszaknak a terméke). És hogy sajnos ennek az éltető forrásnak a megszűnése (végsőlegesen 1992-1993-ban) minden bizonnyal hozzájárult a következő közel másfél évtized kiüresedéséhez.

Összegezve az elmondottakat, megállapíthatjuk, Füssi Nagy Géza tudományos munkássága nem csekély, négy

önálló könyv, egy vaskos kötetre való (és kiadásra váró) tanulmány, fordítások, szócikkek (Világirodalmi Lexikon, Nagylexikon), könyvismertetések és népszerűsítő írások. Mindemellett ez a munkásság a többszörösére nőhetett volna, ha barátunk és kollégánk (mi magunkhoz hasonlóan) tevékenységét nem egyfajta légi üres térben végezte volna. Tanulmányainak, könyvismertetéseinek kiadási helyét és időpontját számba véve, láthatjuk, azok szinte kizárólag éppen adódó publikációs lehetőségek jegyében születtek. S ezek a lehetőségek bizony számára (ahogy mindannyiunk számára is) igen szűkösek voltak. Füssi esetében az AKP lendületéből adódó kötetek, különszámok (Africana/Budapest 1984 és 1986, Helikon 1986, Neohelicon 1989, Artes Populares 10-11, 1986) és néhány alkalmi megbízás különféle egyetemi, akadémiai rendezvények, évfordulók kapcsán.

A legutóbb lezajlott afrikánisztikai találkozók, konferenciák (még a hatvanéves Füssi Nagy Géza tiszteletére, életében rendezett konferencián) is idéztem már azt a nyolcvanas évek közepén lezajlott drámai beszélgetést, amely Hajdú Péter finnugrista nyelvész, akadémikus, az MTA első osztálya akkori elnöke, Füssi Nagy és közöttem került sorra. Az akadémia nagytekintélyű fura-ura lényegében kertelés nélkül kimondta: márpedig az afrikánisztika, mint tudomány kised e hazánkban nem létezik.

Felerősítette ezt a helyzetet, hogy az 1990-et követő időkben, amikor a rendszerváltás nyomán Magyarország mozgásteret beszűkült, érdeklődése az ún. tengerentúli kultúrák iránt megszűnt, az AKP rövidesen elsorvadt. A hiátust betöltendő (e sorok írója javaslatára) Füssi Nagy 1994-ben létrehozta Sárkány Mihály, Benkes Mihály, továbbá tanítványai és ifjú oktatótársai (követői) segítségével a Magyar Afrika Társaságot, amely rendezett néhány tudományos ülést, majd utóbb, 1998-ban kihozta az *Africana Hungarica* két számát. Igazából azonban a Társaság életét (elsősorban anyagiak híján) nem sikerült folyamatossá tenni.

Ahogy én ma látom, amíg egyik oldalon, mondhatnánk, az oktatási és tudományos kormányzat teljes siketsége mutatkozott meg, a másik oldalon viszont azt kell látnunk, Füssi Nagy nem volt harcos természet. A máris megjelent vagy a sírnál elhangzott különféle személyes vallomások jól mutatják, milyen mélyen a tudományához és egyúttal a

hallgatóihoz kapcsolódó tanáregyéniség volt (igen sok órát tartott, sokféle témában, és a hallgatókra, a hosszú időn át kapott visszajelzések szerint, igen meggyőző erővel hatottak az előadásai). Másrészt láthattuk, ha feladata támadt, milyen szorgalommal látta el azt (az AKP kiadványai, különszám-vállalkozásai esetében egy-egy tanulmány mellett mindig tucatnyi könyvismertetést is készített).

De, amint mondtuk, nem volt harcos természet. 2002-től meghívására jómagam is csatlakoztam egy órával (bevezetés az afrikai folklórhoz) a bölcsészkar oktatási programhoz. Ettől kezdve rendszeresen találkoztunk, és szinte hetente konzultáltunk. Számtalanszor próbáltam buzdítani, hogy járjon rendszeresen a dékán, a dékáni vezetés nyakára, próbálja meg a programot átmenteni az új időkre. Egy alkalommal valamelyik óráim után összegyűltek a programba bekapcsolódott fiatal kollégák, órát adó kutatók, doktoranduszok, és a téma az volt, hogyan lehetne Füssi tanár urat rávenni, tegyen lépéseket a program megmentésére. Sajnos nem sikerült őt mozgásba hozni. Azt állította, hogy a karnak látnia kell, mekkora az érdeklődés a témakör iránt (kétségteljesen, néha több százas volt az éves jelentkezés a program által irányított kurzusra), ha a dékán akar valamit, majd megkeresi őt. Vélhetően ennek a kissé megkeseredett, visszahúzódozó magatartásnak volt a következménye, hogy minden noszogatásunk ellenére sem nyújtott be kandidátusi (illetve utóbb PhD) dolgozatot, jöllehet a fokozatot bármelyik könyvére megkaphatta volna.

A 2004-ben elinduló aktivizálódás, amely pl. most azt is lehetővé teszi, hogy egy évente négyszer megjelenő folyóiratba írhatom emlékezéseimet, láthatóan nagy hatással volt rá. A hatvanéves születésnapjára szerveződött tudományos ülésnek nemcsak meghatotta, de sokszor úgy éreztem, őt is lábba hozza. Végtelenül kár, és úgy hiszem, mindannyiunkat ma is megrendít, ha arra gondolunk, hogy egyébként tanárként oly rendkívül nyitott barátunk sajátos személyes zárkózottságában, úgy bánt (egyébként könnyen gyógyítható) betegséggel, hogy a végén az bánt el vele.

Embersége, tanári és kutatói szerepvállalása mindenképpen megérdemli, hogy összegyűjtött írásait a közeljövőben közreadjuk, nem egyszerűen csak emléke ápolásaként, hanem azért is, hogy szellemi hagyatéka eljuthasson mindenkihez, akire Afrika valamilyen módon vonzerőt gyakorol.



Szerzőinkhez

A publikálás feltételeiről

Az Afrika Tanulmányok folyóirat magyar, illetve előzetes egyeztetés után angol nyelven beküldött kéziratokat – tanulmányokat, terepmunkáról szóló beszámolókat, útibeszámolókat, interjúkat és könyvrecenziókat – fogad el. Az elfogadás feltételeinek rendszere több ponton átvészi a magyar Politikatudományi Szemle publikálási elvárás-rendszerét. A publikálás alábbi feltételrendszere az I. évfolyam 2. számától kerül bevezetésre.

A kézirat terjedelme tanulmányok esetén nem haladhatja meg a 40 000 karaktert, recenziók esetén 20 000 karaktert. Amennyiben a téma kifejtése szükségessé teszi, a szerkesztőség kivételt tehet, és tanulmány esetén befogadja a maximálisan 80 000 karakter terjedelmű írásokat is.

A szöveget A/4 méretben kinyomtatva kérjük leadni. Egyúttal szövegfájlban (az MS Word bármelyik változatában lementve) is kérjük mellékelni e-mailben. A szerző neve a tanulmány felett szerepeljen.

A szöveggel együtt – különösen útibeszámolóknál és terepmunkát dokumentáló összefoglalóknál – képeket is fogadunk. A képeket (fotókat) 300 dpi felbontásban, eps. vagy tif. kiterjesztésű fájlformátumban, külön CD-re vagy DVD-re kiírva kérjük mellékelni.

A szöveg közbeni kiemelésként dőlt betű alkalmazható; ritkítás, aláhúzás, vastag betű, csupa nagybetű csak egészen kivételes esetben fogadható el.

A közvetlen hivatkozásokat a szövegtörzs tartalmazza, ezek ne jegyzetekben szerepeljenek. Minden idézetet, hivatkozást igénylő állítást vagy kifejezést követően zárójelben tüntessék fel a szerző vezetéknevét, az idézett vagy hivatkozott mű publikálásának évszámát és – ha szükséges – az idézett oldalakat a következő formában: (Tordoff, 2002: 24) vagy (Tordoff, 2002: 242-243).

A jegyzetek a főszöveg kiegészítéseit tartalmazzák (tehát nem hivatkozásokat). A jegyzetek helyét a tanulmányon belül felső indexben lévő arab számmal jelöljük (így!), a jegyzeteket pedig kérjük a szöveg végén számozott formában elhelyezni. Indokolt esetben lábjeget alkalmazhat, amelyet – ha csak kis számban fordul elő – a szövegben csillaggal (*) kell jelölni, és az oldal alján kell elhelyezni.

Kérjük, hogy a felhasznált irodalom jegyzéke lehetőleg csak a ténylegesen hivatkozott publikációkat tartalmazza. Az explicit módon hivatkozott forrásokon kívül további max. 10 forrásmegjelöléssel dolgozzon.

Az irodalomjegyzéket a tanulmány végén közöljük a következőképpen:

(1) Könyveknél:

Tordoff, William (2002): *Government and Politics in Africa*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan

(2) Tanulmánykötetben, gyűjteményes kötetben megjelent szövegek esetén:

Inotai András (2001): „Gondolatok a globalizációról”. In: Földes György – Inotai András (szerk.): *A globalizáció kihívásai és Magyarország*. Budapest, Napvilág Kiadó

(3) Folyóiratban megjelent tanulmány esetén:

Fergusson, Niall (2005): „Sinking Globalization”. *Foreign Affairs*. Vol. 84., No. 2. March/April, 64-77. pp.

Tanulmányok esetén kérünk a szerzőktől papíron és elektronikus formában egy kb. 15-20 soros angol nyelvű összefoglalót (abstract). A tanulmány címét és alcímét is kérjük lefordítani.

A táblázatokat és az ábrákat megfelelően formázva, az eredetüket is feltüntetve a szövegbe építve kérjük.

A szerkesztőséghez beérkezett anyagokat először formailag szűrjük. Amennyiben formai szempontból az írás elfogadásra kerül, opponens(ek)nek küldjük ki azt véleményezés céljából. Az opponens(ek) a szerzők nevének feltüntetése nélkül kapiják/kapják meg a kéziratokat. A közlés feltétele, hogy az opponens(ek) támogató véleményt adjon/adjanak ki. Az opponens(ek) által javítandónak értékelt kéziratokat átdolgozásra visszajuttatjuk a szerzőkhöz, megjelölve azt a határidőt, ameddig a javításokat a szerzőnek szükséges megtennie. Az opponens(ek) egyértelműen elutasító véleménye esetén a kéziratot nem közöljük.

A szerkesztőség a beérkezett kéziratokért honoráriumot nem fizet. Külön felkérésre rendelünk meg írásokat, recenziókat.

Szerzőinktől külön kérünk egy rövid bio-t, amely a következőket tartalmazza: név, foglalkozás, munkahely, beosztás, kutatási terület, e-mail cím. A kapcsolattartás elősegítése érdekében adják meg további elérhetőségeiket is: telefon, mobil, fax, stb.

Köszönjük a megfelelően előkészített kéziratokat!

A szerkesztők

English abstracts

György Suha – Gáspár Gulyás

Drug trafficking in West-Africa.

The new route of cocaine: Bissau-Guinea

Somewhere in South- or Central America cocaine shrubs are planted, watered and looked after. After the harvest one of the world's most benefiting drugs, cocaine is extracted, and sold at American and European markets. The authors in their article neither describe the production, nor the consumption but the transit phase, which according to the latest tendencies more and more extends to the western, politically instable parts of Africa, especially to Bissau-Guinea. In the former Portuguese colony, struggling with civil wars and riots, smuggling and trading is undisturbed. The police and the army are mainly inactive, anyone can be bribed, and people in hopeless situation seek money and perspective from this new business. Investments are indeed flowing in since cocaine smuggling also needs infrastructural developments and new jobs – but for what price....

János Besenyő

The Western-Saharan Spanish census and the UN

There is a country in Africa which has a population, its territory, a capital just like the others but lacks a flag as a sovereign state. It was a Spanish colony for decades, than its neighbours argued over it. Finally, liberators have arrived but failed to bring the much wanted freedom. The author, Major János Besenyő as the professional officer of the Hungarian Army was a UN observer for a long time in Western Sahara, the existing but unrecognized country of Africa. His article helps to get directions in the stormy history of Western Sahara: we get to know the hostility between the French and the Spanish during colonial times, the expansion of the influence of the Madrid government, its applied colonial policy and the obligate withdrawal after which a conflict broke out between Morocco, Mauritania, and the liberators. Beyond historical events we get a picture of Western Sahara's natural environment, ethnic groups and about the result of a census which is rather significant to settle the dispute.

Sándor Csizmadia

The anatomy of the crisis in Ivory Coast: 1990-2008

It all started with the death of Félix Houphouët-Boigny, the strong president of Ivory Coast who held suppressively together the population and the different ethnic and religious groups of the country. The economic crisis became unmanageable, power deconcentration bred political instability, and smouldering ethnic, religious-based extremism came to surface. Presidents following one another used the army to strengthen their position instead of supporting society at large. Northern

and southern provinces of the country became hostile with each other even though the UN and French forces arrived in the meantime. Eventually the conflict turned into an Anti-French rebellion, and peace agreements were disrupted one after the other. Changes in politics and the seeming co-operation of rivals caused only a transitional peace, so there is still a lot to be done for a real consolidation.

Péter Morenth

EU-Africa Summit in Lisbon –

Conference of continents with an uncertain result

In December 2007 the statesmen of Africa and the European Union gathered for a two-day conference in the Portuguese capital Lisbon. After seven years of the Cairo Summit in 2000 the discussion of the leaders of the two continents became reasonable because of many current issues such as illegal migration, international criminal acts, political and economic instability in Africa, and last but not least Chinese expansion on the African continent. Even though there was no breakthrough in the end, yet a dialogue was reinforced about the controversial questions on the agenda. In this article of Péter Morenth, the Honorary Consul of Lesotho to Hungary we can follow up the premises, the discussions, the participants, and the results of the conference by.

Abigél Tomsits

From East towards West –

the experience of a Gambian bicycle tour

It is an enviable adventure to travel across and discover the cities, regions and the customs of the people of Gambia, the smallest country in continental Africa, especially if we go by bicycle on our own instead of an organized tour. Abigél Tomsits and her colleague had such an opportunity for new adventures. Starting out from the Eastern corner of the country - on the route planned by themselves – they biked through modernizing cities, traditional villages and the famous regions of Gambia until after three hundred kilometres they reached the capital, Banjul on the coast of the Atlantic Ocean. The author in her diary-like piece of writing summarizes their travelling adventures, by which we also feel like riding a bike in the African heat.

András Vojnits

On the top of West-Africa

Seven Hungarian researchers within the framework of the Hungarian Scientific Rainforest Expedition travelled to Cameroon, the country which unites the western and central parts of the African continent. During their five-month-long stay they analyzed the people, animals and plants of the extremely colourful land. The author, as the scientific leader

of the group, in his exciting narrative invites us to an exploring trip on the “top” of West-Africa, into the Cameroon-Mountains. While reading the detailed description we can see the breathtaking sight of the misty peak, enjoy the concert of birds, feel the cool breeze of nights and the hot breath of the daytime, and also, we can live through the success of discovering new species.

Emese Borbély

Alteglob answers in the 21st Century –
Profit and ethics

The unstoppably deepening chasm between rich and poor, North and South causes the impoverishment of more and more people. While on one hand the number of people living in poverty and are being exposed to diseases, epidemics, starvation, criminality, and ecological catastrophes has been constantly increasing, on the other hand, in developed countries the aggregation of capital and abundance of wealth is intensifying. Foreign aid at best helps against guilty conscience since investors gain far more than people in the less developed parts of the world, who are supposed to be supported. In this thought-provoking article the author would like to draw attention to the unethical background of profit by emphasizing that today there are other alternatives which care more about the sustainable development of the Earth and Humanity as such.

György Suha

The first Hungarian Teleki Expedition

This article is a time travelling, a narrative and a tribute as well. A time travelling since it sends us back to the communist era in Hungary, into the world of the “Party”, the “committees”, the “state-owned companies” and the “comrades”, where a few young researchers interested in Africa decide to undertake an honourable expedition: for the occasion of the centenary of the hunter and traveller Sámuel Teleki’s wanders in Eastern Africa, they visit the lands discovered by him. The article summarizes the hardships of organization, the preparation, and the media responses of this tribute. The author, as one of the participants of this adventure, remembers the journey and its circumstances in a realistic and enjoyable way.

Máté Kovács

Culture and development in Africa

On the level of principles it is widely recognized in international and African standard-setting instruments that culture has a central role as a framework, a resource and priority objective of human development. However, development programmes in Africa often ignore the cultural specificities of the populations, which then causes the failure of many initiatives. There is a need to integrate a cultural and participatory approach in development planning processes via the greater involvement of societies at large, as well as for social scientists and cultural specialists to the definition and implementation of development programmes and projects. Culture can also contribute to Africa’s economic development, as a productive sector based on the assets of African

cultural heritage and creativity through generating income and creating jobs. African governments and their international partners should take urgent measures for creating an enabling environment for the development of African creative economy.

Lilla Schumicky

Past, present and future in Gulu

The author guides us into Gulu, Northern Uganda, to the opening ceremony of a centre for child-mothers. The tragic past and the optimistic future of these young mothers – whom were once kidnapped, exploited, dishonoured and forced to sex slavery by mercenaries – appears in this story. Among the shocking life stories there is a civic initiation with Hungarian participation which promotes the raise of life standards of the mothers and their children. Under extreme poverty and despondency that surround them, the centre represents the place of peace and safety, which residents are sincerely grateful for. The article is about the heart-warming preparations of their thanksgiving feast.

Csefkó Tamás

Afroaid Hungary

Afroaid Hungary Association is a public utility that launches mutual aid programmes in co-operation with local volunteers in various African countries. Their activity is of humanist and not of humanitarian nature. They do not provide material support. Instead, they share their experience in developing organizations and community building with the inhabitants of the given settlement. Through this initiative local people can make changes both in their communities and in their personal lives. The projects of Afroaid Hungary are based on the principle of reciprocity: everyone whose living conditions improve due to community activities should contribute to making the life of the community better. The association wants to help people restore their belief in themselves, leave despondency, passivity and indifference and direct their own destiny. It is mainly active in the fields of public health, public education, the quality of life and active non-violence.



Fotó: Schumicky Lilla



Szerzőinkről

A. Gergely András

társadalomkutató, az MTA PTI Etnoregionális és Antropológiai Kutatóközpont tudományos igazgatója, az ELTE Kulturális Antropológia szakcsoport oktatója, a Magyar Kulturális Antropológiai Társaság elnöke.

Kutatási terület: etnoregionális kérdések, politikai antropológia, városantropológia, populáris kultúra a Maghrebben.

E-mail: agandras04@yahoo.fr

Bernadett Arowolo

rajz- és művészettörténet tanár, SZTE JGYTFK, rajz-művészettörténet tanszék, művelődésszervező szak

Kutatási terület: afrikai témák feldolgozása, az afrikai kultúra megismeretése, továbbadása a képzőművészet segítségével.

E-mail: magicallart@yahoo.co.uk

Besenyő János

őrnagy, Magyar Honvédség hivatásos állományú főtisztje (MH HEK, NATO Kiválósági Központ)

Kutatási terület: afrikai válságkezelési műveletek elmélete és gyakorlata, a kontinensen folytatott békefenntartó, békekikényszerítő és béketámogató műveletek, kiemelten Nyugat-Szahara és Darfúr kérdése.

E-mail: besenyoy@hotmail.com

Biernaczky Szilárd

néprajzkutató, ny. egy. docens, kandidátus, mb. előadó az ELTE BTK-n, a Mundus Magyar Egyetemi Kiadó igazgatója.

Kutatási terület: általános afrikanisztika. Speciálisan: afrikai szájhagyományok összehasonlító vizsgálata (mesei, költészeti és főleg hősepikei korpusz – az Afrikán-kívüli folklórkincsnek a komparatiztikai elemzéseibe való bevonásával), a szájhagyományozott történelem kutatása (kutatástörténet, vizsgálati módszerek kérdése, az afrikanisztikai folklorisztika és az oral history research közötti tudományközi kapcsolatok)

E-mail: biernaczky.szilard@munduspress.hu

Borbély Emese

közgazdász, a Budapesti Műszaki Főiskolán tanársegéd, a Bécsi Közgazdaságtudományi Egyetem Ph.D. hallgatója. Kenyában dolgozott önkéntesként, a Taita Alapítvány Afrikai Gyermekekért elnöke.

Kutatási terület: etikus finanszírozás, vállalatok társadalmi felelősségvállalása, mikrohitel/finanszírozás

E-mail: borbely.emese@kgk.bmf.hu

Csefkó Tamás

informatikus, több mint egy évtizede vesz részt a Humanista Mozgalom tevékenységében. 2004-ban járt először Libériában, azóta évente kétszer-háromszor tölt ott hosszabb időt. Itthon is aktív szervezője az Afroaid Egyesület munkájának.

Csizmadia Sándor

filozófus és francia szakos tanár, tanszékvezető egyetemi tanár a Budapesti Corvinus Egyetem Filozófiai Tanszékén.

Kutatási terület: Maghreb-országok, Francia Nyugat-Afrika, elefántcsontparti polgárháború, nemzetközi kapcsolatok története

E-mail: scsizmadia@uni-corvinus.hu

Gulyás Gáspár

követ-tanácsos, misszióvezető-helyettes, Gambia Bécsi Állandó ENSZ Képviselő. Tanulmányait az ELTE Bölcsészettudományi Karán végezte, számos vezető gazdasági pozícióban dolgozott Magyarországon és a fejlődő világban.

Kutatási terület: a biztonságpolitika és a régió kockázatainak globális elemzése.

Kovács Máté

Budapesten (ELTE), Havannában és Párizsban (Sorbonne) folytatott tanulmányok után magyar, francia és spanyol szakon szerzett tanári oklevelet, majd neveléstudományból doktorált. Szakmai pályafutása során a kulturális politika és a nemzetközi kulturális együttműködés kérdéseivel foglalkozott, mint a Magyar UNESCO Bizottság munkatársa, illetve főtítkárhelyettese (1963-1979), valamint az UNESCO (Párizs) Kulturális Politikai Osztályának munkatársa, később vezetője (1980-2001). Nyugdíjba vonulása után 2002-ben megbízást kapott az Afrikai Kulturális Politikai Observatórium (OCPA, Maputo, Mozambik) létrehozására. Jelenleg az Observatórium kutatási koordinátora. Mintegy 150 magyar, francia, angol és spanyol nyelven megjelent cikk, tanulmány, jelentés, előadás és könyv szerzője, társszerzője, illetve szerkesztője.

Morenth Péter

A budapesti Lesothoi Királyság Konzulátusának vezetője, tb. konzul, a Magyarországon Akkreditált Tiszteletbeli Konzuli Testület alelnöke, az AHEAD Global Kft. Felügyelő Bizottságának tagja. Az Afrika-szakot 1991-ben végezte el az ELTE Bölcsészettudományi Karán.

Kutatási terület: általánosan Kelet- és Dél-Afrika történelme és e régiók jelenlegi gazdasági és politikai helyzete. Speciálisan: a kelet-afrikai szuahéli városállamok kialakulása és fejlődése. A Lesothoi Királyság történelme és politikája, helyzete a SADC országok között. A magyar gazdasági diplomácia lehetőségei Afrikában, a fejlesztéspolitika lehetőségei az Európai Unió EDF projektje és egyéb fejlesztési programok keretében.

E-mail: hc@lesotho.hu



Együttműködő partnerünk a **The Explorer** magazin

Sárkány Mihály

néprajzkutató, tudományos főmunkatárs az MTA Néprajzi Kutatóintézetében, egyetemi docens az ELTE Társadalomtudományi Karának Kulturális Antropológia Szakcsoportjában. A Magyar Tudományos Afrika Expedíció tagja.

Kutatási terület: Kenya, kikuju falvak, a kistermelők kávétermesztése, antropológia

E-mail: sarkany@etnologia.mta.hu

Schumicky Lilla

Az ELTE BTK filozófia és turkológia szakos, illetve az Afrikaisztika Programban résztvevő hallgatója 2001-től. 2003 óta a Miskolci Egyetemen kulturális antropológiát is hallgat. 2005. június-júliusban Gambiában, Dramanban falukutatást végzett egy szerahuli népcsoport lakta faluban. Ugyanezen a nyáron Sierra Leonében (Kenema, Largo) libériaknak fenntartott menekülttáborban végzett akcióantropológiai kutatást.

E-mail: lillafrica@yahoo.com

Suha György

nagykövet, főkonzul, a Gambiai Köztársaság bécsi állandó képviselője az UNIDO és a CTBTO mellett. A Magyar Köztársaságban Akkreditált Tiszteletbeli Konzuli Testület alapító elnöke, a Budapesti Geopolitikai Tanács Afrika Kutatási Központ vezetője, EuropAid szakértő (Brüsszel)

Kutatási terület: nyugat-afrikai térség regionális politikai folyamatai, nemzetközi fejlesztési együttműködés, multilaterális diplomácia

E-mail: suha@gambia.hu

T. Horváth Attila

könyvtáros, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Könyvtára. Az ELTE Afrikaisztikai Oktatási Program előadója.

Kutatási terület: a kelet-afrikai karaván-kereskedelem története, szuahéli nyelv és kultúra, Ruanda és Burundi legújabb kori története

E-mail: afurika@freemail.hu

Tarrósy István

politológus, Ph.D. aspiráns (politikatudomány) és óraadó a PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszékén. Az IDResearch Kft./Publikon Kiadó ügyvezetője.

Kutatási terület: globalizáció, Észak-Dél kapcsolatok, a Kelet-afrikai Közösség, kelet-afrikai regionalizáció, a kelet-afrikai geopolitikai tér, Tanzánia államfejlődése az 1960-as évektől, sino-afrikai kapcsolatok

E-mail: tarrosy@idresearch.hu

Tomsits Abigél

Az ELTE BTK kulturális antropológia és angol nyelv és irodalom szak, illetve az Afrikaisztika Program hallgatója 2004-től. 2005. június-júliusban Gambiában, Dramanban falukutatást végzett egy szerahuli népcsoport lakta faluban.

E-mail: abi.tomsits@gmail.com





Szeretettel várjuk
az Első Magyar Kávé- és Koktél Fesztiválon,
az Afrikai-Magyar Egyesület Pavilonjában!

Az Afrikai-Magyar Egyesület 42 m²-es, afrikai hangulatú pavilonjában várja szeretettel az érdeklődőket:

- afrikai kávékülönlegességekkel
- Fair Trade Kávézóval
- az afrikai kávétermesztést -és kávékultúrát érintő előadásokkal
- Afrikát és Egyesületünket érintő érdekes információkkal

A pavilonon kívül a nagyszínpadon esténként afrikai koncertekkel várjuk!

Időpont: 2008. Július 3-6. Helyszín: Millenáris Park

Legyen Ön is az Afrikai-Magyar Egyesület tagja!



www.ahu.hu

Előzetes

a II. évfolyam szeptemberi (3) számából

Fókuszban: Vízproblémák Afrikában

A Szahara peremvidékének elsivatagosodása, az észak-afrikai területek és a Száhel-övezet vízhiánya, a nagyvárosok fertőző ivóvíze, az országok, népcsoportok között kirobbanó vízkonfliktusok, a felmérhetetlen károkat okozó szennyezések teszik aktuálissá és megkerülhetetlenné e témát.

A Nílus szerepe a kelet- és észak-afrikai térségben

Egyezmények és szerződések a „víz tükrében”

A Csád-tó problémája

Vízkonfliktusok Afrikában

A Szezi-csatorna

Fejlesztési tervek, vízügyi beruházások Afrikában

(magyar cégek részvétele a vízügyi infrastruktúra fejlesztésében)

Járványok és betegségek gazdaság-társadalmi hatásai

A PUBLIKON KIADÓNÁL MEGVÁSÁROLHATÓ KÖNYVEK

BIZTONSÁGPOLITIKA

Tarrósy István:
Security under Global Pressure



152 oldal, angol nyelvű
Ragasztott, puhatáblás
160 x 230 mm
Ár: 2200 Ft-

Biztonságpolitikai sorozatunk második kiadása a globalizálódó világ fenntartható stabilitását fenyegető különböző kihívásokra koncentrált. Elismert magyar és külföldi szakértő szerzőink olyan, a 21. század mindennapjait meghatározó kérdéseket elemeznek, mint a terrorizmus elleni harc, a fegyverkereskedelem visszaszorítása, az etnikai-vallási konfliktusok kezelése, vagy a nemzetközi béke megteremtésének körülményei.

Glied Viktor – Tarrósy István:
Globális biztonsági kihívások, NATO szerepvállalások és Közép-Európa



220 oldal, magyar nyelvű
Ragasztott, puhatáblás
160 x 230 mm
Ár: 2500 Ft-
(CD melléklettel)

A kötetben Deák Péter, Tóth László, Csizmadia Sándor, Tuka Ágnes és Vincze Hajnalna mellett olyan külföldi kutatók publikáltak, mint Tomáš Karásek, vagy Miaden Staničić. A tanulmányok a 21. század biztonságpolitikai kihívásainak számos aspektusát megvilágítják, a globalizáció új erőszakformáitól az iszlám és a nyugati világ konfliktusokkal terhelt viszonyán át az Európai Unió közös védelempolitikájának elemzéséig.

Glied Viktor – Tarrósy István:
Globális folyamatok – A jövő kihívásai



ELŐJEGYZHETŐ

A 2008 tavaszán két nyelven (magyar-angol) megjelenő biztonságpolitikai tanulmánykötet immáron a sorozat negyedik része. A 21. század gazdasági-politikai és társadalmi folyamatainak megfelelően minden eddiginél tágabb értelemben tárgyalja a felmerülő régi és új biztonsági kihívásokat, kezdve napjaink migrációs trendjeitől, az ökológiai konfliktusokon át, a regionális válságócok bemutatásáig.

A kötetben, az eddigiekhez hasonlóan ismert szakértők (Csizmadia Sándor, Polonyi Péter, Fabio Piana, Orbán Annamária, Tarrósy István) mellett fiatal kutatók tanulmányai olvashatók.

REGIONÁLIS TANULMÁNYOK

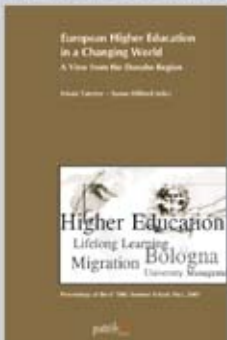
Tarrósy István – Susan Milford:
The Future of Europe – A View from the Danube Region



262 oldal, angol nyelvű
Ragasztott, puhatáblás
160 x 230 mm
Ár: 2200 Ft-

A DRC (Dunamenti Rectorok Konferenciája) sorozat tanulmánykötete 19 tanulmányt tartalmaz, melyek három fejezetre bomlanak. Az első fejezet az Európai Unió csatlakozási folyamatával foglalkozik, különösen annak átmeneti és biztonsági kihívásaival. A második fejezet az együttműködési formák regionális, társadalmi és pénzügyi aspektusaira fókuszál, többek között görög, macedón, szerb példákkal alátámasztva. Végül a harmadik fejezet az Unió döntéshozatali mechanizmusait és konfliktuskezelését tárgyalja.

Tarrósy István – Susan Milford:
European Higher Education in a Changing World



265 oldal, angol nyelvű
Ragasztott, puhatáblás
160 x 230 mm
Ár: 2200 Ft-

A DRC (Dunamenti Rectorok Konferenciája) sorozat tanulmánykötete az előzőhöz hasonlóan 19 tanulmányból áll, melyek nagyobb része az Európai Unió országainak felsőoktatási rendszereiről készült elemzéseket tartalmazza. Ezen elemzések a globalizáció és az európai integráció kihívásaira adott ország- és régióspecifikus válaszokat mutatják be egyrészt a felsőoktatás rendszerére, másrészt a felsőoktatási menedzsmentre koncentrálván.

AFRIKANISZTIKA

Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István:
Harambee



459 oldal, magyar nyelvű
Fűzött, keménytáblás
165 x 235 mm
Ár: 3600 Ft-

Harambee körülbelül annyit tesz, mint „dolgozzunk együtt”, „közös előre”, s többek között a jótékony célú gyűlések és gyűjtések jeleszava – általában is minden olyan együttes tevékenység, amely valamilyen módon segíteni próbál a közösségen.

A Harambee az utóbbi évek legátfogóbb, afrikai témákat feldolgozó, magyar nyelven megjelent kötete. A több mint 30 tanulmány elolvasása után jobban fogjuk érteni Afrika mindennapjait és történelmi, politikai, társadalmi, illetve gazdasági

publikon
a.k.d.

A megrendelt könyveket a rendelést követő 1-2 napon belül postázzuk. Az árak nem tartalmazzák a postaköltséget.

Megrendeléssel és előfizetéssel
kapcsolatos információk:

Koller Inez, ügyintéző
06 30 4091890

elofizetes@publikon.hu
www.publikon.hu



egy csepp
magyar
segítség

fekete afrikában



kontakt@taita.info

www.taita.info

Egyéni adományok

Szponzoraink támogatása mellett főként egyéni adományokból segítjük az árvaházat. Egy kis összegű magyar támogatás is sokat számít Kenyában

Rendszeres segítség

„Jelképes örökbefogadás”-on keresztül, mely egy gyermek rendszeres anyagi támogatását takarja

Céladomány

Az életkörülmények javítására szánt összeget, pl.

- varrógépre,
- öntözőrendszer kiépítésére,
- szűnyoghálóra fordítjuk.

Ellenőrzés

A személyes kapcsolattartás az árvaházzal Kenyában dolgozó önkénteseinken keresztül lehetővé teszi, hogy nyomon követhessük az átutalt összeg felhasználását.

Önkéntes munka

Alapítványunkban kizárólag önkéntesek dolgoznak, így nagyra értékeljük az itthon vagy a Kenyában végzett önkéntes munkát. A kiutazás önerőből illetve más szervezetek támogatásának igénybevételével történhet.

A legtöbb önkéntes élete legnagyobb élményeként számol be az árvaházakban töltött időről.

A kicsik boldogok, mikor új önkéntes érkezik, hiszen számukra az emberi kapcsolatok a legfontosabbak.

AIDS-fertőzésveszély nem áll fenn, erről és más tudnivalókról szívesen nyújtunk felvilágosítást.

www.taita.info

kontakt@taita.info

Bankszámlaszám:

12001008-00126692-00100007